

A PÖRÖS ATYAFIAK

REGÉNY

IRTA
VAS GEREKEN.

BUDAPEST,
MÉHNER VILMOS KIADÁSA
1891

TARTALOM

A négy forintos ebéd.
A juratéria.
Az öreg teins ur.
Az egész atyafiság.
A méltóságos asszony fia.
Egy kis ösmeretség.
Az utolsó este.
Az ötödik számú atyafi.
A válasz.
Ösmeretlen atyafiak.
Nézd meg az anyját, vedd el a lányát.
Váratlan vendégek.
Ösmeretség.
Utóhatások.
Asszonyprókátor.
Váratlan dolgok.
Az ügyvéd.
A pör tárgya.
Szavazatvadászat.
Mit tudsz?
A keserves próbatét.
Az ítélet.
Küzdelmek.
Ujabb remények.
Oldaltámadások.
A méltóságos asszony fia.
A levél.
A felelet.
A bűnnek büntetése.
Az utolsó fölvonás.
Szükséges toldalék.

A négy forintos ebéd.

Aki nem akarja elhinni e történetet, megérdemli, hogy gyalog kényteleníttessék fölmenni Rév-Komáromba, s ott a nemes megye levéltárából kikérje a pört, s a mit én itt most érthető magyarsággal megírok, és olvasható betűkkel kinyomatok, azt ő pörös pörösomagból *diákul* olvassa meg.

Nekem sem adták ezt ingyen, valóságos négy konvencziós forintomba került, vettem pedig Pesten, az Ujvilág-utczában, abban a két emeletes sárga házban, melyet a 18-ik szám alatt mindenki megláthat, s mely Urunknak 1846-ik esztendejében arról volt híres, hogy benne négy konvencziós forintért egy hónapra négy tál ételt kaptunk ebédre; de minthogy a világosságban is csak az lát, kinek ép szeme van, s az öreg harangot is hiába huzzák annak, a ki siket; ez olcsóságot is csak fiatal ügyvédeknek és jurátusoknak osztogatták. Én is jártam oda egy álló hónapig, és fizettem a négy forintot, illő tehát, hogy e tőkémnek hasznát vegyem; mert, ha már meg kell vallanom utólagosan, én voltaképpen nem is az ebédért jártam ám oda.

Abban az időben az ország minden részéből Pestre tódult a fiatalság diplomáért, s minthogy azt sem adták ingyen, hanem akkor is volt a tudománynak rőfe, - a mit a fiatalember meg nem tanult Váradon, Győrött, Patakon, Debreczenben vagy Pápán, az ügyvédi vizsgálat előtt befizette a négy forintot a *négy forintos* ebédre, s egy hónap alatt vált belőle ember.

Nem tagadom, gúnyolták biz ezt a gyűlőhelyet „*nyomoruság*”-nak is; de az is igaz, hogy még a legszegényebb fiu sem azért járt ide, hogy a hónap végén megmázsáltassa magát, s az eredménynyel dicsekedjék; hanem bizonyos volt benne, hogy itt soha sem kap annyit enni, hogy még egy kis tudomány is ne férjen az emberbe; mert a legtehetségesebb fiatalemberek itt gyűltek össze, s néha késő estig itt hordták föl a temérdek jogi példát, min aztán ki felpörös, ki alpörösképen úgy belemerült a vitába, hogy a négy forintos ebédből egész hónap alatt alig evett meg két forint árát.

Furcsa iskola volt ez, hol nem valami haragos tanárral kötekedett egy vásott diák; hanem a nagy világban választott pályának küszöbénél állt meg a fiatalember, és saját értelmiségének jegyével bebocsáttatást kért; már aztán páholyba, zártszékre, földszintre vagy karzatra, azt az határozta meg, miként vett részt e vitákban, melyek néha kérlelhetlen bebizonyíták, hogy ez vagy amaz hányszor ült kis diák korában a számárpadon.

A fiatal ember itt legelőször tapasztalá, hogy van olyan tér, melyen pártfogás, gazdag nagybácsi, családfa és holmi hasonló, igen gyakran kelendő portéka, semmit sem használ; hanem valamit okvetlen kell tudni, hogy az a néhány jó pajtás, kinek erszényéből csakugyan nem telik több a négy forintos ebédnél, kinek idáig annyi előnye sincs, hogy egy szabót egy ruhafoszlány hitelezésére rábirhasson, - ez az olcsó legénység el ne *mosolyogja* magát.

Furcsa az ilyen négy forintos szegény legény, olcsó kabátjáért a világért sem ültetnék le a kerevetre; ha az ajtón belép, nem méltatják annyi udvariasságra, hogy: *mivel szolgálhatnék?* hanem mindjárt az ajtóküszöbön azt mondják a félig kinn, félig benn állónak: mit akar, jó barátom? A mi annyit is tehet: ön gyanus, ruháját legalább egy éve szakadatlan viseli, kéregét ön, vagy ha szerét teheti, egyebet is gondol?

És az ilyen fiatal ember az ujvilág-utczai négy forintos „*nyomoruság*”-ban tekintély, szavát tisztelettel hallgatják azok a vásott ficzkók, kik az akadémiai tanár leczkéi alatt órát üttettek, hortyogva aludtak, sipot fujtak, varjut eregettek el, itt meg nyikkanni sem mertek, holott a falakon nincsen fölírva a házi rend, jöhet, mehet, mikor neki tetszik, a déli harangszó csak arra

emlékezteti, hogy előre lefizetett négy forintért egész hónapig ehetik itt ebédet; de óvakodják a vitákba elegyedni. A ki itt föltáltja száját, gyomrába látnak, s megtudják, mennyi bölcsességet evett tíz esztendő alatt; s ha egyetlenegy sületlenséget mondott, s azt még ügyetlenebbül védelmezi, nem verik el, hisz négy forintját lefizette, beszélni hagyják; de beszédjére senki sem figyel, a hallgatóság megszökik, s a fiatalember a hazának mind az ötvenkét meggyében elveszett ember, mert filkő. Ilyen deresre huzzák ki akkor a fiatal embert!

Itt osztogatták a hivatalokat, megmondták: ez alispán lesz, a másik hires szónok, a harmadik szeptemvir, a negyedik talán országbíró is lesz; hanem az ötödik esküdségnél tovább nem viszi, vagy a legnagyobb szerencse mellett lesz utibiztos, és rovásra szedi, mikor az utcsináló paraszt egy öl követ hozott. A hivatalosztogatók voltak azok a szegény fiúk, kik tíz esztendeig marakodtak a szükséggel, csak hogy pályát törhessenek maguknak, s az ő ítéletük szent volt, mint a példák bizonyítják; mert ilyen helyen jövendőlték meg egy Priviczernek, egy Bartalnak, egy Szerencsinek, hogy nevük ez országban ismeretes leend.

Hogy is ne jövendőlhatték volna meg, midőn *hajdanában (ezelőtt tíz esztendő már hajdan)* a jogász egész szellemi fegyverzetével kénytelenített kiindulni a jogvédelmi térre, míg az európai nagy haladás most már kitalálta, hogy jogelvek helyett fölrakják egy taligára a millió szaktudományt, aztán a jogász ott üti föl a könyvet, a hol a mutató utasítja; hanem az is igaz, ha a hordár az egyik csomót otthon feledi, akkor a jogvédő sem érkezett ám még meg.

Amint benyitott a fiatalember a *négy forintos nyomoruságba*, belépett a nyilvános életbe, a magyar alkotmányba, s ott magának akkora helyet kanyarított ki, mennyin értelmisége megfért, - s a jó pajtások vitáiban megköszörülván azt a követ, mit otthon bizonyosan gyémántnak hittek, az eddigi Gyurit, Pistát, Miskát, Laczit újra elbérnálták derék jogásznak, jó szónoknak, megvesztegethetlen bírónak, száraz prókátornak, hajhásznak, vagy végre jámbor legénynek; és szent, hogy ezután az is maradt ám a neve.

A legvadabb is kijózanodott itt, lassankint lehámlott róla a mindenféle szeglet, s mint a mártott gyertyának bélére, ragadt rá valami a jóból ott, hol legkevésbé vélték volna, hova a szegényt a szűk erszény vezette, a korhelyt a kényszerűség kergette, a gazdagabbat a tudásvágy vonzá.

- Mikor röpül a disznó? - kérdi egy házsártos, kövér képű fiú, kiből csak úgy dagadt ki az egészség, ki tán valamennyi között legvásottabb volt, s még a tudománnyal is úgy bánt, mint mikor a makkcsákóval elüti az alsót, hangosat nevetett, várván, hogy valamelyik cifra zekés zavarba jő; mert mikor a tanár beszélt e különös dologról, nagyot aludt az utolsó padban. No, ifiur, - mondja a mellette kanalazónak, midőn egy gombóczféle tésztacsomót a szájába akart dugni, - mielőtt azt a furkót lenyeli, mikor repül a disznó?

- Tudom is én! Mondja a másik együgyű képpel, nem tudván voltaképpen, mit akar az agyafurt szomszéd, ki még a jogtudományban is talált valami megröhögni valót.

- Ha nem tudja, nem is eszik gombóczot, - mondja a kövér képű, s hirtelen kibökte a másik hüledezőnek kanalából a falatot, - hallja maga, - folytatja aztán, - ilyent is kérdeznek ám a cenzurán, s hogy akkor ilyen táltott szájjal ne maradjon, mint most, hát azt felelje: akkor röpül a disznó, mikor a tilosban megkergetik, s ijedtében az árkon átugortában úgy lövik meg a levegőben, mint a szárnyas vadat. Ugy-e - kérdi aztán, - egy gombóczot csak megér a magyarázat?

A ki ilyenért megharagszik, fordítson hátat Pestnek; mert ott ezer fiatalember van rendesen, és három nap alatt valamennyi *röpülő disznónak* hívja, ha megharagszik.

Az asztal sarkán fülíg rántotta a száját nevében egy harmadnapos jurátus, mulattatván őt e jelenet, s tányérján gőzölögni hagyta a rostélyos szeletet, mi a csütörtöki napnak jutaléka vala.

- De fölséges jó kedve van, fiatal barátom, - mondja a kövér képü, - ugyan melyik vármegyében termett?

- Szabolcsban! - felel vissza a kérdett.

- Él-e az alispánjuk?

- Friss egészségben hagytam. Mondja a másik.

- Tudja-e, nemes barátom, mit csinál az alispán?

- Minthogy dél van, azt hiszem, az is pecsenyét eszik, mint...

- *Mint én...* mondja a kövér képü, elbökve előle a rostélyost és a szót is, - azt gondolja, barátom, hogy én ingyen tanítom meg magát is, - hisz ha a cenzurán azt kérdik: mit csinál az alispán? és uramöcsém *Szerencsi* uram ő méltóságának is úgy felel, mint nekem, Nagy-Kállóig kergeti; az édes tata pedig árpakenyérre fogja mindaddig, míg azt nem tudja, hogy az alispán, hivatali jogának leghatalmasabbikánál fogva *reponálni*¹ szokott.

Ezen magyarázat után a társaság kaczaja közt falatozta föl a husdarabot, s az előbb megszorított fiatalember megvigasztalódott, visszakaczagván a maga kárvallását. Így lőn helyreállítva az egyensúly, s így lőn megemlítve a furfangos kérdéseknek örege, apraja, melyeket annál inkább tanácsos volt tenni; mert a királyi táblától küldött vizsgáló urak, néha alaposan gyanakodván, hogy a jurátus sohasem volt az üléseken, még ilyen kurucz kérdéssel is zaklatták a hűledezőt:

- Mikor a királyi tábla *halálos ítéletet* hoz, milyen színű posztóval van behuzva az asztal?

- *Feketével!* mondja rá hirtelen a kérdett, azt gondolva, hogy ha már kérdik, bizonyosan van különbség is; de, bezzeg elbámul, midőn azt mondják neki: maradjon még itt egy törvényszünetig, és járjon be szorgalmasan az ülésekre, akkor aztán megtudja, helyesen felelt-e?

A kövér képü fiatalembernek ma hatalmas kedve kerekedett, s nehogy az ujonczok valami ragadozó állatnak véljék, mely karvalyként táplálkozik, ebéd után előhordott néhány megkuszált jogi kérdést, melyeken a legénység órákig elhuzakodott, s a magyar magán- és a természeti jog minden elvét előrángatták, míg a kérdést végképp megoldhatták.

Ekkor látta a két kárvallott, hogy akár egész hónapig szívesen koplalhatnak; mert a lugban nem ázik meg úgy a ruha, mint a hogy itten megkallódik a fiatalember esze, midőn a kövér képü még ilyen példát is ad elő.

- Hát ezt ki fejtí meg?... szólal meg újra: Bemegyén valaki a korcsmába, hol a gazda szolgálival együtt már a levesnél ül, s előmutatván egy tíz forintos bankót, kéri a korcsmárost, váltaná föl neki.

- Tegye csak le az asztalra, - utasítja a korcsmáros az idegent, az oldalszobából mindjárt hozok apró pénzt.

Az idegen leteszi a bankjegyet az asztalra, de az ablakon besuhanó szellő fölkapja a bankjegyet s a leveses tálba röpíti. Az egyik cseléd villára veszi a bankjegyet, hogy lecsurgassa róla a levet; ekkor pedig a korcsmáros kutyája, azt vélván, hogy valami neki szánt falat az, elkapja a tíz forintos bankjegyet, megeszi.

---

¹ Elfoglalt birtokba rövid uton való birói visszahelyezés.

Kié most a kár?

Pártokra oszlik a társaság, vállalkoznak a fiuk felpörösi és alpörösi ügyvédnek, mindenik pártbeli keres magának embert, hogy azzal ellenkezőleg megvitassa a dolgot, hanem valamint a méhek a herét, úgy a fiuk is kiverték előbb a bambákat, kik azt mondák: minek azért vitázni, a mit úgy is megevett a kutya.

- No, hallja az ur - mondja a kövér képű az ilyenek közül egyiknek, éppen az a kutya volt ez, melynek a bőrére akarták irni az ön ügyvédi oklevelét; hanem amint lenyelte a bankót, megszökött, s ön aligha lesz ügyvéd.

Hosszan tartott a vita, mely végtére két jogelv szerint lett elintézendő. 1-ör a véletlen eset mindig a tulajdonosnak kára; ez volt az alperesek véleménye s ők a kárt annak szánták, ki a tiz forintost hozta; míg 2-or a felpörösök élén a kövér képű azt a jogelvet vitatta, hogy a ki oka az oknak, oka az okozatnak is; már pedig ha a korcsmáros nem mondja az idegennek; tegye le a bankjegyet az asztalra, nem fujta volna a szél a levesbe, a gazda cselédje nem bökte volna a villára, és nem ette volna meg a kutya, tehát világos lévén az, mit a természeti jog mond: *a ki oka az oknak, oka az okozatnak is*, e szerint a korcsmáros, ki oka volt annak, hogy az idegen az asztalra tegye a bankjegyet, oka annak is, hogy a szél a levesbe vágta, s azután végre megette a kutya, fizeti a tiz forintot.

Hasonló viták mellett bajos volna állítani, hogy a *négy forintos nyomoruságba* hiában járt a fiatalember; mert az apró kérdéseken kívül az országnak legnevezetesebb *jogi pereit* itt ösmerhette meg néha a legapróbb részletekig, s a régieken kívül minden újabb peres tárgyat elhoztak ide; mert az volt a legderekabb ember, ki a legujabbat hozta.

Valamelyik napon berohan a kövér képű, s a mire az egész fiatalság napok óta türelmetlen várt, meghozta hírét a Kardos-család pörének, s ez az, mit én olvasóimnak el akarok mondani, valamivel hosszabban, mint a kövér képű, s elmondom azt is, a mit az nem tudott.

Ezért jártam én a négy forintos ebédre, ime: hallgassátok.

A juratéria.

Teljes négyszögű, de nagy szoba, megfér benne négy fiatalember, ugyanannyi ágy és szekrény, középen nagy asztal, az egész szobában azonban leginkább megszorul a vig fiuk lármája, melynek tárgya: országgyűlés, pörök, szép leány, kalandok, adósság és néha egy kis bánat.

Boldog idő, midőn e négy fal közt négy ember megfér, s a bubánatnak maradt legkevesebb helye.

- Ez is megvolna! Mondja egy vén férficseléd öt pár csizma közül négyet összefogva, s a legközelebbi ajtón benyitván, a négy pár lábbelit négy ágy mellett szépen elhelyezé.

- Surge, frater, jam est cras! (Kelj föl, öcsém, már *holnap* van!) Mondja az egykori kicsapott diákból lett huszár, kit az ágyugolyó sem fogott; mert ha fogta volna, most nem volna tekintetes Kardos István ügyvéd urnak fizetett cselédje, kit a nemes város órának is bizvást megfogadhatott volna, s nem hazudná az időt hol előbbre, hol hátrábbra, mint a toronybeli, melynek mutatóját az is megkergeti, ha a toronyőr az órának sulyára fölakasztja a jól megázott bundát.

Mind a négy fiatalember megmozdult a különös ébresztésre, de egyik sem veté föl szemeit, legfőlebb annyit vett észre a vén költögető, hogy a ki baloldalon feküdt, jobbra fordult, s a ki jobboldalon horkolt, ugyanazt a balon folytatta; pedig a fiatal jurátust az első héten majd a nyavalya ütötte föl, midőn a pontos szolga bejelentette a reggelt. Ha pedig még ez sem használ, Vendel bácsi nem akarván hiába vesztegetni a szót, elkezdé énekelni azt a siralmas marsot, mit Napoleonnak moszkvai szerencsétlensége után hoztak haza a béna harcosok:

*Menj, siess hazádba vissza, vert seregem,
Nekem ez a muszka klima nem, nem egem.*

Vendel bácsinak torka ezen a dallamon kivallotta a legutolsó csepp rossz bort is, mit valaha megivott; minden korty rótt egyet a nyeldeklőjén, s az most már akkora nyilas volt, hogy azon egyszerre kidült minden hang, mire aztán mind a négy fiatalember ijedten ugrott föl, mintha magát nagy Napóleont hallanák, mikor legelőször szólt *Európa népeihez*, s azt mondaná nekik: *Ébredjetek; mert sokáig aludtatok!*

Még csak meg sem haragudott a fiatalság, mi méltán gyaníttatja, hogy Vendel gazda nem csak azt teszi meg, a mire megfogadták; hanem aztán azt sem bánja, ha a tizenöt forintos heti béren fölül néhány huszast vetnek neki; ezért pontosan megtartja emlékezetében, hogy melyik ifiúr mikorra rendelte a szabóinast, s ugyanazt a kitűzött órában azzal döbbenti meg, hogy az ifiúr halálos beteg s két hétig nem jöhet közelébe más, mint az orvos, meg az orvosság, és nem áll érte jót, hogy a szabót magát orvosság gyanánt meg nem eszi. Vendel bácsi ruhát, irodát tisztogat, irományokat hord szét, s az ifiurak helyett akként hazudik, amint fizetik; de böcsületére legyen mondva, a jurateriában egyetlenegy sem panaszkodhatik, hogy valami alkalmatlan *legyet*, értsd, ki a jurátust valami nagyon sürgős dologban keresi, a szobába eresztett volna. Rettenetes emberismerete már messziről megsugja neki, hogy ezt az ifiurak szívesebben kidobnák, s ha valaha rá merték bizni azt a nagy házat, melyben tizezer katonára komiszkenyeret sütnek, és egyetlenegy példa sem akadt rá, hogy vagy a nagy házat, vagy abból egyetlen sótalan kenyeret elloptak volna; miért ne őrizné meg azt a szobát, melyben négy jurátus lakik, s még kaland is annyi, a mennyi befér.

Vendel bácsinak is megvolt a maga bibliája, - egyik ember a csillagok járásából okoskodik, másik az árnyékot, harmadik a nap keltét, nap nyugtát vizsgálja, a negyedik a haris hangja után indul, Vendel pedig reggel korán tisztogatván az ifiurak csizmáját, mindenik darabon lát valamit, amit addig néz, hogy szinte megszólamlík bele.

Egyik csizmadarabot kezébe vévén, amint megforgatja, azt mondja: Még eltart fél esztendeig, pedig fél esztendeje jár benne az adjunktus ur, azaz dehogy jár, - egész nap ott ül az asztal mellett, mint az én strázsamesterem, mikor reggeltől estéig nem röstellt keresni egy kéve zsuppot, mi a számadásban a széna közé keveredett. Jó ember, talán még azt is megállná, hogy ráüljenek, mint a trombitáslóra; meg nem ijedne, ha a füle mellé tartanák is azt a nagy darab rezet. Nagy haragosa lehet a csizmadiáknak, fogadásból ül annyit, s ha nem szégyenlené, mezitláb is eljárna.

Leteszi a csizmát, másikat vesz föl, nyalka szabásu lábbelit, mi Vendelt megmosolyogtatja, mintha eszébe jutna a maga nyalkasága, mikor utána néztek a lányok, ő meg aprózta a lépést, hogy tovább lássák; mert, hej tudta az egykori csintalan huszár, milyen abrak kell a leányok szemének. Aztán hangosan mondja: Sándor urfi lábbelije! Még a tegnapi fénye, is megvan, mintha nem is gyalog járna. Ha kitenném az ablakba ezt a nyalka csizmát, még az utczáról is bekiáltanának a lányok a gazdája után. Olyan gyerek ez a Sándor urfi, hogy még a hazugságát is szívesen hallanák, csak mondaná a szép szót. Hogy kikupállott a kezem alatt, - dicsekszik önmagában, - én hordtam a leveleit annak a szép angyalnak; hanem ott is leszek a lakodalmán, mert, hej, szeretném ám én egyszer a füleimmel is hallani azt a szép szót, mit én a dolmányom alatt hurczoltam, hol ide, hol oda!

Midőn ezt is letette, következett a harmadik darab, még egészen új példány, s erre is volt az öreg Vendelnek mondani valója: Új munka, nem pesti, nem is hazugságért varrták, - mindegy, abban sem sántul meg a fiatalember. Sándor urfi helyébe jön, - azt mondja: emberséges ember! majd meglátom a sarokról: ha egy hétig ferdére nem nyomja a városi girbegurba kövön, elhiszem, hogy sem a szemét, sem az eszét nem kérte kölcsön. Majd gondját viselem!

A negyedikre kerül a sor, - ez volt a legutolsó; de torkig sár, mintha egész nap a kátyuban agarászott volna gyalog. Vendel kezébe vette az egyik darabot, fejét megcsóválta, bajusza egyszerre megtüskésedett, a kezét pedig hátára fordítá, de még azt is úgy tűnődve, mintha az ilyenre még a hasábfá is veszteség volna. „Már most ki hiszi el, hogy ez éppen úgy megfordul a kezemben, mint a többi? Esztendeje nem tudom tisztára vakarni ezt a csikót, pedig az öreg teins urnak is valami öcsce, az apja pedig méltóságos ur, és bizony nem ingyen cselekszem a munkát, mégis olyan, mint a remonda, mintha még most is nyakán volna a kötőfék, melylyel a ménésből kifogták.”

Kezdte ledörgölni a sarat, döfötte két oldaláról is a meghurczolt lábbelit, s midőn úgy a hogy kivakarta az utcai ragadványból, megint beszél: Mit vétett az a szegény pára állat, mely holta után is kénytelen egy ilyen lóatófutót meghurczolni minden ablak alatt, hol valami asszonyszemély kidugja a fejét? Aztán még engem is gyalogpostának küldözget; hanem csak azt lesse, hogy én dobassam ki magamat érette: még utóbb a magam becsületének is vehetnék egy extra sárkefét, ha azt is adnának olyan *hazugságért*, mit ez *ígéret* nekem.

Nagy nehezen mégis hozzátapadt egy kis feketeség, összefűzte aztán a többivel, s a nagy szobában elosztotta, mint a játékos kártyát, boldoguljon vele mindenik, a hogy tud.

Fölébred a nemes fiatalság, Sándor urfi, mint az öreg Vendel monda, csak még néhány napig marad lakója a jurateriának, megszolgálván az ügyvédi oklevelet, maholnap elhagyja a fővárost, hogy még egyszer visszajöjjön; de már akkor azért, hogy másodmagával menjen vissza. Ezt pedig éppen ma tudta meg legbizonyosabban; mert Vendel a tiszta ruhát lerakván

az ágy mellé, egy csinosan összehajtott levélkét tett a hófehér ruha fölé, holott idáig azt rendesen elbujtatta, hogy a többinek vizslaszeme ki ne fürkészhesse.

Megdöbbsent a fiatalember, s talán föl sem meri törni a levelet, ha Vendel meg nem mutatja a tallért, mit a másik háznál adtak, már pedig ha a levélhordót tallérral fizetik, azért sem vetik ki, a mit ezután hoz.

Mig az adjunktus ur fölszedte magára minden posztódarabját, Sándor is elolvasta a levelet, melyben oly boldog hír volt, hogy ha pénzért kellene megvenni, alább nem adhatná, mint mikor azt mondja Vendelnek:

- Látott kend már száz forintos bankót?

- Hírét már hallottam, ifiuram, de még nem akadtam vele szembe.

- Hát, ha én adnék kendnek egyet?

- Tudom, mit akar, ifiuram, - mondja Vendel, kézre adván a ruhadarabokat, - ki akarja próbálni, ifiuram, ezt a vén huszárt, hogy hát meg lehetne-e ezt is *ijeszteni*?

- Száz forintja van kendnek nálam, Vendel, jó helyen van-e?

- Annyi, mintha már föl is váltottam volna, kedves ifiuram. - Mondja bizalommal az öreg, bajuszának mindkét végét egyenesre turva a mente ujjával, érezvén olyan boldogságot, hogy most egy akós hordóból szeretne inni a fiatalember egészségére.

- Jókor kelt föl kend, Vendel! - jegyzi meg a ferde sarku csizmás, - látom, örömeben a fény-mázat is mind Sándor ur csizmájára kente, az enyéme már a kotradékból is alig maradt valami.

- Biz az egy kissé halavány maradt, ifiuram, - szégyenli még ma is, hogy tegnap a gazdáját nem ültették a selyemkanapéra a nagyságos kisasszony mellé.

- Annak is kend az oka, vitázik a vásott ficzkó, naponkint kap kend öt-hat levelet, s egyre sem hoz kend választ. Ha olyan híres huszár volt kend, a kéményen keresztül is kézre adnám, aztán egyenkint csak nálam is fölérne kend egy rongyos százasig.

- De már attól csakugyan nem ijedek meg, ifiuram.

- Tán nem jó helyen volna az a bankó, ha nálam van?

- Hogy ne volna, ifiuram, - kaczag a vén huszár, - nem termett meg még az a lakatos, ki annak a nyitjára kulcsot találna ki.

- Ahá, már értem, - mondja az urfi, megértve a bizalmas cselédnek gunyját, - hosszú árjegyzékem van, s én elfelejtem azt bekérni; nem tesz semmit, a kik nagyban vásárolnak, újévkor fizetnek, - remélem, lesz hitel, mondja az urfi, észre akarván vétetni a hallgatósággal, hogy ő méltóságos urnak fia, aztán pedig fiókjából előkotort öt levelet, utasításul adván Vendelnek, hogy valamennyit ügyesen és az utólagos jutalmazás reményében jól kézhez adja. Könnyebb-ség okáért fölolvassa a levelek czimeit, ösmeretes csinos lányok a fővárosban; de a hallgatóságnak eszébe sem jutott gyanusítani őket, hogy e levelekre feleljenek; s midőn észrevette az urfi, hogy a hallgatóságot oly kevésbé érdekli ez ügylet, mintha csak lámpabélre adott volna megbizást, a vásott fiu még egy czimezetlen levelet huzott elő, s hangosan olyan névnek fölemlítésével lepte meg őket, hogy Sándor vérvörösre pirult bele.

- Ösmeri még ezt a nevet a többi között? Kérdi az urfi Vendelt, észrevévén a másiknak fölháborodását.

- Ösmerem, urfi! - mondja Vendel, most már a hatodik levelet írja neki.

- A tizediket, - maga feledékeny levélhordó, - utasítja rendre az urfi, - így viszi a főkönyvet, hisz minden elfeledett levéllel egy huszast pottyant el zsebéből.

- Vendel! - kiált közbe Sándor, - két urnak szolgál kend?

- Azt soha nem cselekedtem, uram! mondja Vendel egész nyugalommal.

- Ugy ez az ember most hazudott, a mikor a legutolsó nevet kimondá.

- Éppen az a baja, hogy most az egyszer igazat mondott.

- Igen, - szólal meg a megbántott urfi, - levelet irtam azon teljes című kisasszonynak, kinek neve önt fölháborítá, - Vendel bizonyítani fogja...

- Bizonyitom!... Vakkantja közbe Vendel.

- Azt is, hogy tizszer irt ön neki? Kérde Sándor.

- Hihetőleg azt is! Mondja diadallal az urfi.

- Urfi, - mondja Vendel, - sohase tessék ezen tünődni, - mindjárt megmondom én a dolgot tisztára, aztán majd Sándor urfi sem haragszik olyan nagyon! Veti hozzá, s kiment az ajtón.

A két fiatalember addig farkasszemet nézett, egyik a diadalt élvezé, a másikat a fájdalom és szégyen foga el, pedig elhibázták az orvosságot, mindenik a másikat akarta megenni; mert ime, jön Vendel, vastag zsineggel áthurkolt levélsomagot hoz, és egy jegyzéket.

- Itt az irás, - mindenik urnak neve külön oldalon van, ki, mit bizott rám, - itt van az urfi leveleinek száma, elhoztam a leveleket is mind, a hogy átadta, egy darab sem hiányzik belőlük, - ime, nézze meg az urfi maga.

Mintha nem is a gyolcsinget, hanem az urfit mosták volna ki, oly fehér lett, s alig találta meg a szót, hogy megkérdezhesse:

- Hisz ekképp maga egyetlen levelet sem adott kézhez?

- Egyetlen darabot sem, kedves urfi, - válaszol Vendel, - tehát majd megkeressük, hogy annak a bizonyos kisasszonynak hat levelet irt-e az urfi vagy tizet?

- Hát ilyen hűséges cseléd a mi Vendelünk? Fordítja gunyolódásra a beszédet a nagy szégyenben lihegő urfi, nojsz, lehet magára valamit bizni.

- Urfi! - felel vissza a vén huszár, - ha egy varjut vagy Mátyásmadarat bizott volna rám, hogy viseljem gondját, - ha nem adott volna pénzt, hoztam volna hitelben a mézszárszékből májat, tüdőt, vagy lépet, - s ha hitelben nem adtak volna, még úgy is loptam volna, s a madár eleven volna; de hogy én az urfinak egyszerre négy-öt levelét hordjam szét; s oka legyen annak, hogy az öt közül csak egyik is elhigye azt, a mit az ifiurnak kívánsága szerint mind az ötnek el kellett volna hinni, bűnöm ugyan van elég, édes urfi, de már ilyennel nem takarom be a többit; azért itthon maradt a sok levél, aztán borraivaló sem jár érte!

Idegen lépett a szobába, félben kelle hagyni a beszédet, az urfi megszégyenülve, Sándor, diadallal végzé a dolgot, Vendel pedig meghallván az öreg teins ur csöngetését, bement az öltözőszobába.

Az öreg teins ur.

Az uriutcza legkényelmesebb lakházainak egyikében tiszteletre méltó kényelemben lakik Kardos István táblai ügyvéd ur. Még régi szabásu jogász, kit pályáján jogelvek vezérlenek, ki még álmában sem hitte, hogy valaha még az ügyvédet is kaptára lehet szedni; ime, ma ez éppen oly kevésbé lehetetlen, mint az, hogy Párisban valaki kolbászvágógépet talált ki, mely annyira tökéletes, hogy véletlen a föltaláló maga is belepottyanván a gépbe, annak aljából maga is mint kész kolbász került ki.

Hatalmas családok bonyolult jogviszonyai bölcsességére valának bizva, s az egykori szegény fiúnak sorsát úgy fölvitte az uristen, hogy méltóságos urak is örömet megszorongatják kezét, feledvén abban néha akkora bankót, hogy szegény ember köhögve meri csak kimondani.

Kardos István fölkapott a szerencse szekerére, s az oly sebesen szaladt vele, hogy már maga is örömet megállt volna; mert még a pályának legelején megemlékezett arról, hogy az angolok még máig is bánják, hogy országukból kipusztították a farkast, és mi tőlünk akarnak venni jóféle aranypénzen; annál nagyobb szükségünk van nekünk a Kardos-család folytatására. E tekintetben őt a szent házasságtól még azon példák sem riasztották vissza, hogy saját kezén is forgott elég válóper; de már ő úgy gondolkodott, hogy a perpatvar miatt meg nem ijed egy asszonytól, mert a patvarkodás neki tanult mestersége, s mint azt a forintszámba kifejezhető eredmény is megmutatta, csakugyan nem hiába tanulta.

Ha, mint mondtam, a szerencse szekere el nem ragadja, Kardos István még igen jókor odaállt volna valami számtartó vagy tisztartó lánya mellé; de mivel a szerencse nagyon ragadta, a tekintetes asszonyok is nagyon hívogatták, ez Kardos urat nagyon megzavarta. Nem rosszul gyanítá, hogy a nemzetes kisasszony egy szobával kisebb lakáson is elfért volna, mint a tekintetes kisasszony; továbbá a konyhába is jobban el mert volna menni, s hogy a bab a fazék oldalához ne süljön, még a főzőkanalat is megforgatta volna; de mivel az itt-ott elejtett szó egy emelettel fölebb hívogatta, Kardos István elővette az egyszeregyet, abból szépen kivetette azt a *másik szobát*, mire még idáig nem gondolt, kivetette a szakácsnét is, meg azt a négy tál ételt, mihez a tekintetes kisasszony már otthon hozzászokott, - s ekképp elért egy pár selyemruhához is. Ekkor vette észre Kardos uram, hogy ez csinos kis összeg, melynek tőkét még meg is kell keresni. Hadd szaladjon tehát a szerencse szekere, s ha a tőke meglesz, megállítja a szekeret a tekintetes kisasszonyék házánál, s elkészítvén jegyzékét azon biztos tőkének, mit a jég sem verhet el: nem fél a kikosarazástól.

Még jobban meglódult a szerencse szekere, a miért más ember hét számba méregeti szemeit az égre nagy hiába, azt ő ingyen is megkapta; s ha véletlen megbotlott, a hol más ember laposra ütötte volna az orrát, ott ő lágy bankjegyekre esett, és csakhogy meg nem szólamlott a sok század: tekintetes ur, elég puha-e a fekhely? mert még többen is állunk ám szolgálatjára.

Igy meghurczolván őt a szerencse szekere, semmit sem csodálkozhatunk, hogy most már a nagyságos anyák is megajándékozták egy-egy mosolylyal, és olyan *biztató-szót* is találtak mondani, miből *okos ember*, mint Kardos István, megértette azt, a mi kellett. Legelső eredménye ennek az lőn, hogy a nemzetes kisasszonyokra már nem gondolt, a tekintetesek még eszébe jutának, mint az új szolgabírónak az esküdség; de azt is kezdé hányni-vetni, hogy itt az egyszeregynek lesz beleszólása.

Kérdezősködött, s első feleletre *két szobával* többet mondtak neki, mint a tekintetes kisasszonynál, - s a két szobának ragasztékaképpen a szobaleányt is megemlítették; mert a nagyságos kisasszony szent, hogy borzas marad egész nap, ha erre alkalmas cseléd nincs a

háznál. A kitől kérdezte, még azt is nagyon állította, hogy ez a szobaleányféle nép, mint a kényes macska, kávé nélkül meg nem él, már pedig ha egyik cseléd kávét iszik, a másik bealkudja magának ezt a nyaláncságot, vagy elmegy.

Színház, fürdő, estélyek olyan szükségesek, mint a kabáton a hátulsó gombok, hasznuk ugyan nincsen; de ha e nélkül hozná haza a ruhát a szabó, visszakergetnék vele. Hozzá kellett még gondolni azt is, hogy a nagyságos kisasszony a bársonyos boltba szokott bejárni, így új tőkére van szükség, ha azt nem akarja, hogy a keserves gondok megnyergeljék. Az egyszeregy végén a szerencse szekerét megint utnak indítá Kardos István ur, és örömeire legyen mondva, hü maradt hozzá, mintha szegődött cselédje lett volna.

Növekedett a vagyon és a becsület, szava készpénz volt, befolyása elhatározó, véleményét arannyal mérlegelték, s a társaskörök kapva-kaptak az egyenes szivű, sajátos eredetiséggel társalgó derék uron, s ha több esze nincs, a világ *megnagyságolja*; de ő ezt, magyarosan mondva, szépen elütötte, nehogy a nagyságos czim miatt neki is kelljen valakit tartani, ki egy, vagy tán két értelemben is megfésülje.

Egyik este bevégezvén a napi teendőket, elővette az egyszeregyet, s a végső összeg akkora volt a jobb oldalon, hogy szerzeményétől maga is megdöbbsen. Az ilyen ijedtségért, szerencse, nem kell az orvos után szalasztani, legfőlebb összedörzsöli az ember két tenyerét, megkiván valamit, és azt megveszi: mindjárt meg van gyógyítva a nyavalya.

A szegény ember erszényéből nem kerülve, kinnal eszi az ezer tükéjű keszeget, és fölsóhajt, miért nem teremtette az uristen a keszeget tüske nélkül, hogy a szegény ember legalább a megevő falatját költhetné el munka nélkül: a gazdag megveszi a harcsát, annak nincsen szálkája, csak egy erős csontja, s a gazdag ez egyre is bosszankodik, mert összeharapta vele a nyelvét.

Kardos István legeltetvén szemeit a kövér számokon, eszébe jutottak azok a számok is, melyek az emberrel mindjárt születésekor kezdődnek, melyeket huszonnégy esztendő előtt minden adósságcsináló kevesel, és ha adnák, kamatra is kölcsön venné, melyeket pedig, úgy ötven felé, mint a kárt, minden házasulandó szeretne eltagadni. Észrevette az ügyvéd az ötvenedik esztendőt, ezt a kemény csontot a sok jó között, melyet nem lehetett elharapni az ötven éves fogakkal; elvitázni, elhazudni és elkönyörögni sem lehet, - megvan, mint az adósság, be van táblázva az életre, s naponként érezteti uzsoráját, megtépvén a haját, koronként fölírva az arcra egy barázdát, s a szakállnak egy-egy szálát, mint az aratórészt, megjelölve fehérre, mintha már az birói foglalás alá volna véve.

Itt vannak a szép szobák, szám szerint nem kevesebb, mint a mennyiben a nagyságos menyasszony és szobaleánya, meg a sok alsószoknya elférne; de az idő is fölszaporodott, s valami azt sugja Kardos István urnak, hogy ha tizenöt esztendőt elengedne a sors, ő is elengedne egy pár szobát, meg a nagyságos sőt a tekintetes kisasszonyt is és mily jól esnék a számtartó vagy tisztartó Mariskájával kisebb helyen is megférni, s az embernek nem kellene még elszégyenleni magát, ha valaki meglátná, hogy élete párját megöleli és megcsókolja; holott most mindenki kap keze után, hogy valaminek reményében, mint *tisztes férfit megilleti*, szépen megcsókolja.

Aztán, az az ötven esztendő oly józanná teszi az embert, hogy mindjárt észreveszi, mikor valami gyarlót, köznapi nyelven: *bolondot gondolt!* Most jutott eszébe, hogy az új házasság egymást „kedves gyermekem”-nek, „édes fiam”-nak, öt több év óta *urambátyámnak*, saját jurátusai és kliensei „*öreg teins ur*”-nak nevezik.

Tagadjátok el a lelkiismeretet, ha tudjátok! Csaljátok meg valakit és ne rettegjétek, - kövessetek el bünt és ne szégyeneljétek, ha megtudják, - valljátok be, hogy ti önzők vagytok

és a hol megsült, örömet elvágjátok! Kisérsétek meg ezt, ti, hősök! - És ha már ezekre nem vállalkoztok, mert az életben a becsület máznak mégis jó, - legyetek ötvenéves agglegények, és midőn eszetekbe jut a házasság, álljatok meg a tizenhatalc éves kisasszony előtt, mondván: Kisasszony! én ötven éves vagyok, már kedves édesanyjával is táncoltam, sőt tán egy kicsit az öreg anyjával is, - *én érett eszű ember vagyok*, megértem a francia háborút, Napoleont is láttam, meg a fekete bankót, - a kisasszonyba fűlig szerelmes vagyok, mit mond hozzá?

Erre ti azt mondjátok, hogy az *én eszem ment el*, - enyém, az íróé, - ti pedig eltagadtok tiz esztendő, mint Kardos ur szeretne most, de nem lehet, mert a „Nemzeti Kalendárium”, melyet kiadott Petrózai Trattner Károlyi, harmincz évig egyfolytában kinyomatta a „*Pesti procurátor urak nevei*” közé Kardos István urnak becsületes nevét, s ekként kisül, hogy husz esztendő korában lett ügyvéd, huszat pedig a harminczczal összeadván kijő belőle az ötven!

Oh, ötven! ha ebből másra lehetne csapatni a huszonötöt, néhány száz forintért vállalkoznék olyan, ki még ki is állná, de ezt a terhet minden ember saját becses személyében tartozik odább czipelni, s e szerzeményt sem elajándékozni, sem elveszteni vagy tékozolni nem lehet.

De a szándék megvolt, s e szándéktól Kardos István kísérlet nélkül elállni nem akart.

Vigyázva, mint azt egy tekintélyes ügyvédtől méltán várhatjuk, rakta el a hálót, - mert tudta, hogy a ki csíkot akar fogni, nem lubiczkolhat a vízben. A nagyságos légkörben a házasság némileg alku tárgya, - ott már ki van számítva a selyem, bársony, czukor, kávé; - kész pénzért olcsóbb, kötelezvényekben valamivel drágább, reménybeli jövedelem szerint méregdrága. Az emberek itt igen őszinték, megemlitik a halált is, azt is mondják, hogy a vőlegény már nem gyerek, ezen kívül még annyira nyílt szívéek, hogy néha a maguk erszényének apályát is bevallják, s a vőlegény látja, hogy ő csak kármentő, leendő jegyese pedig árucikk, mit nem végszámra, nem fonszámra adnak, de így egy darabban oly méregdrágán, hogy egyszer, még midőn a nemzeti urék leánya körül forgolódott, tizenkettőjével sokkal olcsóbbért kapta volna.

Hátrább! véli a tapasztalt ügyvéd, maradjunk a tekintetes urak körül, akad ott elég szemre való leány, azok sem ijednek meg a nagy szállástól, ha már megvan; fogadok neki szobaleányt is, úgy össze-vissza fésüli a haját, mintha ő maga sohasem nyult volna hozzá, - selymet, bársonyt végszámra veszek neki, arra is úgy ráfér a csecsebecse, mint konziliáriusné asszonyom magzatjára, s ha azt akarom, hogy kesztyűben egyék, biz azt megtanulja, ha elejti is egy-néhányszor a kanalat.

Itt azt gondolta az *öreg teins ur*, hogy az ötven év már nem is jó szóba, azért bekopogtatott valamelyik jó ösmerősehez, kinek szép lánya volt, mit arról tudunk meg legbizonyosabban; mert a gazdag agglegénynek először is az jutott eszébe, s e tekintetben ők elvitázhatlan tekintélyek, nekik a középserű nem kell. Hogy még bizonyosabb legyen, bekiáltott a juratériába, megkérdezte: Ki most a legszebb leány Pesten? s a kérdésre Sándor mindjárt megfelelt, saját szívének választottját megnevezvén, s ugyanazt vallván a többi is, méltán, minden hízeltetés nélkül.

Az öreg teins ur előadta barátjának szívbéli szándékát. Azt meglepte a hír, mit Kardos ur igen természetesnek talált: ilyen vőlegény csak a hatvani utcának első emeletéből, a nyolc szobás lakásokból kerül ki, - ha a jó apa e hirre hanyattvágta volna is magát, Kardos ur, tudva a könnyen orvosolható nyavalyát, nem szaladt volna orvosért, - hisz mindjárt észére tér, és bizonyosan okosan is fog válaszolni.

- Barátom felel az elhalaványult apa, - nem tréfálsz?

Ez volt a legilletelmesebb kérdés; mert azt is kérdezhetette volna: nem ment el az eszed? Kardos urnak a szó engedelmes szolgája volt, s nem váratta magát:

- Szavamat adom, - szándékom elhatározott, és ha te...

- Én bizony hozzád mennék, kedves barátom, feleségestől, - vág a szóba a meglepett apa, ki már akkor se utasíthatta volna el egyszerre, ha még tiz esztendővel idősebb lett volna, - hanem, kedves barátom, nekem feleségem is van ám!

Ez volt az első eset, hogy a felesége nem volt útjában a derék férjnek, és most sem bánná, ha az volna itt, és megfelelné a váratlan kérőnek: alkalmasint az jobban megtalálná az igazi szót.

- Nem is akarok én kapustól berohanni, kedves barátom, - jegyzi meg a leánykérő, - a mit én neked mondtam, te meg mondd meg kedves feleségednek, hogy ha engem fiának akar fogadni...

- Az biz elfogadna, barátom, legalább tudná, hogy belőled már vált ember; hanem itt lehetek én feleségestül, mikor a leánynak is van beleszólója.

- Még pedig az övé a legfontosabb szó, kedves barátom, igenli Kardos István ur, - legjobb is volna - talán, ha engedelmeddel, levélben tudósítanám a kedves gyermeket.

- Jól mondd, kedves barátom, levelet irj neki, - hagyja helybe az apa, így menekülvén meg az első rohamtól, - én meg majd a feleségemmel közlöm a dolgot.

- Barátom, ma elkészitem a levelet, holnap reggel elküldöm a kedves gyermeknek czimezve, remélem, soraim meggyőzik; mert ha valaha irtam valamit, ez a levél *okosan* leszen megírva!

Eltávozott a reményteljes kérő, az apa betette utána az ajtót, s néhány perczig megáll a szoba közepén, várván, hogy ha álmodta a dolgot, majd föl is ébred. Az órának ütése figyelmeztető, hogy felöltözötten áll a szobában, és mind igaz, a mit hallott, sőt füleiben cseng az utolsó mondat, hogy a levél *okosan* lesz megírva.

Talán egész életében most először ijedt meg az *okosságtól*; mert nem képzelek apát, ki szívének rejtekében őszintén óhajtaná, hogy lányának ilyen *higgadt eszü* kérő irjon levelet; mert mióta a világ áll, úgy volt az legjobban, hogy a mit a vőlegény mondott a leánynak, nem szokták a bölcsek könyvébe írni, s az ilyen *szanaszét*-beszéd éppen úgy az egészhez való, mint a hogy a tengeri csövének néha két öl hosszura nyulik a *zöldje*.

Néhányszor teleszitta tüdejét levegővel az apa, s meglátszék arczán a benső gondolat, mit mi ekképpen fejezhetünk ki: Egy leánykérőnek legutolsó ajánlólevele az, hogy higgadt, okos ember, - és Kardos urnak sokat elengednének a nagy okosságából, ha nem ő volna ő; hanem a saját adjunktusa volna ő.

Nem akarom egymásba öltetni a körülményeket, követem Kardos Istvánt, átugorván a hosszú éjszakát, valamint a levélírást is; mert midőn becsengette Vendelt, a levél már készen feküdt az íróasztalon. A levél rendes négyszögletű volt, egyik oldala sem rövidebb a másiknál, épen mint azok a levelek, melyekben tudtul adják az embernek, hogy a pörben az ítélet készen van, most már az árverés következik, eladják a göbolyóket, kövér ürüket, csak meg kell ütni a dobót.

Az öreg teins ur reggeli köntösében járkált a dolgozószobában, gondolatai elfeledték a pöröket, lelkében a rég táplált eszme megérett, s környezetére gondolván, tájékozni szeretne volna magát a hatás iránt, midőn az új szót kimondja. Ez új szó elárulandja az öreg teins urat, hogy ő mégsem egészen oly komoly, mint a juratéria eddig hinni találta, - hogy az öreg teins ur ötven évig meglakta volna ugyan a paradicsomot, de az ötvenegyedikben őt is kikergetnék,

- hogy ő sem kivétel a természet törvényei alól; mert a téli körte csak a márcziusi fagyban puhul meg, de végtére is *megérik*, - s neki ezt most be kell vallani a világ előtt, szégyen vagy nem szégyen, mint a lecke nem tudás, - legyen grammatista gyerek vagy vén diák, ki kell állni az iskola közepére.

Vendelnek szánta a titkot.

Ez volt az ő kinos examenje, - ennek a goromba huszárnak mondta oly sokszor, hogy az asszony csak *vászoncseléd*, - ez a faragatlan igazmondó lakjék jól az újdonsággal; mert a hatvan fontos bomba nem szól akkorát, mintha ez megszólamlík, akár először akár utolján hordja meg. Kapaszkodjék meg Kardos István ur, kipallérozott eszében, álljon ki az öreg Vendelnek, ki már benyitott az ajtón.

- Mit álmodott kend, Vendel? kérdi a hű cselédet, ki minden törött fazekat előre megálmodott, s talán az álommagyarázat megkönnyebbiti a vallomást.

- Hála istennek, - felel a vén huszár, - ma semmit sem álmodtam.

- Pedig biz éppen ma álmodhatott volna kend valamit, - véli Kardos ur, előljáróban is megbosszankodván, hogy a vén agyafurt miért éppen ma nem álmodott semmit; már most egészen más bekezdésről kell gondolkoznia.

- Hány esztendő lehet kend, Vendel?

- Egy hija sincs az ötvennek, mint a tekintetes ur is bölcsen tudja, hisz egy faluban és ugyanazon egy esztendőben találtunk születni.

- Eljár az idő, kedves Vendelem.

- Lóháton megyen az, uram, mint a jó huszár, s ha megindul, nem retirál többet, neki megy nyárnak, télnek, csak hogy mi rajtunk látszik meg a nyoma.

- Kend nem panaszkodhatik, Vendel, - vigasztalja Kardos ur, kend olyan friss, hogy olvasva elmenne kend harmincz esztendősnék.

- El ám, ha elejbém fognának egy csikót, az meg elszaladna velem; de mondanák az emberek, milyen friss legény, mindjárt eléri azt a csikót.

- Ne káromolja kend az istent, Vendel, bizony még ezt is a régi büne mellé írja kendnek.

- Tudja azt a fölséges uristen, mikor szoktam én káromkodni, tekintetes uram, - magyarázza Vendel, - azért, amit mondtam, még a bünömből is letöröl egyet.

- Háládatlan ember, mikor kellett kendnek orvos?

- Nojsz, nem fakadok riva, ha kitálalják elejbém az ebédet.

- Elhiszem, mert csak egymagára van kendnek gondja, - vitázik a furfangos prókátor, - hanem hallja kend, nem azért teremtettem én az isten az embert, hogy végig fusson a világon; ha kipusztul kend erről a világról, megkérdezik ám a többi között, kit hagyott kend amodaát maga helyett?

- Majd felel én helyettem a falu birája, ki katonának fogott.

- Nem addig van az, Vendel, most nem katona kend, miért nem kapaszkodik kend is valakibe?

- Maholnap az is meglesz, ha majd elver a tekintetes ur, mint a fogadatlan ebet, koldulni majd én is másodmagammal megyek.

- Aztán megijedne kend egy asszonytól?

- Mi tagadás benne, - tekintetes uram, - mondja Vendel csöndesebben és körültekintve, hogy meg ne hallják, - jobban, mint az ellenségtől, mert ha azt megvertem, meg is dicsérték érte, hisz annak is volt kardja; de olyan ellenség nem kell, kinek a nyelv mindene, ha akarja, eszik vele, ha akarja, megcsal vele, ha akarja, meg is mar vele, - ennyi fegyver ellen egy lovas ember nem elég.

- Szép ember kend, - így dugába döntené terveimet, egy pár forintot nem sajnáltam volna toldaléknak a kend menyegzőjére.

- Dobja ki tekintetes ur azt a pénzt az ablakon, jó lesz valami szegénynek, én már kihadalkoztam a magam részét.

- Szépen vagyunk, - okoskodik Kardos István, - ámbár nagy hiába,... magára hagyom kendet, én nem botorkálok egyedül: *megházasodom!*

- Már mint a tekintetes ur?

- Éppen én, ha tudni akarja kend.

Vendel kezében tartott egy üres üveget, azaz csak addig tartotta, míg az utolsó szót mondta az öreg teins ur, - mert pont helyett elejté a töredékeny edényt, mely ezer darabra törött.

- Jaj, - kiált rá Kardos ur, - *vénségére* hogy tud kend ilyen *nagy számár lenni?* - Értvén az ügyetlenséget.

- Csak azt akartam, hogy a tekintetes ur maga szavával is mondja, hogy nem vagyok én már házasulandó gyerek *ötven esztendőskoromban!* - Mondja Vendel olyanképpen, hogy ezt Kardos ur *czélzásnak* is vehette, - aztán azt is akartam tudni, hogy álmodom-e én ezt a dolgot?

- De, ébren van kend, - azt mondhatom.

- Azért, - mert ilyet csak álomban se hinnék. Az ügyvéd nyugodtabb lőn, elmondván a titkot s az üvegtörés közbejöttével enyhülven a roham, némi hallgatás után bizalmasan mondja Vendelnek.

- Ne mondja kend, hogy nem bizom kendben, ezt a levelet elviszi kend annak, kinek a neve rá van írva, kend lesz az én póstám.

Vendel kézbe vette a levelet, s a négy szögletes bizományon a „*kisasszony*” szó ütődven szemeibe, a küldetést gyaníthatá, s nem kíváncsiskodván a név után, némi fejcsóválás után azt mondja:

- Ha parancsolja a tekintetes ur, én elviszem a levelet a szent Gellérthegyre is; de ha kisasszonynak írta a tekintetes ur, ne csinálta volna olyan paksamétának, mint a milyenben a szolgabíró ur szokta a jegyzőknek szétküldeni a huslimitációt.

- Ért is kend az ilyen mesterséghez!

- Értek bizony, - bizonyolja Vendel, - négy hadnagyot szolgáltam ki az ezredben, negyven jurátust a tekintetes ur mellett, száz meg száz levélnek valék széthordója, volt köztük rózsaszínű, kék, zöld, - jó szagu, aranyos szélű, de valamennyi szép vékony volt, hogy a kisasszonynak drága szép kis kezében elférjen; mert nem azért írják az ilyen levelet, hogy minden ember meglássa.

- Ejnye, vén orgazda, - mondja tréfával az ügyvéd, - kend az én jurátusaimnak szerelmi postája?

- Az vagyok, igen is, - inkább én, mint más.

- Kend hát a kisasszonyok neveit is nagyrészt ösmeri?
  - A legszebbeket bizony el tudnám mondani, - szolgálhatok vele a tekintetes urnak?
  - Nézze meg kend azt a nevet, a mi az én levelemre van írva.
- Vendel megnézte a nevet, azaz: a tekintetes ur betűit egyenkint eltalálván, nagy nehezen kiszótagolta a nevet, de az utoljárt már úgy kiáltotta, mintha meggyuladt volna kezében a levél.
- Baja van kendnek? - Kérdi csodálkozva az ügyvéd, - hogy ekkorát kiáltott kend?
  - Nagyot kiáltottam, tekintetes uram?
  - Jókorát, mondhatom.
  - Tekintetes uram, ha még beszélni fogunk, menjünk a harmadik szobába, ott nem hall bennünket senki.
  - Itt bizony nem kiabál kend.
  - Én sugva is elmondhatom a magamét, - véli Vendel, - annál nagyobb kiált a tekintetes ur.
  - Meg is ütheti a mennykő! - szól az ügyvéd emeltebb hangon, - kend ösmeri azt a nevet? ne tagadja kend.
  - Igen is, nem tagadom, - mert ismerem a nevet, ismerem a kisasszonyt, az édesanyját, az édesapját, meg azt a becsületes ifju legényt, kit a kisasszony nagyon elszivelhet, - ekképp mindenre tudok felelni a tekintetes urnak, ha parancsolni méltóztatik: tűzbe dobjam ezt a levelet?
  - Az az élheterlen kölyök, az öcsém bátorzkodott?
  - A tituláját nem mondom, hogy meg nem érdemlette tekintetes uram, - bátorsága is lett volna hozzá, - de bevágtam az útját, - erősíti Vendel, s hozzáteszi: - tűzbe dobjam ezt a levelet?
  - Mikor vitt kend levelet annak a kisasszonynak? - Kap a szóba, az utóbbi megjegyzésre nem is figyelve.
  - Tegnap este, s ugyanakkor választ is hoztam rá Sándor urfinak, ha tudni akarja a tekintetes, ur.
  - Többet nem visz kend oda! - Kiált indulattal az ügyvéd.
  - Bedobhatom a tűzbe ezt a levelet?
  - Elviszi kend oda, a hova szól! - parancsolja katonai szigorral.
  - Elviszem, tekintetes uram, hanem ha a tekintetes urnak éppen ilyen nagyon négy szögleteset méltóztatnak küldeni, akkor csak a házmesternek adom be, de engem nem lát többet a tekintetes ur.
  - Tudja is kend kívülről, mi lesz a levélben. Csitítja az ügyvéd.
  - Megtudom a toldalékjából; mert a tegnapi levél mellé egy tallért tett a kisasszony a markomba. Mondja Vendel, megfordulván az ajtó felé, melynek kilincseig szótalán ment el.
  - Megálljon kend, Vendel.
  - Megálltam! Felel a kiszolgált katona.
  - Egy ezüst tallért adott kendnek a kisasszony?
  - Ugyanaz, kinek ez a levél szól, mely a markomban van.

- Jelent az a tallér valamit, Vendel?

- Igen is, jelent, mint én azt az én maroknyi eszemmel fölérem, - és azt is mondhatom a tekintetes urnak, a mit az ezredes urunk mondott: hogy soha se kéressen meg az ezredes olyan leányt, kinek a hadnagy is jó volt, - pedig tekintetes uram a hadnagytól van ám annyira az ezredesig, mint a harangkötél végétől az öreg harangig.

- Várjon még kend néhány perczig, Vendel!

- Halálos vétek volna hiába fárasztani az óramutatót, tekintetes uram, olyan vigan ég a kandallóban az a száraz cserfa, mire hármát számlálok, megsül ez a levél: mert még úgy is járhat a tekintetes ur, hogy az egykori legénye nevetve olvassa, min törte fejét a mester.

- Dobja kend a tűzbe.

- Bedobtam, uram!

Igaz lelkemre mondom, nem érek rá itt azzal időzni: elhiszi-e a tisztelt olvasó, hogy ilyenképpen is megtörténhessék valami; de indokolásul annyit mégis mondok, hogy a Kardos-féle emberek ugyan megbotolhatnak; de azután hirtelen megint nagyot lépnek, s a hibát helyrehozzák, - a Vendel-féle cselédek szavában pedig a valót nagyon könnyű megösmerni, nem mintha hazudni nem tudnának, de ezt a portékát nagyon külön fiókban árulják, mint a gyógyszerész a mérget.

Kardos ur bölcsen megfontolta a dolgot, s látván, hogy a tekintetes kisasszonyoknál is jóformán elkésett, a nemzetes kisasszonyokra már nem is gondolt; mert érezte, hogy az idő betette előtte azt a kaput, hol a földi mennyországot is meg lehet találni; de a ki azt keresni akarja, korán reggel induljon el, nehogy a későn indulót a sötét éjszaka kinn érje.

Az egész atyafiság.

A bűnösnek van orvossága a megtérésben, - a tolvaj előtt sincs bezárva az üdvösség kapuja, ha bűnét megbánja, s a jó utra visszatér. - Az irgalmas isten a legnagyobb gondolatot a *bocsánatban* teremte meg, hogy a gyarló emberiség bajaiban kétségbe ne essék; de midőn a bűnösnek és tolvajnak marad menedéke a hitben: ki vigasztal meg egy ötven éves agglegényt, mikor házasodni akar, ki fog neki elengedni nyomorult tiz esztendőt, mit annyi fegyenczházi rabnak elengedtek, pedig talán egyik sem akart megházasodni?

A fiatalember *megőrülhet* a szerelemben, egy ötvenes ember csak *bolondságra* képes, s alig tart tovább a baj, mintha hosszú orrú csizmája miatt megbotolván, könyökét megcsapva, két hétig megfekszik az ágyat. Aztán kiokoskodik a nőtelenység kényelmeit, mi annál könnyebb, mert lakodalmas álmaiban annyi asszonyszabó, szobalány, divatárusné nyaggatta, hogy úgy megőrült a fölébredésnek, mint mikor az ember álmában diáknak képzelvén magát, eszébe jut, hogy a leckét nem tudja, és éppen jókor fölébred a diákkínok elől. Nem mondom, hogy hiusága nem lenne megsebezve, - nincs a polgári életnek olyan osztálya, melyből a legjobbak meg ne fordultak volna nála bizalmas közlések, esengő kérésekkel, közbenjárását, véleményét, vagy közvetlen beavatkozását kérvén, s a mit ilyenkor mondtak neki, őszintébb volt a gyónásnál, s a tekintélyes ügyvéd kebelében több volt a titok, mint a levéltárak vasas zárai alatt. S e keresett, félt, megirigylett embert egykori jurátusa ellenében könnyűnek találja egy leány, kinek lábaihoz is lehajlott volna az az egyenes ember, ki ezerszer *megkönyörült* másón.

Ujra meghányta, vetette a dolgot, utóbb az vigasztalta meg, hogy Vendelként a hadnagy is jobban tetszik a lányoknak, mint az óbester. Ez a tapasztalás befogta némileg azt a sebet, mekkorát az egykori jurátus üthetett; továbbá kárpótlást talált anyagi kényelmében, melynek számos irigylőjét tudta.

A magányos órák titkaiból vigasztalóképp jelentek meg előtte a számok, az összegyűjtött forintok ezeréi, melyekből nem csak egy aranyborjucska lehetett volna kikerekíteni; miért busuljon tovább? A veszett fejszének ez lön nyele, s megőrült a fölfedezésének, hogy akár elajándékozza, akár elszórja e vagyont, a pénzre torkos emberek levett kalappal állanak meg ajtaja előtt.

E gondolatok közt fel-fellobbant benne a hiuság, hogy a Kardos-családnak egyik folytatását az ő nevével hozták volna kapcsolatba; de elég volt neki egy sütetből egy kalács, azon kívül pedig a Kardos-családnak öt élő tagja lévén, jól esett neki a gondolat, hogy egyet a többi közül olyan urrá tehet, hogy a többiről előbb lekopik a réz, mint erről az arany.

Éppen ráért ilyen munkával vesződni, végig gondolt atyafiságán, és tünődött: melyiket ültesse négy lovas hintóba? Rajzónját kezébe vette, és valami maradék papírra ekképp irta a neveket.

1-ör. Méltóságos Kardos Pál, kir. tanácsos ur.

- Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem jó ember, - gondolja magában az ügyvéd, - de ha már meg kell vallanom az igazat, ha rólam valaha azon értelemben mondanák ugyanezt, mint az én méltóságos rokonomról, még nagyobb kedvem volna elvállalni a zugprókátori címet, hogy csak akkor van perem, ha két asszonyt összeveszíték, és mikor agyonczimezték egymást, a melyiknek tetszik, két forintért kikeresem a becsületét. Méltóságos atyámfiatól, nem hallottam, hogy valaha tanácsot kérték; de ezt nem is ajánlanám, mert ha az ő tanácsa után indítanák meg az államkerekét, úgy beleterelné a sárba, hogy rutabbul járna, mint a csornai

föcskendő, mely novemberben elakadt az utcái sárban, és ápril hóban is fejszéssel és kapákkal tudták nagy nehezen kiásni. Méltóságos sógorasszonyom az már *más ember!* - teszi utána a tünődő; valamikor nyitott ablaknál altatták el kicsiny korában, s az alatt valami varju kilopta belőle a szívet, - azóta még álmában is ébren van, nehogy ismét - *visszategyék*. Az élet szerénce komédia, melyben sűgő után tesznek mindent, s élénk esze az a jó sűgő, ki cserben nem hagyja. Férjét betolta a méltóságos urak, azaz: önmagát a méltóságos asszonyok közé, - ennél tovább nem birt menni a meghajszolt férj, - viseli a kapott czimeket, éppen úgy mint a liberális inas kabátján a czimeres gombot, melyeket elől-hátul fölvarrtak, hogy a közönség előtt meghurczolják rendes időben a családi czimert, abban a sast, sólymot, galambot vagy varjut. - Eddig volt szüksége a férjre, most akár meg is halhat; mert a méltóságos asszony ezzel a kártyával ütött, a mennyit üthetett, most már a fiu következik, az én kedves unokaöcsém. Még azt is megteszi a számító anya, hogy e fiut nekem kölcsön adja hátra lévő napjaimra, ha megigérem ezereimet.

Ez volt az első szám alatti atyafiság. Lássuk most a második számot.

2-ik rokon Kardos János, kiről szóról-szóra azt gondolta, mit a

3-ik rokon Kardos Mihályról. Testvérek, együtt élnek az apai jusson, a dunántúli megyék valamelyikében, nevüket két ss-el írják, s minthogy én, - tudniillik Kardos ügyvéd ur, - azt találtam mondani, hogy az egyik s bizvást elmaradhatna, ki akartak tagadni az atyafiságból. Pörben állnak az Eszterházyakkal, két uradalmat akarnak elperelni tőlük, s mikor a család meg akarván menekülni a bosszantásoktól, huszezer forintot ajánlott egyszer mindenkorra, az ajánlatot hozó ügyvédet tetőtől talpig fehérre meszelték. Ezért pörbe fogták őket, s ha én tudtukon kívül közbe nem vetem magam, szánandó vége lett volna. Valaki megsugta nekik, hogy nekem köszönhetik a pörnek megszüntét, szolgabíró és esküdt tanuságával írott levélben adták tudtomra, hogy nem tartanak atyafinak. Ezeknek tehát könyörögnöm is kellene, alázzák meg magukat, fogadják el tőlem azt a kis pénzt, ezzel talán jobban meglehetne nyaggatni Eszterházyékat! Ebből alig lesz valami, - gondolja az ügyvéd, kinek inkább lett volna kedve kiszórni a pénzt az ablakon, mint annak adni, ki azt hovahamarább megint prókátorkézre juttatná! Ezt már nem cselekszi; mert még az egyszeri csizmadia is azt mondta, mikor pénzét elvesztette: vigye a manó, csak csizmadia ne találja meg.

A 4-ik rokon leányági atyafiság, hirtelen a neve sem jut eszébe, elég az hozzá, hogy biz azt magyarul meg nem lehet érteni. Ezen néven e jó ember kisvárosi fűszerkereskedő, és a „Fekete kutya” czim alatt ösmeretes.

Nem tagadhatom, - jegyzi meg az ügyvéd, - van olyan ember, mint akármelyik atyámfia, azt sem bánom, hogy nem nemes ember; de furcsa mégis, a mit a magyar nemes ember valami szárnyas állatnak, vagy oroszlán és valami efféle nemesebb vadnak jelképezésével, mint a magyar koronának tagja kapott, egy szegfűborsáruló olyan közönséges négy lábu állatnak, mint a „Fekete kutya”, lökje oda s ez áldott hazában ne jusson egy pár forint néhány hold földre, hanem a „prókátorkeresmény”-en káprít és héringet adjanak-vegyenek. Azt eltűrheti egy gubacskereskedő, vagy hentes, talán az asztaloscséhek valamely meggazdagodott tagja, sőt egy postamester is, csak az ügyvéd nem, a magyar jogtudós, osztályoknak, végrendeletnek, örökbevallásoknak megvitatója, ki idáig a magyar királyok neveivel emlékezetes törvények emlegetéséből gyűjté vagyonát, és még sirjában is megfordulna, ha olyan furcsa nevű emberek osztoznának, mint például Arenstein, a ki még ezen kívül Eskeles is.

A negyedik számú atyafi tehát nem igen ijesztette meg a megelőző hármat, sőt ha véletlen ő maradt volna legutolsó, a tünődő ügyvéd ez uttal ki is feledte volna; de hátra volt az ötödik, s arról is kelle gondolkozni.

Az ötödik atyafi már megint Kardos volt, s a mi több, ez is megelégedett egy s betűvel, mire talán befolyása lehetett mérnöki tudományának. Az ilyen urak tanult mesterségüknél fogva tudják, hogy az az ugy nevezett semmi, mit mi diákul *nullának* mondunk, hátulsó számnak is sokat ér, ha előtte más számok vannak, ekképp a semmi nagyon is valami; de ha a Kardos név végén egy helyett több s betűt irunk, annál nagyobb ostobaság, mennél több az s!

- Lőrincz bátyám már rég nem jutott eszembe, - gondolja az ügyvéd az ötödikről, - kölcsönben, remélem, én is élhetek, halhatok miatta. Becsületes ember, csupa igazságszeretet; de ezt ugy keresi ki az emberekből, mint a dióbelet, hogy előbb a héját agyon kell ütni. Csak az egyszeregy az igaz, - azt szokta mondani, - hiába csavarja farkát az ötös, a négyest el nem bolondítja, hogy hagyjon magából kivonatni. Az orvos markában meghal a beteg, a sirhantok betakarják a hibát, - az ügyvédnek igazságát nem bírja megmozdítani a törvénykönyv, a konyha felől kerül, s három, négy mázsa pecsenyével kezd okoskodni. Ez olyan mesterség, melyben a négy lábu állatok is hathatós szavazattal birnak, - inkább lennék hajdu, mikor fogadott munkából ütnék valakit, azt is hihetnem, hogy ez orditozó, ha most nem érdemlette is meg a kiszabott adagot, megérdemlette máskor kétszeresen, és ha ideje marad rá, négyszeresen megérdemli ezután. Ilyen az én Lőrincz bátyám, - mondja magának az ügyvéd és levélcsomagaiból kihuz egy rég megsárgult papirdarabot, melyen a következő sorok álltak.

Öcsém!

Megirtad, hogy már fölszabadultál, és követed azt a mesterséget, mely még az orvosi mesterségnél is annyival rosszabb, hogy az orvos mindennapi kenyerét kérvén, kívánja, hogy leljen ki a hideg; de legalább van annyi becsület benne, hogy meg akar gyógyítani, csak fizess meg neki; de az ügyvéd azt kívánja, hogy az emberek csalják meg egymást, és a csalót is éppen oly készséggel védelmezi, mint a megcsaltat. Te ilyen foglalkozást választottál számtalanszor való ellenkezésem daczára, azért azt mondom most, hogy a róka maga sem tehet róla, hogy rókává lett, és szénát nem ehetik, étvágya pedig nagy ekkép kénytelen szüntelen tolvajkodni, pedig ha rábiznák; a választást, lenne galamb, és élne a növények magjával, s a vadász is megszégyenlené, ha eszébe jutna, hogy fegyverét reá irányozza. Te azonban magad választod a pályát, hogy osztalékért nézd a siránkozó adóst, - megéheztél a kincsré, pénzért hazudsz, és a mi több, hivatalosan megesküszöl, hogy a feleket védelmezed, akár al-, akár felpörösök. Felebarátom, szeréntem inkább lettél volna csizmadia, ezek sem varnak már olyan csizmát, mely mindkét lábadra egy-félekép illik, hanem a jobbikra is, balra is hozzávalót szabnak. Tudom: meggazdagszol, tizenöt-husz esztendő alatt megtelik zsákod, hanem minden fillérrel távolabb megyek tőled én, és kérlek, hajlékomba ne lépj; mert előkapom a lánczhuzófát, s addig ütlek, mig nevedet, a melyik hasonló az enyémhez, elfeleded.

Ez utolsó szóm hozzád, pörvesztő, - és ne mondd, hogy bátyád volt valaha

Kardos Lőrincz, m. k. hites mérnök.

Eloolvasta a levelet az ügyvéd, visszahelyezé a többi közé, foglalkozása közben visszagondolt a hosszú pályára, melyen a szerencse kísérte, s a mi egykor csiklandozta, hogy a legkétségbeesettebb ügyeket is kibonyolítá, e pillanatban az *ügyesség* nem menté ki egészen a multat, és ámbár önmagát nem ítélné el a tulvilág máglyájára; de bensejében nem tagadá, hogy néhányat a lánczhuzófával is megérdemlenez.

Miért is jutott eszébe az ötödik atyafi? Évtizedek óta elvoltak egymás nélkül, mindketten megvénültek, s a mérnök az igazságkutatóban még gorombább, az ügyvéd az annyiszor élvezett kitüntetésben még konokabbá lön; s ha egy udvarias szó nem kerülne is megerőltetésébe, de

rimánkodni saját rokona előtt, hogy álljon be örökösének, nem a mai világba való tanulmány. Ilyen egyszeregy mellett kikaczagják az embert, és közköltsegen építenek számára házat.

És mégis nyugtalan lett mellében a sziv. Jól esett neki az őszinte gorombaság, hogy ha beszélni tudna a sziv, megijedt volna a kiáltástól, mely követelte, hogy Kardos uram üljön kocsira, és koldulja vissza magát az ötödik számú rokon bizalmába, és föltéve, hogy utóda van, azt válassza ki, mert ha apja mellé oly közel esett is, mint a liszteszsák a molnárlegény mellé, ragadt reá a lisztlángból.

Ezerszer volt alperes, háromannyiszor felperes, agyában készen álltak a védvek, s mint a fűszeres, ha borsot, köménymagot, narancshéjat, babérlevelet, édes gyökeret, kékitőt, bécsi pirost kérnek tőle, háromszáz fiók közül az igazat leli meg, az ügyvéd is meglelé a törvényt, melyben meg kelle fogóznia; de most életének egyik válságos órájában, le akarván tenni a végcélnek alapját, szívéhez tapadt a gyarlóság, - nem talált egy gondolatot, mely megnyugtatta volna. Megérzé a gyöngeséget, hogy az ember válogathat kesztyűt, süveget, felöltőt, melyekben átkószálja a mindennapot; de hogy holta után maradjon utána valami nyom, és a hála ballagva is elsétáljon a kegyeletes megemlékezéshez, ilyen házat nem próbált még építeni.

Egy méltóságos büszkeség, két patvarkodó Kardoss elengedhetetlen két ss-bötüvel, egy fűszeres a „fekete kutya”-hoz, és végre a stoikus goromba fráter között akart választani, az ész, a sziv kiabált egyszerre: melyiknek adjon előnyt? Harmincz esztendő ügyvédkedése után most tudja, mily nehéz a bírónak tiszte. Hosszan tartott a küzdelem végítélet nélkül, s hogy mégis hasznát vegye prókátorságának, eszébe jutott, hogy mindenik félnek be kell bizonyítania, mennyivel ér többet versenytársainál.

Sorba veszem őket! mondja, befejezván mára a tárgyalást, s a véletlent is segédül fogadván, a belépő Vendeltől megtudván, hogy méltóságos sógorasszonyához hivatalos, az irányt kivette mondja: Kezdjük a szemlét a legelső számnál.

A méltóságos asszony fia.

Egyedül ült még a méltóságos asszony a kereveten, két játék francia kártya volt előtte, az egyik csomagot gondolkozva vette fehér ujjai közé, megkeverte, bizonyos rendben elosztá, aztán elmélyedve szedegette össze a megegyező lapokat. Minden mozdulata elárulta a benső érdekeltséget, mi azt gyaníttatja, hogy nem cél nélkül játszik, ha a tételt nem látjuk is. - A méltóságos asszony „*találomjáték*”-kal üzi el az unalmas időt, tétele a fiának *szánt* jövőendő, mihez egyedül neki van szólója, - bizalmát egyelőre csak a kártyával osztá meg, s nehogy a vakszerencse kifogjon rajta, három osztásra vállalkozott, meglegedvén egy találóval.

Olyan olvasóm is akadhat, ki ezt egyelőre nem érti meg, kedveért megvallom, hogy a méltóságos asszony a kártyát kérdezi meg, mint bármely bábsütőné, ki előre szeretné tudni, hogy a szentistváni bucsun elkel-e sok garasos és krajczáros sziv? s egy megviselt kártyacsomóval két személyre osztja ki a harminczegyet. Messze esik talán a méltóságos urnó a bábsütőnétől, de midőn a nagy költő azt monda: *Kíváncsiság, asszony a te neved!* nem tártá szükségesnek megemlíteni, hogy a méltóságos asszonyt gondolta vagy a bábsütőné?

Visszatérve a „*találomjáték*”-hoz, a méltóságos asszony elpirult; mert az első játék nem felelt meg várakozásának, a vörös filkó a makkhetessel került össze, s a játék csonka maradt. A másik csomót vette kézbe, így akarván megbüntetni az ügyetlen filkót, s az új elosztást nagyobb nyugalommal szándékozott végig játszani, s ha volt is némi izgalma, az előbbeni gyűlöletes két lapot szerette volna jókor kivetni. A makkhetes korán jelentkezett, és ki lön lökve a vörös hetessel. Ez bizalmát megerősíté, a játékot nagyobb kedvvel folytatá, s a második osztásnak alig volt még néhány kártyája. Lépteket hallott a mellékszobák során, sietteté a játékot, nehogy meglepjék, a következő kártyákat már gondatlanabban löké el, és haragos vörösre szinesedett arcza, meglátván a vörös filkót a zöld hetessel összeakadva.

A bosszuságnak némi kitörésétől fiának belépte tartóztatá vissza; de azt is mondhatom, hogy ha a kártya megbosszantaná, (mert egy másnemű kártyavetésben éppen a vörös gyerek képviselé a családnak reményteljes sarját) fiának ilyen alkalmyszerű belépése úgy kivette ő méltóságát a sodrából, hogy egész önkénytelen azt is várta, hogy, mint a kártyában, utána jő mindjárt a makkhetes is.

- Kedves anyám! - szólal meg a fiu, - jóllaktam már a bácsi irodájával.

A mama elhalaványult, mert ahhoz, mit magának kifőzött, mire már kétszer a „*találomjátékot*” is kiosztotta, a fiunak e nyilatkozata nagyon hasonmása volt a *zöld, hetesnek a vörös filkó mellett*.

- Gyermeke! anyád magának tartotta fön megatározni, mikor unhatod meg a bácsi irodáját.

- A bácsi négyünket lakat egy szobában.

- Magam kívántam úgy, - magyarázza a méltóságos asszony, - az embereket közlelől lehet csak megösmerni s az egyes példányok minták maradnak előtled az életben.

- Az én példányaim nagyon kiállhatatlanok, kedves anyám. - Czélozgat a fiu.

- Te már az első osztásnál türhetetlenkedel, fiam. - felede, hogy a whistben ötvenkét kártya van, s a második osztásnál neked is más lapot adhatnak.

- Kedves anyámat éppen arra akarnám kérni: keverje ujra a kártyákat; mert az enyéimet rendre elütik.

- Tanulj meg okosan *lazsározni*, gyermekem, - és ne feledd, hogy anyád kezében vannak az ütők, melyekkel mulhatatlan megnyerjük a játékot, ha kéz alá nem hozol. Mondja a méltóságos asszony harmadik osztásra kevervén föl kártyáit, megvárva, hogy fia szó nélkül várja be a végét.

A fiu az osztás idejére még kockáztatott valamit, s azt mondja:

- Anyám! nem vette észre rajtam, hogy bátyám körül egy év óta türethőn kiképeztem magamat *íródiáknak*, talán már tányért is tudnék váltani.

- Ha bátyád kívánni fogja, tányért is fogsz váltani.

- Még pecsenyét is szeleteljek? Teszi hozzá némi étellel, nem értvén meg anyjának gondolatát.

- *Azt is*, fiam, - szavalja a mama, - bátyád bizonyosan több *fáczánt* izlel meg, mint *csirkét*, fiatalember a fényes tollu fáczánig megalázhatja magát, ha ez által czélt ér.

- Tehát én is ügyvéd leszek? pöreim lesznek, kezdetben egy kis csirkepör is jó lesz? legalább társaim azt mondják, hogy a kezdet ilyen, s ha anyám parancsolja, megtanulom a szükségességeket társaimtól, azok igen edzett ficzkók, egyik vásárusnak fia, a másik pedig valami ispáné, és az irodába jövő parasztokkal is kezdet fognak.

- Haladsz, édes fiam, igen haladsz, - gunyolódik az anya is, - elméd fogékony, félek, hogy már negyedmagaddal csakugyan nem fértél meg egy szobában, hanem megfordulsz a cselédek lakosztályában is.

- Nem tagadom, - válaszol a fiu, - bátyámnak Vendeljét nem tudtam kikerülni, ettől az embertől is lehet valamit tanulni, ha a bácsihoz *kerültem* iskolába. - Vendel a juratériában csak olyan goromba, mint a bácsi szobájában, s maholnap a havi pénzzel nem elégszik meg, fölül a jó szót is kialkudja fizetése mellé.

- Igen, - lőn a nem várt utasítás, - e vénembert nem fogod megbosszantani, - mert ez ember a bácsinak valóságos meghittje, s azon partie-ban, mit mi játszunk, minden kártyával lehet ütni.

- Vendel erre rendkívül alkalmas egyéniség, - be is tudnám bizonyítani, kedves anyám, hogy még ő is kifogott rajtam, csak hogy Vendel nem tudja, mi az *atout*? ő azt másképp, de igen méltán *tromfnak* nevezi. Ilyen helyre kerültem, anyám.

A beszélgetést nem lehetett folytatni; mert a harmadik játék már a legelején elakadt, s a vörös filkó mellé a vörös hetes került. Az anya fiának beszédje által is fölizgatva, a véletlennek bosszantását aligha mérsékli, ha újabb kopogás vendéget nem gyaníttatna. Fiának inte, hogy eltávozzanak, kártyáit rendbeszedte, s udvarias mosolyt erőltetvén ajkaira, elfogad a belépő *Kardost*, a várt *bácsit*, kit e névvel mindig számítva tisztelt meg.

Az ügyvéd szerencsésen eltanulá a csiszolt padlók szokásait, megjelenése mintaképe volt a divatos illetnek, s ettől csak a családi viszony miatt tért el, megcsókolván sógorasszonyának kezét. Ezért nem kelle nagyon meghajolni, hisz az kegyesen fölemelkedék a kártyákról, az *ármányos kártyákról*, s magas kegyét a legőszintébben akarta tolmácsolni.

- Mivel érdemlem meg a mai megtiszteltetést? Kérdi Kardos ur.

- Ez nem megtiszteltetés; sőt büntetés, bácsikám, - mosolyog a hölgy, - szenvedjen hanyagságáért, ha nem akar jószántából eljöni, elhivatom, és késő éjjélig rabom lesz.

- Be kell zárni az ajtót, hogy ki ne lophassanak.

- Majd magam állok őrt; mert a nyitott kapura még szükségem lesz, még több vendéget is várok.

- Névnap? ezt nem szoktam elfeledni.
  - Majd később, most még türelemért esedezem. Mentegetődzik a nő, egyszersmind helyet mutatva rokonának a legközelebb eső széken, közben óráját is megnézi, s tudva, hogy a többi vendéget egy órával későbbre kéri, hosszabb beszélgetésre tette az indítványt.
  - Most nem szabadul meg, bácsikám, egy egész óráig fog beszélgetni velem.
  - Kész szolgálja leszek, kedves hugomasszony, - csak a tárgyat méltóztassék meghatározni, - időjárás, mezei gazdaság, politika, tabularis perek, csődök? méltóztassék választani.
  - Ezek közül egyet sem, nők körén kívül eső dolgok mind, s egy nőtlen embernek nem szabad ily unalmas tárgyak közé keveredni, ha nőt kell mulattatnia.
  - Megérdemlem a megrovást, - mondja derűlten az ügyvéd, - tehát egész óráig udvarolni fogok, úgy sem kísértem meg idáig, azért kegyes elnézésért esedezem, ha ügyetlenkedni fogok, - s ekkor a hölgynek kezét megcsókolván, azt mondja: sohasem láttam szebb fehér kezeket.
  - Á, - nagyon ügyesen kezdi bácsikám, ámbar a bekezdésnél észreveszem a füllentést, - de az hagyján, a gyakorlat kedvéért meghallgatom, nem kételkedem, hogy kevés megróni valóm leendő; tehát visszatérve a bekezdésre, hogy én is előbbre segéljem a párbeszédet, azt mondja ön: szép kezeim vannak.
  - Valóban ritka szépek. - Ismétli az ügyvéd.
  - Ezért a bókért viszonzásul legyen mondva: megelégszik ön, hogy e megdicsért kezet éppen egy Kardosnak nyújtám?
  - S ezen a néven nekem némi előjogom van e szép kezeket igen gyakran megcsókolni.
- S ennek nagyobb igazságaért az ügyvéd megcsókolá a méltóságos asszony kezét.
- Furcsák ezek a Kardosok, valamint egyéb embereknek, úgy maguknak is ellentétei, mert a mit ön jónak látott magasztalni, az én Kardosom hétszámra is alig veszi észre, kivéven, ha jó alkalommal észrevétem vele, hogy a hiuság adóját a nő még férjétől is megvárja.
  - Az én kedves bátyámat ezért meg kell büntetni, ezen pillanattól az én kedves sógor-asszonyomnak nyíltan fogok udvarolni.
  - Későn, nagyon későn, az egyik Kardos annyira józanná lett a házasetben, hogy a másik Kardosnak talán csak akkor hinnék, ha az elmúlt husz évet el lehetne feledni, s mint tizenhat éves lányt, megint egy Kardos szolítana meg először.
  - Hamar kikaptam az utravalót, - jegyzi meg az ügyvéd kötekedve, - és csak azt merem még kérdeni, hogy husz esztendő előtt is ilyen hamar kikoszarozott volna sógorasszony?
  - Értem, - okosodik a méltóságos asszony, - ez már férfihiúság, - de ne maradjon tömjén nélkül, - mindenesetre méltó tárgy lett volna a küzdelemre, ilyen éles eszü egyénnel megosztani az életet, s a jövődönnek kapujához két tevékeny lélekerővel biztosabban eljutottunk volna, mint az én Kardosommal, ki nagyban gyakorolja az engedelmesség erényét, s ha nekem nincsen kulcsom az emeletbe, honnét a közönséges emberekre csak lenézni szoktak, ma is ott a földszinten ballagnánk a *tekintetes* czimvel. Ön, bácsikám, az én kulcsomat bizonyosan *megaranyoztatta* volna, ez erős meggyőződése, - maga hui férfi!
- A méltóságos asszony hármasként ért el, mint asszony, *kibeszélgethette* magát, másodszor mellékesen megérinthe, hogy a férjura-féle Kardos csak neje befolyása után lőn *méltóságos* urrá, harmadszor, föltett céljaira nézve alkalmasan fordult elő a pillanat, melyben a

hirhedt ügyvédnek bókot mondhatott, s így lépet vethetett neki; mert hiába, régi dolog, hogy minden embernek szívéhez találkozik kulcs, s néha a szilárd férfi is megfoghatja magát úgy - *módjával*, ha a lép ügyesen van elvetve. - A majmot piros csizmával fogják meg, a farkast báránnyal, - s az ember leggyakrabban saját egyéni hiúságának válik áldozatává, - kinek mi jól esik, legalább valaki úgy fogta meg a szerencsét, hogy méltóságos főnökének naponkint megroppantotta a derekát, s e hűséges szolgálatáért polcra polcra emelkedett.

Az ügyvédnek jól esett a nő vallomása. A multkori kikoszorózás után csak sovány vigasztalás ugyan; de mert azóta ez volt a legelső balzsam, jól esett szájaízének, és ha étlapról lehetne megrendelni, bizonyosan ismételtetné is.

Néhány másodpercnyi szünet után az ügyvéd megszakítja a csendet.

- Kedves hugomasszony, legyen megjutalmazva azon öntudatban, hogy a versenyt egy férfi mellett diadallal futá meg, mi rokonok pedig hálásan megösmérjük, hogy családunk nevét a köznap homályból kivette.

- Hála, - mondja ön, - szavalá az asszony, - csak arra kérem kedves rokonaimat, különösen önt, mikor én már erőmben megfogyok, s áldozni többé képes nem leszek, fölemelkedni kezdő családjuk egyetlen gyermekének hanyatló napján álljon készen egy szerény mécses, hogy legalább elfogyását lássák.

- Ezt csak magyarázat után fogom megérteni, - szabad könyörögnöm a bizalmas értelmezésért.

- Önnek ahhoz legtöbb joga van férjem után, - nyilatkozik a méltóságos asszony, - egyetlen fiamat úgy neveltem, hogy emelkedésünket félbe ne hagyja; de azt kifeletem a számításból, hogy a ki az illatosabb légből vágyik, aranyozottabb szárnyai legyenek, mint a mi egy Kardos erszényéből kikelik.

- Kikelik *kettőből*, - mondja közbeszólva az ügyvéd.

- Ezt meg én nem értem! Mondja a ravasz asszony, úgy intézve a kérdést, hogy mind a tíz ujja közé markolhassa az aranyos madarat.

- Én vagyok a legközelebbi rokon, kedves hugomasszony, - hiába és haszon nélkül nem jártatám *eszemet*, - vallja be bizalmasan az előbbi hizelgés után, - ha önt megnyugtathatom, és némi jogot ad gondjait megosztanom, ám legyen, a megaranyozást megajánlom én.

A méltóságos asszony az előbbi kártyavetéskor boszuságában könyezni szeretett volna; de a bácsi megérkeztekor vissza erőszakolta könyűit, most, mint valami megtakarított vagyont, elővette, és csöndesen lepörögni engedé orcáján, hol az ügyvéd meglátván a megindulásnak e jeleit, utána kapott a megdicsért fehér kezeknek, s még ő csókolgatta őket össze-vissza.

Ostoba kártya! Gondolja magában a méltóságos asszony, s a belépő cselédnek parancsolja, hogy a kártyákat vesse a kandallóba.

A vendégek is jelentkezőnek, a méltóságos asszony derülten fogadá őket, az ügyvéd azalatt a melléktermékbe menekült, szorongó keblének szabadabb hullámozást engedvén, s eszébe jutván unokaöccse, ki vásottnak eléggé vásott volt, de mostani fölindulásában azt mind elengedte, s magát azzal kecseltette, mivel a vén huszár szokott dicsekedni, ha rekrutájából valami válik: *ezt a gyereket én tettem emberré!* - Ő is föl vállalta a munkát és álmában a fiut már saját tervei szerint, szép gömbölyűre faragta.

Kardos ügyvéd ur lépen ragadt egy hizelgő gondolatért. A kikoszorózottnak kárpótlásul szolgált a méltóságos urhölgynek czélzása, - ettől ő megrészegedett most, és ha e pillanatban még egy párt ütnének az izzó vásra, tetszés szerént lapult volna akármely alakba.

A vendégek elfoglalák a boldog háziasszonyt; derűtségét mindenik saját egyénisége iránti kitüntetésnek - magyarázta, - annál boldogabb volt ő maga, közeledvén régi célja felé.

Hosszadalmas lenne olvasóink előtt bemutatni a méltóságos asszonynak vendégeit, - ezen alakok segédszemélyzetiek, minőket a nagy drámákban ezen kifejezésekkel: *urak, hölgyek, katonák, nép és szájtáltók* szokás megemlíteni, s még annyira sem érdemelnek figyelmet, hogy mint a kardalnokok neveit tegyék ki az ellenkező oldalon; mert e sokaság kíváncsi diákokból és mesterlegényekből is kikerül. A méltóságos asszony vendégeinek most az egyszer megszesek annyi barátságot, hogy megemlítem, mennyire emberségtudók, hisz a háziasszonyságnak lehető legtöbbször megadják a *méltóságos czimet*, miben az nagyon gyönyörködik, s e kis *robotot* nagyon megkívánja. Szja, ujdonság még ez a kis kitüntetés, ébren is attól fél, hogy csak álmában hallja; azért hetenkint szívesen látja igaz tisztelőit, azaz, mindazon egyéniségeket, kik a méltóságos czimet oly sűrűn hintik, mint a mákot; ellenkező esetben a figyelmetlen kimarad a jövő heti meghívandók közül.

Később a férj is megjelent, az *igazi méltóságos ur*; de ő már csak úgy illett saját neje mellé, mintha a Kardos ügyvéd által elszámolt rokonok közül a fűszeres valamely társaságba hivatalos lévén, még boltíratos deszkáját is elhozná, a szalagos cifrájú betűkkel és a fölrajzolt *fekete kutyával*; mert fél, hogy e nélkül őt magát sem hiszik el. A férj egy általános bókkal mutatá be magát, nyugtatványkép hasonló bókot kapott; de a következők nála nélkül megtörténhettek. Ha szobaleány vagy inas jelentkezett, a férj elég hallhatólag a *méltóságos asszonyhoz* utalá, s e tekintetben csak annyi szerepe mutatkozik, mi a czéhbeli *bemondónak*, hogy minden czéhbeli ösmeri, mindenki mond neki valamit, de véleményére senki sem szorul.

Mielőtt az étterembe mennének, a két Kardos a vendégektől elszakadt, s egy ablakmélyedésben következő párbeszédbe elegyedett:

- Öcsém! - mondja a méltóságos, - nőm nem nyilatkozott még, fiunkkal mi szándéka van?

- Szólni, nem szólt; de úgy vélem, szándékát idáig már eltaláltam.

- Ekkép hát volna már szándéka, - mondja némi boldogsággal az öreg, - nagyon szeretem, hogy nem indítványoztam neki valamit; tudod, öcsém, az asszonyok úgy vannak nyelvükkel, mint a diák a tollkással, akkor is farag vele, mikor nem kell, - s az én indítványom sántává bénává lett volna mindjárt; azért jobb, ha én nem tudom, mit akar ő.

- Megmondhatom, kedves bátyám, - mit gyanítok én, - okoskodik a tekintetes Kardos, élénken emlékezve a hölgygel való párbeszédre, s a hiuság még saját név- és vérrokona ellenében sem mérsékelvén, - családunk nevét *mi ketten* kaptuk ki a semmiből, elengedhetlen kötelességünk, hogy mi azt elhomályosodni ne engedjük. Sógorasszonyom nem a mindennapi asszonyok közé tartozik, az ő finom esze magasan jár, s azt óhajtja, hogy a törzsnek legyen már sudara is. Érti ezt, kedves bátyám? veti hozzá némi gúnynyal az ügyvéd.

- Értem... felel az öregebb Kardos teljes egykedvűséggel, - csak azt ne kívánja az én édes feleségem, hogy én járjak a toronyba, s én huzkodjam fölfelé a fa sudarát, - mert ez is sok, a mire idáig vállalkoztam. Végzi be az öreg, s a vallomás után úgy meglátszék rajta a bevallott fáradság, hogy egy harmadik hihetőleg *székkal* is megkínálná.

- Bátyám fél uton akar megállni, - vitázik az ügyvéd, - családunk lehet talán egy pár száz esztendő, - de sem a név, sem a ki viselte, nem mert odább mozdulni a közbirtokosságból. Ha valaki egy Kardost akart fogni, bement egy csonka tornyu faluba, a legelső faszopókás embert megszólítá, és nem hibázta el: Kardost talált. Ide, e boldog egyszerűségbe mindig visszatálalunk, madzag sem kell hozzá, minőt Ariadne adott a Labyrinthusba, de fölfelé a magasba, vállalkozó, erős akaratu ember törhet, - s én csak becsülni tudom sógorasszonyomat, midőn

nem akarja, hogy legelső unokája már megint valami bundán háló ember legyen, mint a mi öreg apánk.

- Kedves öcsém! én is szeretném mindezt, - töprenkedik az öreg, - nagyon szép dolog, hogy mi is érjünk föl olyan magasra, mint valami tyukhordókánya; de mióta itt a méltóságos világban élünk, én már fűtött szobában is fázom; mert, öcsém, bolond ez a nagy világ, egyik szobát azért fűteti be, mert maga akar benne lakni, más hármát pedig a méltóságos titulusának; mert az egy szobában el nem fér. Én, ki az ilyent nem szoktam, azt gondolom, hogy ha még a madzagot sem tudták olyan hosszúra nyújtani, hogy vége ne lenne, majd úgy elfogyasztjuk a szuszt, hogy fiunknak nem jut. Engem is a jövő aggaszt, szeretném, ha fiunk is röpülhetne még fölebb, mint mi; de a ki nagyra csinálta a sárkányt, erős és hosszú madzagja legyen ám.

- Ne legyünk ilyen nagyon kicsiny hitűek, - veti ellen az ügyvéd, - saját erőnket vegyük számba, - egy kis lelkesülés kell hozzá, hisz egy diónyi sörélesztővel mekkora kalácsot lehet készíteni.

- A mi a sörélesztőt illeti, kedves öcsém, nőmnél nem hiányzik; de ne feledd, hogy ha nem győződünk meg arról, hogy az emelkedésnek és terjeszkedésnek is vannak határai, annyira nyulik téstánk, hogy elszakad.

- Hát, ha én is gondoltam volna valamit? Kérde az ügyvéd fontos képpel.

- Azt ne nekem, - nőmnek mondd meg.

- Hát bátyámat nem is érdekli, mi jutott eszembe? Kérde az ünnepélyes arczczal, hogy kimondja neki azt, mit a nő térden állva is meghallgatna.

- Nem merem meghallgatni; mert ha álmomban ki találnám vakkantani, hogy előbb tudtam, mint nőm, keservesen megbánnám; azért közöld előbb nőmmel, majd az ő postáján én is megtudom.

Az ügyvéd megsajnálta bátyját egyszerűségében, szíve egészen a nagyravágyó nő részére utalá, s ez értelemben majdnem kimondá, hogy a bácsi a sógorasszony nélkül ezer mérföldnyire volna a méltóságos czimtől.

Az inas jelentése a vendégeket fölriasztá székeikről, s az ügyvéd sietett karját nyújtani sógorasszonyának. Diadallal vezeté az étterembe, - pedig majdnem szótlán haladt át a szobákon. A nő rettenetes józanságában úgy képzelte maga mellett a rokont, mint egy óriás madarat, melyet most fogott, és ha a társalgások szavai volnának olyan érvényűek, mint a kötelezvény, melyet már elperelni is bajos; szeretné valakinek négy szem közt megmondani, hogy ezt a kalitkába való madarat most fogta.

Mielőtt az asztalhoz ülnének, kérde az ügyvéd:

- Még sem szabad megtudnom a mai napnak fontosságát?

- Türelemmel, maga kíváncsi gyermek, - mosolyog a nő, - hisz megtudja nem sokára, - s éppen az az érdekes, hogy önnek kell megtudni.

- Kíváncsi vagyok.

- Büntetésül még néhány óranegyedet várjon, ez az ítélet.

- Apellálok e néhány negyedóráért.

- Végítélet volt! - Mosolyog a méltóságos asszony, vendégeinek helyet mutatva, s a mi az előzmények után igen természetes, az ügyvédnek magához lehető legközelebb jelölt ki helyet; mert a mai nap elhatározandó volt a teljes győzedelmet.

A háziasszony nagylelkű volt, ebéddel és *szóval* is tartá vendégeit, azoknak a bámulat jutott osztályrészül, és az említetten kis robot, hogy a háziasszonyt minél több méltóságos czimben részeltessék. Ezt a vendégek hiven teljesítik, minden alkalomnál bemondván egy czimet, és aztán alkalmazkodának az általa választott tárgyhöz, óvatosan kerülvén minden ellenvéleményt.

Kivételképpen két vendég mert ellentmondani. Erről is észrevehetik önök, hogy azok már *régi méltóságosak* voltak. Ilyeneket is meg szokott hívni a háziasszony, hogy mint az eczetágyon a friss fölöntés hamarabb megsavanyodik, az ő méltóságossága is valakihez támaszkodjék. E két régiebb már a vélemény kimondásában nem akart szorosan alkalmazkodni a háziasszonyhoz, és ellenvetéseikkel adtak munkát a vitázó nőnek.

Egyik e régiebbek közül ki merte találni, hogy a háziur papucs alatt van.

- Mint minden jó férj! Mentegeti magát a gazda az asztal közepéről.

- Nem azt mondja Verbőczy, - ellenkezik a találgató, régi jó magyar szokás szerint a hármaskönyvből puskázván, (mely közbevetőleg legyen mondva, minden vaskossága mellett belefért száz meg száz derék jogtudósunk *kis ujjába*.)

- Derék lesz tudnunk, - Verbőczy mit mondott? Kíváncsiskodik a háziasszony.

- Határozottan azt mondja a férjnek: És a te hatalmad alatt lesz a te nőd és attól származó gyermekeid; - ez tehát *irott* törvény.

- Kérem, - szól közbe Kardos ügyvéd ur, pártját akarván fogni sógorasszonyának, - nálunk a szokás is törvényynyé válik, s ekképp a Verbőczy-idézet megdül.

A méltóságos asszony egy finom szempillantással köszöné meg a védelmet; mert a másik nem engedett időt a közbeszólásra; mert az újabb ellent akarta a másik helyett kézbe kapni.

- Az ügyvéd ur az egyik perlekedőnek védője akar lenni, - de ilyen kényes tárgyban állításának azzal kellene érvényt szerezni, hogy meg mert volna házasodni; mért nem volt önnek bátorsága e nagy lépésre?

A méltóságos asszony elhalaványult, tudva, hogy néha még a legokosabb férfi is elszánja magát valami bolondságra, férfitársai gúnyait elkerülendő.

- Nem tudom, miért kívántatnék bátorság a házassághoz? Kérdi az ügyvéd.

- Igen sok bátorság kell, - állítja amaz, - mert amint az embernek eszébe jut a házasság, azt is kell gondolnia, hogy egyszer-kétszer kosarat kaphat, (az ügyvéd elvörösödött), hogy neje féltetni fogja, szeszélyeivel üldözi, pazarol, hatalomra kap, és a mi legrosszabb, udvarlókat is fogad el, s a férj a családi béke vagy álszégyen miatt mindezt békességesen kénytelen tűrni, vagy ha elválik: a világ nyelvének táplálékul veti nevét. Próbált-e már ügyvéd ur megházasodni?

E kérdés az ájulás felé kergette a méltóságos asszonyt, valamint az ügyvédet is sörényen kapta; mert vallani szégyen, tagadni hazugság nélkül nem lehetett. Kertelnie kellett a prókátorkodás szokott utmutatásai szerint.

- A házasodáshoz, szeréntem, a próbálkozás előtt némi anyagi biztosság kell.

- Ez önnél untig megvan; s minthogy idáig meg nem házasodott, kétségtelen: nem mert.

- Idáig nem akartam. - Mondja az ügyvéd.

- Jó, - elfogadom, - tehát idáig nem akart; de a jövőben *nem mer* megházasodni.

- Csiklandós kérdés! Mondja valaki a társaságból, talán olyan, ki az ügyvédet sarkalni szeretné.

- Sőt igen egyszerű, - okoskodik az ügyvéd, - egy kis kényelmetlenségnek föl vállalása, aztán mindjárt megvan; ha utána akarnék járni.

- Ezen is segítünk, - mondja a vitázó, én magamra vállalom a leánykérés elintézését ott, a hol kegyed akarja, - egyetlen lépése nélkül meghozom az igent. Ügyvéd ur, van-e elegendő bátorsága?

A méltóságos asszony reszketve kémlelé kínlódo sógorát, s minthogy az ügyvéden kívül saját tervét is félté, diplomáciai ügyességgel vágta el a vitát:

- Megenged *méltóságod*, - mondja vendégének, - sógoromnak szavát birom, hogy ha *már éppen* házasodni kíván, a menyasszony választásnak gondjait *velem* osztja meg!

Ez oly nyugalommal volt mondva, mintha valami komoly szerződésnek nyilvánításáról lett volna szó, a vitázó nem erőszakolá a harcot, minthogy a kiejtett szavak azt is jelenthetek, hogy hasonló dolog már készülöben van, tovább vitatni nem szabad. Megérté az ügyvéd a vizontszolgálatot, megjegyezvén, hogy ő nem is vette másnak. Elmult volna e tárgy, ha a többi hallgató közül valamelyik kérdezni nem találja a vitázó méltóságos urat.

- Hány éves korában méltóztatott megházasodni?

- Igen későn *bátorkodtam*, - mondja némi utóizzal, - elég idejében, hogy el ne késsem, és hogy ki ne nevéssenek; de mégis némileg későn arra, hogy nagyon engedelmes férj váljék belőlem.

- S melyik kort véli nagyságod legalkalmasabbnak a megházasodásra?

- Ez az egyéniségtől függ; tehát meghatározni nem tudom, - legfölebb azt mondhatom: huszonnégy esztendő korukig a szeleburdik, onnét harminczig a józan gondolkodásuak, - onnét harminczőtig a késlekedők, harminczöttől negyvenig a határozatlanok házasodnak.

- Negyvenen fölül nincs számítás?

- Ó, igen, negyvenötig a vén piperkőczők, negyvenöttől ötvenig az életuntak, - azon túl pedig azok, kik nem mernek a tébolydába menni; hanem saját erszényükre *otthon bolondulnak* meg!

E szavak után némi fáradság lepte meg a társaságot, többé nem volt oly zajos a társalgás, és mindenki óhajtá, bár minél előbb vége lenne az étkezésnek. Még a csemegebor volt hátra, a háziasszony használván a kínálkozó csendet, figyelmezteté vendégeit, hogy a mai napon nem véletlenségből gyűjté össze e szép vendégsereget; hanem kedves és szeretett sógorának *ötvenedik születése napját* akarta megülni.

Általános lön az örvendezés; tudniillik annak mutatása; de az az *ötvenedik* szó az előzményeknél fogva komikumma fajult, s az ügyvéd legkevésbé örült neki szivből, ámbár nagyon erőltette a mosolyt, mit aztán végképp megsavanyítottak a sógorasszonynak a köszöntést bezáró szavai, hogy a bácsi a még *hátralevő* esztendeiben ossza meg velük szeretetét.

„Hátralevő” valamint még az *osztás*-féle szó gondolkozóvá tették az ügyvédet.

Egy kis ösmeretség.

A születésnap ebéd nagyon kifárasztotta az ügyvédet, vállain terhet vett észre, az időnek, a lefolyt ötven évnek súlyát. Hazáig elkezdé számlálni az ötvent: huszig könnyen elért, a rá következő ötöt is utánmondá, s itt már unalmassá vált a számlálás, tudva, hogy a fele még hátra van. Lassan folytatá a másik felét, az újabb ötnél rendesen megnyugodott. A számoknak megfelelő évekre visszagondolva, az emlékezet hiven föltárta saját életét, a huszonötödik évkornak reményteljes virágait, néha megrótt, de nem bünös könnyelműségeit, melyek, mint a könnyű szellő, meghintázzák a virágot; de nem törik le. - Öttel odább szilárdulni kezdett, a pályának küzdelmei nem döbbsenték meg, sőt fölingerlék a tetterőt; nem ijedt meg az áltekin-télyek rezegetésétől, hisz akkor még lánggal égett bensejében a lelkesülés. Egy-egy gúny le nem veré, szelesnek, meggondolatlanoknak, nyughatatlannak kürtölék, ő pedig új lélegzettel, fokozott lelkesedéssel és nagyobb elszántsággal tört magának utat. Az emlékezet tovább vezeté, a negyvenedik év felé, mikor a győztes elől kitértek, s a pályának nem maradt nehézsége, mondhatott, irhatott akármit, gyöngeségeit a tekintély megvédé; de már tapasztalá, hogy a negyven esztendő koráig szerzett tekintély tőkéjének kamatait élvezzi, a munka megszűnt őt ösztönözni, s az is jó volt, ha az irodából a készlet hozták át aláírás végett.

Azt hitte mindeddig, hogy ez anyagi kényelmének természetes következménye. Ma, éppen most, elfáradt a számlálásban az ötvenig évre, - nem gyanítá, de világosan tudja, hogy az életben az ötven év a negyven ellenében hátrány, a higgadság egy kis türhető szelesség ellenében az életerőnek ernyedése, a fiatalkori tapasztalatlansággal szemközt fölhányt teher, mit napszámban kénytelen az ember saját személyében tovább czipelni, - hogy a tekintély jó kész tőkének, érvénye elhatározó, kényelemnek megfizethetlen; de csak olyan nyugágy, melyre leheveredni szokott felöltözötten, csizmástul, mit a felnőtt embernek rossz néven sem lehet venni, pedig a fiatallembert kikacagnák; - a jártasság, bölcsesség mind kincs az ötven esztendő korban, de éveink számán vettük meg; és ha megalkudhatnánk: még egyszer lennének szeleburdik, meggondolatlanok, tapasztalatlanok.

Ugyanezt gondolá az ügyvéd, cserélni szeretne; de mivel nem lehet, egykor oly edzett lelke elveszti minden ruganyosságát. Még azt is szívesen megöklözném, ki egész egykedvűséggel mondaná, hogy valahonnét - *elkéstem*; hát a ki rég lesi a perczet, hogy ezt elejbém kiáltsa, mint a méltóságos asszony bemondá az *ötven évet*, azt a kort, melyben csak a bolondok mernek még megházasodni, - s toldalékul a *hátralevő* esztendőkről beszél, melyek csak arra- valók, hogy néhány silány butordarabot még maga osztogathasson ki az ember. - A ki egy agglegényt ilyenre mer emlékeztetni, az ne csak reménybeli örököse ne legyen az illetőnek, sőt még adósa sem, ha csak készen nincsen erszényében a pénz, hogy mindjárt első szóra vissza- fizeti.

Még a gyertyabél is megmozdul, ha meggyújtják, miért volna érzéketlenebb az ember? Kardos István ur rettenetesen kijózanodott, s haza érvén megörült, hogy méltóságos bátyja előtt ki nem mondhatá szándékát, így még marad ideje gondolkozásra, s ha pénzen kell is valami czélt elérnie, alkudozhatik, lehet nagylelkű: kezében maradt az eszköz mások boldogítására.

Az állatokat természeti ösztönük vagy szaglásuk számtalanszor megmenti a veszélytől, - az embernél az ész áll őrt s a vén prókátor majdnem imádkozott örömében, hogy a hol esze fölé kerekedett a hiuság, a véletlen megőrzé függetlenségét egy ravasz asszony ellenében.

Napok teltek el duzzogásban, a jó kedv nem akart visszatérni; mert nem volt kinek panaszkodni. Egymagában dűnnyögött, s mint a kínálatlan falatot, száraz torokkal nyelte le a keserű tapasztalást. Vendel nem szokott a tekintetes ur dolgába avatkozni, észrevette mogorvaságát, de csak magáról vett mértéket, hogy a koros ember, ha elveszti a kedvét, hetekig elmorog utána.

Ujra a munkára adta magát, eközben az irodai személyzettel gyakrabban érintkezett, és szemébe tűnt az a fiatalember, ki Sándor helyett lépett be hozzá. Külsőre a nyalkaságig csinos, írása kitűnő, fogalmazása biztos, határozott értelmű, néhány szóval a dolog velejét kimerítő, - még duzzogásában sem akad gáncsolni való; hanem rossz prókátor volna az, a ki a kákán csomót nem tudna találni.

- Ifiuram, - szólítja meg a szobába rendelt fiatalembert, - hol tanultuk a just?

- Nagy-Váradon.

- És mit gondoltunk Nagy-Váradon, mik akarunk lenni? hét szilvafás nemes ember, örökös esküdt, faluzó prókátor, szalmakomiszárius, fizetéstelen táblabíró; mert ilyen is telik ki a juristából, - nos, hadd halljuk, mik akarunk lenni?

- Független ember. - Mondja tisztes nyugalommal az ifju.

- Tehát főbíró, alispán, ítélőmester, királyi táblai bíró, szeptemvir?

- *Jogvédő* akarok lenni, - azontul semmi; de alább sem alkuszom meg.

- Öcsém, - mondja foghegyről az öreg, - tudja, hány ezer ügyvéd van Magyarországon?

- Fényes Elek statisztikája szerint lehet körülbelül ötezer.

- Jól van, ötezer, - hagyja helyben az ügyvéd, - és föltéve, hogy ennyi ember ezen pillanatban kétezerötszáz pörben dolgozik, hogyan jut mindenkinek tenni valója?

- Fele a felpöröst védelmezi, fele pedig az alpöröst.

- E szerint csak felének lehet igaza, és föltéve, hogy éppen a felpörösöknek van igazuk, még pedig világos igazuk: ön nem állna be alpörösi ügyvédnek?

- Amint tekintetes ur monda, hogy a felpörösöknek *világos* igazságuk van, - igenis, nem vállalnám el az alperesnek védelmét.

- Hátha valamennyi alpörös önhöz folyamodnék tanácsadásért?

- Valamennyinek megmagyaráznám, hogy nincsen igazuk, aztán megmenekedném tőlük.

- De ilyen tanácsadás mellett semmi sem maradna az ön markában.

- Megmaradna függetlenségem.

- Igaz, - megmaradna a függetlenség, - de, szép öcsém, a kereskedőnek pinczéjében megrothad a citrom, annak árát csak úgy kapja meg, ha jól beosztva, a fonnyadót ügyesen elkeveri; s elhiheti ön, hogy az ilyen az ügyes kereskedő.

- Meghiszem, ügyes kereskedő; de nem *becsületes ember*.

- Hüm! ... dörmög egyet az öreg, nem szokván meg a fiatalemberben ennyi önállóságot, - szerencse, hogy orvos nem lett; mert ha egy nagy beteget egy falat fekete czukorral meg tudna gyógyítani, talán el sem venne valami nagy bankót? Hisz a mit ön rendelt, mindössze is csak egy kis fekete czukor.

- Csalódik, tekintetes ur, - én itt nem az volnék, ki a czukrot árulja; hanem aki azt orvosságkép rendeli, - s bármely nagy bankót adnának, elvehetném - függetlenségem sérelme nélkül.

Itt szerette volna az öreg a fiut megdicsérni, ha ez a bevett ügyvédi szokással megegyeznék, mert a főnökök minden időben azt hitték, nem kell a fiatalembernek szarvakat adni. - E dogmának nyomán a mi öregünk fölbontá a csomót, melyben az ifjunak munkálata is volt, böngészte a sorokat, azokban a fiunak lelki tehetségét, azon kívül aztán valami megróni való hibát.

A jogelveket maga mondván föl a kidolgozás előtt, a munkának alapja ellen, természetesen, nem volt kifogása - a kidolgozás még inkább megfelelt a kívátnak; hanem az öreg az irodai szempontokból indulván ki, megtámadta a helyesírást.

- Öcsém, nagyon fösvénykedünk a fekete lével, a *méltóságod*, *magasságod*, *kegyelmességed* szavakat mindig következetesen kis betűvel írja, a tiszteletet megadhatjuk a nélkül, hogy függetlenségünkől elengednénk valamit - és midőn azt tesszük, igaztalanságot sem követünk el.

- Azt nem, - de annál nagyobb a nyelvészeti bűn, pedig nyelvünknek kihirdetett törvényei szerint a kezdő betűket illeti csak a kitüntetés, hogy nagy betűvel írjuk.

- De itt már nem engedek, öcsém.

- Jól van, tekintetes ur, - hanem mivel a helytelenségnek is kell bizonyos logikájának lenni, a „Kegyelmességed” szó czim szerinti elsőbbségénél fogva nagyobb K-át igényel a méltóságos M-nél, - valamint ennél is kisebbnek kell lenni a nagyságosban az N-nek.

Az öreg teins urat szívesen találta a gúny, - de nem merte a fiatalember *igazságát* visszautasítani, mert hiába, inkább vagyunk az életben gorombák, neveletlenek, ármánykodók, haszonlesők, követelők, mint arra vállalkozzunk, hogy okos ember bennünket *számárnak* tartson. Nem maradt ideje a visszatorlásra, hirtelen kellett szabadulnia a zavarból; tehát dolgozó asztaláról levett egy vörösbe kötött munkát:

- Ösmeri ezt a munkát?

- Vörösmarty költeményei; - ugyanez a kiadás van meg nálam is.

- Lássa *barátom*, - mondja az ügyvéd, el akarván ütni az előbbeni kötekedést, - *Vörösmarty Miska* az én testi, lelki jó barátom.

Az ügyvéd aligha vesztett el ügyet hirtelenebben, de mégis szégyen nélkül. Ellenfele nem az ügyes fordulatok csavargásaival, csalásra számított fogásokkal, olcsóért megesküvő tanukkal, - egyszerűen a meggyőződés szilárd és mocsoktalan érzelmével nyert. Lelke a legközelebbi hetekben föl volt szántva, soha nem érkezhett volna alkalmasabban a jónak magva, hogy gyökeret verjen benne. A büszke, gazdag, elkényeztetett ügyvéd az emberiséget alpörösnek vagy felpörösnek nézte, - most lépett be hozzá annyi idő óta egy fiatal egyéniség, - egy valóságos ember, nyilatkozata oly őszinte, hogy száz esetben kilenczvenkilenczszer is kikergette volna más is, ő is, - és a századik megéreti vele a csodát, hogy saját alárendeltjét, egy *inast* a jogtudomány terén, megtűr kemény igazmondásáért.

Hej! mégis hatalmas fegyver az egyenes szívű ember kezében a szilárd meggyőződés.

- Barátom, - mondja szokatlan leereszkedéssel, - én bogaras ember vagyok, - a tányérnyalók túlságosan elkényeztettek, akar ön egy nehéz leczkét megtanulni?

- Akarok. - Felel a fiu, megdöbbenve a váratlan nyilatkozaton.

- Tanuljon meg *engem*!

- Engedelmeskedem, uram, és biztosítom, becsületesebb munkása nem volt: ezt fogadja el a tekintetes ur kötelesség és hálából egyszerre.

- Emberül van mondván, - válaszol az ügyvéd, - nem fogjuk megbánni, hogy a sors összehozott bennünket.

Meghajta magát a fiatalember, kiment az ajtón, visszatekintés közben még meghajta magát. Talán a figyelemmel bocsánatot kért, hogy az öreggel nagyon is szabadosan beszélt, - mindegy, amint gondolá, ez csak egyszer látszik az aránytalan koruk közt tiszteletlenségnek, a későbbi tapasztalás tanuskodik az érzélem tisztaságáról s a kölcsönös méltánylás mind a két félt megjutalmazandja.

Vendel volt a titkár, neki gyónta meg az öreg, hogy ilyen emberrel még nem találkozott. Becsöngette a külső szobából, honnét „tessék” helyett ezen szavakkal lépett be:

- Itt vagyok, tekintetes uram.

- Ösmeri kend már ezt a fiatalembert, kit Sándor urfi helyére fogadtam föl?

- Mondhatom, embernek formálták, a kinek kezei alól ide szabadult.

- Olyant akartam mondani én is, - mondja az ügyvéd, - nem szeretném ezt a fiút elrezzenteni a háztól, azért jól vigyázzon kend, az öcsém megférjen mellette; mert különben összeveszem vele. A mit ettől lát, azt bölcsen cselekszi, ha megtanulja.

- Előbb fogadna a tekintetes az urfi mellé egy hentest is, ki a papirosan az urfi *disznait* leöldösi; mert én nem győzöm köszörült késsel, a mennyit az urfi vakar.

- Mit gondol kend, válik-e abból a gyerekből ember?

- Az ember sokféle, - tekintetes uram, - katonakoromban mindenféle ember mellé kerültem, a ki engedelmeskedni nem tudott, jó parancsoló vált belőle, - strázsamesteremet tiz esztendeig nem tették meg tisztnek; mert nála nélkül úgy megbomlott volna a gyenge kapitány mellett a rend, hogy a legénység talán visszajáról ült volna föl a lóra; egy főhadnagy volt az ezrednél, a fejős tehénre is félve ült volna föl, az ütközetben pedig egyre azt beszélte, hogy tűz kellene a pipájába, s addig hajszolta az ellenség ágyuját, hogy a pattantyus kezéből elkapta az égő kanóczot, pedig a kardját sem huzta ki. A fiatalember sokféle, tekintetes uram, előbb megtöri az élet, aztán kapja meg az emberi ábrázatot.

- Ekképp kend még remél valamit a gyerekből.

- No, már nem akarom most mindjárt egyszerre agyonütni, - tekintetes uram, - a fazekasoknál láttam a jó példát, hogy ha a sárccsomóból nem kerül ki tiz itczés fazék, azért nem dobja ki az ablakon; hanem gyur belőle rántásos lábast, - jó pajtás mellett ebből is válhatik valami.

- Sugja meg kend a fiunak, hogy ezt a másikat megbecsülje; mert ez lesz az én jobb kezem, mint tőlem, értette kend.

- Későn volna, ha most mondanám meg neki először, - aztán, tekintetes uram, mondás ám az, a mit ettől hall az ember, ha itt-ott megszólamlík. - Talán az urfi sem mer összehadarni minden hiábavalót; mert észrevehette, hogy ez apróra váltja egyszerre, ha sületlent beszél.

- Szemmel tartsa kend őket, - és nekem minden hallott szót megmond kend.

- Többet érne, ha a tekintetes ur maga meghallaná, akkor maga vehetne mértéket.

- Igaza van kendnek, - de csak nem leskelődhetem utánuk.

- Az urfit nem kell lesni, tekintetes uram, - néha úgy ordít, hogy csodálom, ha a házi ur eddig föl nem mondta a szállást.

Az ügyvéd néhány hónap lefolyta alatt meggyőződött, hogy kedves öcscséből sohasem válik jogtudó, ekképp a régi viszonyok között még a gyámságos pártfogolás sem ölthet rá valami nagy méltóságot; hátra van még tudni, mennyit nyom mint ember?

Az utolsó este.

A juratéria reggelre üres maradt, az ifiurak letevén az ügyvédi vizsgát, magyar ruhában mentek a „Curia” nagy teremébe, leteendők az ügyvédi esküt. Vendel is fölvette az ünneplőt; mert őt illette meg a becsületadás, hogy az újdonsült ügyvédet a juratéria ajtaja előtt várja, s az eddigi „*ifiuram*” helyett „*tekintetes urnak*” köszöntse.

Az öreg teins ur az ilyen napon csak este szokott az irodába menni; megszünvén a főnök és volt jurátusai között a különbség, az öreg ügyvéd a fiatal ügyvédek, mint kartársait üdvözlé, s néhány óranegyedet bizalmas beszélgetésben tölt el velük. Kardos ur ez estére is elkészült, s a meghívásokat tisztelettel megköszönte; mert régi szokásától eltérni nem akart. Vendelnek jó előre megmondá, hogy estére otthon marad, miből a hü cseléd bizonyosan tudta, hogy az eddigi szokás ismételve lesz s neki kellett a fiatalokat utasítani, hogy estére otthon maradjanak.

Vendel erősen kifefélkedett, vastag bajuszára jókora tömeg bajuszpödröt kent föl, őszbe csavarodó haját laposra simítá, az előszobának minden butora válogatott rendbe volt rakva: lehetetlen észre nem venni, hogy e háznál dologtevő napra ünnepet ejtettek.

Már a délutáni egyet is elverte a toronyóra, mikor a lépcsőzeten megcsörrent a kard, s Vendel fölegyenesedve üléséből, készen várta az érkezőt. A nagyságos urfi már a „Curia” épületéből elment a szülői házhoz, a másik tehát egyedül ment haza, kezében összegöngyölítve tartván ügyvédi oklevelét.

- Isten hozta, *tekintetes fiskárius* urat! Üdvözli Vendel az érkezőt.

- Az volnék, kedves Vendelem, - mondja a másik az üdvözlét elfogadva, - hanem reggel óta mért nem veszett össze valakivel, hogy nekem is lenne már pöröm?

- Ne busuljon a tekintetes ur, - vigasztalja a rokkant huszár, - czudar ez a világ, ma-holnap már a jobb kéz is összemarakodik a balkézze, mert az egyik a tejfölből, másik a turóban markolászott, s mindenik azt hiszi, a másik lopott többet. Pör lesz, tekintetes uram, hanem mig meg nem unta a tekintetes ur ezt a kuszált mesterséget, nekem is ígérjen meg valamit.

- Pörre tett szert, édes Vendelem?

- Az én pörömnek jó prókátora vagyok magam is, - tekintetes uram, - mosóné, tejesasszony, pálinkaáruló, mind a három olyan ellenség, hogy egy kézzel is bírok velük; hanem katonaviselt ember vagyok, nem tudom, melyik árvának az apját küldtem el a más világra, most vén-ségemben eszembe jut az ilyen is, hátha a szegény párak miattam ordítanak a magas mennyországig, - tekintetes uram, nagyon rövid az az imádság, a mi az én fejemben megmaradt, arra is kevés, hogy a mindennapi káromkodást leimádkozzam vele, ujat nem tudok csinálni; hanem a tekintetes ur fiatalember még, hat ember terhét is elbirja, legyen védője özvegynek, árvának. Egy vén huszár mondja, hát igaznak kell lenni, - van isten, - mert bizony gyakran rászorult ő felségére, - az fogja megáldani a tekintetes urat.

- Itt a kezem foglalónak, édes Vendelem - elég-e ennyi?

- Ha én sem tudnám, mennyit ér az, mikor a magyar ember kezet ad, sok szép legény most is ökörhajtó paraszt volna, s nem viselné vállán az angyalbőrt, mit verbungos koromban a nyakába öltöttem.

- Még inkább szorítsunk hát kezet, édes Vendelem, úgy is talán ma és holnap látjuk legutoljára egymást.

- Se szent György, se szent Mihály, - tekintetes uram, - nem lesz abból a hordozóskodásból semmi.

- Kitélt az esztendő, Vendel bácsi.

- Beszegődünk újra, - tekintetes uram, - okoskodik Vendel, - az öreg teins ur bizonyosan akar valamit mondani, estére maradjon itthon, - akkor is ráérünk busulni.

Csöngetett az öreg teins ur, Vendel előbb kinyitá az új ügyvédnek az irodaajtót, s e tisztelet után ment a parancsolat után.

A fiatal ügyvéd letevő oklevelét, azt a kulcsot, mely a jövődönék zárját fogja kinyitni, s a pályának kezdetén elkomolyodott; mert eddig jött el a remény, az a csalfa lány, ki a pályának virágairól sugdozott. Az ábrándoknak vége, föl kell ébredni a kedves álomból, a napnak első sugarai megvilágítják az utat, türesre? szenvedésre? meglelégedésre vagy boldogságra? erre önerőnk és a szerencse felel!

A legelső, ki az ügyvédi czimet megadá, - adósságot ölte rá, az emberi kötelességet! Jutalmul nem ígér aranyat és kincset, - vagy igen; az istennek áldását, mit nem a pénztárnokok szoktak kifizetni utalványok mellett. Mások talán nem így kezdik a pályát, - a „Komló”-ban a cigány hegedüli el a bucsuztatót, s egy kis bormámorban fullad meg a multnak könnyelműsége; - neki egy vén huszár jelenti be a pályát, az özvegyek és árvák sorsát emlegeti, - bizony ennél szomorubb nótát Bihari sem huzhatna; de erre nem következik a zajgó barátok pohárürítése. Annál sebesebben lüktet a szív, egy fiatalembernek szíve, hova a csalódás, elkeseredés és nyereségvágy nem firkálta be a boszút, a megvetést és a vérszopást.

- Özvegyek és árvák! - ismétli a tünődő fiatalember az első benyomás uralma alatt, és ez érzelm következtében indokolva van a magánbeszéd, midőn hallgatóságra nem számítva, hangosan mondja: Igen! özvegyek és árvák! Ez legyen a jelszó!

A nagy munka után a szobában heverte el a délutánt, az utóbbi napok és éjszakák terhe megviselte, s édes álom nyomta le pilláit késő estig. A nagyságos asszony fia gyertyagyújtás előtt vetődött haza, ekkor is az anyja unszolta az irodába; mert a nagyságos asszony véleménye szerint illik böcsülettel megválni nem csak a bátyától, - hanem a főnöktől is, úgy is annak köszönheti, hogy keresztüluszott a vizsgán.

Tudta az urfi, hogy ez lesz az utolsó est, a szegény irodából az anyai szárnyak alá siet, kényelmesen butorozott urfiszoba várakozik rá, szolgálatára külön cseléd lőn fölfogadva, simább mint Vendel, e goromba katona, kinek ő még adósa, talán pénzzel? véljük mi, - ő meg azt hiszi, hogy egy kis gorombasággal.

Ez utolsó estén lett volna a fizetőnap, a meggondolatlan urfi némi önállóságra kapaszkodván, valami *lenyelni valót* szánt borraavaló helyett.

A jó pajtások közül néhányan eljöttek a fiatal ügyvédekhez, - széken, ágyon, kereveten helyet foglalának, beszéltek az ügyvédi pályáról, honnét sokan fölérték már a kancellári czimig is; természetesen: ésszel, tudománynyal; mint az már okvetlen megkivántatik.

A fiuk egyéni hajlamaik szerint válogatának, egyik ügyvéd, a másik megyei hivatalnok, a harmadik szónok, a negyedik a „dicasterium”-ban akart foglalkozni, amint hajlamaik, körülményeik vagy összeköttetések adták az irányt.

Már gyertyagyújtás ideje volt, a nagyságos urfi lesett a pillanatra, mikor Vendel a meggyújtott gyertyával belép, ez alkalommal akart belekapczáskodni bátyja szolgájába. A kulcslyukon bepillantott a gyertyavilág, sokáig nem kelle várakozni, azért az ajtó körül tartózkodott, és

utczagyerkőczhöz méltó pimaszsággal leste meg a kilincs mozdulását, s amint a gyertya az ajtónyílásba ért, ügyesen elfujta a lángot.

A bennlevők észre sem vették a csinyt; Vendel is léghuzamnak vélte, és zörgölődés nélkül kiment, hogy újra meggyujtsa a gyertyát. A fiuk érdeklődéssel vitáztak a pályaválasztásban, egymásnak természetét, hajlamát ösmerve, a jóbaráti tanácsokkal nem fukarkodtak. Az urfi nem vegyült idáig a beszélgetésbe, az ajtó körül ólálkodott, s a másodszor benyitó Vendel kezében újra elfujta a lángot. A másodszori elfujás ügyetlenebb volt, a fuvás neszét is meghallá Vendel, és a gyertyalángon is észrevehető volt az irány, honnét feléje tódult a fuvallat. Vendel dörögve tért vissza. Nem kételkedett a csinytevőn, hisz az idegen nem tesz ilyest, a házbeliek közül kedvencén kívül csak az urfi volt otthon.

A másik határozottan látta, hogy az urfi Vendelt bosszantani akarja, de az utolsó estén nem akart szóvitába keveredni, azért hagyta bolondulni, azt meg úgy is hitte, hogy Vendelnek is van olyan kártyája, melylyel az ilyent alkalmasan el lehet ütni.

Harmadszor is elfujta a gyertyát.

Valamennyien látták az urfinak pajkosságát, azonban szó nélkül hagyták a dolgot, csak Vendel nem.

- Urfi, ha még egyszer elfujja a gyertyát, sötétben marad.

Valamelyik a fiuk közül ismerte Vendelt és nem akarván kitérni a beszéd folyamából, a negyedszeri fordulókor beszédbe akará csavarni az urfit, ekképp szólítván meg:

- Ön nem akar ügyvéd lenni?

- *Igenis nem!* - feleli határozott dölyffel, egyuttal az alig és óvatosan nyíló ajtón kifelé fujva, s ekkor a gyertyához szó nélkül belépett az egészen sötét szobába.

- Pedig önnek szép jövője lehetne összeköttetéseinél fogva, - véli a megszólító, - itt a példa Kardos, egyike a legelső ügyvédeknek Pesten.

- Nagyot talált ön mondani, - gúnyolódik az urfi - harmincz esztendő ügyvéd, egy megvénült *tekintetes ur*, - semmivel sem több, maholnap a vargalegény is kap *tekintetes czimet*...

- *Tekintet* nélkül, - ezt tessék hozzá gondolni, - veti ellen a másik, - fáradságának pedig nem megvetendő gyümölcse került.

- Mondtam, hogy a *czimet* a vargalegény is megkapja. - Az aranyhalmazt összegyűjteni és hasznát nem venni, csak annyi dicsőség, mint Aesopus szamaráé, melyre a pénzes zacskókat felkötötték; de maga csak kórót evett.

- Ha önnek volnék, e gondolatot ki sem mondanám, vagy legalább nem ily hangosan, hátha az öreg ur meghallaná.

- Fölösleges aggodalom, *tisztelt ur*, - mondja a dölyfös, - ha valamelyikünknek oka lenne a másikhoz dörgölőzködni, Kardos ügyvéd urnak több oka lenne anyám termeiben beillatozni *tekintetes diplomáját*, melyet harmincz esztendeig nagyon megfogott a dohányfüst.

- Ez egy kis elbizakodás, *uram!* - Mondja a divánon fekvő kedvencz, nem türhervén a hetvenkedést és fölkelvén a vita folytatására, hangosan mondja: Édes Vendelem, gyujtsa meg azt a gyertyát; mert itt farkasszemet kell néznünk.

- Kár volna, - mondja egy váratlan hang, Kardos uram hangja - mert negyedszer Kardos ügyvéd ur akarta behozni a gyertyát, - az ilyen beszéd csak sötétbe való!

Általános lón a meglepetés. Kardos ügyvéd ur nem maradhatott tovább a szobában, a kilincsre tévé kezét és az ajtó mellől mondja öcsésének:

- Uramöcsémet nem kényszeritem, hogy szállásomon kényelmét korlátozva lássa, - otthon hihetőleg még többet is mondhat. Jó egészséget!

Az irodából keserűn távozott az öreg dolgozósobájába, és egy óráig hánytá-vetette eszt, mitévő legyen jövendőben? A szerencse szakadatlan kísérője volt, minden ember, kit a viszonyok közelébe hoztak, különös megelőzéssel iparkodott az értelmes ügyvéd irányában föllépni, - röviden: őt nagyon elkényeztették. Ez magyarázza meg, hogy az ügyvéd az utóbbi hónapokban vevén észre a megvesztegethetetlen hatalomnak, az *időnek* súlyát, - tudta már azt is, hogy kifelé megyen az életből, és csak arra a langymeleg szeretetre számolhat, mit csak ugy pénzérdekért osztogatnak és jó reménység fejében. Az emberiség adója most már gyakran eszébe jutott, - nincs meg az a mindennapi öröme, mi a családapának boldogsága, tudniillik: szaporaságában látható folytatása önmagának, az a kis örömmel vegyes gond, mely mindig cselekvésre zaklatja, s az unalmat be nem ereszti a hajlékba, - az a, bár legdrágább, de mégis ingyen kínálkozó szeretet, mi önvéreink ragaszkodásából fejlődik, - ennek hiánya jutott eszébe, és ha a családi örömet készpénzért nem is, de rimánkodásért adnának: kiállna a nyílt térre koldusnak, és ordítva kérne azon malasztból, melynek áldásai mellett oktalan elszaladt fiatal éveiben.

A méltóságos asszony éles késsel nyult a konczhoz, kedves magzatja már furkós bottal! Hol van az a taplósziv, mely ilyenre meg nem mozdulna? A természet az egyensúly törvénye szerint uralkodik, az apályt helyre üti a dagály a tengerben ugy, mint az ember kedélyében, s a bánatos ügyvéd szívében kerekedett ürbe egy más érzelem tolakodék, az egyes számú rokon helyébe a legutolsó, az ötödik.

Büszkesége megtört, íróasztalának papírcsomóiból egy nagy negyedrév ivet vett elő, s a szigorú erkölcsbírónak, a mérnöknek irt levelet, célja lévén az egykor hajthatlan embert szeretetre hangolni; mert elképzelé, hogy az ilyen haragos böcsületességű embernek szeretete nem olyan árucikk, mit a boltban is meg lehet venni; azért ha megkapja, hátralevő napjainak alkonya annyira-mennyire megvigasztaló lesz.

A levelet hamar megírta.

Ez volt az első adag csillapító. Nem dühöngött, nem lármázott az éretlen ficzkó ellen; mint a fájós fogat, hirtelen kirántá eddigi helyéből, ekképp a műtét hirtelen megnyihit szívé; de még vérzett a seb, és gondolkozók, mivel lehetne ezt is elállítani?

Csöngetett.

- Hívja kend át Sipos urat, ha még itthon van. Utasítja a belépő Vendelt.

Néhány másodperc alatt belépett az ifju, a kedvencz, kétségen kívül azon hitben, hogy az öreg ur a megválás előtt egy-két jó szót mondjon, amint illik, - s ő is akképp hangolá lelkét, hogy az eddigi figyelmet hálásan megköszönje. Nem volt ment az izgalomtól, - bizonyos idek együttlét megszokottakká teszi az embereket, és az elválás, mint más, még meg nem szokott utiránynak kezdete, ha kellemesebbnek ígérkezik is a jövendő, megmarkolja a szívet.

- *Öcsém!* - mondja az öreg *kezet nyujtva* és a kerevetre maga mellé ültetve az ifjut, - én még ritkán könyörögtem az embereknek, hiába pedig tán sohasem, - ön lehet a legelső, kinél kérelmem megbukik, kérésem pedig az: *ne hagyjon el engem.*

- Hát itt maradok.

- Hála legyen az istennek! - mondja az ügyvéd szokatlan élénkséggel, - ha ön egy pár szóval hosszabban várakoztat, kilelt volna a hideg.

- Istenemre mondom, én nem érteni a tekintetes urat.

- Meghiszem, öcsém, - magam is azt véltem egyelőre, hogy kicseréltek; de, kedves öcsém, rájár az emberre a rud, és látom, hogy sorsom kereke aláfordul. Nálam a hét kövér esztendő harmincz esztendeig tartott, s az ellenkezőről úgy megfélemedtem, hogy a legelső meddő évnek kezdete is megtépett.

- Megcsalták, megrabolták a tekintetes urat?

- Akkor csak szegényebb lettem volna, kedves öcsém, - s a munka nem hagyott volna meg-rémülni, hisz a mennyit én kereshetek, tizenkét éhes ember étvágyának is elég. Vagyonomnak egy fillére sem hiányzik, védenczeim száma annyiszor szaporodik, a hányszor ajtómon kopogatnak, és én nem röstellem kimondani: szabad! - E tekintetben torkig vagyok a bőségben, - hanem ha ön meg akar egykor sajnálni, majd elmondok mindent, ezuttal csak annyit, hogy a fősvénynek nem sok vigasztalódása, ha annyi aranyat gyűjtött, hogy földülvén kocsija, éppen saját aranyainak ráesett súlya képes agyonütni. Engem ugyan nem ütött agyon; hanem bénává tette lelkem, mert azt hittem, hogy a boldogságot meg kell venni, s a hová én *pénzzel* mentem vásárt ütni, egykori jurátusom ingyen elhalásztá. Ebből ugyan kegyed nem sokat fog megérteni; majd később megérti, ha szívesen itt marad; s ha nyomtalan pusztulok el, mint az ut melletti kóró, melynek magvát a szél az országut porába hinté, kárpótlást keresek. Mint ember elvégződöm, egy elkiáltott és elhangzott szóként; de ügyvéd is volnék még, - ez ötlött eszembe, - pályám sikere megszorította irigyeim számát, - büszkeségem lett megvigasztalóm, tapasztalatom egy özön, miért czipeljem magammal a sirba? Egy becsületes ifju száz családnak sorsát mentheti meg. Önre gondolék, az isten világos ésszel áldá meg: legyen tanítványom, - így nem éltem hiában, s én megvigasztalódom, mert mint a visszhangba kiáltott szót, egyszer még visszamond valaki.

- Legyen meg a tekintetes urnak akarata, - szól az ifju, - az aztán úgy is a szerencse dolga, meglegte-e bennem az alkalmatos embert, - és minden józanságom mellett nem merek ellenmondani a tekintetes urnak e pillanatban, csak azt ígérje meg, hogy miattam másnak hátránya nem lesz, és hogy ha idővel észreveszi, hogy nálamnál különb emberre akad: elereszt.

- Semmi föltétel, - az emberek megválasztásában biztos mértékem van, ha valakinek esze a toronyig érne is; - tehát mi együtt maradunk, és biztosítom, hogy másnak ön miatt hátránya nem lesz; mert az első segéd holnap reggel megkapja kineveztetését egy igen tiszteletre méltó állomásra, hova régen vágyakozott, - így ön aggodalom nélkül maradhat itt.

- Mint eddig is, úgy jövőre is hü embere leszek a tekintetes urnak, - mondja Sipos, - bár elég erőm lenne az ön várakozásának megfelelni.

- Nem kételkedem, - mondja az öreg teins ur teljes bizalommal, - pályánk nehéz, de vigasztaló, s ha más országban ezer meg ezer korlát közé szorította is a szabályhajhászat, Magyarországon az ügyvéd a jogelvek fonálán olyan igazságot kénytelen kutatni, mely századokra terjedő igazságtalanságnak látszik, s én a mai napra szántam ön előtt egy elő-ítéletnek megdöntését, mely a magyar ügyvédet terheli, ép oly méltatlan, mint mikor a vértanút az igazságért feszítik meg.

Nálunk vannak száz évesnél idősebb pörök is, s a külföld és az értetlenség megrágalmazza törvényhozásunkat, bíráinkat és velük az ügyvédet, ki a gombolyagnak végét századon is keresztülhuzza. Barátom, - hazánkat török, tatár dulta, - a birtokos vándorlásban tölté néha fél

életét, s a rémület perczeiben okleveleit az ellenség markában feledé, vagy ösmeretlen embereknél hagyá el úgy, hogy elveszvé a csaták zajában, utódainak nem hagyhatott egyéb bizonyítékot, mint a jó hiszemet és a birtoklást.

Az elhányódott okmányok század mulva kikeltek a rejtekből, és olyan kezekre kerültek, melyekben fegyverré váltak, és a bonyolult rokoni viszonyok láncolatán, egy kis papirrongygal uradalmak kerültek kérdés alá. A meglepett tulajdonos halaványabb lön a megsárgult okmánynál, és azon kételybe került, hol nem tudott eligazodni: ő bitorolja-e másét, vagy más, a véletlenül kezére került okmánynyal, őt akarja koldussá tenni? tán akarattal vagy gátságból; hisz század folyt le, és a kik bizonyíthatnának, jobban mint az írás, régen elporlottak.

A magyar törvényhozás bölcsessége akkor volt nagy, midőn a harcban élő nemzettaok jogát birtokon belül tárta megvédendőnek; és a pörorvoslatok több nemével időt adott a rokonsági viszonyokat osztályok, örökösödések, örökbevallások alapján addig kutatni magán és nyilvános levéltárakban, hogy a „birtokban levő” megvédhetné magát; vagy ha mégis kétes maradt a kérdés, az egyezkedésnek olyan alapot adott a törvénykezés, hogy a magyar nemes a nem érdemlett, és saját hibája nélkül bekövetkezhett hirtelen nyomortól megóva, sőt a rokonszeretet és nemtelen boszu elhárítva lön. E téren az ügyvéd előtt kincs volt *az idő*; és a jogelvek fölséges tanával, fáradságos kutatással odajutott, hol megilleti az a szép elnevezés, mire ön is vágyik, kedves öcsém, a *jogvédő* czim!

Ilyen pályára lép ön, s ha önnek szabad irányt adnom a legelső estén, melyen az ügyvédi karba lépett, és a melyen tanítványommá szegődik, ígérje meg a következőt:

Az első bíróság előtt lefoly a pör, - az elvek megvitattatnak, a bizonyítékok érvényét a felek hatalmasan földeritik, s ön nagy bánatára előre tudja, hogy felének igazságot nem szolgáltatathat, pedig szívének egyéni meggyőződésében tudja, hogy saját felének van igaza. Az első ítélet kimondatik az ön fele ellen, - mondja az öreg Kardos szenvedélylyel, - ön fiatal még és elszomorodik, és a veszettnek látszó ügghöz semmi kedve többé! Itt kezdődik az én oskolám, kedves öcsém, - és itt kezdődik a tér, melyre az igazi jogvédő oly szenvedélylyel vágyik, mint az orvos a hullára, melynek fölbonczolása előtt határozottan megmondá, minő szervezeti bajokra fog a hullában akadni. Fiatalember! - mondja lelkesedéssel az ügyvéd, - a félig elvesztett pör köszörüli ki az ügyvédnek esztét, - ez emeli ki az ötezer prókátor közül, és jutalmát a sorsüldözöttek örömkönyüiben, méltányosságában és a közvélemény megtisztelésében leli meg. A ki az igaz jogot megvédte, - az ártatlant védte meg a nyomor, a kétségbeesés, valamint az erkölcsi süllyedéstől, tehát nem csüggedni, fiatalember, ez az én tanom, erre fog ön tanítványul vállalkozni.

- Vállalkozom!

- Kezet reá.

- Itt a kezem.

- Nem csüggedni az utolsó perczig.

- Egész az utolsó perczig.

- Isten velünk, kedves öcsém, - mondja végül az ügyvéd, - most már megint éledezem, - az öreg Kardosnak mégis lesz folytatása.

Sipos barátunk a szabadba vágyott, hogy ez estének benyomásait ismétlje, s a mit Vendelnek és Kardos urnak szentül megígért, még akkor se feledhesse el, ha tán feledni akarná.

Később valamivel az utcán volt, a lámpák fényénél Vendelt látta a postahivatal előtt megállni, akkor ereszté be a levelet, melyet az ügyvéd a mérnöknek írt.

Az ötödik számú atyafi.

Megsétáltatom az olvasót, Pestről átmegyünk a budai oldalra, Fehér és Veszprém megyén keresztül elmegyünk Kupa országába, meglátjuk utközben a rendezett uradalmakat, melyeket a földmérők láncza fél század lefolyása alatt szabályos arányokra osztott, - azután egy félreeső falunak sarokházában keressük fel az ötödik számú atyafit, Kardos mérnök urat, a somogyi egyenes vonalak egyik elkészítőjét, saját dolgozószobájában, a rézvonalozók, távcsövek, földabroszok és mérnöki szerelvények között.

Asztalánál ül, régi, rongyos szélű papírra ír valamit, ludtolla néhol megbotlik a simítatlan papíron; de azzal ő nem törődik. Tudja ő, miért ír ilyen paczalféle papírra, - a mit rá ír, tartalmánál fogva hosszú időre van szánva, néhány esztendeig a szekrények zugába kerül, a moly nem bántja, sőt még az egér is megunná rágni a szívós anyagot, így biztosan megmarad, s ha meglelik, egy látására le lehet olvasni róla minden betűt. A mostani papírt a legkisebb nedvesség megrothasztja, a betű lehalaványodik róla; pedig a mit most írni akar, leányának van szánva; de az unoka is hasznát veheti.

„Kedves leányom!

A mit itt írva találsz, szeretném szóval elmondani; de éveid számát tekintve, álmodjál még a jövődőről, aranyozd meg a felhőket, néhány év múlva is jókor lesz megtudnod, hogy az ember igavonó állat, ki van rá szabva a teher, és hagyján, hogy azt czipelni kell; de jaj annak, ki még ezt a részt is kénytelen huzkodni, mi a párjának volt szánva.

Igyekeztem eszedet mivelgetni, - a mit idáig megmondhattam ez emberekről, megmondám, és míg én e földön maradhatok, józan vezetőd leszek; de ha idő előtt bele kell feküdnöm a földbe, melyen oly sokat lóttam-futottam, szó helyett utasítsanak e sorok, és bizonyítsák be, hogy apád a véletlenről sem feledkezett meg.

Az idő nem fárad ki a gyaloglásban, léptei egy percczel sem késnek el az eddigi nyomtól, s észre sem veszed, hogy anyád mellé magasulsz; s minthogy isten egy pár rózsát is lehelt arczodra, - mint a kert virágait, az elmenők visszafordulva is megnéznak. A nézők nem mindig csak nézők, kandiak is, és a meglátott virág után némely kéz ki is nyújtózkodik, s éppen e gondolatnál akarok időzni.

Elhiheted, mert apád mondja: a nő a férfi ellenében gyenge báb, és hogy egyenkint össze nem zúzzák; oka talán az a szemérempir, mit arczotokra ihlett a teremtő, és a férfierő, midőn e pirt le akarná tépni, előre és ösztönszerűleg megdöbben attól a halavány arcztól, melynek rózsáit megrablá.

Legkevesebb egy egész évtizeden át buvárkodja a férfi a tudományok titkát, - a bevégzett tanulmányok után teljes számítással mértéket vesz önmagáról, s a ki megszokta a tanodák padján az összemérvésközt, kilépvén a nagy világba, hirtelen észreveszi saját előnyeit, s mikor nem is gondolja, észrevette, mennyire hátramaradt mellette a nő, kivel az életpályának megosztására vállalkozunk. A férfiak eltagadják hiuságukat; mert az telhetetlenebb a nő hiuságnál, mely a piperén is jóllakik; de a férfiú minden pályának dicsőségére megéhezett, diadalt, bámultatást, kitüntetést szomjaz, és titkos gondolatában nem elégszik meg a babérral; hanem bevágyik a történet lapjaira, és ha tőle függne, vastagabban kenné föl magára a szint, mint egy gyenge asszony az öltözőasztalnál.

E hiu nép az örök emlékezet vágya mellett győzedelmeskedni vágyik azon gyöngéd nemem, mely csak egyszer botolhatik és egyetlenször sem támaszkodhatik föl, - se győzelemre elhozza kiiskolázott nyelvét, mely a szónak változatos hatalmát ügyesen használni jeles tanároktól tanulta meg. A nőnek fogalma sincs e rettenetes fegyverről; még kevésbé tudja, hogy a férfiak találták ki azt a mesterséget, hogy a nyelv el tudja palástolni a szívnek titkát, mely a nőnek arcán számtalanszor árulkodva ül ki. - A férfi a nő ellenében nem a vihar, mely midőn a gyenge gályát letöri, ugyanakkor a százados tölgyet is kicsavarja, de a szerény ibolyát mégis élni hagyja; hanem az a nyári napsugár, mely megcsalja a növényeket reggeli sugarának langymelegével, s mikor az kinyílt kelyhével akarja fölfogni a jótékonyságot: a nap déli melegével mindenről lepörköli az életnek színét.

Ha a nőt a férfinak *mámorától* kellene óvni; tán ezereid részét nem irták volna meg azon, könyveknek, melyekben a nőnek szerencsétlensége a fő gondolat, hisz a mámor gyermeken őszinte; de remegjete az azon józanságtól, mely a lelkiismeretnek furdalása nélkül hazudik, mely az egyszeregynek biztosságával számítja ki a tapasztalatlanság hátrányait, s mely oly kényelmesen rendezi el hálóját, hogy a mi a kétségbeesett nőt örültté teheti, neki még fájdalmat sem okoz, és társai előtt kaczagva sorolja el gyötrelmeit, mint a vad indus, ki ellenségének fejbőrével számol számos küzdelméről.

Hányszor hizelegtek a nőknek szépségükért, a kertnek legszebb virágaihoz hasonlították: mosolyogj ilyen gyarlóságra, és utasítsd a hízogót a legközelebbi kertbe, hadd tépjen egy csomót, és a másik napnak lehunytaival kérdezd meg, miért szórta ki a tegnap magasztalt s ma már elhervadt virágokat? - értékük vagy becsük miért fogyott meg néhány órának mulandóságában?

Az égnek csillagait annyiszor mondák hölgyszemeknek, s a kik elhitték, sokszor könnyezének, hogy ne hasonlitsanak a csillagokhoz, és csalódás okozta bánatukban nem mertek fölnézni az égre vigasztalásért. Hiuságuk az égbe magasztalta magát, szerencsétlenségük pedig nagyon is földiekké tette őket.

Hittek a nők olyan vállalkozóknak is, kik a felhőket akarták elhozni, a sziklákat elrepeszteni; - e közönséges kalandorok silányabbak a tolvajnál, kinek mégis volt annyi bátorsága, hogy éjnek éjszakáján, tán a lelkek órájában, ki merjen lépni a csillagtalan sötétségben, és eltulajdonítván a másét, elszántságában az *erővel* szemközt merne állni. Hazugságuk föltétele azon együgyűségnek, mely a hangos szónak is hitelt ad, és azt hiszi, hogy lábainál az erőnek büszkesége hajlott meg; pedig az a lelketlenség, mely azt várja, hogy a másiknak gyarlósága a porba hajoljon le utána.

Hol mindez nem volt elégséges, - hol az ügyetlenség idejekorán elárulta magát, hol a nő természetes esze és ösztönével megvédi magát: akadt ellensége, ki a nagyravágás pórázán tudta maga után csalni a nőt. Emlékezzetek meg Eötvösnek azon szép költeményéről, melyben a galynak levele lekiváncozott ágáról, hogy a szellőnek szárnyán a magasba szállhasson; de a kóró meginté, ne kívánczozzék le; ha csak az ő sorsára jutni, azaz: hirtelen elfonnyadni nem akar. Az ígéret fényes pillangó, mely vagy elröpül, vagy ha megfogod, legtöbbször szárnyának színes pora ujjaidon szennyezőnek marad meg csak.

Legutoljára hagyám az észnek fegyverét, - mely halálosan talál! mert amint urává tudott lenni a férfi a természetnek: hasonfelével is megküzd. A szó engedelmes szolgája a találékony észnek, és mert nem a közönséges nyomon jár, nem is tudod hálóját hol veté ki? Hasztalan mérkőznél vele, - vállalkozásodban hosszan időznél vele, s végre is rabjává szegődnél az erős hatalomnak; de hogy megbíráshad, - ne kövesd szavait, mik csak a

hitnek vannak elmondva: keresd föl tetteit, - s ha azok egy nyomon járnak szavaival, tanuságot teendőnek szívéből is, - különben a szó tett nélkül csak nyegle hirdetményi csalétek, mely a silány portékára akarja rácsalni a vevőt.

Atyádnak szavai szigorúak saját neme irányában, s talán a másik oldalról is bemutathtatam volna; meglehet, csak hogy benned legföltettebb kincsemet akarván védni, éberségre figyelmeztettelek, mint a természettudós, ki leckéztvén tanítványait, az oroszán nagylelkűségének példáit is elbeszéli; de először is mindjárt megmondá tanítványainak, hogy az oroszán szerfölött erős, hussal táplálkozik, és nagy körmei vannak.

Már a középkorban magas érdemmé vergődött a férfiaknak nők iránti lovagiassága, s e régi példa jelenben is követőkre talál: de mert az ember vegyüléke jónak, rossznak, a példának föltétlen hinni nem lehet; mert az is példa, hogy az ember az ölyv által üldözött gerlét megvédé a ragadozónak körmeitől, de otthon mégis kalitba zárta.

Eszed toldja meg az én gondolatimat, s az élet tegyen téged oly bölcsesé, hogy tájékozhasd magad, s akkor elértem célomat, melyért ezt és hasonló számos jegyzetet előre megírtam.”

Ime, - itt van a mérnök urnak néhány arczvonása, valamit már Kardos ügyvéd ur jegyzeteiből is tudunk; ezekből és a következőkből kialakul az egész s ha különcznek találjuk is, alapiában bajos lesz eltagadnunk az embert.

- Szabad? kérdi a mérnök a félig nyitott ajtón át férjéhez belépve.

- Végeztem már. Mondja a mérnök helybenhagyásképpen, jegyzetét a szokott takaróba helyezvén, melynek külsején e szavak álltak: Jegyzetek Jolánom számára.

- Elfáradtál kedves férjem.

- A munka nem hagyja megrozsdásodni az észet s ha nem munkálkodnék az ember, unalmában többször eszébe jutna a halál s idő előtt agyonbusulná magát.

- De a te korodban nyugalomról sem volna fölösleges gondolkodni.

- A szerencsések és a gazemberek már az én koromban jó ágyat vetettek maguknak, feleségem, s minthogy a szerencse engem nem keresett, én meg a gázságot: így folytatnom kell a munkát miattad és gyermekemért, érted-e feleség?

- Az én férjem mindenre talál alkalmas választ.

- Ok nélkül semmit se higgyetek el, mondja a mérnök többesben, észrevevén, hogy a „kis lány” is belopódzott már az anyja után, és nem háborgatva a beszédet, apja mellé állt, s a mily magas volt már, ülő apjának homlokáig lehajolva, azt megcsókolá. Az apa folytatá a beszédet: az ok próbája az állításnak, mint az összeadásnak a kivonás, vagy ha valaki nem akarja elhinni, hogy a kétszerkettő négy, két-két almát összeszeszek, aztán egyenkint összeszámlálván, szemeinek és tapintatának bebizonyitom, hogy a két csomóban együtt négy darab van; s ekkor kénytelen elhinni, vagy akarja vagy nem.

- Igen férjem, hanem az én véleményem szerint a szerencse olykor-olykor hozzánk is betekintett volna, ha be nem csapod az orra előtt az ajtót.

- Nem tagadom, a multkori tagosztálykor néhány száz darab arannyal kínáltak meg, ha az u...-i közbirtokosoknak kieszközlöm, hogy a határukhoz eső részen adja ki uraságom a részt, s én nem csak nem fogadtam el...

- Hanem ha én itt nem vagyok ...

- Kilöktem volna az ajánlót az ajtón. Ezt akartad mondani kedves feleségem?
  - Valóban ezt. Pedig lásd, öregem, mégis éppen azt a részt eszközölted ki nekik.
  - Mert uramnak is így szolgáltam leghelyesebben.
  - De az aranyak?
  - Az aranyak nem lőnek vádlóim, s a közbirtokosságnak érdemes tagjai még hazugságképpen sem mondhatják, hogy részüket *vették*; hanem *kapták*, s ha valahol az országuton találkozunk, nem vagyok kénytelen őket köszönteni a magam pénzén vett kalappal.
  - Ne hidd, hogy az emberek meg ne tudnák különböztetni, mikor és mi a meghálálni való, s minthogy ösmerik egyenességedet...
  - Most jó izűt nevetnének, hogy az a nagy egyenesség mégis meggörbül, ha jó helyen találják megmarkolni. Ezt mondanák édes feleségem, s minthogy eleven szentek nem lehetünk, igyekezzünk emberek lenni; legalább a példakereső megbecsüli a maga fajtát is, és ha idáig a türelemnek példajaként hasonlatot csak az állatországból kapott, a szamarat, a jámborságra a birkát, szorgalomra a hangyát, figyelmességre a hiúzt, munkásságra a hódót, szelidségre a galambot, hűségre a kutyát; legalább a becsületességre találjon példát az emberek között.
  - Örömet meggyőztem magamat, kedves férjem, mondja a nő férjét megölelve, ha ellenkező véleményt mondanék, megbocsáthatod a nő szeretetének és az anya aggodalmának.
  - Ezért aggódol? kérdi az apa a kedvenczet maga elé állítva, s mint a képirónak legszebb képét, úgy helyezé a kellő nézőpontra, hogy hatását el ne téveszsze.
- A leány a gyermekkorból a hajadonéba kezdett átváltani, élénk szemeiből kibeszélt az ébredező lélek, a bánatnak fellege árnyékot nem vetett az arcra, finom vágású szájának nem lehetett még panasz, magas homloka fölött a gazdag fonat koszorú és korona együtt, s a hogy az arczon a szeretet sugara áttörnek, önkéntelen keresné a szárnyakat, melyek kiegészítenék az angyalt.
- Előbb megdöbbenene e kép egy idegent, mint az apát, midőn anyja mellé mintegy mutatónak állítá, maga nem tudá, mi ihlette lelkébe azt a nagy nyugalmat, mely tartózkodás és szorongás nélkül mondatja vele: Ezért aggódol?
- Az apa néhány másodperczig fásultan nézé gyermekét, aztán nem akarván a megbámultat megpirítani, kedves enyelgésével azt mondja:
- Mím vagy nekem, mondd meg?
  - Az én kedves apámnak engedelmes lánya.
  - Ne mondd többé e szigorú szót: engedelmesség! utasítja az apa. Mig azt hittem, hogy tudatlan gyermek vagy, megvártam téled az engedelmességet; mától fogva az ok is legyen parancsolod, s a hol valamely dolog eszedhez is beszól, vitasd meg, s ha meg nem érted, kérdezd meg az okot; mert korodban már megilleti a lányt, hogy maga is mondjon valamit, és nagyon szégyenleném, ha észrevennék rajtad, hogy a mit szádd mond, csupa ösztönszerűség. S ha ellenmondanak, mindjárt az ellenkezőt is elhiszed.
  - Kedves férjem, olyan komolyan beszélsz, mintha czéhbéli mesterember volnál és inast szabadítanál.

- Ilyenfélét gondoltam én is, feleségem, magyarázza a férj, megtanítottuk lábaival járni, kezeivel munkálkodni és enni, - nem jut eszedbe félni, hogy lépés közben elesik, nem félted, hogy a tűvel a vászonhoz böki ujjait; - s édes feleségem, ha mindig hallgat, vagy mindig azt mondja, mit apja vagy anyja súg neki, ha hirtelen elhalnánk mellőle, ki fog neki súgni?

Az asszony nem vitázott, férje mellett ez csak kezdetben volt lehetséges, mikor a nő még azt hitte, hogy a hatalmon is osztozkodni kell; de midőn a férj minden véleményről számot adott, s a női gyöngeségek ellenében a legkiméletesebb gyöngédséggel emelt szót: észrevette, hogy a férj a nőt szeretettel, az asszonyt kimélettel, a vitázót okkal, a tudatlant ésszel akarja megnyerni, nem egyszerre, s a pillanat hevében; hanem lassan, hogy ne ütközetnek zajában semmisüljön meg a gyöngébb, hanem a türelmes tárgyalásban erősödjék, emelkedjék a másíknak magasan járó eszéhez.

Igy nevelék a gyermeket egyetértésben, czivódás nélkül, nőnek és embernek, s a mérnök biztos szemmel nézván a haladást, nem tudott aggódni a gyermeknek jövődjé felől, bár a kincsek gyűjtéléke nem biztatta, hogy az anyagi gondokra megemlékeznie nem kell.

Az anya még néhány perczig időzött a dolgozószobában, de belépvén az uradalmi levélhordó, leányostul eltávozott, magára hagyván a férjet levelei közt.

A hivatalos levelek tartalmát gyorsan átfutá, legutolsónak maradt a legösmeretlenebb kézírás, a pesti posta jegyével. Nem emlékezett rá, hogy pesti emberrel dolga volna, földesurával szokott egyedül levelezni; de az ilyen küldeményt messziről megismeri. Sokáig tünődött; de ki nem találván a váratlan levelet, fölbontá megtekintés végett. Kardos ur levele volt, váratlan és hozzá kelletlen, mint az, a ki neki írta.

Kedves rokonom!

Harminczadik esztendeje nem irtunk egymásnak, s azon idő alatt mindketten annyira megvénültünk, hogy egymást meglátva, tökéletes idegenek volnánk. Harmincz év alatt saját nyakamra vénültem, agglegény vagyok, párom nem akadt rám, s a nap, mely délutánra süt már nekem, rideg óráimban szívem melegét nem hogy nem fokozza, de még a meglevőt is elszívja. Isten engem úgy segéljen, jól esnék egy rokonkebel, melyre én is lehajolhatnék, azért visszagondolva arra, hogy a spártai erkölcsök nem a mostani világba való mintapéldányok, ön sem hiszi, hogy az ügyvéd eleven ördög; tehát engem is megölel.

Amint halmozott ügyeimet annyira rendezhetem, hogy feleim kára nélkül kihuzhatom lábaimat a fővárosból, elmegyek a régi fészek felé, - egyedül ugyan, - mint mikor onnét hajdan eljöttem; de egy kis tekintélylyel, tűrhető vagyonnal, melyet bár a közelgő vénség itt hagyat velem, de némi örömmel mondhatom, a ki utánam fog következni, szorgalmamat áldani fogja.

Örvendeztessen meg levelével, kedves rokon, és írja meg, hogy szeretettel fogadja rokonát,

Kardos Istvánt.

A mérnök megkereste az ollót, a nagy negyedrért ivre irt levélnek tiszta felét levágta, s eközben fennszóval mondja, hogy akárki is meghallhatá:

- Már ebből is látszik az ügyvéd, a papirost ingyen kapja, félivet csavar össze levélnek, s alig ír rá husz sort, a többi mind üres. Ha valaha látott régi oklevelet, tudhatná, apáink tenyérnyi papíron uradalmakat kaptak adományban, legalább a felső-örsi prépostság adománylevele nem nagyobb a tenyeremnél. Ügyvéd rokonom beirt levelének beirt részén hátul még maradt annyi

hely, hogy a b...i pusztának fölosztását kiszámíthatom rajta, aztán marad egy egész tiszta levél, ezt összegyűröm nyolczadrétbe, ráírom a választ, és a takaró is kerül belőle. Rokonomnak ez egyetlen küldeménye értelmesen megmondja, hogy harmincz esztendő alatt idősebb, gazdagabb lett; de szíve elfonyadt, vagy eredetileg sem volt egyéb dagadónál, melyet sem fölve, sem nyersen nem lehet megenni.

Maga elé simítá a papírt s megírta rá a választ:

Ügyvéd uram!

Ha valaha Somogy megyébe vetődik, s meglátja a rendezett uradalmak egyikének fásorait, jó lesz tudni, hogy az az egypár százezer sudaras fa két holdas faiskolából került ki, hová tizenöt forint áru magból én vettem el saját kezeimmel, így diszesítsük a földet, melyen a legnemesebb teremtmények volnánk, ha kötelességünknek megfelelni tudnánk. Ha valamelyik füz- vagy akáczfát kivágom, gyökeréből új sarjadék verődik fel, és folytatás következik a végtelenségig, azon egyszeri cselekedetből, hogy leültetem. E fának lombos ágai lesznek, s ha az út mellé ültetem le, a nap forró heve elől alája menekül a fáradt utas, igavonó állat, vagy sűrű levelei közt fészket rak a madár. Meglehet, egy ilyen fa harmincz esztendei növés után sem ér többet egy váltó forintnál: de ha egyetlen egy vándornak adott árnyéka pihenést, ha zivataros időben egyetlen embernek lőn a hosszú sorban nyomra vezetője, többet használt az emberiségnek, mint az olyan agglegény, ki lelkében télen-nyáron fázott, s egy kis meleget annak idejében nem akart megosztani egy kínálkozó rokonérzelemmel; mert nem tudott példát venni a fáról, mely élve árnyat ad, halva pedig utolsó szálkáig az embernek hasznára válik.

Tudtam, hogy ön bűnhődni fog; mint maga mondja, délutánra fordul napja s most már megijed a nagy árnyéktól, s nem bánná, ha szomszédjában állana valaki, hogy annak árnyékától ne látná a magát. Tele van az erszénye arannyal, s e becses terhet nagylelkűn itt szeretné hagyni, ha cserébe rokonszeretetet kapna az utolsó fölvonásra, mikor már a dörmögést ingyen senki sem tűri, s az agg közelében még csak az maradozik meg, ki sajnálja, hogy a lábán levő csizmát majd más lopja el.

Vétkezném a sors bölcsessége ellen, ha büntetésének útjába állanék. Engem még nem bolondított el a pénz, s e világkormányzó mammonért vénségemre nem veszek nyakamba nyügöt, - nőm és leányomat nem kényszerítem, akár remélt, akár valódi haszonért, mankóhordóvá. Rideg önnek a világ, elhiszem, - azt is észrevette, hogy a pecsenyeszagra éhesek jelentkeznek; én megmutatom önnek, hogy olyan ember is van, ki e varjuszerepet magára nem vállalja.

Miért csavargott a földön annyi ideig hiába, azaz: nem hiába a pénzszüreten; de igen is hiába az élet valódi célja felé, melyet magasabb hatalom intézett, mint egy somogy-megyei mérnök, vagy egy pesti ügyvéd. Nekem van örömem nőmben, kinek hű társa és gondviselője voltam, van örömem egyetlen lányomban, kinek lelke az én vezérletem alatt méltó lett azon kegyelemhez, mely szívembe lehelte; ön azonban száraz ág, melynek semmi érdeme, hogy a szerencsének köpenye megakadván benne, egy pénzeszacskót ejtett le melléje.

Az ép karu nem hagyná magát megcsonkíttatni milliókért; tehát kétségtelen, hogy épsége milliókat ér. Ön nehezen gondolkozott még a gazdagságnak ilyen neméről; de ma már mégis gyanítja szegénységét ezerei mellett. Ön maga az oka, hogy ilyen leczkét kap, mért volt oly ügyetlen, hogy nekem oly nagy darab írópapírt küldött. Akadna oly lelki nyomorult, ki eszemet megítélné, mert egy gazdag és időske rokonnak kínálkozó szeretetét elutasítom magamtól. Kiki úgy ítél, amint esze van hozzá. Én a munkának

embere vagyok, munkásságomnak gyümölcsét is óhajtom; de csak azért, hogy rendeltetésemmel megférő örömet is adjon; de kincshalmazt gyűjteni és annak rabja éppen úgy nem kívánok lenni, mint börtönőr, ki aludni sem mer bezárt rabjai miatt.

Szánnom kellene önt; de akkor foglalkoznom kellene az ön bajainak tudásával. E büntetést nem érdemlem meg, ki önnek e bünt nem tanácsoltam. Maradjon ön magának, nem akarok önnel találkozni, s ha van még önnek ideje az elmélkedésre, győződjék meg, hogy vannak olyanok is, kik az öntudatos egyszerűségben, a következetes tiszta gondolkozásban okvetlen megtalálják a földön egy részét a mennyei örömek, miről az oktanok és pénzhajhászok azt hiszik, hogy pénzért legbizonyosabban meg lehet venni.

Az ön papirja elfogyván, jó egészséget kívánok

Kardos, m. k. mérnök.

A mostani börzepapirosos világban nem így gondolkoznak; ez embert nem a közönséges kaptára szabták, s hasonmását az utcán mozgó seregből nem tudnám kifogni. Mindegy, mielőtt az Ur Sodomának elpusztulását előre megmondá Ábrahámnak, ez könyörgött: kegyelmezne meg az Ur a városnak, ha ötven, ha negyven, ha csak tiz igaz volna benne. Az Ur ezt is megígérte; de még ennyi sem találkozott benne.

Az ember szabad akaratra teremtetett, a jó és gonosz közt választhat, s e kettős utnak különbsége szülte azon eredményt, hogy az egyiket elhagyni, s a másikon haladni *erény*.

A mérnök elküldé a levelet. Lelke megnyugodott, s bement neje szobájába, leányát magához ölelé, újra meg újra elmélyedt a szép gyermek nézésében, s azt gondola: még ez a szép gyermek sem vesztegetheti meg szívemet, hogy miatta az önérdek útjára térjek.

Ilyen ember is van, kedves olvasóim, - ámbár ritkán, például azonban szükséges, mint a falukon a torony, honnét megláthatja az ember, mennyivel kisebb a többi.

A válasz.

Faluhelyen nagyon ösmerik egymást az emberek, - a nyitott kapun át ökrét, lovát, sánta birkáját, törött kerekét is ujjon elszámolják. E kandiságtól az erszény sem menekedhetik meg, tudják, kinél mennyi a tizforintos bankjegy, mennyi a váltott pénz, sőt ha egy lyukas huszas téved a faluba, pontosan megmondják, ki hozta a hetivásárról, és hogy kinek kezén fordult meg, és hol tartják most ládafenekre zárva.

Az udvaron tul még a gazda lelkébe is belátnak, megmondják: szereti-e a zöldbabot? lencsére szereti-e öntetni az eczetágyat, vagy cseresnyére? - aztán szokott-e adni jó szóért? fősvény-e? pazarló-e? kölcsönvett pénzen vergődik-e? van-e esze, vagy mindig a komája tanácsán indul el?

E rettenetes tudásnak egyedüli, de nevezetes jó oldala, hogy az egész gazember is félig meri gazságát folytatni; kivált, ha a vidékben van valami *nagyon becsületes ember*; mert ehhez mérven a szomszédokat, senki sem szeretne az összehasonlitásban legutolsó lenni.

Kardos a mérnök környezetének ítélő bírása volt, hozzá a kétséges jellemű ember remegve ment; mert hire terjedt, hogy úgy keresztül lát az emberen, hogy ha szemközt áll is vele, mégis megmondja, hiányzik-e egy gomb a hátulján? A ki hozzá tévedt, utközben előre megrágt a beszélni valóját, mert az ostobaságot sem igen hallgatta el, - ebből könnyen képzelhető, hogy a kétes erkölcsűek és hájfeűek kerültek, mint a vakáció diák az olyan urambátyámat, ki a vásárban is már messziről rákiáltott a diákra, és valami bakafántos kérdést vetett az ifiur elé, ki néha ijedtében sem tudott a bácsinak felelni.

A mérnök ur házában kevés látogatója volt, ezek sem gyűltek zajos mulatságra, - a makkfilkó nem tudott e háznál azon hatalomra vergődni, hogy a vendégek pénzét egyik zsebből a másikba kergesse; mi természetesebb, mint az: hogy a környékben a mérnök házat nagyon tisztelték, de mint az imádságos könyvet, kerültek sokan, azért a józanságért, mi a könyvben találattik.

A becsület fogytában lévők nem is álmodva a tiszteletre, hogy a mérnök szóba álljon velük, kipletykálták, hogy a mérnök zsugori, fősvény, és elpörli házatól a vendéget; mert a kenyeret is meg hagyja keményedni, hogy a háznépe a rágást megunva, kevesebbet egyék.

Előre bocsátván ezeket, menjünk vissza Pestre, ott kísérjük a levélhordót Kardos ügyvéd ur házáig, a somogyi levelet viszi a tekintetes urnak.

A tekintetes ur nincsen otthon, hazaérkeztéig tekintsünk be Sipos barátunkhoz, ő most az iroda főnöke, a legbizalmasabb jobb kéz, utasítása szerint dolgoznak a jurátusok; de azok sincsenek otthon, a királyi táblai ülésben vannak tapasztalat végett. Íróollát letette, szünetet tartva a belépő Vendellel ereszkedett szóba.

- Hogy vagyunk, öreg?

- Mint a megszárnnyazott daru, röpködni nem tud, s unalmában várja, hogy agyonüti valaki, hogy vége legyen a komédiának.

- Elunta magát, Vendel?

- El én, tekintetes uram, - az öreg teins ur talán valami kukoriczamorzsolón törí fejét, hétszámra sem hallom szavát, - még csak nem is veszekszik. A mit ráadok, azt veszi rá, a mit leveszek róla, le hagyja huzni, ha a pipaszárat fordítva dugnám a szájába, úgy is jó lenne. A

tekintetes ur is hosszat megül itt a kalamáris mellett, - dörgös adtát, nem győzőm a teins urat fekete lével, talán meg is iszsza?

- Egy-egy cseppet, édes Vendelem, munka közben nem mondom, hogy le nem nyelek.

- Mondtam ugy-e, hogy fekete lével él, - különben lehetetlen, hogy az ilyen fiatalember el ne szakasztaná hébe-hóba a kötőféket. Teins uram, száraz dajka kutvizen táplálta, hogy egy-egy jó szagu levelet nem nyom a markomba? úgy elviszem, hogy a kulcslyukon át is kézbe adom.

- Rövid a pokrócz, Vendel bácsi, magam is csak összehuzódva férek meg rajta.

- Tudom én azt bölcsen, teins uram, - értek én valamit a zsidó íráshoz; azt meg szintén tudom, hogy ezen a szobaajtón sok olyan fiatalember ment ki, mint a teins ur, s mint az oltoványágot, olyan nagy ágyba elplántálta az öreg teins ur, hogy száz pokrócz is elfért rajta.

- A *holdban* van még az is.

- Azért nézegesse a teins ur a *csillagokat* jó előre, hogy tudja, merre és kivel kell elmenni odáig.

- Bajos mesterség az a csillagvizsgálat, Vendel bácsi, nagyon félek, hogy véletlenben bujdosó csillag után vetném a szememet.

- Azért bujja a teins ur a sok vékony és vastag könyvet, hogy lámpása is legyen hozzá; ne gubbaszkodjék napestig a négy fal között; mert a magam nyakára penészedik, mint én és az öreg ur, - s ha nekem nem hisz a teins ur, kérdezze meg az öreg urat, hogy némely feleséges embert csak egy kézzel vert meg az uristen; de a vén nőtelen kettővel üti meg.

- Hát engem ne érjen a két kéz?

- Ha beveszi a teins ur a magamféle nagy fejü parasztnak szavát, azt mondom: ne érje! A vén nőtelen még a kutya sem szereti; mert soha sem vet neki csontot; mert a korcsmában hagyja.

- Megfogadnám a jó szót, Vendel; de lássa én nem tudok ám hazudozni, a lányok pedig azt szeretik.

- A ki azt szereti, akad annak lótó-futó, - a teins ur beszéljen igazat.

- Mit mondjak hát neki, hogy elhigye?

- Én nem tanítom a teins urat; hanem kérdezze meg az édesapját, mit mondott az édesanyjának; mert az is elhitte.

- Meghaltak, Vendel, - engem korán itt hagytak árvának.

- Keressen a teins ur is árvát, - annak a jó barátira is jobban szüksége lesz, mint másnak.

- Azt hiszi, Vendel?

- Ha nem hinném, nem mondtam volna a teins urnak, hogy csak azoknak fogja pártjukat.

- Legyen meg a kívánsága, Vendel, amint egy elhagyottra talállok, az lesz a legelső, a kit megszólítok.

A véletlen kicsusztatta a fiatal ügyvéd száján a rejtett gondolatot. Ez valami önkéntelen támadt hit volt, melynek keletkeztéről nem adhatna számot, de előtte nem volt uj, és önkéntelen ment utána, s ébren és álmában nem szabadulhatott meg a gondolattól, mely mintegy törvénykép mutatta ki neki, hogy más nyomon nem mehet.

Ő, a megtestesült önállóság, báránykép engedelmeskedék indokolatlan ösztönének, s mint kik a végzet után előítéletekkel járnak, haladt és ment ő is, várva, hogy a végzet a kellő nyomra viszi.

Az öreg megjött, Vendel átnyújtá neki a levelet.

Az írás ösmeretlen, - éppen ilyen levelet várt, - rajt a somogymegyei postahivatalok egyikének pecsétje: itt a várt vendég, a mérnök felelete.

A választ ösmerjük, önök előre is félnek az ügyvéd megdöbbenésétől, és talán a gutaütéstől is féltik. Ne féljenek önök, az ügyvéd szívéből nevet, jobban megörült a levél tartalmának, mint a gyermek a karácsonyi ajándéknak. A vastag egyenesség orvosság volt elkeseredett lelkének, méltóságos asszony sógornője czukorban adta be a nyelni valót, mely a torkát fojtogatta, a mérnök pedig hátbavágja, s egyszerre megszűnt a fuldoklás.

Ő, a nagy hatalmu, tele erszényü ügyvéd tisztán és olvashatón megírt levelében esedezik rokonának szeretetéért, nyomatéku gyaníttatja, hogy szerzeményét ez árnyékvilágban akarja hagyni, ha valaki, tudniillik a haragos rokon, egy szép szót nem sajnál érte. Minden szava engedelkenység, csak hogy könyörögni szégyenel, - s ime, a miért a méltóságos sógorasszony cifra ebédet ad, méltóságos vendégeket hívogat asztalához, kegyesen mosolyog: a mérnök leplezetlen őszinteséggel korholja le, s elutasítja; mert családját holmi örökségért munkahordozóvá nem szegődteti.

Az a sok felpörös és alpörös nem engedett időt az ügyvédnek más oldalról is vizsgálni az embereket. A pörökben utálatos kapzsiságot, ragadozási vágyat, fosztogatást, csalást, hamis tanúságot látott három évtizedig, - azután azt is látta, hogy a birvagy az ő erszénye után is kinyújtá markát, úgy megrémült az emberektől, hogy szeretett volna „*rablót, tolvajt*” kiáltani, csak volna, ki, szerinte, az emberiséget összefogná és nyakig vasba verné.

Ha a mérnök elfogadja az ajánlkozó jobbot, most gunyosan nevetne az ügyvéd, térden állva látná a mérnököt, azt az egyenes fölkiáltójelet, mely őt harmincz év előtt megfenyegette; mert azon utra tért, hol a görbeségek tulnyomón győztesek maradnak. Nem, az a fölkiáltójel egyenesen áll, s ha eldülne, csak azért változtatná meg függőleges irányát a vizirányba, hogy ő rajta üssön egy nagyot; mert kísértetbe akarta hozni, egyenlővé tenni azon gonoszokkal, kik már elhatározott tolvajok, - vagy azon kétségesekkel, kik más zsebkendőjéért szégyenlenének a zsebbe nyulni, százezer forintos tárczával pedig nem mennek ki az utcára.

Parasztgyógymód valakinek orra vérét úgy elállítani, hogy egész dézsa vizet öntenek a vérzőnek nyakába; de köztudomásu dolog, hogy használ. Az ügyvéd Kardost csak a mérnök Kardos őszinte nyersesége hozhatta ki mélézásából, nem hagyván neki kételyt, hogy sok ember sokat megtesz pénzért; de kivétel is van még, a kivétel a mérnök, az az egyenes vonal, mely harmincz év óta sem görbült meg, és gazdag rokonát szánandónak tartja, szánandóbbnak a koldusnál; mert annak jut irgalomfalat, istenes emberektől; míg őt ott feledik ezerei között, télen meleg, nyáron hűs szobában, - nem tudják, nem hiszik, hogy megéhezett e gazdag ügyvéd, ki szerettetés nélkül szánalomra méltó szegény ember.

Ismételve elolvasá a levelet, kereste a rejtett gondolatot, egy kis ügyeskedést, melyet a *hiu* saját előnyére zsákmányolna ki. Hasztalan kutat, e levélnek tartalma oly őszintén goromba, hogy ha dió volna, fejszével kellene feltörni! Az ügyvéd kereste magában a rokonsági hasonlatot, és hosszabb tünődés után kitalálta, hogy ha harmincz év előtt ilyen gazdag, mint most, még gorombább lett volna az emberekkel. Egy kis számítási hibát ugyan könnyű felfödözni; de ő most nagyon szeretett hasonlítani a mérnök Kardoshoz, tetszett neki az a

bátor egyszerűség, mely kegyelmet koldulni nem akar, sőt ágyuval fogadja azt is, ki ilyesmit rá akar tukmálni.

Letette a levelet, átment az irodába, tudván, hogy Sipos egyedül van.

- Ha ön engem szeretne, egy kis hazugságra elszánná magát.

- Nagyon kicsi hazugságra?

- Olyan kicsire, mely ártani nem tud, sőt csak használhat valakinek.

- Jobban mondva, tréfa keveredik az egészből?

- Annyiból nem tréfa, hogy e kis hazugsággal bemehetünk olyan helyre, hova másképp engem nem eresztenek be, vagy legalább nem marasztalnak meg.

- Induljunk hát, domine spektakilis, én készen vagyok.

- Két napi járó földre megyünk, öcsém, az induláshoz más is kíváncsi, - szedje össze a szükségeseket, holnap reggel Somogyba indulunk.

Ebből láthatjuk, hogy az ügyvédet nem riasztotta vissza a levél; hanem akar könyörögni, akar hizelkedni, elmegyén Somogymegyébe, az ötödik számú atyafi után.

Ösmeretlen atyafiak.

A székesfehérvári országutakon mindenfelől özönlött az élő a város felé; eladni vagy venni siettek az emberek a tavaszi vásárra, s a körül eső négy megyéből néhány ezer idegen tódult össze a városban. Az uri renden levők a fehérvári türhető kényelmű vendéglőkben foglalának helyet. Némely szobában az ösmerősök hatan is összetódulának, s a ki későn jött, előkérte a vendégek névsorát, hogy ösmerőst böngésszen ki a sok közül, és egy éjszakára bekéredzkedjék hozzá.

Kardos ügyvéd ur már szombaton elhelyezkedék, meg akarta várni a vásári két első napot, hogy néhány védenczével és ösmerősével találkozzék, egyszersmind meghagyá a vendéglősnek, hogy ha Kardos nevű ur vetődne a vendéglőbe, utasítsa hozzá; mert ő reméli, hogy a tavaszi vásárra valamelyik megjő a komposzesszorátusból.

Vasárnap délután minden irányból özönlött a vásáros nép, a vendéglők kapuja előtt hat sorosan is álldogáltak a szálláskeresők, kérvén pénzért, barátságért szállást a megérkezettek-től. A szállás nélküliek nyakukba vették a várost, és a vendéglőket sorra járták. Így került két jól meghusosodott uri ember abba a vendéglőbe, hol a pesti ügyvéd szállt meg.

A vendéglős nagyon sajnálta, hogy nem szolgálhat szobával, hanem jó tanácsképpen mondja, hogy a névsorban akadnak talán ösmerősre. Egyuttal megkérdi:

- Becses nevüket ha szabad tudnom?

- Kardossék vagyunk, a szomszéd megyéből.

- Örülök, hogy van szerencsém, - mondja a korcsmáros, a vendégkönyvet fölütve, - éppen van egy ilyen nevű ur a vendégek közt, és meghagyta nekem, hogy ha ilyen nevű szállna ide, óhajtana vele beszélni; mert ő hasonló nevű rokonokat vél itt megtalálni.

- Miképpen van beírva a neve? - kérdi az egyik a vendégkönyv után nyulva.

- Méltóztassék megtekinteni, - nyújtja a korcsmáros a könyvet, rámutatva a névre: itt van a tiszteletreméltó urnak saját keze írása: Kardos István táblai ügyvéd Pestről.

- Egy s-bötüvel írja a nevét, - nem atyafi!

- Hogy is lenne atyafi! Toldja meg a másik, bebillentvén ujjával a könyvet.

A korcsmáros csukva hagyta a könyvet, és már meg akarta mondani a tekintetes uraknak, hogy ha az egy s mellett nem fér meg két ss, úgy nem tudja, hol adjon alkalmas szállást; mikor középük lép a legközelebbi mezővároskából egy fűszerkereskedő, ki hihetőleg bizonyosra jött; mert a vendéglősnek mintegy utasításképpen mondja:

- Én vagyok az, ki a szobát előre megrendeltem: N. fűszerkereskedő a „Fekete kutyához.”

- Alázatos szolgálja, - mondja a korcsmáros, - a szoba készen van, - tágas és világos szoba, három ágyas, most mindjárt kinyitatom.

A vendég várta, merre fogják vezetni, de közben észrevette a két Kardost, és mint ösmerősöket, éppen mintha boltjában fogadná őket, igen megelőzőleg köszöntötte. A másik kettő csak egy kis fejbiczentéssel viszonzá az emberséget.

- Itt méltóztatik szállva lenni?

- Még nem tudjuk, - feleli az egyik, nem akarván gyaníttatni, hogy nekik még nincsen szállásuk.

- Rég volt már szerencsém, - beszél tovább a fűszeres, de erre sem kapott más választ, mint némi bólintást, és a fűszeres nem akarván bennsülni, még egyet kísérelt meg: nőm gyakran emlékezik a tekintetes urakról.

- Ugy! - lőn reá a rövid válasz; mert már ők is röstellték a bólogatást.

Ekkor kiált a korcsmáros a fűszeresnek, hogy nyitva a szoba, s a kijelölt szoba előtt várta a vendéget.

A vendég meghajtva magát, holmiját a szobába czipelte, együtt hagyván a mogorva embereket.

- Mi a félszer alatt hálunk ma.

- Vagy valamelyik kávéházban virrasztunk; ha csak a kályhalyukba nem kéredzünk.

- Látod, mondtam, hogy előre rendeljünk szobát; de te azt mondtad, hogy a korcsmáros saját szobájából is kihordozóskodik, ha nevünket megmondjuk, - ime, a fűszeresnek három ágya is kerül, nekünk pedig egy sem.

Ekkor jött közelükbe a korcsmáros, és nyájasan mondja:

- Ha nem lenne tetszésük ellenére, - a fűszeres ur azt mondja, örömet megosztja a tekintetes urakkal a szobát, már azért is; mert felesége után némi *rokonságban* van a tekintetes urakkal.

A két tekintetes ur rákvörösre pirult az újabb *atyafiságon*; de mindketten egy véleményen látszottak lenni, midőn nem tagadták, s egy kis várakozás után egymással *diákul* beszélnek, nehogy a korcsmáros megértse a beszédet.

- Mit gondolsz, elvállaljuk atyafinak azt a „Fekete kutyát”?

- Én inkább azt kérdem, - felel a másik, - zsúpon háljunk vagy tollas ágyban?

- Te be akarsz menni a fűszereshez?

- Mi tagadás benne, két órája már, hogy térdig érő sárban csavargunk; de sem a korcsmárosok, sem az ösmerősök nem marasztottak; s ha beesteledik, az utcai sárban ragadunk meg.

- Meghíszem, - de reggel levakartatom csizmámról a sarat, és nem kiabál utánam, hogy atyámfia; de ez a borsos tót hét vármegyében eldicsekszik atyafiságunkkal, ha bemegyünk hozzá.

- Azt a szállásadás előtt is megtette, legalább *lakjuk* le nála, hogy ingyenben ne maradjon, - én megyek.

- Ha addig van, inkább a fűszeres, mint az a másik Kardos, ki egy s bötüvel is megelégszik: menjünk.

A korcsmáros az ajtóig kísérté őket, onnét visszafordulván, magában nevetve, az épületnek másik szárnyára ment, Kardos István ügyvéd urhoz, és a tisztelt urak beszédéből azt is elmondá, a mit amazok éppen ő miatta *diákul* mondanak; mert ebben a vad országban egykor olyan bárdolatlanság volt, hogy nem csak a papok; de a korcsmárosok, sőt példák tanúsága szerint, még a csizmadiák is beszéltek *diákul*.

Épületes ujdonságkép esett ez az ügyvédnek, de nem haragudott meg; mert ha már a somogyi utra szánta el magát, neki legjobban tetszett az egyenes ut, s ime a másik két Kardoss gondosan örködött, hogy a mellékutra ne tévedjen; mert éppen ő miatta árkolták el az utat, s azt kapanyéllal is meg akarják védeni.

A vásári közönség előzőnlé az éttermet, az üres helyeket a korábban érkezők elfoglalak ösmerőseik számára, kivéven egy sarokasztalt, melyet a pinczerek elszántsággal védelme-zének; mert a vendéglős szigorun megparancsolá, hogy az a szobabeli vendégeké, kiket ő fog az asztalhoz vezetni. A pinczereknek pénzt és egyebet is ígértek a vendégek, csakhogy helyet kapjanak; de itt nem volt könyörület, s egyik mindig az asztalt őrizte.

Legelőször a pesti vendégeket vezeté be a gazda, és Kardos urnak a fölső helyet rendezte el, mellette aztán Sipos barátunk lőn szomszéd. A másik társaságban jött a három keserves atyafi, s a gazdának utmutatása szerint foglalának helyet a pestiek mellett.

A fűszeres hallgatott, rokonai az Eszterházy családdal való pörükről beszéltek, állították, hogy újabb erőlködés nyomán az Eszterházyakat tönkreteszik, nem marad egy talyigájuk, és így hosszú tervelés után a fűszereshez fordulván a szelidebbik, kegyesen megígérte, hogy az uradalmak számára nála veszik a repczeolajt, kénkövet, fehér gyantát, sárga földet és az enyvet.

- Előre is köszönöm, Herr von Kardoss! - mondja a fűszeres, - és tiz százalékkal mindent olcsóbban fogok számítani.

Az ügyvéd hamar kitalálta, hogy *rokonai* vannak közelében, és azt is elgondolta, hogy a korcsmáros szerkesztette így egybe a társaságot. Használta az alkalmat, megszólítá a Kardossokat.

- Becses nevüknél fogva merem önöket megkérdezni: nem Kardossfalváról valók?

- Éppen onnét, ha *uraságod* tudni akarja, és magunk is Kardossok vagyunk, *nota bene*: két *ss* betűvel, - az egy *s* betűs Kardosok nem atyánkfiái.

- Ugy én nagy kárt vallottam, - mondja az ügyvéd, észrevévén a célzást, - valaha az *ss*-ekkel én is éltem, - akkor még igényt tarthattam volna az atyafiságra; de mióta az egyik *s* betűt elhagytam, kedves rokonságukat nem merem igénybe venni, - utána teszi: én Kardos István pesti ügyvéd vagyok.

- Hasznos *mesterség*, - mondja a gorombábbik Kardoss, - ha az embernek nincs miből *magábólól* megélni, és kénytelen másnak *pénzért szolgálni*, magam is azt mondom, - az ügyvédség kövér jövedelmű munka.

- A tekintetes urak mindenesetre szerencsésebbek e tekintetben.

- Már az igaz, hogy mi magunk urai vagyunk, - szántunk, vetünk, s ha kenyérünk nincs, van kalácsunk.

- Hátha még az Eszterházyak uradalmát is oda lehet keríttetni a kardossfalvi birtokhoz, ugy egy tagban szép birtok lesz? Mondja az ügyvéd is némi éllel.

- Nagyon szép birtok lesz, - igenli a másik, - s az ér legtöbbet, hogy nem osztokodik velünk semmi *potyadék-atyafiság*.

Ezt az utolját jól meghangoztatá a kevély atyafi, és gyönyörködék a hatásban, mint a ki egy lövésre két kövér vadréczt lőtt, és gyönyörűségében hol a fűszeresre nézett, hol az ügyvéd urra.

Az ügyvéd nem haragudott, sőt könnyebben érzé magát, mint a ki mérföldek hosszán idegen terhet czipelt, és váratlan két csomótól megmenekülhet. Szívének jobb érzelmében ismételve gondolt a két urra, - származási fáján e két ág közelébe esett, és szégyenlette volna elfeledni őket. Ők e nyavalyából kigyógyíták, s minthogy nem szokás az embereket pörbe idéztetni azért, hogy barátságunkat elfogadják; kibékélt önmagával, nem haragudott a vastag célzá-sokért; hanem nevetett.

A fűszeresen meglátszék, hogy a goromba célzást észrevette, és a pesti rokont már nem is bátorkodott megszólítani, sőt a mi a célzásból amannak is volt szánva, egészen magának számítá be. Szeretett volna szabadulni, s egy érkező vendégnek helyét is odakinálta; mert, amint monda, neki ugy sincs étvágya. Az idegen udvariasságból nem fogadá el az ajánlatot, s ekkor az ügyvéd a korcsmáros által nyert tájékozás által tudván, ki a harmadik vendég, szóba ereszkedett vele.

- Szomszéd ur, nem keverednénk atyafiságba?

- Ösmer engem, tekintetes ügyvéd ur?

- Nevéről igen, - azt megmondá a korcsmáros ur, - és így tudom, hogy ön egyik unoka-hugomat vette el, következésképpen rokonom.

- Ha nem szégyenli a tekintetes ur a rokonságot, úgy az vagyok. Mondja a fűszeres, az ügyvédnek odanyújtott kezét tartózkodva elfogadván.

- Hát gyermekeik vannak-e, kedves rokon?

- Két férjhezmenő lányunk, kikben sok gyönyörűségünk telik, s mindkettő férjhez megyen a jövő hónapban. Most veszem meg nekik a szükségeseket; mert itt tán olcsóbban kapom.

- Az én ösmeretlen hugaim nem fognak megharagudni nagybátyjukra, ha néhány rőf szalagra valót küldök nekik, mondja az ügyvéd, s kivéven tárczáját, két nagy bankjegyet vön ki, s a fűszeresnek adá; mindenkinek egyet.

A fűszeres polgári böcsületével nem tartá ellenkezőnek az ajándékot elfogadni. Miért is szégyenlené? reggeltől estelig árulja a szegfűvet, magyarborsot, köménymagot, sáfrányt, bécsi meszet, fekete czukrot krajczáronkint és minden vargainasnak megbillenti süvegét, eltávozá-sakor azt mondja neki: máskor is legyen szerencséje, - azért sem haragszik, ha kilencz óra után fölörgetik, - kinyitja a boltajtót egy garasára köményes pálinkáért; mert igen bölcsen tudja, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok.

A bankjegyeket tárczájába helyezvén, kereste a külön helyet, hogy ugyanazon bankjegyeket adja oda kedves gyermekeinek, - eközben meggyüremlik a két bankjegy, s a kereskedő megijedve a nagy számoktól, megdöbbenve mondja a rokonnak.

- El ne tévesszük a dolgot, kérem alázatosan, - *ez két darab ezres.*

- Nem kellett volna megnézni, kedves rokonom, - mondja az ügyvéd, visszatolva a bank-jegyeket a kereskedő tárczájába, - csak tegye vissza, s nevemben kívánjon szerencsét kedves hugaimnak.

- De...

- Semmi de, - ez már így fog maradni, - teszi hozzá az ügyvéd, és a közeledő korcsmároshoz fordult e szavakkal, - van annak, a ki bolondul ki nem szórja: est ne verum, domine caupo? (Igaz-e, korcsmáros uram?)

- Optime dixit, domine spectabilis, hoc est etiam meum principium. (Helyesen mondja a tekintetes ur, én is ezen elvet vallom.)

A mérges Kardossok meglepett tanui valának a történeteknek, s utolján még el is halaványultak, csak azt nem tudom, az ezerepektől ijedtek-e meg, vagy attól, hogy a korcsmáros is érti a diák szót?

Nézd meg az anyját, vedd el a lányát.

Ti, kik a magas mérhetlenségig vágytok emelkedni, s a bizonytalan utra rohantok ködképeket lesve, kérjétek a sorsot, vessen elétek gátot, s megbotolván, talán meglátjátok, mennyi virágon gázoltatok itt a földön. Az én vágyaim is kergették a ködöt, de hála végzetemnek, mely alkalmas időben taszított néha orromra, alább szálltam a földre, melynek millió tárgyát ezredek óta nem tudtuk megtanulni, hamarabb a csillagok járását, mint az embert, mely éppen azért maradt titok; mert beszélni tud, s míg a virágnak illatát elhossa hozzám a szellő, s az illat után meglelem a virágot is: az ember rejtély marad; mert, fájdalom, nyelve hazudni tud.

És még sem ez a megoldhatlan titok, melyhez férni legnehezebb, - önmagunkon botlunk meg! Örömről, fájdalomról hányszor válnék hazugsággá, ha a hozzávaló mértékre helyeznénk. Megörülünk a gazok hizelgésének, megszorít a jó barátnak igazmondása, s minő kevés ember tudja a teremtőnek azon nagy ajándékát, mely bennünk rejlik, mely a megrágalmazott érdemnek jutalmát saját lelkünkben adja meg, s ha a ránk mért és jól teljesített kötelességnek érdembérét eltolvajkodja az irigység, a józan ember elkerüli az ostobák kétségbeesését, és meghallgatja az *öntudatot*, mely sokszorozva kárpótolja a méltatlanság szavát.

Büszke férfisereg, mely a gyöngébb félre ráfogta az állhatatlanságot, jutott-e eszedbe, hogy a hol egy nő ingatag volt, ott volt okvetlen a férfi is, és csak férfi volt a vihar, mely a gyöngét megingatta! Kérkedő férfisereg, mely a töredékenység vádját a nőnek szemébe mered mondani, dicsekedjél erkölcsöddel, ha elfeledted, hogy a nőnek botlásához még az ördög is távolabb áll, mint a férfi.

Ha tudjátok a természet titkát, mondjátok meg: a férfi hatalmának tetőpontjáról mért száll le, és mért engedi el lába szolgálatát, hogy térden álljon meg saját gyöngé párja előtt? Az a hős, ki országokat hódította meg, ki az ágyuk torka előtt büszkén nyargalászott, kinek nevét a hősök könyvébe írták és a dicsőség koszoruját homlokára tették, kit a hálás honfiak vállakon emeltek magasra, hogy megmutassák azt a férfit, ki valamennyinél nagyobb, - s ez elmegy a lugasok árnyába a legutolsó küzdelemre, a legbátrabb a félénkebbel, a hős férfi a gyöngéd hölgygyel, kinek minden védelme, hogy fél és elpirul, - s ez a néhány csöpp vér, milyen a tolvajnak arcát vádolva színezi ki, a nőnek oly hatalma, hogy a hős hódolatul leteszi előtte babérát, dicsőségét, - és mégis kételkedik, hogy mindez összevéve a mértékben fölvergődhessék azon színvonalra, hogy a nő a szeretet szavát kimondja, s azt, kit a honpolgárok fejükön is fölebb emelének, úgy megkülönböztesse, hogy karjába fűződjék.

A földnek bölcsei minduntalan eltévednek azon erdőben, hol minden fa helyett egy ember áll, és bár elkeresztelték fejedelemnek, nagy urnak, nemes embernek, iparosnak és koldusnak, - felségnek, méltóságnak, tekintetesnek, nemzetesnek és kendnek, csak a zavar lön nagyobb, és elrejtettebb *az ember*.

Hogy hiában ne irtam légyen e könyvet, néhány egyéniséget akarok bemutatni a „maga levében”, - s az eddig bemutatottak után vegyük szemügyre a mérnök leányát.

Nem Seneca vagy Diogenes mondta, csak a magyar példaszó: a ki a malomba jár, maga is ellisztesedik, - s ha valahol kaptának használható e közmondás, odaillik a mérnök házába, hol az asszony férjének észjárását és gondolkörét fölismervén, oly *okosan* engedelmeskedett, hogy példa lehet olyan bolond férjnek, ki mindig csak parancsolni akar. A mérnökne sohasem tévesztette el a főzőkanalat a mérnök vonalozójával, - kertje, konyhája s a varróasztal mellett elvégzé parancsolgatni valóját, azon túl férjének eszéhez támaszkodott, s a hasznos tudni-

valókban lassankint oly önállóságra vergődött, hogy ösmerősei nem merték volna ráfogni, hogy a mit mond, sugó után mondja.

Az asszony gyermeke mellett kezdi meg az élet iskoláját. Mig egyedül van, a tükörrel is szóba áll, s a maga cziczomáját rendezgeti. Fölrakja, leszedi a tarkaságot, majd jobbra, majd balra rakosgatja; mert leánykorához oly közel van, hogy nem tudja feledni, hány férfiszem kószált el utána: s ha már annyinak tetszett: nem vétek, ha maga is talál magán megszeretni valót.

A gyermek születésének első napján gondot hoz az anyára; mert ezer bajával a tapasztalatlant kiragadja ábrándjaiból, és millió szükségével találékonyságra készíti. A gond kérlelhetlenségével nem ad nyugtot az anyának, hasztalan akarná jó szerencsére bízni a gyermek türelmetlenségét; mert az rettenetesen szokott ordítani, s ekképp a nő akarva, nem akarva szemlélődik, okoskodik, találgat, míg a gyermek elcsöndesedik, s az anyát megjutalmazza türelme és találékonyságáért, melynek árán szépen elhallgatott.

A gyermekekkel együtt magasodik a gond, a nő gyermekét értelmessé, bölcsé szeretné tenni, e törekvésében saját eszmeköre tágul, s ez önképzés nem ritkán a nőnek lelkét oly józanná és szilárdná képezi, mint a gladiátort a küzdelem. A mérnökné korán megérté, hogy az életnek olyan árnyoldalai is vannak, melyeket az anya ösmerhet; de gyermekének fátyolon át sem mutathat meg, s e tudatban az eszméknek és példáknak özönét horda föl, hogy a bizonytalan uton a gyermek annyira fölszerelve legyen, mint az, ki hosszú útjára nem csak a nagy bankót; hanem az aprópénzt is elviszi.

Amint a kis lány kinőtt a bábu mellől, megosztá vele a házi gondot, az aprót elébb, utóbb az öreget, a rántáscsinálástól a káposztás hordóig. A középosztálybeli embernek szűk házkörében is nagy gond fér meg, s ennek fele abból kerül ki, a mi meg van; másik fele pedig abból, a mi meg nincs.

- Kedves anyám, min tűnődik annyira? Kérdi a serdülő lány kedves édesanyját.

- Rettenetesen sokon, - kedves kis leányom, - három tál ételen töröm a fejemet.

- Segítsek elmondani ötvent?

- No, no, gyermek, - inti az édesanya kínálkozó lányát, - nem az a nehéz, hogy ötven közül hirtelenében kitaláljak valamit; hanem hogy eszembe jusson, hogy egy héten csak egy vasárnap van, s utána hat közönséges nap következik, a többi között a péntek is ott van, legalább egyszer.

A kis lány megdöbbsent, anyjának czélzása hasonlója volt száz más ilyennek, mely a jövő élet irányául volt kitűzve, mit az anyának következő szavai még inkább bizonyítanak.

- Kedves lányom, könnyen el tudnám mondani a méltóságos grófnak harmincz tál ételes ebédjét, minden ételbe megadnám a bele valót, szegfűvet, narancshéjat egy nehezékgig elmondanék, és ha hozzávaló élestarom volna, saját tűzhelyemen is megsütném, megfőzném; de kedves lányom, a mérnök ur konyháján főzünk, s itt nem az a gond, hogy mi lenne jobb; hanem mi kerül legkönnyebben? s azért mai napig sem feledem el kedves apám szavait, midőn hozzánk szolt: Gyermekeim! jól meggondoljátok, hogy az én erszényemnek nem kell sok csurgás, a mi benne van, csöpögve is hamar kifogy, azért én rám ne tálsátok a szátokat; mert ha mindent egyszerre fölfaltok: maholnap azzal telik ám meg a szátok, a mit magatok beledugtok, ha az öklötöket tömitek is bele.

A kis lány kénytelen is megérezte, hogy hasonló tagadhatatlan hiuságokat az édesanya nem valami megérdemlett hibának birói ítéleteképpen akarja rajta végrehajtani, - de a jó példát sem csupán a rosszakért szoktak elmondani. Anyjához huzódott a leány, közelebb az anyai

szeretethez, melynek védelme alatt úgy hallgatja a következőket, mintha nem neki, hanem másnak mondaná, s ő csak „*diligenciából*”² hallgatja.

- Magamról tudom én azt, kedves lányom, milyen gyarló portéka az eladó leány, csak toldalék az életben, boltbeli szövetdarab, el nem lehet találni, milyen vevője találkozik, s mi válik belőle? A mely leányt nagyságos asszonynak szántak, számtalanszor majdnem ifiasszonynya lett, s a mit az apja házában a „*nagyságos asszonyságra*” tanult meg, hasznavehetlen maradt az ifiasszonyra. Ezért minden anyának azt merem mondani, tanítsa meg lányát az olyanra is, minek kartonszoknyában is hasznát lehet venni. Ösmertem én olyan anyát, ki kedves magzatjának jókor a fejébe verte, hogy nem valami olcsó portéka; mert az öregapjának már szakács főzött, az öreganyja után pedig inas hordá a nagykendőt. Örömet elhitte ezt a kis lány, és mióta ezt hallotta, még az üres szobában is hátranéz: jön-e utána az inas, és hozza-e a nagykendőt? sőt nem csak a szobában; hanem a nagyvilágban is hátra, az inasra van az esze; és ilyenkor olyant botlik, hogy a nagyságos asszonyt is földhöz vágja.

Most köszönje meg édesanyjának azt a jó tanácsot, hogy az öregapjának szakács főzött, ha saját életboldogságának rántását így elpörkölte, - otthon hervad el, nyüge apjának, anyjának, kinja önmagának, és hasztalan bánkodik, hogy az életnek és önmagának adósa maradt a *bolondsággal*.

Ilyen és ennyi elmondani való került azon kis dologból, mit a háznál minden reggel hallunk: *mit főzünk ma?* s ha a kis lány e semminek látszó dolgot könnyűnek véli, - az elmélkedő anya annyit tud kinyújtani belőle, hogy ha tál számra elosztanák, ebédnek is tűrhető hosszú lenne.

- Nem mondom, kedves lányom, hogy az anya lányát nagyon olcsóra tartsa, legyen az anya leányára büszke; de ne öregapja szakácsa- és inasáért, hanem azért, hogy jókor gyöngédséghez és munkához szoktatta, és megértette vele, hogy a lány nem arra való, hogy, mint a virágot, cserépbe ültessék, a férj pedig világ csudájának az ablakba tegye ki.

A magyar asszonyok az elmúlt időkben értették azt a nehéz mesterséget, hogy lánygyermekük előtt sikeresen példázgattak, s az elmondott szó előbb érvén a szívbe, mint a szenvedélyek, melyek, mint az angol utazók, éles késsel és oly mélyen vagdalják föl neveiket a létező üres helyre, hogy nyomukat csak úgy lehet kiirtani, ha a fal is elpusztul, mondom, a jókor érkezett példázgatás a serdülő hajadon szívében először lebbenté föl a fátyolt a nagy világ felé, hova a józanok és szerencsések úgy mennek, mint hívott vendégek, a gyengék, gyarlók, szerencsétlenek és ostobák pedig mint robotosok, leszolgálni az életnek kiszabott napszámát.

A mérnökné alkalmas órában rátalált a kijelölt nyomra, melyen lányát vezérelni szándékozott, s engedvén elegendő szórakozást a fiatal léleknek, mint a mágnest, koronkint edzeni kívánta, s egy kis lelki nyomtatékot mindig adott hozzá. Egy alkalom sem lőn elszalasztva; mert jól tudta az anya, hogy a vásznat is úgy fehérítik, hogy egyszer megöntözik, aztán kiteszik a napra megszáradni, s ha a meleg sugarak kiszítták a levet egy csöppig, megint ott vannak a víztartó kannával.

Nem én találtam ki, nem is a mostani bölcsek, hogy a nő bánatában és örömében is sirni szokott, - a kis lány is napról-napra érlelődve, az anya szavaiban a szándékot is megtalálta és gyanítá: mennyi védelemre van szüksége, hogy az anya oly gonddal és szakadatlan figyelemmel egyengeti előtte az utat. A szeretetnek szava éppen úgy győzedelmeskedhet rajtunk, mint a vont csövé ágyu, - megkülönböztetve, hogy az ágyu előtt elvérzik az ember és elné-

---

² Szorgalomból.

mul, míg a szeretet új erőt ad, és a hol az áradó női szív néma marad, a szemek könnyűjében van a felelet megadás és a szent hála fejében.

A mérnökné finomul észrevette ilyenkor a gyermeknek megindulását, de tudta, hogy e könyűk nem oly sósak, minőket a fájdalom csikar ki, - tapintatteljeseen fordult át más tárgyra, még az anyai csók sem mert vigasztalóképp jelentkezni; hanem a közönyösebb dolgon lecsillapulván az izgalom, az anyai szívre kapá gyermekét, hogy a nagy szeretetben oszolja el a jó tanácsnak éle.

Igy lőn a gyermek *hajadonná*, - mint a mi gyönyörű nyelvünk jelezi a leánynak azon korát, melyhez hasonlóan a fiu nagykorúvá lesz. A köztörvény nem szabadítja ugyan föl a hölgyet arra, mire a férfit, hogy vagyonát most már elverheti, s ha valakinek kidobálni való pénze van, kölcsön is adhatja neki, annak veszedelme nélkül, hogy a tékozló kiskorúságával védelmezhetné magát, hanem a fiatal hölgy ekkor kiröppenő madár, s az anya érzi, hogy a szárnyak nem ejtik el a terhet, ha a szél meglebbentené is röpülés közben.

A családi kis körben elfogyott a megtanulni való, az anyának gondossága nem feledkezik meg átültetni a gyermeket a nagy világba, s az olvasmányoknak engedé át saját eszméinek folytatását. Tudjuk jól, mázsaszámra írják meg a szenvedélyek történetét, - a való és valószínűséget megérintő történetek hiven tükrözik az élettengert, hol a csuka fölfalja az apró keszeget, hol az egyiknek boldogsága a másiknak boldogtalansága, hol az egyiknek dicső győzelme a másiknak szánandó rabsága, - és hogy az ember a leghatalmasabb, mikor ember tud lenni; de állatnak is a legnagyobb, mert ha önmagát el tudja emészteni, mire minden más állat képtelen, - csekély megerőltetésbe kerül embertársának szerencsáját száz darabra, egész ronggyá tépni.

Keserves ébredés egy hajadonnak; mert kezdi látni, hogy az élet szerencséje kétesebb a tavaszi napnál, hogy az ember a változandóságnak labdája, és még vigasztalásnak is kevés, hogy az erőt csak a vihar döntheti le, midőn a gyöngét a szellő is elfujja.

Az anya akkor is látta a leányt, mikor azt mutatta, hogy nem látja, a leánynak arcán tükröződik vissza az olvasmányok behatása. A hosszú történet megzaklatta a fiatal olvasót, kezében bezáródott a könyv az utolsó lapnál, de a lány még nem szakadt el az olvasmánytól, tartalmának hatásosabb része összefüzdött lelkével - s az elmélkedés nem gátolhatta meg a könyűket, melyek sebesen gördülének le a gyönyörű arczon.

- Lányom, - szólítja meg az anya - könyved megríkatott?

- Anyám! kedves édesanyám, - tör ki a lányból a szó, - ha ez a könyv őszinte volt, a nőnek sorsa akkor is viszontagság, ha a gondviselés szakadatlan vele küldi az égnek védangyalát.

- Könyved többet mondott, mint anyádnak példái?

- Anyám az orvosságot mondá meg, e könyv a nyavalyát, - anyám a betegről hallgatott, e könyvben a beteg már meghalt, - anyám a gyilkosokról nem tőn említést, de a könyv azokat is megnevezi: a hitegetőt és könnyen hívót, - együtt a gyilkost az öngyilkossal.

- Könyved nem hazudott, képei az életnek hű másai, - a történet érdekgerjesztő és szerintem nagyon tanulságos.

- Szerfölött tanulságos, anyám, - kap szóba a lány, - megvallom, anyám, lányod *bölcsőbbé* lőn; de érzem is, a mit eszem meggazdálkodott e könyvből, szívem melegéből ragadta ki, s én nem mernék a tükörbe nézni, félek: véres könnyűket sirtam.

- Ne ily keserűn, lányom, - a jó isten teremtett rosszat és jót, keserűt és édest, balkezet de jobbot is, ellenséget és jó barátot, büntetést, de jutalmat is, - és boldog vagy, hogy ezt vigaszul ezen sorban mondhatom el neked, - és ha csakugyan *bölcsőbb* lettél, fontold meg, mily szánandó az, kinek ezen szavakat megfordítva kell elmondani, hogy teremtett az isten jót és rosszat, jobb kezet, de balt is, édest, de keserűt is, jó barátot, de ellenséget is, jutalmat, de büntetést is. Ugyanazon szavak, csak hogy más sorban, egyiknek isteni malaszt-, a másiknak fenyegetésképpen. Szived fájdalmán eszed élesedett, és e fegyver megvédi a másikat, mint védi a fának gálya széles árnyékával a törzset, melytől az életerőt kapja.

Ilyen volt a mérnökné, s az ilyen asszonyokról monda a magyar példabeszéd: *Nézd meg az anyját: vedd el a lányát!*

Váratlan vendégek.

A Balaton hosszában elnyúló országuton kényelmes kocsiban ülnek a pesti vendégek. Az ügyvéd a beszéd tárgyak közé igen ügyesen besodrá rokoni viszonyait, el nem hallgatva a legutóbbi évnek őt érdeklő eseményeit, jövőre számított terveit, az ötféle rokonságot a nagyságos asszonytól Kardos mérnök urig, ide értvén annak régi és újabb levelét, toldalékol az is, hogy e szigorú embernek szereteteért rimánkodni tudna.

- Láttam már ön mását e vasfejű embernek?

- Nem láttam, - válaszol Sipos, - de magam szeretnék hasonlója lenni.

- Azért hoztam el önt magammal, lássuk meg együtt, föltéve, hogy beereszt a házba.

- Alig várom, hogy megláthassam.

- Milyennek képzeled ön?

- Mint minden szigorú egyenességű embert, modorában keménynek, lelkiileg nagyon tartalmasnak, éppen úgy, mint a diót, melynek héját kalapáccsal kell feltörni; de a bele megérdemli a fáradságot.

- Valóban ilyen, - véli az ügyvéd is, - a diónak héja szerfölött kemény lesz és én nagyon félek, hogy keményebb lesz, mint az én kalapácsom. Ez előérzetben, megvallom, bátorságom fogyni érzem, - én, Kardos István, hetenkinti vendége a perszónálisnak, megkülönböztetett embere az országbirónak, jogvédője a leghatalmasabb családoknak, - de persze átkozottul elkényeztettek, - én nem vagyok többé az a természetes ember, ki másoknak egyszerű nyilatkozatát az érzület alapja szerint ítéli meg, én annyi gazságot, rossz akaratot hallgattam ki lélekhaborodás nélkül: mert ügyesen és tetszetőleg volt kitalálva, sőt azt a modorból előre is kitaláltam, - míg ellenkezőleg az igazmondásnak nyers őszintesége dühbe hozott. - A diónak haját nem szenvedhettem, barátom, pedig a bele kedves gyümölcsöm. Ilyen ember vagyok; hanem őszintén szeretem, ha ön mérnök rokonomat égis magasztalja, és ezt ön teendi is, előre tudom.

- Nem tagadom.

- No, lássa, öcsém, hogy tudom, - teszi utána az öreg ur, - de a mit nem tudok, azt mondja meg ön: akar eredeti példány ön saját valójában, akar másolat, - vallja meg, mi gyönyörűségük van az ilyen szigorú, kérlelhetlen és mindig nagyon józan embereknek, mint az én rokonom, - holott az emberiségnek háromötöd része tartózkodik tőlük, mint a hazajáró lelkektől? Van-e lelkükben kárpótlás szántsándékos szigorúságukért, mely a közvetítésre szóba sem akar állni, s ha a kijelölt vonalnak saját lábuk útjába esnék, lábukat is elvágnák.

- Talán megfelelek a kérdésre. - Mondja Sipos. - Ha tréfával akarnám a kérdést megfejtetni, azt mondhatnám, a mit az a híres borivó mondott, ki az adoma szerint az ital miatt megvakulandó volt; tehát három napig nem ivott, azonban negyednapra megint a régi vágásra tért; mert, amint monda, a mit három napig látott, nem ér annyit, mint egy itcze jó bor. - Komolyan szólva, a mérnök urhoz hasonló, gyakran beszélgetnek önmagukkal önmagukról, saját tetteiket bírálják, és hibáikat kérlelhetlen megítélik, nem figyelve a könnyítő körülményekre, melyek csak azt bizonyítanak, hogy minél inkább alkudoznak a kegyelemért, annál bizonyosabban gyalólk. E szigorúság zárkózottabbakká teszi őket, tárgyai lesznek a közönség mosolyának, de közelségükben a gazság és méltatlanság halálos gyötrelmekben küzd, - s a mi legnagyobb jutalmuk, őket az emberek jobb óráikban például említik, kételyeikben tanácsukat tőlük kérik, botlásaik keservében megirigylük, a közvélemény pedig, ez a lassan menő, de

mégis egykor megérkező bíró is meghajol előttük. Ez talán mind sem valami kelendő árucikk, mert ritka ember vágnék a vértanui dicsőségre, ha megmutatná a karót és nyársat, melyre elevenen fognák fölhozni; de kivételesen akadnak ilyen példányok is; és okvetlen vannak irigyeik is, kik a babért szeretnék, ha oly magasra nem volna föltűzve, vagy valamivel olcsóbbért megkapnák.

A beszélgetők elcsendesedének; mert a leereszkedő napsugárnak utolsó fénye eszükbe juttatá a közelgő éjszakát, a falut, hova néhány óranegyed múlva elérkeznek, fáradt lovakkal, jó szállásra vágyva, feszült állapotban, teljes izgalomban, kevés reménységgel. Ezen állapotnál csak a leánykérőnek sorsa lehet alkalmatlanabb.

Az utolsó állomáson az ügyvéd néhány ösmeretlen, de e vidékbeli urral beszédbe eredt. Szokott jártasságával a beszédet azon tárgyra terelte, hova ő akarta, a mérnök rokonra, s e társalgásban következő véleményt hallott.

- Talán méltóztatott már hírét hallani, valóban ritka egyéniség a mérnök ur.

- Embergyűlölőnek mondják.

- Annak mondják a hazugok, ravaszok, haszonlesők, kárörvendők: a *többség*. Talán méltóztatik tudni, hogy a többség Newtont megátkozta, Columbust kalandornak nevezte, Fultont megsamarazta, s egy még hiresebb többség Barabás, a tolvaj mellett Krisztust, a szeretet tanának mesterét, a „*keresztre*” ítélte.

- Köszönöm a fölvilágosítást, - mondja az ügyvéd, - s a készen álló kocsiba lépett.

Letértek az országútról, mint utasítva valának, de az utasítás apróbb részleteit, egy kicsit egyenesen, aztán egy kicsit jobbra, később balra, itt egy diófa, amott repczeföld-féle változatban annyira összekeresték, hogy az éjszaka elérte őket, végre valami dülőuton a falu közelében egy mélyedésben oldalt billent a hintó.

Sipos, mint afféle könnyű legényember, jókor észrevette a kocsinak hajlását, a puha szántóföldre ugrott; hanem az öreg ur, súlyával is segítvén a hintónak meghajtását, kemény lábütéssel vánszorgott föl a földről. A falu közelsége megvigasztalá őket; mert a kocsi is megbetegedvén a földülésben, gyalog kénytelenítették bemenni, s az öreg ur Siposra és botjára támaszkodva ballagott a faluba mérnökék házáig.

Az ütést nem lehetett eltagadni, a fájdalom érzékeny volt, de mint minden rossznak megvan a maga jó oldala, az anyagi fájdalom a lelki izgalmat elűzte, s a mérnök ur ajtaján minden elfogultság nélkül kopogott az ügyvéd.

- Bocsássanak meg önök, hogy kárvallott utasok bekopogatnak önök hajlékába, - kezdi az ügyvéd, - a sötétben eltévedtünk, földültünk itt a faluvégén, és kemény fájdalmam e tisztes háznak vendégszeretetéhez utasított, - s midőn az asztalnál ülők készséggel fölkelének az elfogadásra, bemutatásul mondja: én *sárföldi* (értsd: sárföldön) birtokos vagyok, - így ütvén el a nevet a czélszerű kétértelműséggel, melynek egyik része ugy is való, - e fiatal uri ember az én kedves barátom, Sipos, pesti ügyvéd, - és együtt egy kis vendégszeretetért esedezünk.

- Itthon vannak önök, - mondja a mérnök őszinte szivességgel, - nőm és leányom mindent elkövetnek, hogy házam türhető kényelmet nyujtson, - méltóztassék helyet foglalni. - Ekkor a mérnök a sántító ügyvédet az asztal melletti karszékbe ülteté. - Estelink is lesz hamarjában, egy kis toldalék mindjárt kerül a konyhából a déli maradékhoz.

Az asszony egy szemintéssel értesíté lányát, maga a konyha felé ment, a lány a mellékszobába az ágyak iránt rendelkezni; mert az ügyvédnek arczáról lebeszélt a fájdalom és a nyugalomnak vágya.

- Miattunk ne méltóztassék fáradni; mentegetődzék.

- Így szokás mondani, - véli a mérnök, - de az is szokás, hogy az ilyen mentséget nem vesszük be, s az utas ember maga sem tudja, fáradt-e inkább vagy éhes? egyébiránt is önök ketten vannak, s e fiatal urért étvágy dolgában ne vállaljunk kezességet, - ugy-e eltaláltam, fiatal barátom?

- Előre is bizonyítom, - szól közbe hirtelen az ügyvéd, - e fiatalember annyira őszinte, hogy még az eredendő bűnt is megvallaná, ha ő követte volna el.

- Ritka példány lenne a mai világban.

- Ez az, mondhatom önnek, kedves házi gazdánk, valóságos muzeumba való példány.

Sipos *elpirult*, eközben meghajtá magát főnöke felé.

- Hogy elpirult, Sipos barátom, - mondja az ügyvéd, - ne féljen, nem úgy értettem, hogy valaha ki fogjuk tömetni, mint azt a nyolcz láb magas angolt, kit még életében előre megvettek. - Önt nem lehetne megvenni *pénzért*, - tudom, ezt gondolta ön.

Sipos nem szólt a tárgyra, hanem megemlékezett a feldült kocsiról, és a mérnök engedelmével egy férficseléddel eltávozott a kocsis segítségére. Együtt maradt a két Kardos, és az ügyvéd fájdalmainak daczára folytatta a beszédet a fiatalemberről a belépő nők előtt is.

- Mutogatni kellene ezt a fiatalembert, - rá merném bízni a mennyország kulcsát, egy hazudságért az édesapját is kicsukná.

- Akkor elhibázta a pályaválasztást.

- A legjobban választotta; mert a ki be akarja bizonyítani, hogy el nem szédül, menjen föl a toronyba, onnét elhiszem, a mit erkölcséről ide lenn beszélt.

- Nem fél a szegénységtől?

- A munka a vasat is kifényesíti, s az eldugott aranyt is megfogja a penész.

- Ön munkásságában bizik.

- Tanuja vagyok, tudom mennyit ér a fiu, - s uram, az ész minden pályán készpénz.

- És a készpénznek *lesz szolgálja*... Teszi hozzá a mérnök célzatos hangsúlyozással.

- Az embere választja, mérnök ur, - okoskodik az ügyvéd, - egyéniségemben nem úgy vagyok alkotva, hogy hajlékonyságom szerint ostornyélnék beilleném a fölöttem állók kezében, aláfelé kemény embernek is megjárom, s e fiatalember szigorú önállóságával elfeledtetni velem éveim különbségét, meggyőzött, hogy az érett ész kiegyenliti a kort, s a jellemszilárdság olyan érdeme a fiatal kornak, hogy méltó megsüvegezni; s ha ez utóbbit betű szerént nem cselekedtem, jele, hogy födetlen fővel voltam.

- Kedvesebb vendégeim nem jöhettek volna, uram, - mondja a mérnök szívélyesen. - Meglehet, ön ezt pusztán párbeszédi szólamnak tekinti, de szivemből kérem, higye el, hogy vallo-más, minek értékét szomszédaim legjobban tudják; mert hogy ön is ösmerjen valamennyire, én öntudatosan igen egyszerű és szigorú ember vagyok, a mai világnak fogalma szerint: faragatlan, zárkózott, különcz, vagy egészen a nagyközönség szójárása szerint, valóságos...

- Ne mondja ki, - kap közbe az ügyvéd, - a mit ön mondani akar, nem a közvélemény szava, bizonyítom; mert *tudom*. E szó *férfi* szájában határozott jelentőségü.

A két férfi önkéntelen nyujta egymásnak kezét. E mozdulat a végszó után oly pontosan következék, mint a szindarabban, hol a szerzőnek utasítását a szinpadai rendező nagy figyelemmel hajtja végre, s a szereplők e kézmozdulattal oly ügyesen jeleznek, hogy a nézők a szinpadai csalódásban azt hiszik, hogy nem a szindarabot, hanem az életet látják.

A kézzszorítás közelebb hozá a két férfit, s a néhány pillanatig tartó csöndben a mélyebb érzélem az előzetes tájékozás után összerokonult a beszélgetőkben. Mint mondtam, a mérnök-né leányával tanuja volt a beszélgetésnek, és az eredmény mindkettőt kellemesen elégité ki. A szeretet, míg annak osztalékából a tetemesebb rész önmagunknak jut, csak salakos, és az osztályozásnak fokozatai szerént még önzésnek is nevezhető; de midőn szeretetünk osztózni nem akar, s a mi belőle ránk nézve is kellemes, csak annyiból az, mert egy másiknak boldogságát öregbedni látjuk, - ez a valódi szeretet. A mérnök-né és lánya látván a két közeledőt a tisztultabb eszmék körül találkozni látva, hogy a mérnök, elhagyva ridegségét, bizalomra és némileg már melegségre is képes, a férj és apához közeledének, és annak lelki boldogságát azon örömmel tekinték, mint a kedvencz beteget, kinek arcáról a gyötirelem helyett a csöndes nyugalomnak rajza mutatkozik.

Én, az író, hónapokig foglalkozván tárgyammal, alakjaimat oly élénken ösmerem, hogy a „szigoru” mérnöknek *kézadásában* fölvidulást és közeledést látok, - mit az olvasó, a gondatlan olvasó nem akar elhinni; mert regényt olvasva, a lelki állapotokkal törődni, és, hogy úgy mondjam, - *vesződni*, fölöslegnek véli. Sajnálám, ha könyvem több ilyen embernek kezébe kerülne, ezek számára hiába tanulmányoztam volna az életet, melyben a mindennapi lények között az *embert* kerestem.

Az én *emberem*, értem a mérnököt, nem akképp van példának szánva, hogy mindenki ezen kaptára alakítsa magát; de saját tapasztalatomból mondom, én, a „*nem haragos*”, sőt valóságos „jó kedvű különcz”, minden boldogságomat annak köszönhetem; mert nem akartam a *vásári néptömeggel* haladni a nagy országuton, hogy annak hosszában a nagyravágyók mellé fölüljek a hintó *bakjára*, és én is kapjak egy tányért - *megnyalás* végett; - hanem maradtam a *gyaloguton*, józanon meggondolva, hogy a hintó mellett futkosót a *hintókerék sara* nagyon befecskendi; - se határozott elvemből származott egyszerűségemet és boldogságomat a mérnök urhoz hasonló példányok követésének köszönöm.

E rövid kitérés után, visszatérek személyeimhez.

A kézzszorítás az ösmeretlenek közt meghozta a bizalmat, s a társalgás élénk, kedélyes lön, - tárgynak alkalmas lön minden, eszme, emberek és család, s a mérnök bőbeszédű lön, az ügyvédnek kellemes világjártassága pedig odább-odább fokozá benne a lelkesülést. Mire Sipos megérkezett, az ügyvéd otthon volt a háznál.

Fájdalma csillapult, talán a szórakozás és a boldogság feledteté vele, hogy még ma néhányat lépnie is kell, - az élénk szóváltással, ugyszólván, kibeszélte a fájdalmat.

Sipos megérkezte után az estelit föladták. A helyeket úgy oszták föl a kerek asztalnál, hogy az ifju hölgy a pesti vendégek közé került.

- Hugomasszony! - kezdé az öreg tens ur a beszédet, - ha fiatal barátom szótalan talál lenni, - tekintse, hogy mi kárvallott emberek vagyunk, és e jó fiu engem sajnál, azért a legokosabb és legszebb szó nem jut eszébe.

- Én nem vagyok követelő, - mondja a lány, - ámbár kíváncsi lehetnék minden szavára annak, kiről a tisztos koru férfiak tisztelettel szólnak; - ön, - mondja a fiatalembernek, - meg tudja vesztegetni az embereket.

- Gyanitom, hogy eltávoztom után még szó volt rólam, - mondja Sipos, - az én jó akaróm engem boldogítani akar, és, mint az imádságos könyvet, addig dicsér mindenkinek, hogy majd valaki mégis nem hiába hallgatja meg.

- Vigyázzon, - figyelmezteti a nő, - valamiképp ne essék háládatlanságba.

- Világos szerződésünk van, pártfogóm, amint csalódik bennem, vagy nálamnál külön embert kap: túlad rajtam, - így nem félek a hálátlanságtól. A föltétel, melyet én toldék egyezségünkhöz, - megment a beszámítástól.

- Most méltó volna ön a büntetésre, mert ránk akarna vitázni, hogy mi önt nagyon könnyűnek véljük.

- Őszintén szólva, magam is azt hiszem, hogy nyomnék valamit: de, kisasszony, azt is hiszem, hogy nálamnál nehezebbek is vannak, és az én mértékem kénytelen volna hátrább állni.

- Nem merek tovább vitázni, - jegyzi meg a lány, - én önről már annyit *elhittem*, hogy az, a mit ezután nem csak *hinni*, hanem *tudni* is óhajtok, megkívánja, hogy önnek *figyelmes hallgatója* legyek.

- Az én mindenkori jó akaróm feleljen isten előtt, ha a kisasszony kevés figyelemre méltót hall tőlem, és ily fiatalon kevés férfit ösmerve, azt gondolja: ha ilyen jámbor az is, kit kidicsértek; milyen lehet a többi?

Siposhoz került az étel, a párbeszéd könnyen megszakasztható volt a kínálással, és nehogy a hölgy kényteleníttessék a végtelenig párbeszédezni, a fölszolgált ételt kínálva tárta a hölgy elé. E közben a többiek is szóhoz jutának, és a házi asszony nem ok nélkül figyelmezteté az öregebb vendéget lábájására, mely lassankint úgy jelentkezett, hogy a szenvedést észre lehetett venni.

A gazda előbb is gondolt e körülményre, és most alkalmilag határozottan megmondá, hogy vendégeit el nem eresztí, - heverjék ki az utat, a lábájás is bizonyosan többet mond meg a bajból holnap, mint ma. Ezen, némi nem komoly erőlködés után, szépen megalkudtak, az egyik szabódott, nem akart alkalmatlankodni, azt is el akarta előre hinni, hogy reggelre semmi baja sem lesz; a másik táborbeliek még hatalmasabban okoskodtak, az elhanyagolásnak intő példáit hordák föl, ez is, az is így meg úgy megbánta, végre az ügyvéd a szünetelést ajánlotta, azzal az udvarias záradékkal, hogy így ha meg úgy és amugy ha alkalmatlan, utjukban vagy nem tudom még mi nem lesz. A másik fél is mindenre felelt, és a kölcsönösség elkerülhetlen feltételei szerint a megmarasztalás, mint valami béke, végre megkötöttet.

Reggel nem ezt remélte az ügyvéd, - egész napon át szőtt terveinél ezerszerre bölcsőbb volt a véletlen földülés, ide számítva a lábütést, a fájdalmakat, melyeket alku szerént pénzért ritka ember vállalna magára, kivált, ha türhető hazudsággal is czélt érhet. Az ügyvéd fájdalmában is örült, hogy ily olcsón bejuthatott a házba, honnét kiutasítását várta, és ime, belekapaszkodnak, nem eresztik, megfogadtatják vele, hogy néhány napig el nem megy, ő, a ki itt *sárföldi* birtokos.

Milyen jó, hogy a vezetéknevnek kezdő betűjét nem kell nagy betűnek kiáltani, különben a mérnök mindjárt észrevenné, hogy zabba mentek a lovak.

Esteli után nem türhette már az öreg a fájdalmat, nyughelyért könyörgött. A fájdalmat többé nem lehetett tagadni és a nyughelyen kívül jó szívvvel fogadta a házi szereket is a fájdalom enyhülésének reményében.

- Van családja az öreg urnak? - Kérdi a mérnök a kinn maradt Sipost.

- Hogy neki is legyen egy keserves bánatja, későn jutott eszébe a megházasodás, és a kérdésre adott felelet nőtlenségre kárhoztatta.

- A jó szándék tehát mégis megvolt, - fontolgtatja a mérnök, - egy némely bolond ember még csak meg sem kísérti. (Ez utóbbi célzás, nem állok jól, nem az ügyvédnek volt-e szánva.)

- E szerint mérnök ur nem irgalmaz a nőteleneknek.

- Mint kidobni valónak tartok minden könyvet, melynek második kötete hiányzik. Az eleje minden szépet megígér, s mikor a befejezésre legkiváncsibb vagyok, akkor szakad el a fonal. Barátom, ne maradjon nőtelen; mert keservesen megbánja.

- Kedves férjem, - szólal meg a mérnökné, - ne feledd, lányod közeledben áll, és te vendég-hívónak állsz elő, mintha saját portékádat akarnád eladóvá tenni.

- Az én lányom eladó, ha nem mondom is, - de én nemcsak kiabálom a házasságot, hisz te élő bizonyítványom vagy, hogy nem csak eladni akarok; de ott voltam, mikor téged elvettelek. Én méltán nyitom föl a számat, és tudom, ki előtt beszélek, az én derék fiatal barátom a pesti emeletes házak közül nem azért jött a somogyi gyöpre, hogy azt nézze meg, a kit én árverelek.

A fiatalok összetekintenek, mindenik érezte, hogy e meglátással a másiknak gondolkörébe tekint követelés vagy számítás nélkül.

A szóban levő eszme annyira szorosan egybefoglalta a két egyéniséget, hogy akármelyik is gondolhatná: ez egyén párom is lehetne! Az összetekintés egy harmadik szóváltásának szükséges eredménye, - saját énjük néni merité föl a tárgyat, az összetekintés nem rajtkapott kandiság, mit a kaczer nő és hiu férfi meglevő lelki gyöngesége szerint zsákmányolhatna ki; de azon szavak szerint, melyek az összetekintésnek föltételei valának, lehetetlen nem gondolni, hogy egy gondolat összekapcsolt bennünket, s mint a föltett kérdésre: *igen* vagy *nem* is lehetne felelni.

A léleknek vannak hirtelen átmenetei, eszmék, cselekvények, mult, jelen és jövőn villám-sebességgel járja meg az utat. A két fiatal egyén sokat gondolt egy rövid összepillantás alatt; de a mi legfőbb, mindenik tudta, hogy a másik reá gondolt: *igen* vagy *nem*! titok; de méltó tárgya a kíváncsiságnak: a kettő közül melyiket gondolta amaz?

Sokszor bámulták az emberek a virágot, melyet nem ők ültettek el, magját sem ők hozták, nevét is csak a könyvekből ösmerik, - ki hozhatta ide? szél vagy madár hozta más világrészből? s a tünődő embert hosszú elmélkedésre fogja le a tárgy, mely nem álom, hisz valóképpen itt van. A fiatalok szívében egy vércsöpp hevesebben ütközék meg az összepillantás perczében, és e lüktető csöpp nem tudá eltitkolni jelenségét, talán saját zajától ijedt meg, hogy az arcba szökött, s a két fiatal majdnem lehunyta szempilláit, azt hiszi, maga nem akarja a pirt meglátni, - s azt nem tudja, hogy a másikét mégis meglátta már.

Menjetek, menjetek! szép álmát, fiatal lelkek, - talán az álom a folytatást meghozza, és a jövődönök tükrébe hagy nézni: megmutat jól és rosszat, - de hátha reggel a rosszat hinni nem akarjátok, a jól hinni nem meritek, - de az bizonyos, hogy a mely dolgot még álmunkban is folytattunk, nehezen feledjük el mindjárt.

Kérdés: akarjátok, szeretitek, vagy tudjátok-e elfeledni? erre felelet kell.

Ösmeretség.

Mérnökének igazuk volt, a fájdalom másnap teljes erővel zaklatta az ügyvédet, s az elutazásra gondolni sem lehetett volna. Olvasóim tudják: az ügyvédnek nem is ez volt elhatározott szándéka; de a mit ő hazugsággal akart elérni, fájdalommal kénytelenített megvenni.

A házi szerek gondosan meg lőnek választva, a mérnökné utóbb az orvost is elhivatá, s az alkalmazott szereket ő is helyesnek találván, remélte, hogy két napi nyugalom fölszabadítja az ágyból.

Az orvos vigasztalni akarta az ügyvédet a két nappal, nem gyanítván, hogy négy nappal nem csak megvigasztalta; de meg is neveltette volna.

A kik betegek voltak, és helyzetüknél fogva idegeneknek ápoló kezére szorultak, tudják, hogy az ilyen alkalommal mutatkozó figyelmesség nagy hálára kötelezi a szenvedőt, és hogy soha könnyebben nem rokonul össze a szív, mint a szenvedés és részvétnak találkozásában. A két napi veszteglés alatt az ügyvéd folytonos figyelem tárgya volt a háziaknak, a nőknek véghetetlen gyöngéd és a legapróbb részletig kiterjedő gondossága, az a kedves törődés még azzal is, hogy a vánkosokon is volna valami megigazítani való, ujdonság volt az ügyvéd előtt; mert ritkán lévén beteg, Vendelnek szolgálatát is elégségesnek tárta, sőt nem is szerette, ha a kemény kezű katona szabatos pontossággal ide-odarántotta hol őt magát, hol a vánkost és takarót.

A hölgyeknek közeledése már maga a kifejezett figyelmesség volt, zörejt, meglépést nem okozának, ha a vánkost meg akarák igazítani, előbb csak véleményképpen fejezek ki a megteendőt, s a vett engedély után történt meg a végrehajtás könnyüded és kiméletes kézjárással.

Megvesztegette az ügyvédet e szokatlan gyöngédség, - az ötven évnek kemény kérge megpuhult az ápoló kezek alatt, szíve, ez a lüktető valami, ellágyult a legelső meleg sugártól, mely a női részvétekből fakad.

Elítélhetik az embert sokféle büntetésre, mégis mindig legnagyobb büntetés az *önvád*, mely a megtört embert saját vallomása szerint *törpének* mutatja. Midőn az embert mindenki elhagyja, és pártjától elszakad, az ember még támasza marad önmagának, ha a kérdőre vett öntudat vádat nem emel. Idő és körülmények tanuságot tesznek az elítélt mellett, ha százezerből százezer szavazta rá a kárhozatot; de ha önmagunk előtt is elestünk, ez az utolsó ítélet, melyet felebbezni lehetetlen. Az ügyvéd finom eszével hirtelen megfutotta multját, abban hasonló boldogságot nem ismételt az emlékezet. Kényelemnek, a pénzért megvehető kényelemnek nem volt szükében, annak idejében ezt tárta a földi megnyugvás legbiztosabb alapjának: most az összehasonlítás után határozottan tudja, hogy eddigi pályáján nem volt szerencsétlen; de a boldogságnak magasztosságáról ma van csak fogalma, s éppen azért e pillanatban mondja önmagának: *sohasem voltam boldog!*

A környezők észrevették rajta a küzdelmet, magyarázatot, természetesen, a láb fájdalomban kerestek s a leány legközelebb állván hozzá, részvéttel kérdi:

- Nagy a fájdalom?
- Megérdemlettem, kis hugomasszony, ne sajnáljon engem.
- Ez oly bánatosan van mondva, hogy én csak a vétkeket tudnám így megvallani.
- Lábamért én sem mondanám ezt, ha kettétörött volna is.

- Papot hívassunk?... tréfál a lány mosolyogva, egyszersmind a vánkost igazítva, - oly töredelmesség ül az ön arczán, mintha föloldozást kérne.

- Kedves jó gyermek, - felel az ügyvéd erőltetett mosollyal, - a tisztelendő urnak csak azokat a vétkeket szoktuk megvallani, melyeket az isten vagy embertársaink ellen követtünk el, - én önmagam ellen vetkeztem: e vétket az isten szolgája nem bocsáthatja meg.

- Sajnálom, hogy ezt magyarázat nélkül nem érthetem.

- Boldog gyermek - szól közbe Sipos, ki a főnök szavainak értelmét kitalálta, s maga is mélyen megilletődött, ennek jeléül főnökének keze után nyult, s azt megszorítva, el sem ereszté, így akarván vele tudatni részvétét és szeretetét.

E magyarázatlan jelenet a lányt megzavarta, szemét az ügyvéd arczáról a fiatalemberre fordítá, keresve a titoknak kulcsát; de ime másodszor találkozik tekintetük, a leányé azon fiatal férfiéval, kit az öregek barátjukként tisztelnek, ki őt *boldog gyermeknek* mondja. Szemeik találkozáskor, a gondolat sebességével átérzi, hogy mire leveszi szemeit, arczában lesz a megdöbbenés pirja, - mit fog ekkor gondolni a másik?

- Kisasszony, - mondja hirtelen a fiatalember, eleresztve főnökének kezét, - a férfiak életsora zaklatottabb, mint hogy azt az ön korában egészen érteni lehessen. Észrevehette ön, hogy én az ő kegyencze vagyok, én még szívébe is be vagyok írva, - hálából kérem önt, engedje, hogy az ön kezét egy érintésre az ő kezébe tegyem, az ő kora minden balmagyarázatot kizár, - s én tudom, hogy ő rögtön meggyógyul lelki fájalmából.

A leány anyjára nézett, az a részvét könyűivel felelt, Sipos tehát gyöngéden összekapcsolá a két kezét.

- Kis lány, - szólamlík meg az ügyvéd egész derűltséggel, - nincsen-e méltó okom e fiatalembert szeretni, midőn gondolatomat kilesi, s életemben legelőször érezteti velem a boldogságot? E pillanatban a legtisztább gondolat illet meg, - de előbb kérdeni: nem sértettem meg önt azzal, hogy tulbizalmasságból folytonosan csak hugomnak mondtam?

- Az ön korában ez nem sértés, hanem megtiszteltetés.

- Helyesen, leányom! - dicséri az anya lányát - kedves vendégünktől e bizalom megtiszteltetés.

- Ez igen hideg szó, - magyarázza az ügyvéd, - de minthogy a mérnök ur nincs jelen, - a hölgyekkel megigértetem, hogy előtte nem lesz e jelenetről szó, - s megmondom, mit kell a megtiszteltetés helyett mondani. Tehát egy kis titkolódzás föltétele alatt...

- Hallgatni fogunk! - Mondják nyájassággal.

- Én önök irányában még a szeretet szavára is föl vagyok jogosítva.

- Anyám!... találgatja a kis lány, - van itt valami, a mit nem értek, s ez engem idáig már nagyon fáraszt.

- Ketten könnyebben kibírjuk, - tehát kedves vendégünk *szeressen* is bennünket.

- Hogy ne szeretnélek, - kedves rokonaim, - hisz én vagyok az a megrótt rokon, ki a tilalom ellenére is eljöttem Pestről, hogy egyszer megizleljem, milyen az érdek nélküli szeretet.

A nők nyakába borultak a vallomásozónak, elfeledvén a szigorú férjet és apát; mert nem tehet arról a női szív, hogy a hol szeretni kell, elvekért föltartóztatni nem engedi magát. A férjnek távolléte, és a megígért hallgatásnak föltétele biztosítá őket a zivatartól, azért az egykor megszánt, most szenvedő és szeretetért sóvárgó rokont a szeretet leplezetlen érzelmével áraszták el.

Megszünnévén az első roham, az eddig ösmeretlenek mindent akartak mondani, hogy a szenvedőt boldogítani tudják s a lány egészen közelébe ült nagybátyjának.

- Kisasszony, - tréfál Sipos, - az én szerepem eddig tartott, főnököm engem csak addig szeretett, míg helyettem szeretetre méltóbbat talált, - nem igénylem a multnak folytatását, Kardos ur szívéből kitakarodom.

- Most én kérem önt, - nyujtsa ide kezét a bácsinak, hasonlóan ugy, mint ön téteté velem, - kedves nagybátyámat megszoríthatná önnek elpártolása.

- Meg is esküdjem a hűségre? - Tréfál ujra a fölvidámult ifju.

- Én még nem csalódtam az emberekben, eskü nélkül is hiszek önnek.

Kiszaladt s szó, megfogni többé nem lehetett; de a lány érezte, hogy máskor, midőn az öröm így meg nem zaklatta, nem ily kétértelműleg fejezte volna ki gondolatját. Nem mert harmadszor is a fiatalemberre nézni, ugy is reszketett keze, míg a két férfinak kezét összekapcsolá.

- Mi a régi jó barátok maradunk, ugy-e Sipos öcsém?

- Azon ön ugy sem kételkedett, kedves főnököm, - mondja Sipos gyöngéden eleresztvén az ügyvéd kezét, s az ablak alatt látva a mérnök kocsiját, szükségesnek tárta figyelmeztetni a többit. A fennforgó viszonyoknál fogva e jelenetről hallgatni fogunk, a mérnök urnak szigorú nézetei kétszer idősebbek a kisasszonynál, s azon kívül ő férfi, kit a szeretet is csak lassan lágyíthatna meg. Engedelmükkel, én a mérnök ur elé megyek.

Még volt idejük a nőknek egy kis áradozásra, a nagy bácsit összeölelgették, és így akarák meggyőzni, hogy ők nem számítanak, nem okoskodnak. E munkára a férfiak vannak rendeltetve, - a nők szeretni tudnak és sirni, és ha most a könyüket nem volnának kénytelenek elfojtani, nedvesre sirnák a nagybácsi vánkosit.

- Kedves szeretteim? Mondja az ügyvéd sugva, midőn a mérnök lépteit hallá.

- Azok vagyunk! Felelének a nők, és kezeik ujra meg ujra találkoznak a nagybácsiéval.

Az ügyvéd örömeiben is józan maradt azon pontra nézve, hogy a mérnököt megrohanni nem szabad. Azokban a percekben, midőn egyedül volt, meggyőződött, hogy a mérnök nem fog ellágyulni, mint az írósvaj, hogy azt kedve szerénti alakba gyurhassa, - meglegedett az eddigi eredménnyel, hogy a gyengébb rész a legelső pillanatban megadá magát a szeretetnek.

Továbbra az a szándéka volt az ügyvédnek, hogy ösmeretlen magának védelmére kel, s vagy az okoskodás vagy a szavak melegsége megolvasztja a jeget. A mérnök megérkezett, nagy részvéttel lépett vendégéhez, s majdnem az egész délutánt együtt tölté vele, beszélgetvén a férfiak körébe eső minden tárgyról, és alkonyatkor megvallá az ügyvédnek, hogy lelki élvezete megfizethetlen; mert eszméit ilyen jeles vitatóval fejtegetve, meggyőződött, hogy eddigi nézetei és elvei igazak és helyesek voltak, s a vendégnek szeretettel nyujtá kezét, mint a ki eddigi számításának próbáját is megcsinálta.

- Mily boldog volnék, - szól a mérnök lelkesülten - ha ön közelemben laknék, üres óráinkat megosztanánk, egyik jobbról, a másik balról forgatná meg a tárgyat, és közösen az igazságot gyönyörűen kifejtenénk.

- Nekem volt már egy ilyen jó pajtásom Pesten, - nekem szeretett barátom, s a mit önről tudtam, azt ő általa tudom.

- Vajon, ki lehet az?

- Kedves barátom, sokkal nagyobb hálával tartozom önnek, mint önt háborgatni akarnám, - barátomnak neve felháborítaná önt, - beszéljünk hát másról, bánom is, hogy meggondolatlan fölemlitem.

- Most már úgy is tudora, Kardos ügyvéd lehetett kedves vendégemnek jó barátja.

- Nem tagadom, - ő az, ki kegyedet kimondhatlan szereti.

- Az nem lehet, kedves barátom, - ellenkezik a mérnök, - egy agglegény nem szerethet magán kívül senkit, - nyájassága, előzékenysége, ígérete, adománya kölcsön adott pénz, melynek kamatait előre kiszámította jövődöbeli haszonért vagy kényelemért. Az agglegény nem tudott vagy nem akart szeretni senkit: már pedig előttem elitelt ember, ki csak elakadni jött a világra, hol annyi szent kötelesség van, s az agglegény csak önmaga körül tiporja a földet.

- De ha én mondom, hogy kegyedet és családját véghetlen szereti.

- Meghiszem, szája ezt mondja, sőt tán érzi is; de ösmerek olyan nyavalyát, melyben az embert képzelhetlen falánkság lepi meg, összeenné a világnak sültjét, főttjét; de gyomra nem bírja. Az én ügyvéd rokonomat is ilyen betegség gyötri; mert míg egészséges volt, azaz szórakozott a világban, nem szeretett senkit, sem rokont, sem idegent. Az idő bekopogtatott hozzá, a szórakozást unalom váltta föl, látja, hogy a vén kóróhoz nem akarnak támaszkodni, megéhezett a szeretetre önmagáért, - szeretne valakit azért, hogy őt *viszont szeresse*, még pedig úgy, hogy ez ne legyen színlelés. Én nem tudom bebizonyítani, de másként nem lehet, észrevett valami *önzésfélét*, és meggyőződött, hogy most már alkuszna vele. Ez egyszerre kijózanította, el is keserítette, és éppen azért még nagyobb étvágya kerekedett az önzéstelen szeretetre. Nem tagadom, nekem írt, és rokoni szeretetről emlékezett. - Persze, engem nem ösmert, mert különben hallgatott volna vagyonáról, melyet számításból említett meg; de barátom, az én szívem nem színház, vagy majombódé, hova pénzért mindenki bemehet, s oda ülhet, a hova neki tetszik. Én megőrzém függetlenségemet, s ha a világ nem nevetne is ki, vagy ő maga, ügyvéd rokonom, hogy én a koncz után kapva szívemre ölelem őt, itt vagyok magam, az engesztelhetlen ítélőbíró, és nem adnék alkalmat arra, hogy magamtól megundo-rodjam.

- Lehetetlen, hogy ön, kedves gazdám, föltétlen eltaszithatná magától a szerető rokont.

- Nem, - egy föltétel alatt még kitárnám előtte karjaimat.

- S ez lenne?

- Keressen korához illő nőt; de szegényt, minőt még találhat, házasodjék meg, - s én összeölelem azt, ki megmutatja, bár későn, hogy valakit önzéstelen akar boldogítani. Ez az én föltételem, s akkor gyalog is elébe megyek a vármegye széléig; mert akkor úgy jó hozzám, mint kedves vendég, nem pedig mint kupecz, ki előre kiszámítja, hogy vagyonán megvesz egy vén bolond apát, egy gyarló anyát és egy tapasztalatlan leányt, s ezek hárman bolondjai lesznek halálos holtáig. Ilyen szerepre én alkalmatlan voltam mindig, az vagyok most, és maradok örökkön örökké, ámen!

- Nem merek önnel vitázni, - mondja az ügyvéd, - mert önnel kétségtelen az önérdektelenség, míg a másik oldalon ön, a szívbé nem látva, méltán gyanakodhatik, s ha saját lelki nyugalmát kockára tenni nem akarja, megmarad eddigi véleményénél.

- Legyen ön bírám, hisz ön oly mivelt eszü ember, - a magamféle szegény embernek lehet-e nagyobb kincse, mint az, hogy lelke nem oly dib-dáb ruhafosztlány, minek árát dobszó mellett is meg lehet határozni, ha már előbb kelendővé nem lett.

- Ismételve mondom, nem tudom önt megcáfolni, sőt, hogy igazat mondjak, bármennyire fáj, hogy legkedvesebb barátom az ön szívéből ki van zárva, még e drága árt sem sokallom azért, hogy egy olyan embert láttam, kit csalétekkel nem lehet letántoritani kitüzött utjáról.

A két férfi kezet szorított, az egyik önmagában volt önmagáért boldog, a másik pedig örült, hogy e nagyra becsülendő ember saját rokonságából tellett ki.

Alkonyat felé a többiek is hazafelé indultak az urasági kertből, hol a délutánt töltötték. Az évszak kitárta a földnek szépségeit és a szórakozni vágyó nem hiába ment ki a csinosan rendezett urasági kertbe.

Sipos főnökének nagy kértére indult el Pestről, mint az előzményekből tudjuk. - Ez ut egész hosszában terhére volt, mint áldozat, melyet azonban megtagadni nem lehetett. Sipos korán kezdett az élet terheivel megküzdeni, s ő a pályának nem a kecsesítő részét választá, s nem az aranyhegy felé indult, hanem szorgalomra szánta magát, önámítás nélkül.

Ábrándos tehát nem volt, s e tekintetben nők körül ólálkodni, a többi élehetlennel versenyt hazudozni, mától holnapig tartó viszonyokat kezdeni, nem ösztönözte semmi. Tagadhatlan, vágyott olyan nővel találkozni, ki őt kurtábban megértse, mint száz más fiatalembert, de e néhány szót ne olyan értse meg, ki őt kármentőnek tartja, és az ő karjába csak azért kapaszkodik, hogy a lányok közül a ténsasszonyok közé ültesse.

A fővárosban egykor a mivelt fiatalember nem élhetett zárdai magányosságban; a társak versenyezve siettek olyan fiatalember mellé, ki helyettük is elmondá az okosat, ekképp Sipost a középosztálybeli házaknál örömetest látták. Társalgása elütött a többitől, tárgyat a körülmények szerint választott, s a hölgyek érdeklődéssel hallgatták az olyan szót, mely már tárgyánál fogva sem lehetett hazugság.

Mindenütt volt és sehova sem emlékezett vissza. Ez rövid összege a pesti társalgásoknak, holott szép leányok, gazdag leányok tömegesen fordultak meg; de a hol a finnyás hamarabb talált volna párjára, talán a pénzleső is, - az egyszerű ember hiába keresgélt.

A mérnök házába aggálylyal lépett. A mérnököt éppen olyannak találta, minőnek képzelte, - s ez csak örömeire szolgált, azt is tudta, hogy leánya van, ki tán hasonlítani fog némileg az apához; de a való meglepte, szép testben szép lelket, - fesztelenséget hanyagság nélkül, értelmességet hiuság, kedélyt ügyetlenség és szeretetreméltóságot követelés nélkül.

A kertnek kanyargásában hárman ballagának, füvet-fát megtekintenek folytonosan beszélgetve, s a mindenféle között azt kérdi a lány:

- Miféle pörben dolgozott ön először?

- Ha már meg kell vallanom, kisasszony, válópörben.

- Fiatalok voltak a pörös felek?

- Fiatalok és szépek.

- Nem szerették egymást?

- Nagyon szerették egymást, csak hogy egymásnak nem akartak hinni.

- Boldogtalanok.

- Ugyanezt mondtam róluk én is; de ez nem használt volna nekik, be kellett bizonyítani, hogy boldogtalanságuknak oka önmagukban van; mert a férjnek nem jutott eszébe, hogy nejjének leánykorában azt füllenté, hogy kenyéren és vizen ellaknék a világ végén valami gunyhóban, most pedig az estelit is maga eheti meg az asszony; mert a férj a jó pajtások között mulat, -

ellenben a nő akkor is sirva fakad, ha a férj szakbeli munkája után megyén; mert szerénte a jó férjnek, mindig a varróasztal mellett kellene üldögeálnie. Hasonló dolgok miatt az összeszólalkozás elkerülhetlen volt, szemrehányás szemrehányást követett, az anyák tanácscsal tartották mindkettőt, és elhitették velük, hogy a másik nem szereti és meg akar szabadulni tőle. Ilyen tanácsokra szétmentek, a férj elkeseredésében megindítá a válópört, melyben én éppen a férjnek ügyvéde valék.

- Ön a férjnek adott igazat?

- Egyiknek sem, kisasszony; mert egyik sem tudta, hogy mennyit kell elfeledni abból, mit a férfi és a lány menyegző előtt szokott egymásnak elmondani, ha már elkerülhetlen, hogy két fiatal sziv rajongásában mindent elmondjon, a mi a pillanatban a fülnek kedves. Az én pörös felem is esküdözte menyasszonyának, hogy olyan hű követője leszen, mint az árnyék, - kezeckéjéből a burgonya is csemege, minden szavának hűségesen engedelmeskedik, ellmondás nélkül, mint a rabszolga. A menyasszonynak ritka jó emlékező tehetsége lehetett, mert midőn a férj dolga után, vagy néha szükséges szórakozásképpen eltávozott hazulról, hogy néhány perczet barátainak is szenteljen, a menyecske duzzogni kezdett, mert ő a férjet árnyéknak akarta. Ha némely napon a szakácsné elsózta az ételt, s a férj e miatt megszólamlott, a feleség könnyekre fakadt, mert a férj őt üldözi, ki neki egykor burgonyáról beszélt, - végre a kis szeszély és jószág az engedelmességre annyi alkalmat gondolt ki, hogy egy rabszolga is megsokallta volna, s e miatt a férj a kétségbeesésig elszomorodott. A férj szerette volna újra magyarázni a szent írást, hogy az árnyék meg a burgonya valamint az engedelmesség nem úgy szóról-szóra veendő; de a nő keservesen sirt; mert férje sohasem szerette, egykori szavai hazugságok, és több efféle olyan, min az egész eszü is megbolondul, hát még a féleszü. A férj ellenben azt nem feledte el, amit legelső nap mindjárt el kellett volna feledni, hogy valaha nőtelen ember volt, az a gondatlan ficzkó, kinek jó pajtások között az éjfélt még nem késő, s egyszer-másszor e feledékenységbn a hajnal vetette haza, és csak a siránczó asszonynak nyögése ébreszté föl a mámból. Elfeledte, hogy a férfi azért tanulta volna ki a sok iskolát, hogy nejét minden kisszerű tárgyban ne vitassa le, mint diákpajtásait; mert a nők örömet elhiszik, hogy mi többet tudunk, és meg is tanulnák tőlünk, ha mi az első szóváltásban tudtukra nem adnánk, hogy ők e tárgyból terczt kaptak; tehát nincsen beleszólásuk. A nő, természetesen, elkeseredik, mert szégyenpirt kergettünk arczára, honnét azt nem lehet lesimogatni. Végre a férj elfeledte, hogy a házasság olyan egyezés, melyben mindenik fél, különösen a férj sokat kénytelen elengedni túlságos szabadságából a gyöngédebb nő miatt, kihez le kell ereszkednünk, hogy fölemelkedhesek a mi helyzetünk megértéséig; hogy később bizalmuk legyen tetteinkhez, és a szereteten kívül akaratlan észrevegyék, hogy mi a gyöngédebbnek támaszaikul vállalkozván, midőn ezt pontosan teljesítjük, *tiszteletreméltók* is vagyunk!

- Elválaszták őket? - Kérdi az ifju hölgy kíváncsisággal.

- Nem volt szükség a bíróság ítéletére.

- Mi történhetett velük?

- Egy *harmadiknak* közbeszólása a pörös felek között kifejté a házassági viszonyból eredő jogokat és kötelességeket, mindkét fél észrevette, hogy nem a szeretetben volt a baj; hanem a viszonynak fölfogásában. - Hibáikat most már nem maguk látták, hanem egy harmadik. - Egyik sem akart a harmadiknak ítélete miatt elpirulni, a szeretet szava is sugott a sziveknek, s a pörös felek karon fogva mentek el a harmadiktól.

- Ön volt az a *harmadik*? - Kérdi a hölgy az ifjunak arczára tekintve, meg akarván jutalmazni az elbeszélésért.

- A harmadik, vagy tán az ügyvéd, vagy legjobban mondva: az *ember*, - én valék; - de azért meg ne dicsérjen a kisasszony.

- Hasztalan tiltja meg, - vallja a hölgy, - ön szigorúságában a jutalmat egyedül öntudatában akarta megtalálni: egy leánynak is van joga a férfi érdemet méltányolni, ha meg tudta ítélni, hogy mennyire érdem.

- Ön is el akar kényeztetni, mint főnököm?

- Elkényeztetni?... ismétli a lány, - én még alig beszéltem osztályombeli fiatalemberrel, s mielőtt hizelegni akarnék valakinek, magam is vágyhatnám reá előbb.

- Megadom magamat... mondja Sipos az anyának jelenlétében meghajtván magát az ifju hölgy előtt, most érzem, hogy a vita helyett mily jól esik az engedelmesség egy hölgy irányában.

- Bókot akar ön mondani?

- Abban az értelemben, hogy egy kis hazudsággal hizelegjem be magamat az ön kegyelmébe; határozottan mondom: *nem!* Kegyed ösmeri a szavaknak világos értelmét, s én nem akarnék a legelső lenni, ki egy szép lelkű és deli hölgynek valami hazudság-félét mondjak; mert nem attól félnék, hogy, egykor ismét erre tévedve, előre *óvkodjanak* tőlem; hanem szégyenleném, hogy egyszer már itt voltam.

Az anya fölkel, - ekképp jelt adott az indulásra hazafelé, s a hajadonnak néhány másod-percznyi ideje maradt hirtelen és újra átgondolni a mondottakat. Jól monda: neki még nem hízelt senki, tapasztalásból nem mérheté meg a szavak súlyát, bizonyos körülmények között mennyiben kelljen elfogadni azokat, - itt legfőlebb is saját józan esze lehetett a tájékozó, - és hirtelen azt érzé, hogy e fiatalember, ha nem füllent, mint a regénybeli udvarlók, ok nélkül nem különböztette volna meg édesanyja jelenlétében.

A boldogságnak nem kell órákig tartani, mint a kihirdettetett komédiának, melynek szórakozását meghatározott díjért vesszük meg, s a kihirdetett darabot az utolsó jelenésig megvárjuk a befizetett díjért, - a boldogságnak pillanatai vannak, és a szívnek egyetlen dobbanásában kelnek és tűnnek; de jelentkezésük megcsiklandozza lelkünket. A leányt éleszté e rövid társalgás, a közelében mondott szavakról bizonyosan tudá, hogy hozzá intéztetek, és ha már nem lehet elbujni a világ elől, s az életben találkozni kell az emberekkel: a vigasztalónál több volt tudni, hogy személyével először is olyan egyén foglalkozék, ki saját társai között is okosabbat mondana, mint a többi.

Hazáig az anyának közbeszólásai megtarkázák a beszélgetést, a két fiatal kapva kapott az alkalmon, hogy valami, a személyüktől távolabb eső dologról beszélhettek; de mindketten élénken, kedélylyel és mégis választékosan, - mi a különben hosszú utat nagyon megrövidíté. A ház közelében fokonsint lassíták a lépést, utóbb megálltak, érezvén, hogy a nyiladozó bizalomnak hosszabb utra van szüksége. A beszélgetés közben, úgy szólván, megtanulák egymást, az arcoknak véletlen összetekintése nem zavara meg a hangulatot és eszmemenetet, s az ajtó előtt úgy érkeztek meg, mint kedves ismerősök, kik nagyon természetesnek találják, hogy még sokszor meglássák egymást.

- Itthon vagyunk! - Mondják a fiatalok egyszerre, a beszéd fonalát nem nyújthatván tovább; de annál magyarázóbb volt az, hogy már jó negyed órája álldogálnak az ajtó előtt, és még csak most jutott eszükbe, hogy itthon vannak. Hol voltak hát előbb? Erre feleljen meg a teremő, ki a virágnak finom rostjait összeszótte. A tudósok ilyennel nem vesződnek, előtte fontosabb az *ásításnak* értelmezése, mint két fiatalnak ébren álmodása közös eszméről, melyet egymásnak megvallani még sem mernek.

Estefelé az ügyvéd is fölkel, a daganat elmúlt, másnapra már elhagyható az ágyat. A mérnök nem akarja még eleresztetni kedves vendégét, *de az nem akart a jósággal visszaélni*, mint monda: harmadnapra határozó a visszamenetelt.

A hazaérkezőket e tudósítással fogadták az öregek, az ügyvéd nem akart engedni. A napnak fáradalmi kíváncsiságá tévék a nyugalmat, az estelkezés utáni beszélgetés rövid volt, mindannyian nyugodni mentek.

Az ügyvéd nem remélvén, hogy rokonát ezuttal megtörhesse, haza kíváncsított, hogy további terveit otthon főzögesse. A hölgyeket boldogítja a tudat, hogy kedves rokonuk körükben van, és az időre bízták a többit, mi az egészben megoldani való. Sipos hirtelen eloltá gyertyáját; hogy gondolatainak korlátja ne legyen, nem akarta látni a környezetében levő tárgyakat, a sötétben ismétlé a délutánt. Ime, kezében az élet könyvének olyan kötete került, melyről a komoly tanárok bölcsen hallgattak, melynek tartalmához nincsen tárgymutató, melyet végig kell olvasnunk boldogságunk, vagy boldogtalanságunkért. Az idő bejelenté rendeltetését, hogy a férfinak párjául rendelte a gondviselés az asszonyt.

A higgadt ész meghátrált a jelentkező érzelem előtt, agyában az okok pörbe álltak a szívvél, mely teljes lángjában remélt már, a szem mohón dicsérte a fiatal hölgyet, az emlékezet minden szavát ismétlé és az ellenmondás nem tudott ellenébe olyan nőt helyezni, ki az értelmes, egyszerű, szép és nagyon óvatos leány mellett előnyre vergődhetnék.

Az alku meg lön kötve az ésszel, a jövődönnek anyagi gondjai nem ijesztenek, vonzalma kétségtelen: de a nyilatkozat koczkájára gondolván, aggály és félelem fogja el a tapasztalatlant, hátha e leánynak szívében saját egyéni értékének számai föl vannak már írva és a remény olyan vágyakat gerjesztett, melyeket az egyszerű ügyvéd megígérni sem mer?

Az összeadásnak próbája a kivonás, a tudást önmagunk is megbíráthatjuk, a napnak járásáról meggyőző a rendszer, - bátran kiléphetünk a versenyre, az eredményről előre tájékozhatjuk magunkat: a leánynak szíve azonban nem akar hasonlítani a számvetéshez, a tudomány szabályai s a napnak rendszeréhez, - itt kérdezni kell, őszinte feleletet, igent vagy nemet, melyre a leány sokszor szeretetből, akárhányszor szeszélyből, gyakran boszúból, nem ritkán a viszonyok kényszerűségéből határozza el magát.

Ez valamivel nagyobb próbatét az ügyvédi vizsgánál, ott lehetséges a kitünő helyett a dicséretes, e helyett az elegendő, sőt még a legrosszabb esetben az ismétlés is célra vezet. A leány előtt nem bölcsességünk, elveink, tapasztalataink határoznak; hanem egyéniségünk, melynek egy részét, a külsőt, voltaképpen csak tükörből ismerjük, s éppen akkor nem látjuk, mikor legkevésbé akarnánk ügyetlenek lenni.

Önmagát bírálata Sipos barátunk, - mogorvasága, őszintesége, majdnem hátrányául tünnek föl előtte. Hosszan küszködött, előbb a hátrányokra, utóbb az előnyökre került a sor; de ezeket már a szenderegés karolta föl, és átvette az éjnek kedves álmaiba, melyek többet ígértek, mint az éber okoskodás.

Az utolsó nap a titkolódzás napja volt, az ügyvéd meggyőződött a hallgatás szükségéről, és a nőket is szigorúan kéré, hallgassanak az öreg ur előtt

- Kedves sógorasszony! - mondja az ügyvéd, a ház melletti kertben karjára vévén a mérnöknet, a melegágy megtekintésének ürügye alatt, - holnap én bucsut veszek önöktől, és nem tudom megmondani, miképpen találom utat szeretett rokonom szívébe; de az önökében, remélem, ott vagyok már.

- Elfeledhetlen.

- Vigasztaló szó ez nekem, - de még ennél nagyobb vigasztalást is szeretnék, - megengedi-e ön nekem, hogy egykor e kis leány az én gondomnak legközelebbi tárgya legyen?

- Én Kardos mérnőkné vagyok, kedves rokon, nem mondom, hogy nagy czim, de nagy kötelesség rám nézve. Férjem vasjellem, elveiből nem szokott elengedni, tehát azokat nem fontolgatom; és tudva, hogy azok őt környékünkben tiszteletreméltóvá tették, - én a nő, nem tehetek kevesebbet, minden szigorúsággal meghajtom fejemet férjem nézetei előtt. Vonzalmamat szívemnek tartom; de engedelmes vagyok és leszek éltemben és holtá után; ez az én feleletem.

Nem erőszakolhatott semmit, a nő szelid jóságában, mint a viasz, magára ölté az alakot, mely hozzá tapadt, így az ügyvéd a jövődtől várta a segílyt.

Délután a kis lánnyal fordult egyet a kertben.

- Jolán!... szólítja meg őt, - apád, anyád után a rólad való gondoskodás engem illet.

- Ne ily komolyan, kedves bátyám, - kéri őt a lány, - a bucsuzástól úgy is félek, - de még jobban félek, ha nekem megmondja azt, mit én elmondatlan is megértek.

- Te le akarsz beszélni legszentebb rokoni kötelességemről.

- Bátyám, ön engem méltónak talált szeretetére?

- Szeretetemre és leggyöngédebb gondoskodásomra, éppen mintha lányom volnál.

- Bácsi! nem illik, de kérdezniem kell: úgy-e, ön gazdag ember?

- Hozzátok képest okvetlen annak mondhatnak.

- Még szegényebbek lennénk, bátyám, ha egykor bátyám halála után megfélemlenénk az ő nézeteiről, s a mit neki életében meg nem mernénk mondani, holtá után a világ gunyjára kapzsik lennénk. Bácsi, engedje meg, hogy a mi szeretetünknek ne legyen ára.

- Vasfejú gyermek, nem vitázom veled; de erre felelj: ha atyád egykor...

- Igen, - egykor,... ha atyám kimondja, hogy önt szereti ...

- De, úgy értem, ha már ő nem mondhatja...

- Akkor, bátyám, csak úgy fogom önt szeretni, hogy apámnak emlékét tiszteletlenséggel meg ne sértsem.

- Makacs, és mégis jó gyermek, - mondja az ügyvéd magához ölelve, - hallgatnom kell; hanem egyet apád nélkül is megígérhetsz, legalább én is megnyugszom.

- Megnyugtatom.

- Jó tanácsra a legbölcsebb is rászorul, - nem tudom mi alakban és mi körülmények között; de mikor már én nem leszek, és egy becsületes embernek értelmességére szorultok, itt van Sipos, - ezt hagyom neked élő szóval.

A leány megdöbbenve nézett nagybátyjára, annak szemeiben a föltolakodó könnyeket is meglátta, nem tagadhatá, hogy őt megértette. Némi elszánással azt mondja:

- Én nem tudom, jól teszem-e; de engedelmeskedem.

Az emberek a ritkaságot bizonyos esetekben csudának nevezek el, a szélsőségeken járók szájtáltva nézik azt, ki a másik oldalon jár, a borivó a vizivót nem érti, s a kincses zsákon üldögélő léha nagy szemeket mereszt, ha talál olyant, ki a kész pénzzel nem hagyja magát apróra váltani, mikor a nagy árt oda kínálják neki.

Az ellentétekkel orvosolnak is, a hideget meleggel, a meleget hideggel, - az ügyvéd is megundorodott az emberektől, mert nagyon olcsóért kínálgatták magukat *alázatos szolgának, hamis tanúnak, érdekesembernek és köpönyegforgatónak*. Nem csak hallotta; de tapasztalta, hogy amint az ostoba halat meg lehet fogni csalétekkel, éppen olyan falánk az ember is, ha a horogra alkalmas csalétket kötünk. Ó, de hátra volt az utolsó fölvonás, az erkölcsi igazságszolgáltatás, és egyetlenegy emberben bebizonyodik, hogy milyennek kellene lennünk, ha az érdekek sarát bocskorunkra ragadni nem engednénk.

A bucsuzás az előzmények után, gyaníthatólag, keserű volt, s akármelyiket kérdeznénk, megvallaná, hogy e néhány napot el nem feleli, s a mérnököt kivéve, mindenik hitte, hogy e napok szavaira felelni fog még a jövő.

Utóhatások.

Kora reggel indulának a pestiek, a kocsit a házbeliék igaz utra vezették, a bennülők nem aggódának. Az elválásnak benyomásai igénybe vették a két utazónak lelkét, az ügyvédbe nem fészkelhetett a csüggedés; mert az embernek segítséget nyújtott az ügyvéd, ki az első bíró előtt elvesztett ügyért kétségbe nem szokott esni. A mérnök szívébe belopódzott az ember, - egy kis türelem még, a szerencse meghozza a másik perczet, melyben a rokont is beeresztik.

Sipos elfeledé főnökének sorsát, önvallomásai megszólaltak, s a szívnek dobbanásai oly zaklatottak, hogy nem tud kikelni saját melájából. A leánynak szépsége, határozott esze, keresetlen egyszerűsége, igénytelensége zaklatta meg, s ámbár nem akarja feledni; de már érzi, hogy ezt hasztalan kísértene meg. Birálatában az ifju hölgy nem hasonlított az eddig látottakhoz, - szülőinek állásánál fogva nem volna tolakodás a leányhoz közeledni; de a fiatalember elgondolta, hogy a néhány nap rövid idő, hogy önértékét az ügyvédi oklevélen kívül úgy bemutathassa, hogy a komoly nyilatkozatnak némi megösmerés legyen nyomatéka.

Itt nem a tanulmányi éveknek szorgalma, nem a szakbeli képességnek bizonyossága határoz, - érzi, hogy az ügyvédi oklevél a tanodák folyamát fejezé be, - s utána az életoskola következék, hol az eddigi jelesek ügyetleneknek mutatkoznak, egy leány előtt, a pályakezdő csak még szerencsekereső a szülők szemeiben, - és az egyénnek vonzalma pusztá szó, mely a kedvező feleletnek kevésbé föltétele, mint a tagadónak.

Az élheterlen hetvenkedésében így nem töprenkednék, egy ivnyi papírnak negyedrésszére föl merné írni szándékát és a véletlenre bizná a kedvező választ. A Sipos féle emberek akadoznak, - bárkinek ügyét tudják védelmezni az egyes, kettős, hármass vessző alá mellékelvén a bizonyító tanulevelet; de érdemekkel dicsekedni, önmagukról kérkedőleg fecsegni nem képesek, - tehát az időre hagyják ügyük fejlődését, és elszántan tűnnek.

Majdnem fönnhangon monda: Itt meg vagyok fogva, s lelkem e leánytól megszabadulni nem képes.

Talán melázásában ajkán megmozdult a szó, legalább az ügyvéd véletlen feléje fordulván, azt vélte, hogy mondott valamit, és kérdi Sándort:

- Mondott ön valamit?

- Elgondolkodtam.

- De szeretnék visszafordulni. - Mondja vágygyal az öreg.

- Akkor nekem is vissza kellene mennem. Tudom ön ez áldozatra még egyszer vállalkoznék értem.

- Gyalog is örömet, kocsin még szivesebben.

- Fiu! - mondja az ügyvéd Siposhoz fordulva, - ha én most eltalálnék valamit.

- Ugy csak az én gondolatomat találná el ön, a másik más léleknek a titka, s ön tapasztalá, hogy a kedvező válaszok a mérnök házában nem éppen hétköznapra esnek.

- Tehát ön is tűnődik?

- Megérdemli a tárgy, pedig ez egyszerű lelkek a mérnök házában nem szabnak maguknak árt; de meg kell fontolnunk, hogy mi kelendő pénz vagyunk-e előttük, a nélkül, hogy a súly miatt fontra kellene ülnünk.

- Igaza van önnek, a mi nagy városi ügyességünk már undorítóvá válik, embereknek látszanánk, pedig csuszó-mászó állatok vagyunk, s az emberiség között azon helyet foglaljuk el, mit a habkása az ételek közt, ha sokat esznek belőle, émelygést okoz, kevéssel pedig nem lehet jóllakni. Agyunk megtelik a tudásnak és tapasztalásnak ezer nemével; de szívünk rovására, a hazudságot pénzért nézzük a színházban, nappal pedig magunk hazudozunk ugyanazon mammonért és a befolyásért. Majmolunk nagyurat, divatot, s közben elvásunk, mint a borotva a köszörülésben, és ha véletlen egy természetes észjárásu emberrel találkozunk, ki még nem akarja magát a szokásnak megadni: faragatlannak mondjuk. Higye el ön, egyszer mégis megundorodik a világ önmagától, s elhiszi, hogy irigylendőbb egy erdőben leveles fának lenni, melynek ágán madarak füttyölnek, mint négy szegletre szépen kifaragott kapufának kiállni az utca elé, hogy a borjuk dörgölőzködjének hozzá.

Igy beszélgetett a két utazó; mert, hej, rágódott bennük a szerelem gyötrelme, s e lármás vendéget mindenik szerette volna elaltatni, vagy legalább csitítani, hogy szünjék a kín, midőn oldalukat döfödi.

Közben elcsöndesedének, a mélázás erőt vett rajtuk, s tudhatjuk tapasztalásunkból, mennyi boldogság rejlik az ébren levőnek álmában. Gondolataink ilyenkor engedelmeseek, szemünk nem ki, hanem befelé lát, azon bájos képeket, melyet előbb rajzolatánk, s ha az éber álom a szerelem felé járkal, de jól esik ismételni, min a szív egyszerre nem tudott jóllakni.

Az öreg ügyvédnek tünődései ez uttal nem oly élénkek, mint segédjeé; de gyanítván a lépét, melyen a fiúnak gondolatai megakadnak, elképzelte azt a boldog pillanatot, midőn az ő szavának hatalma leszen ez ügyben, s a fiu felé néhány lépéssel közelebb vezetendi mostani tünődésének tárgyát. Hosszan elmélázott, a boldogításnak ösztöne kapta meg, s ha lehetne, könyökig vájna a hatalomban, hogy ez ifjunak és a mérnök lányának két marokkal szórhatna belőle.

Hátha megházasodott volna! ezt gondolta most legutolján... neki is ilyen gyermeke volna, s milyen büszke lenne rá. Megválogatná az embert, kit közelébe eresztene, így tenne, úgy tenne... ezerfelét tenne, éppen úgy, mint most álmodja, a mely álmot a kocsinak keményebb zökkenése elrezzent tőle.

Haza felé unalmasabb volt az út, honn a zajos és mégis üres város várakozott rájuk a szakmai dolog terhével és unalmas egyféleségével. Tervet nem készíthetnek a jövőendő iránt, Somogy-megye pedig oly messzire esik, hogy még jó módjával izenni sem lehet; levelet írni pedig alkalmiság nélkül egészen illetlen dolog.

Megérkezének, elfoglalták régi helyüket; de mindenik pusztának találta a lakot, börtön volt az, önkéntes fogság, kivált az öregnek, egy erdő zengő madarak nélkül. E nagyuri kényelemmel fölszerelt lak vadon volt a mérnök házához képest, hol a szeretet tanyázott.

Az ügyvéd több jegyet talált méltóságos rokonától, Vendel szóval is monda, hogy megjövedele után ismételve tudakozódtak, s meghagyák neki, hogy amint megérkezik, értesitse őket.

Mint az iskolás diák a szünnapok végétől, úgy félt az ügyvéd e találkozástól; mert az egykori szívélyesség helyett most színlelni kellett volna, s ez a komédia terhére volt. Hiába, az a nagyvilágias máz, betanult modor, mely a fölszínnek vékony kérge volna, elviselhetetlen, ha e kéreg alá valódi érzelm férközött, és a szó, ez a csavarható valami, utálatos eszközzé válik, ha meggyőződünk, hogy az igazság szólamlott meg bennünk.

Majdnem elhatározza, hogy néhány napra elmegy Pestről, az alatt kinyugossza magát, azaz: felölti régi simaságát, hajlékonyabb lesz, és a palástolás ügyességét újra megszokja. E gondolat egy szempillantás alatt huzódott át lelkén, s már résen állt az önvédelemre az undor, mely a léleknek őszintétlenségét, köznapi bujkálását megvetésre méltónak rajzolja.

A Kardos-család egyik tagjának *méltóságossága* kellemes nyalánkságának tetszék előtte is; nem fessegette, hány csöpp verejtékébe került kedves rokona érdemének, elég az hozzá, hogy megvolt, mindenki e kitűnő czimet adá meg a rokonnak; de ma taglalni kezdi rokonának lelki képességét, és kevés fáradsággal kitalálta, sőt tudta, hogy a méltóságos asszony családi összeköttetése volt a tényező, és a ravasz asszony megszerezte a czimet, mint a szalagot, mely fejdíszén fityeg, mely az illetőt kitünteti hasonfelei és a tömeg között.

És ő most ez asszonykéz által ügyesen megszerzett cziczoma előtt bókoljon? ő, ki arra van kiszemelve, hogy szorgalmának és eszének gyümölcsét e diszítvány alá tartalékolja? a somogyi ut előtt talán, de utána nehezen vállalkozik. Egyet morgott az ügyvéd, - magát biztatta, vagy jobban mondva, magát dorgálta meg a gyöngeségért, hogy ilyenről még töprenkedni is képes.

Inkább megszántja magát a mérnök által, ki jól tudja, hogy őszinte szeretetet a világban nem kap, - mint kinevettesse magát a gög által, mely őt *ostobának* nézi!

- Micsoda?... kérde magától az ügyvéd, - sajátomért még ily czimmal fizessenek ki? még csak ez kellene! - Mondja hévvel és fönnhangon, - majd találok én nektek mulatságot, és megkínózlak még holtom után is.

Ekkor egy eszme villant meg agyában, még pedig olyan eszme, melyet éppen csak ügyvéd találhat ki. Bezárta az ajtót, hogy ne zavarhassa senki, arcza kiderült jobban, mint mikor mátkaságra vállalkozék, és azt a nagyon okos levelet írta, melyről még bőven emlékeznek önök. Főlséges jó kedve kerekedett, ellenkezőleg ahhoz, midőn mások hasonló dologgal foglalkoznak; mert ő most végrendeletéről gondolkozott.

Az öt rendbeli atyafit már bemutattuk, egyenkint készen róluk az olvasónak véleménye, és senki sem haboznék azon, hogy melyiket különböztetné meg; de tudjuk, hogy ő a konczért nem fogja megtagadni magát. Ekképp az ügyvéd dolgot szánt atyafiainak, egy pört, mely a kapzsiak közt élénk mesterkedésre adjon alkalmat; mert a zsiros falatra háromnak főlséges étvágya fog kerekedni, tehát hadd czivakodjanak.

Az ügyvéd nevetett, és mégis a legfontosabb teendővel vesződött, - és megmásíthatlan elhatározta, hogy végrendelete a lehető legrövidebb lesz; *mert vagyonát annak hagyja, kiről az öt közül kettő azt vallja, hogy valamennyi között annak van legtöbb esze!*

Az öregnek arcza sugárzott a boldogságtól, midőn a különös eszmét kitalálta, és a részletekről következőképpen okoskodott.

A két ss-be szerelmes atyafiak a pecsenyeszagért elfeledik gögjüket, czivakodó természetüknél fogva el nem engedik a pört; de ügyetlenségük és szenvedhetlen dölyfük meg nem nyeri a hiányzó szavazatot; mert a fűszeres a fehérvári vásárt el nem feledí, s tudva azt, hogy ő sem a mérnökkel, sem s méltóságos urral ki nem állja a versenyt, megmarad szerénységében, nem pártoskodik, hanem a közvéleménynyel egy nyomon a mérnökre szavaz.

A méltóságos asszony előveszi nagy ügyességét, s a mérnököt kivéve mindeniket bolonddá akarja tenni; de eközben a két testvért megharagitja, s azok mérgükben inkább a mérnökre szavaznak. Ezen küzdelem eltart évekig, s a kapzsiakat úgy meggyötri, hogy az örökség keserves bére lesz a kiállott szenvedésnek. Természetes, hogy ezen vitának lefolyása alatt róla sokszor megemlékeznek, össze is szidják; de neki ez mind nem árt, de előre is bizonyosan

tudja, hogy a két testvérnek és a méltóságos asszonynak életét megkeseríti, ezt pedig mind a három bőven megérdemli.

De hát a mérnök? Arról sem feledkezett meg, mint mindjárt meglátandjuk.

Végrendeletét összeszerkeszté, újra letisztázta és a szükséges tanukat meghíván, a törvényes kellékeket megadta az okiratnak és lepecsételve a pestmegyei levéltárba tette. Ezzel készen lévén, a következő levelet írta a mérnöknek.

Kedves rokonom!

Józan ésszel írom e levelet, mely önnek kezébe csak halálom után fog kerülni; tehát nem vádolhat, hogy szeretetét pénzzel akarom megvenni. Jól emlékszem azon szavaira, melyek szerint szeretetet ígér, ha én még képes vagyok mást boldogítani és megházasodnom. Ön akkor nem gyanítá, hogy a *sárföldi* birtokos én vagyok, mit eltitkolni most már nem szükséges, de azt még kevésbé tudta, hogy ezen nyilatkozata előtt már meg akartam házasodni; de olyan vetélytársam akadt, ki fiatal éveivel ugyanott előbb nyert kihallgatást, mint én azt gyanithattam volna.

A bocsátandó bűnök egyikét követem el, mikor önhöz belopództam; e bűnt röviden és hosszan tudnám védelmezni és erős a hitem, hogy még ön sem marasztana el. Életemnek legtisztább örömét az ön hajlékában élveztem és most, e sorokat írva, kétségtelen előttem, hogy az ön családi életéből egyszerűen folyó boldogságra csak az olyan ember méltó, mint ön, ki a boldogságot nem a levegőben, nem az elérhetetlenben; hanem az öntudatos egyszerűségben kereste és föl is találta.

Végrendeletemet ugyanazon tollal irtam meg, melylyel e levelet írom most, és ezen pillanatban még nem is gyanithatom, minő körülmények kerülhetnének elő, hogy önt magamnak meghódítsam. De ha önt életemben meg nem győzhetem szeretetemről, győzze meg halálom, mely után a földön levőktől nincs mit reménylenem. Jól esik, ha mondhatom, hogy önt és családját kimondhatatlan szeretem, de midőn ezt vallom, eszembe jut egy másik rokonom, kinek kapzsisága megfenyítést érdemel és azt csak végrendeletem által érhetem el, - melyet hogy ön megérthessen, tudomásul ezennel megírom, hogy méltóságos rokonunknak neje hálót vetett nekem, hogy vagyonommal gyarló magzatának jövődjét megaranyozhassa. Föltámadt önérzetem és megvetéssel gondolkodom azon önhittsége, mely a fáradságos pályának eredményével a gőgnek akart pecsenyéül szánni. Ez ügyes asszony megérdemli büntetését, hadd bűnhődjék és alázza, meg magát rokonaink szavazataért; de nem kételkedem, hogy e közben saját kezeivel összekuszálja a dolgot és megutáltatja magát. Így érem el valódi célomat, hogy önt, ki egy lépést sem áldoz föl rokonaink szavazataért, alázatosan fogják fölkeresni és megösmerésükkel önt a világ előtt megtisztelik.

Tudom, mit fog ön most gondolni! szigorúságában keményebb akar ön lenni, mint szükséges lenne; de, rokonom, háromra figyelmeztettem:

1-ör. Ne feledje, hogy végrendeletem szerint az, ki az örökséget el nem fogadja, elosztogathatja annak, a kinek tetszik.

2-or. Hogy nem én adom az illetőnek közvetlen; hanem adja a rokonok szavazata, és tudva, hogy ön egy jó szót se mond az illetőknek, - a szavazatot gyanusítani senki sem fogja.

3-or. Önnek gyermeke van, még pedig leány gyermeke, ki a természet rende szerint túlélendi apját, ki neki és anyjának szerény nyugdíjon kívül egyebet alig hagy. Rokonom! Mióta Jolánt ösmerem, szívem megszorul, ha a szegénység és szükség rémét

e leány felé közeledni látom. Ön becsületes szorgalmában föltalálta a mindennapit, de erkölcséért nem állt alkuba az istennel, hogy ugyan hosszú idők során tul, valamikor mégis jutalma legyen az anyagi részben is. Meglehet, éveinek számából kitelik az az öröm, hogy a leányt méltó párja mellett lássa; de hátha nem? mert a leányt árulni nem lehet, s ha lehetne is, ön nem árulná. Szeretetteljes aggodalmam legyen szószólója gyermeke sorsának, ne engedje ön, hogy a napi gondok megrikassák e jó gyermeket, és orczáján a könnyek véssenek barázdát. - És kinek kegyelmet nem adott ön az életben, áldja meg utolsó óráját, és az én szeretetem hadd maradjon e leánynak örökségül.

Midőn ön e levelet olvassa, már én nem csálhatom meg önt, - e sorok olyan vallomás, melyet meg nem hazudtolhat a gyanu, az ön szigorúságának mértéke nem mutat gyöngeséget, és önben az igaz bíró kénytelen az igazságot kimondani, hogy szeretetem nem csereportéka, mely értékarányban viszonzást keres.

Legyen ön boldog, és ne zárja ki szívéből emlékezetemet. Ezt kívánja szerető rokona

Kardos István.

E levelet gondosan összehajtá, s íróasztalába helyezé. Más, hasonló esetben fohászkodnék, az ügyvéd boldog volt; mert utolsó órájával foglalkozék, s a halál nem ijeszté meg. Nem kétlem, kevés ember ért rá egészségében néhány negyedórát áldozni az utolsó fölvonásnak. A lelkiismeret, ez a megvesztegetheti én bíró, ha elszabadulhatna, furcsákat vallatna ki az emberből; tehát azt véli legtöbb, hadd aludjék, ne háborgassa az embert egészségében, a végső betegségben az ágyban unalomból is lesz idő az ilyen szembesítésekre. Pedig kár ezt a kis zaklatást ki nem állni, - kevesebb teher maradna a további ballagásban, s mint a nagy adósságnak kamatai, nem szaporodnék föl a hanyagság és mulasztásnak ezer toldaléka.

Még két emberrel van dolga az ügyvédnek; ma nincsen más dolga, azokkal is elmondja az egyszeregyet, ez sem marad a holnapi napra.

- Vendel - szólítja meg a becsöngetett szolgát, - nem találná el kend, mit akarok mondani kendnek?

- Igenis, nem találom ki.

- Pedig kendről gondolkoztam.

- El akar kergetni a tekintetes ur?

- Hol jár a kend esze, Vendel?... maga sem hiszi kend, a mit mond.

- Mért nem, tekintetes uram, - a csont addig marad a tálban, míg a husát le nem eszik, aztán paraszt szokás szerint, kidobják az ajtón.

- Most mindjárt összeveszem kenddel.

- Hallgatók már... tekintetes uram... Csitítja Vendel az ügyvédet.

- Éppen az ellenkezőjét mondom annak, mit kend mondott.

- Hallgatom, tekintetes uram.

- Húséges szolgám volt kend, Vendel, - most már én sem akarok hálátlan lenni.

- Ne dicsérgessen a tekintetes ur - tizenöt forintért válogathat a tekintetes ur az invalidusok kaszárnájában, - egyik sem lesz alábbvaló nálamnál.

- Tudtam, hogy felel rá kend valamit, - hanem azért mindegy, - kendnek örökös kenyere lesz nálam. Értette kend?

- Hallottam is, értettem is.

- Nem értette kend, - azt meg én mondom, - jegyzi meg az ügyvéd, - szó nélkül akkor értené meg, ha meghalok; de ne várákozzék kend addig.

- Igenis, nem várákozom, - mondja Vendel, puhára lágyultam én már, egy kis forgósél leráz a fáról, aztán a más világon kvártélycsinálója leszek a tekintetes urnak.

- Kapával sem lehetne kendet agyonütni, Vendel, - azért gondoskodtam, hogy holtom után ne legyen kend másnak utjában, megemlékeztem kendről végrendeletemben is.

- Pénzt hagy nekem a tekintetes ur?

- Jó szóval akármelyik barát is eltartja kendet, de a szó mellett éhen marad kend.

- De hát ezt meg kellett előre mondani?

- Ezt már csak megérdelemlette kend.

- Eddig örömet kívántam a jó napot, a kedves egészséget a tekintetes urnak, - és azt gondoltam, használt is; mert nem adtam be róla kontót, aztán a tekintetes ur is elhihette, hogy igaz szívből mondám, - okosodik a vén katona, - ezután benyelhetem a szót; mert hátha azt véli a tekintetes ur, hogy jobb szeretném, ha kinyújtóztatva látnám.

- Bizony nagy bolond kend, Vendel.

- Elég jókora vagyok, - tekintetes uram, - de már nem tehetek róla, hogy még azt a lovat is megsajnálám, melynek a bőréből még életében igérenének valamit.

Ezzel megfordult Vendel, és katonás léptekkel hagyta el a szobát.

Kardos István boldog volt és nevetett, életének utolsó korszakában találja a gyémántokat az emberek között. A mérnök mellé becses példány Vendel, - nem oly értékes, mint a másik, mely művészileg van köszörülve, és csillámával tündöklőn ragyog; de emez sem megvetendő, miveletlen állapotában figyelemre méltó; mert nem kisebb a másiknál.

Más, az ügyvédnek nyilatkozata után most már térden állna, hálálkodnék, kívánná a minden jót, de a *mennyei koronát is, ha az Uristen ez árnyékvilágból kiszólitáná*. Meglehet, első pillanatban a hála csiklandozná föl a könyüket; de később az ember azt mondaná, mit az ígéretkor mondani szokás, jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok. Aztán ugy ébren álmodva, mégis jobb lenne a tuzok, - se célra a cigány ügyesen monda: *adj uramisten; de mindjárt*.

Máskor az ügyvéd a Vendelféle példányt eredeti bolondnak tartotta volna, - talán még alább is, - számárnak, mely a jászol mellett sem akar enni, sőt ha unszolja, rug is. Másképp vélekedik a végrendelező, ki nem szorulna meg kapzsi emberben, ki az adományt garasonkint is elfogadná, sőt a gazember szerződésképpen valamely otrombaságra is vállalkoznék; de, furcsa, hogy az életnek utolsó korszakában keressük a ritkábbat, egyszerűbbet, az igazabbat, mely a jó reménységért hazudni, csalni és gyalázkodni nem szeret.

Győzzön meg benneteket a jobbnak hite; mert elkövetkezik az idő, midőn rászomjastok és beösmertetek, hogy a hiuság rongyainál, a fitogtatás csillámainál vigasztalóbb az őszinte lélek, mely bebizonyítja, hogy a jóra is teremtettünk, és csak az ad vigasztalást.

Hátra van még most az utolsó, - kire minden gyöngéd titkát bizta, - kire egy másik lényért is gondolt az ifju segéd.

Sipos némi kérdezkedés végett ájtott az irodából, a fölvilágosító okiratok szerint véleményét elmondá az öregnek, s az nem talált kifogást.

Sipos távozni akart, az öreg visszatartóztatá.

- Az igából elég volt mára ennyi, Sipos barátom, üljön le mellém, aztán egy indítványom lesz.

- Ön elfeledi, hogy tárgyaink összehalmozódtak, s nekem minden perczet használnom kell e törvényszakban - ha a fiuk el tudnák végezni.

- Szaporítsa ön a személyzetet tetszése szerint.

- A tekintetes ur válogasson ajánlottai közül.

- Nem úgy, Sipos barátom, - mondja az ügyvéd karjánál gyöngéden megfogva, és maga mellé huzva a segédet, - előbb hallgassa meg indítványomat. - Mától fogva közkenyéren leszünk.

- Meggondolta jól a tekintetes ur az indítványt?

- Kétségen kívül, kedves öcsém, - szükségem nincsen a foglalkozásra, - ha ma elhagyom az ügyvédséget, az alkalmatlan nyügtől fognék megszabadulni; de hálával is tartozom védenczeim iránt, kiknek bonyolódott családi viszonyaiban zürzavart okozni nem akarok. Önt beavatám az ügyekbe, és így akármilyen véletlen érne, a vezérfonal már az ön kezében van. Ne is okoskodják ön nekem háláról, - ha egy kézszorítással elvégezhetjük a gyöngédebb részt, megment a zaklatástól, és - mi tagadás benne - önnel ismétlődik olyan, mit velem és sok ügyvéd társammal hasonlóan cselekedtek egykori főnökeink. Kész az alku?

- Szerencsém nem lökhetem el; de mit mondanak hozzá az ön védenczei?

- Ezt is tisztába hozzuk; azonnal szerkesztünk egy tudósítványt, melyben feleimmel tudatni fogjuk, hogy egyesültünk, a ki másképpen gondolkozik, felelni fog; de ilyent egyet sem hiszek; mert a táblai pörökben az ügyvéd nem tukmálja magát a felekre, ezek keresnek föl bennünket, és mi nem pusztán ügyvédek, hanem nélkülözhetetlen barátaik vagyunk.

- Legyen meg az ön akarata s fogadja forró hálámat, egyébbel úgy sem viszonzozhatom e kitüntetést.

- Ó igen, és ezt mindjárt megkisértjük, ha ön bizalommal van öreg barátja iránt.

- Rejtett gondolataim nincsenek, terveket nem kovácsolok, mi érdekelhetné önt az én dolgaimból?

- A legfontosabb, s ön ezt előttem nem titkolja, - kéri majdnem esengve az öreg, az ifjunak kezét megfogva, nem feledte el ön a somogyiakat?

- Egyetlenegyet sem, sem a szülőket, sem a leányt. - mondja a fiú meghatottan.

- Jól megértett: én a leányra gondolok főleg.

- Bizalomért bizalom: én a leányt szeretem,

- Nem kérdezek többet, - az ön nyilatkozata, után a reményé a többi s én ebben is boldog vagyok, mert szeretteimnek útja összetalálkozik. Isten önnel barátom, elfáradtam az örömben, nyugalomra van szükségem.

Igaza volt, elfáradt a tervekben, egyszersmind a boldogságnak újabb reménye zaklatta. Siposnak zárkozottságától tartott, a fiatalemberek nagyon nehezen tartják meg szívük titkát, mikor az még a viszontnyilatkozat által megbizonyodva nincs.

Siposnak keményebb feje volt, minthogy olyan érzelemről szóljon, mely magában csak reménység, továbbá bármely önhitt és szeles fiatalember is őrizkedik elárulni titkát, midőn arról még csak maga tud valamit de a melyet a másiknak egy tagadó szava nevetségessé tehet.

Férfiésszel helyesen gondola Kardos, hogy Siposnak oka van a tartózkodásra, habár hálából is és a kérdés határozottan gyöngédtelenség volna, ha Kardos nem azt gondolná, hogy e két fiatal érzelemben találkozáskor, szeretteinek egyesülésében üdvösségét fogná megtalálni.

Nehéz munkán esett át. Szívének teljes igazságot szolgáltatott, s mint valami szerencsésen kiállt nagy veszedelem után nyugalomra dőlt nagy székében.

Hogy egykor más tervei voltak, hogy a méltóságos asszony kegyét legfőbb jutalomnak tartotta, s hogy mostani tervei végképp elütöttek az előbbentől, azt nagyon jól tudja, sőt nem lehetetlen, hogy terveinek megváltozásáról alkalomszerűleg gyanított is valamit, habár ez fölizgatná is a cserben maradt asszonyt.

Miért tagadná, ő is ember, ki a más világra készülődve, az itteniektől nem akar szó nélkül elválni, a számadást miért hagyná befejezetlen, - ám duzzogjon ő méltósága: tudja meg, hogy kártyáiba láttak.

Nagy lélegzetet vett az ügyvéd, e zivatarra össze kelle szednie minden erejét; mert a méltóságos asszony divatos hosszú körmeit nagy konczra tartja készen.

Asszonyprókátor.

A körirat elkészült, Kardos ügyfeleit tudósítá Sipossal való egyesüléséről s a legrövidebb idő alatt viszonyválaszaikban tudósíták őt is, hogy választottja irányában éppen azon bizalommal viseltetnek, mint ő maga. Ügyvédek és bírák szerencsét kívántak mindkettőnek és magyarázat nélkül is úgy tekinték ez egyesülést, mint hasonló megelőző esetekben bármelyiket.

A méltóságos nem csatlakozott a közvéleményhez. Siposról fiától hallott valamit, az urfi bátyjától való megválásának utolsó estéjét Sipos nyakába varrta; mert az anya észrevette, hogy az ügyvéd az urfira haragszik és gondosan kerüli az alkalmat, ha az anya Sipost szóba akarta hozni.

A fiut ismételve kérdőre vette az anya, de az egyenes kérdésekre kitérő választ kapott. A nyughatatlan anya nem elégedett meg a fél uton és fiát komolyan kérdőre vette. A fiu a komoly kérdések által nem szoríttatá magát sarokba, ösmervén anyjának föllengzését, ügyesen oda csavarta a dolgot, hogy bátyja napszámot akart belőle gyurni, s akkor Siposnak kellett volna fejet hajtani; mert az uralkodik az öregben. A fiunak vakmerő állítását bizonyítá a későbbi körülmény, midőn Kardos Sipost társának vállá a felek előtt.

- Mit akar az ügyvéd ur ezzel az *emberrel*? - Kérdi önmagát a méltóságos asszony, az *ember* szóra fektetvén a súlyt s a magyarázatban eléggé kifejté, hogy e szó némely esetben nem megtiszteltetésért van kimondva. Éppen folytatá okoskodásait, midőn a férj azon friss újdonságot hozza, hogy Kardos ügyvéd ur Pestmegye levéltárába tette le végrendeletét, melynek tartalmából, természetesen, nem tudott meg semmit.

A válságot mindenki óhajtja, még a legnagyobb betegségben és legfontosabb ügyben is, azonban éppen mert válság, melyben a kérdéses állapot jobbra vagy balra multhatlan eldől, kihozza sodrából azt, kinek a válság eredményéhez köze van, akár a jobb, akár a baloldalra hajoljon a mérleg.

A nevezetes születésnap társalgás utáni napon a végrendelet kellemes és önelégült mosolyt idézett volna a méltóságos asszony ajkára; - most, az észrevett hidegség után, olyan furcsát érzett, hogy utána az orvosságot is bevenné. A reményben szeretett volna megkapaszkodni, - ez a csalfa érzélem sokszor megédesíté napjait, hazudozásai megérintek a lehetőség határait, s amint megdülleszkedik a kényelmes kerevet vánkosán, a biztonságban röstellte karját a kényelemből kimozdítani, hogy az aranymadarat megfogja. Minek mozduljon meg? az aranymadár lépen van, a vén ügyvéd hiu, az illatos lég meghódítá, ki nem röpül többé, ha minden ablakot kinyitna is neki. Így gondolkozék a hiuról az, ki valamennyinél hiubb vala.

Kellemetlen a fölébredés, az aranymadarat valaki megrezzenté, s nem akar az odanyujtott cukorért hizelegni; ... szárnyát csattogtatja, talán el akar röpülni? Zárjátok be az ablakokat, - új lépet kell kirakni! - Véli az urhölgy, és jegyet küld az ügyvéd után, ő méltósága szívesen látja az ügyvéd urat friss gyümölcsre.

- Gyümölcsre! - Mondja az ügyvéd az inasnak eltávoztása után, - sokféle a gyümölcs, - alma, körtvély, dinnye, - de értem a sógorasszonyt, - bolond gombát gondolt ő a gyümölcsök alatt. Eljövök, - teszi hozzá, - de nem eszem belőle.

Gondosan felöltözött, bérkocsit rendelt, s a kijelölt időben bejelenteté magát.

Mi tagadás benne, régóta lepte meg a félelemnek barátságtalan érzelme, - most a teljes nyári melegség mellett reszketett; mert az igazmondásnak különös viszketege lepte meg, és elhatározta, hogy sógorasszonyával őszinte lesz, mint ügyes-bajos védenczével, kit az álreményektől el akar ijeszteni.

Az inas kitárta az ajtót, s ő szilárd lépésekkel ment a jól ösmert osztályig.

- Rossz vendég, kit csak úgy kapunk meg, ha szerencsésen elfogathatunk! Mondja a háziasszony azon követelő többes számban, melyet bizonyos kiváltságok szoktak használni - *méltósággal* és kedvességgel, mint ő is akar, ám e választékosság az ügyvédet azonnal kijózanító izgalomból; mert ez „illatos” szólásmód helyett örömebb hallaná, ha per „kend” szólítaná meg.

A hölgy kezét nyújtá, kitüntetés, bizalom vagy kegyelemképpen, - nem vitatjuk, - csak hogy az ügyvéd ezt is megorrolá, s minthogy máskor az így odanyújtott kezét sietett megcsókolni, most e testgyakorlati hajlongástól undort kapott, és ügyesen kigondolt ügyetlenséggel a kézcsókolás előtt kalapját elejté, s ekképp megmenekült a kézcsókolástól.

- Hol is hagytuk el a szót? Kérde a méltóságos asszony.

- Régen volt, bizony nem tudnám megmondani.

- Kimondta az ítéletet, kedves bácsikám, - magam is panaszképpen akartam mondani, hogy felénk sem tekint, miatta régen meghalhattunk volna.

- Hála istennek, valamennyien friss egészségben vagyunk, az orvosságnak semmi hire, különben ma nem fognánk gyümölcsöt enni, és én előre is mondom, hogy nagy pusztítást viszek végbe dinnye és körtvély között.

Az ügyvéd itt a gyümölcsstenyészésre vágott át, és elmondá terveit egy országos gyümölcsfa-telepnek megalapítására, harmincz évvel előbb, mint a kertészeti társulat megalakult, melynek nagy, akarom mondani, évenkénti három forintnyi veszteségére, Kardos ügyvéd ur már nem él, sőt azt sem merem állítani, hogy tagja lett volna-e; mert ő ez alkalommal csak „kertelt”, - mint a magyar szójárás mondja azon állapotról, midőn másról beszélünk, mint a miről valaki óhajtana velünk tárgyalgatni.

A gyümölcsözés végbement, a férj is eltávozott egynémely teendője után, s az éber hölgy nagy fenékkerítéssel nyomról-nyomra saját tárgya felé utalta az ügyvédet.

- Önök, férfiak, - mondja a hölgy, - erejük és hajlamaik szerint választhatnak cselekvési tért, küzdelmüknek jutalmát közvetlen élvezik, és részesülnek a nagy gyönyörben, hogy jutalékukat egy nőre is kiáraszthatják, kinek ezt nagylelkűséggel is nyújthatják, mint diadaluk osztalékát. Mi, nők, toldalékai vagyunk a férfi életének, és ha szerepet vállalunk is, - utaink nagyon mellékesek, diadalunk nem nekünk esik osztályrészül, férjünk elviszi az oroszlánrészt, és nekünk, szegény hölgyeknek, alig marad annyi, mint az aratónak, ki földjeink termését tizedik részért összekévézi.

- Az öntudat is valami! Mondja az ügyvéd.

- Éppen csak *valami*, - mint ön igen találólag monda, - s az ember lelke nem hasonlít az Indiák termékenységéhez, hogy munka nélkül is buján termel, - mi megvárjuk, hogy olykor meleg eső és harmat buzdítson föl. Aztán, mit használ, ha az eredményt tartóssá szeretnénk tenni, és arra már az asszonyi erő tehetetlen?

Megbántanám az olvasót, ha föltenném róla, hogy nem érti meg az ügyeskedő nőnek célzatát; de az ügyvéd konoksága ma még a bambaságra is rászánja magát, mikor kérde:

- Ha megmagyarázza nekem e bánatot, örömet megvigasztalom.

A hölgy fölillant, a mondatnak első felénél azt gondola: mily ostoba, - nem érti mit beszélek, - a második résznél azt hiszi, - jól tereli az aranymadarat, és már terjesztgeti szárnyát, hogy a lépre szálljon.

Szívében a vér kevesebbet lüktetett, a vitában idáig még nem vesztett, le az ágyuteleppel, a mai ütközet elhatározó leend.

- Értelmesebben szóljak?... ismétlé ő nagysága,... ám, legyen, - ujdonságot ugyan nem fog hallani, tanuja volt küzdelmeimnek, mikor nehézkes férjemet nem hagytam a középosztályban megpihenni; hanem a békételenségig sürgöltem az emelkedésre; mert Magyarországon a nemesi családok élete apály és dagály, mindaddig, míg egy vonalon áttörtek, honnét le nem hullanak; mert a kötelékek ága és boga erősen megtartja. Férjem, szerencséjére, engedelmes volt, ha bár a tevékenységtől valóságos ázsiai kényelemszeretete elriasztá. Én vállaltam el a cselekvést, fáradozásom nem maradt siker nélkül; de férjem egykedvű, és méltóságos rangját nyügnek tekinti...

- Minek tekintse másnak? - kérdi az ügyvéd, - nem kereste, úgy találta, - és nem örömet viseli, mint a talált ruhát, mit voltaképpen nem is ő rá szabtak.

- Nincsen fiunk? Szavalja a másik.

- Pályavégzett fiatalember, nyitva áll előtte a világ, nyilvános élet, kormányhivatalok, az ész és tudomány kulcsával a zárat könnyen kinyitogathatja...

- Apja érdemei után?

- Saját érdemei után, kedves sógorasszony, - a fiu vállalkozzék a munkára.

- Nagyon hosszadalmas ut, ásitani szeretnék, ha rágondolok.

- Én nem álmosodtam el, kedves sógornőm, a munka a legbiztosabb álmokergető, eredménye majdnem kétségtelen és legtöbb esetben, kielégítő.

- A földszinten?

- Én onnét beszélek, mert igazán csak ezt a helyet ösmerem, de mondhatom, hogy több boldogabb embert találtam a földszinten; mert kevesebb vágyat kisebb erszénnyel is megbirunk, - szeréntem pedig csak az a boldog, ki kevéssel is megelégszik.

- Elrontotta az étvágyát, hogy ilyen hasonszenvi adagokban is megtalálhatónak véli a boldogságot.

- Lelkem soha sem volt ilyen egészséges és mindenkinek merem tanácsolni, hogy ne kívánozzék az első emelet nyalánkságaira, ha aranybányát nem talált. A cifra-nyomoruság azért szánandó, mert sehonnan sem nyujtanak neki irgalomfalatot, mely mégis tengődtetné; hanem összemegy, mint a kallózatlan posztó s nem merjük azt mondani, hogy mi lettünk nagyobbak, hanem a ruha lön kisebb.

- Fél uton álljak meg, mikor az apa után a fiunak elmaradni súlyedés?

- Kiki magáért, a pályának bére az egyének számára van kiszabva, a ki a millióig akar elérni, az egyen kell neki elkezdni.

- Meghiszem, ha az eredményért birkózni akar valaki és a hosszú utra gyalog indul, - okoskodik az asszony, - én e kínos kezdeményezést oda ajándékozom akárkinek, legyen vele boldog, fiamnak rövidebb utat szántam.

- Biztos ön, hogy boldoggá teendi?
- *Tekintély* által igen.
- Szóról szóra igazat adok, ha a tekintélyt úgy érti fön, mint a szellemi sulynak természetes következményét, akkor a fiu hihetőleg boldog lesz.
- Önnek ma fölötté szigorú mértéke van, - türelmetlenkedik az asszony, - a világ nem olyan szőrszálhasogató, mint ön, a megkülönböztetést osztályok szerint veszi számba, - nem kérdi, honnét és miképp sodródott valaki a magasabb körökbe, leveszi a kalapot, hódol a szerencse fiának és kegyéért a kerék után is fut.
- Igaza van a sógornőnek, a világ így ítél, s az ügyvéd készségesen meghajol, - nem is kétlem, hogy unokaöcsém ilyen gondos és fáradhatlan anyja mellett könnyen fog boldogulni.
- Én nem vagyok mindenható, - igazítja helyre a méltóságos asszony, - férjemért elfogyasztani befolyásomat és türelmemet, és a Kardosok ezért még a köszönettel is adósak. Mondja a nő palástolatlan éllel.
- Meghajtom magam azokért a jelen nem levő Kardosokért, kik az első emeletbe kíváncznak.
- S ön nem örülne annak, ha fiamat megkülönböztetve látná?
- Magamért egy csöppet sem, - hogy családom nevét ilyen, vagy amolyan elő-toldalékkal említsék, előttem közönyös dolog.
- Mondom, étvágya megromlott - orvossággal él, vagy hány napi böjtöt fogadott, hogy ily karthauzi lemondást hallat? Kérdi a nő színtelt kedélyességgel.
- Ne higye, hogy beteg vagyok, kedves sógornőm, - kezdi az ügyvéd az őszinteséget, - én tudom, hogy ön vagyonának egy részét is föláldozta már a reményteljes jövendőnek, mit fiának szánt; mert azt hiszi, hogy így teheti őt boldoggá.
- Na,... ez már megint az egészséges gondolatokhoz méltó, - ... mondja a nő némileg földerülve, vigyázzon, vissza ne essék betegségébe...
- Azonnal visszaesem; mert én meg azt hiszem, hogy boldogtalanná teszi a fiut és önmagát is.
- Kegyetlen ember.
- Igazságos ember, ki nem tartózkodom megmondani, hogy ön idegen segély nélkül vagyoniilag elmerülhet fia miatt. Igazam van?
- Igaza van önnek,... mondja a nő majdnem szinpadilag... el fogok merülni: de én tudom, hogy ön támaszom leend.
- Sógornőm, a boldogság hit dolga, ön jobbra tart, én balra, mindketten mást hiszünk, s ha eltértünk egymástól: támasza nem lehetek. Őszintén szólva én a polgári társaságban a henyéket meggyülöltem, hazánkban minden osztálybelinek van teendője s a ki a magáét meg nem találja, vagy még megtalálni sem akarja, előttem elitelt ember.
- Ugyan, kérem önt, nem undorodott meg a sok munkától?... nem veszi észre, hogy a fölötté állók a fáradságot jó izüen megnevetik?
- Visszanevetem unalmukat és a szükségét, mely egykor fölébreszti őket.
- Még rokonának szükségét is?
- Az tökéletesen mindegy.
- Ha azt azért szenvedem; mert kölcsönöztem Kardosok előmenetelének?

- Rossz helyre adta ki tőkéjét sógorném... én ez összegért kezes nem leszek.
  - Maga, rut fösvény.
  - Ám legyek,... végrendeletem majd megmutatja, hogy mennyit ehettem volna meg.
  - Végrendelete is van már? Kérdi tréfa ürügyével, de remegő kíváncsisággal.
  - Egy hét óta már a pestmegyei levéltárban van. - Mondja az ügyvéd kétségtelen komolysággal.
  - Vigasztaljon meg egy nyájas tekintettel, - rimánkodik a nő, megfogván az ügyvédnek karját, hogy a rátekintésre kényszerítse.
  - Arczom nem hazudik, s ha eléggé ki nem fejezi titkomat, szóval annyit mondhatok, hogy fiáért ne reméljen semmit, - szemrehányását még éltében elfogadom.
  - Gyülöli fiamat?
  - Nevét önkezelével vágta ki szivemből, - reményilem, megmondá: hogy Aesopus szamarának állított, ki arannyal telt zsákot hordok, - most tudja meg, hogy nem az ő számára.
- A méltóságos asszony elhalaványult, a szemrehányást fia helyett magának tárta, s az ügyvéd őszinteségét eltalálta, midőn ingerülten kérde:
- Ön persze nem fog megbocsátani a meggondolatlan fiúnak?
  - Akkor magam bizonyítanám be, hogy valamelyest hasonlítok Aesopus türelmes állatához.
  - Uram!... mondja a nő kinos elszántsággal, - megérdekltettem e megaláztatást,... hogy egy gyöngé órában fiamat az ön irodájában prókátorinaskodni engedém, és kenyéréhes ficzkók mellett egész évig fetrengeni hagytam; de részben azt hittem, példa lesz a fiúnak, hogy *mily alacsonyból* fogna magától fölkelni, ha anyja nem védelmezné.
  - Köszönöm ez őszinteséget, - mondja az ügyvéd fölegyenesedve, - látom, idáig mily áldozatba került önnek lehajolni hozzám.
  - Igen, megerőlttettem magamat.
  - Kár volt, - véli az ügyvéd, - a meghívó jegyre rá lehetett volna írni, hogy Kardos István helyett *erszénye*.
  - Ezt ön magától is megérthette volna,... mondja epével a szétpattanni akaró asszony, - *a ki a diadalkocsiba nem tudott fölkapaszkodni, elégedjék meg azzal a szereppel, hogy tolja vagy huzza.*

A ludmereg ennél büszkébbet és gorombábbat nem mondhatott, Kardos Istvánt a nagy bánalom úgy megrohanta, hogy a teremnek ellenkező oldalán akart kimenni. Kalapját már elfeledte megkeresni, födetlen fővel ment le a lépcsőn, s midőn az inas utána futott, hogy kezébe adja, bámulva nézett az inasra, hogy miért nyújtja neki a kalapot. A bérkocsis messziről meglátta, nyitva tárta az ajtót. Beemelteté magát a kocsiba, pedig azt sem tudta már, hogy ez ő rá várakozik. A bérkocsis haza vitte, megállt a kapu előtt; de az ügyvéd nem szállt ki, a mély bánalom a külső tárgyak iránt egészen eltompítá. A bérkocsis leugrott a bakról, kinyitá az ajtót, kísérite az öntudatlant, ki a bérkocsist elfeledve, megszokott ösztönből vánszorgott föl lakásába.

Vendel kinyitá az ajtót, urának szótalanságát megszokta, de a későbbben föltekintő bérkocsis gyanujából föltekint urához, és őt a nyugágyon végig nyulva találta.

Megrántá Vendel a csöngetőt, a zajra Sipos besietett, és Vendel intéséből rögtön gyanítá, hogy pártfogójának állapota egy lépéssel sincs távolabb a végveszedelemtől, - utasítá tehát a bérkocsist, hogy a nevesebb orvosok után szaladjon, hozzon kettőt, hármat, a mennyi befér a kocsiba.

A nőtelen emberek ügyetlenségével sürgölődtek a szenvedő körül, egyik sem tudta mit lehetne czélszerűen alkalmazni, - a beteg pedig mélyen hallgatott.

- Erőltesse meg magát néhány szóra, - mondja Sipos a szenvedőnek fejét karjára emelvén, - leghűbb barátai vannak ön körül, és segíteni akarnak önön.

Kardos nehezen fölveté szempilláit, Sipost erőlködött meglátni, mint ha meg akarná ösmerni. A fiatalember a szeretet édes szavaival igyekvék ébren tartani, és eszméjét földidézni, - kezét is megragadá, hogy a gyöngéd érzés villanyával erősítse meg. Vendel kínosan tipegett, topogott határozatlanságában, a kámforos pálinkára gondolt, attól a huszár is meggyógyul, meg a lova is, - azt akarta behozni. Megint visszafordult, az urak okosabbak akarnak lenni, hideg vizet isznak elkábulás ellen, - ne muljék rajta, egy korsó vízzel hamar megfordult az előszobából.

Sipos meglocsolta az öreget, homlokát dörzsölé, folyton kérve, hogy szóljon néhány szót, s az ápoló nagy erőlködéssel mondja:

- Elkényeztetett vén gyermek vagyok s egy gyöngé asszonynak bántalma megszakasztja bennem a lelket.

Megint visszaesett öntudatlanságába, s a legelőször megjelenő orvos megvizsgálván a szenvedőt, kézzel mutatá, hogy az öreg ügyvédnek hihetőleg ez volt legutolsó napja.

Az alkalmazott vérelesztés a hiányzó bizonyosságot is megadta, - semmi remény többé, - csak a hátralevő perczeket kellett még megszámlálni. Még egyszer fölveté szemeit, Siposnak pillantásával találkozáék, ez volt a legutolsó percz, - és *meghalt*.

A szükséges törvényes személyek leltározták a vagyont, ekkor meglelék a lepöcsételt levelet a mérnökhöz, a külsőre rá volt írva, hogy halála után azonnal elküldendő a levél, az illetők el is küldték rendeltetése helyére, valamint a végrendeletet is fölbonták, s a rokonokkal hiteles másolatban közlék.

Ujra éledt a méltóságos asszony, tehetségeinek méltó tér nyílt, ügyeskedni, terveket szőni, bonyolítani, - ez volt az ő éltető eleme! az egyik játék elveszett, keverjük újra a kártyát.

Váratlan dolgok.

A somogyi ház megcsöndesedett a pesti vendégek eltávozta után. Az apa kereste az alkalmat, hogy az anyával beszélhessen s a tárgy miatt ügyesen el kelle távoztatnia a leányt.

Értelmes apák- és anyáktól hallám, hogy a gyöngéd házasságok között a leánygyermek sorsáról való tanácskozás, míg az csak gyanításból és találomra megyén, méltó párja azon valomásnak, midőn két ügyetlen fiatal először nyilatkozásra készül.

Arról beszélni, hogy a legföltettebb kincset részben leszakítsák szívékről, és vágyjanak megjelenésére annak az idegennek, kit alku szerént megrendelni nem lehet, nyugtalankodni és reményleni, hogy innét vagy onnét, ma holnap, nem sokára, inkább előbb, mint későn, megjön-e, hogy a szülők aggodalmáért a féltett gyermeket elvigye?... Kényes beszéd tárgy, bánatos foglalkozás; de mellőzhetetlen.

Mérnökék hosszan beszélgettek, az anya rövid közbeszólásokkal végezte el a magáét, az apának engedte a nehéz beszélgetést, ő csak könnyekkel győzte, melyek sem a bánatnak, sem örömnök jelei nem voltak; de a mérnök nem is vigasztalta érte.

Bevallák e bizalmas beszélgetésben a szülői gondot és jelentkező időt, mely a hajadonnak útját kijelölte, s hogy a kaput nem lehet zárva tartani a jelentkezők előtt. Mint a hosszú számvitelnek egyes tételeit, ők is összeszámiták a leánynak adott jó tanácsokat, az irányt, melyben vezetni akarák, valamint a lelki képességet, mely az ő gondjuk után a jövőről is némi megnyugvást nyújthat.

Annyit beszéltek, hogy a beszélgetést befejezhatték volna; de a hosszú beszélgetés után egy-egy toldalék még akad, s az anya az előzmények után gyöngéden figyelmezteté az apát, hogy az anyagi jövőjük egy véletlen baleset ellen biztosítva nincsen.

- Ez kemény kérdés, - ösmeri be a mérnök, - röviden fogok reá felelni. Grófom megengedte, hogy egy kínálkozó nagy munkát elfogadhassak. A munka nagy; mert a műértésnek magasabb fokát veszi igénybe, de egyszersmind jutalmazó is. E munkát a napokban megkezdem s bevégeztével akkora összeget hoz, mekkorát szűk erszényünk nem látott.

A mérnök a részletekbe bocsátkozva bőven megmagyarázá nejének, hogy műve, mint szakában remekmű, rövidebb idő alatt tekintélyes összeggel jutalmazandja fáradságát, ez okból úgy intézkedik, hogy a nyár végen munkához lásson és jó részt végezhesen el az ősz derekáig.

A nő megnyugodott, gyakran jelentkező aggodalma oszlani kezdett; mert a váratlan jutalom nagy támasz lesz az ő takarékosága mellé.

A részleteket szükségtelen elmondanom, elég az hozzá: a mérnök, hajlott korát nem kimélve, ernyedetlen szorgalommal intézé munkáját, s a napnak hosszát a szabad ég alatt tölté. Segédei nyughatatlankodni kezdenek a terhes foglalkozás miatt; de hiába, a mérnök nem tágitott, s egyik szeles napon a vízi méréseknél segédekének hanyagsága miatt fölbosszankodván, a vízparti latyakban órákig elkóválygott a lánczhuzók után.

Vége lévén a mérésnek, a szél élesen fújt a sik téren, s a mérnök gyanítani kezdé, hogy a nagy igyekezetből elengedhetett volna valamit; mert az átázott lábak nem akartak kellőleg fölmelegedni. - Egykor ilyen bajra nagyot gyalogolt, és alkonyatra készen volt bajával; de az öregemberből az évek során sok meleg kifogy, és a hiány miatt a meggondolatlanságnak kára hamar jelenkezik.

Erőltetni akarta másnap a munkát; de hasztalan, a láz erőt vett testén, és ágyba dönté a mérnököt.

Mint képzelhető, a mérnök baján ki akart fogni, két napi nyugvás után fölerőlködött, de a baj a mérnök elszántságával daczolt; tehát az orvos tanácsára családjához viteté magát. A láz az uton hatalmasan kitört, akaratossággal többé nem lehetett egyensúlyozni a nyavalyát, s az orvos határozottan kijelenté, hogy a munkát egyelőre félben kell hagyni. A mérnök nem szólt, a nagy óvatosságot az orvosok szakmaszerű hűhójának képzelé, s ha láza elmúlt, az egykori erélyt idézé föl, hogy a bajt mintegy megvesse. Föl-fölkelt, dolgoztatni akart; de néhány óranegyed után megint az ágynak nyugalmához menekült. Ez erőlködések elgyöngíték, s a baj új rohammal támadá meg a beteget.

Az orvos panaszkodni kezdett a betegnek makacskodásai miatt, s itt-ott néhány szóban a mérnökné előtt a felelősséget kezdé magától elhárítani. A nő szerette volna nem hinni az aggodalmat, - egykor a férj a meghüléseket átmeneti bajnak tekinté, és az orvosok aggodalmát szokásos fontoskodásnak állítá. A nő e szerént szerette volna az jelenlevő állapotot tekinteni; de az orvos a felelősséget ismételve emlegeté, és vonásai elárulák, hogy egy idegen előtt bizonyosan többet is mondana.

A nyugtalanság befészkelé magát szívébe, s férjét aggodalmasan őrzé, hogy fölkelni ne engedje. Az orvosságot percnyi pontossággal beadá, a mi meg volt tiltva, a betegnek rimánkodó kérésére sem adá meg, s e szigorúság a mérnökkel észrevétette, hogy az orvos utasításai szerént cselekszik.

Néha készakarva lehunyá szemeit, hogy szinlett nyugalma nejét megvigasztalja. A nő gyöngédeden foga meg kezét, hogy a vérnek lüktetéséből kitalálja az álomnak nyugalomszerű jótékonyosságát; de tapasztalata a heves lüktetésnek nem hitt, s egy-egy könnyű csöppent a betegnek kezére,

A beteg megérezte a meleg könnyűt, és a hű nőnek bánata a lehetőségre készíté el a beteget. Aggodalma elébe rajzolta családjának jövődjét, a nyugdíjnak tisztességes alamizsna a neve, erre támaszkodni akarni könnyelműség lenne. Nem vétett isten ellen, midőn remélte, hogy gyermekük még az ő életében fog kiröppenni szárnyai alól, s egy becsületes férj mellett a jövődönék útja nem kétséges. Ha a nyavalya erősebb lenne, s e birkózásban ő lenne gyöngébb, néhány év alatt a meglevő kevés vagyon a nélkülözésre szoritaná szeretteit.

Most fontolá meg, hogy a hét kövér esztendő hét soványnak szükségére volt kiszámítva, ámbár multjában a hét kövérrel nem találkozott, és mégis nagyon hitte, hogy a hét sovány nem fog kimaradni. Szíve összehúzódott, egy pillanatra valami vádféle akart megszólamlani, de a támadásnál az önvédelem is fölébred, a hosszú pályának becsületessége, ez a bizonyítvány, mely a végórát megdicsőíti, azt a végórát, melyben mások először vallják meg, hogy kincseik az ártatlanok bánatából halmozódott össze, és gyanítják, hogy a büntetés a gyermekeken és unokákon fog végrehajtatni.

- Jobb így meghalni! Gondolja a mérnök, nagy lélekerővel szakasztván el néhány percet a testi bajok uralma alól, és elszámlálá, miképpen mivelé gyermekének lelkét, meg fogják-e a nélkülözések törni, elmulasztott-e valamit, mi a tanulmányokban hasznos eszközzé válhatnék a gyermeknél? A felelet minden kérdésben kielégíté, s a jó emberek hitével azt merte sugni önmagának, hogy ha az apák bűne megostorozza a gyermekeket és unokákat, nem hiányozhatik mértéke az apák erényének; tehát ha el akar jöni a végóra, készen találja minden perczen.

Fölveté szempilláit, nejének bánatos arczát keresé, s ime, a nő egy levelet tart kezében, és rég várja, hogy férjének átnyujthassa.

Az ügyvédnek levele volt, a mérnök feltöré, és az előbbi lélekdiadal befolyása alatt minden izgalom nélkül nyugodtan elolvasá. Az elolvasott levelet két kézzel mellére foga, - jobbkor nem jöhetett, - a levél egy olyannak halálát monda be, ki a végórában a rokonszeretetet többre becsülte a hátrahagyott élet mammonjánál. Végórájánál legyen ő gyöngé, és bánja meg, hogy idáig fölemelt fővel jött el? Hasonló sorsot kívánjon, mint azok, kiket az élet kapujánál megállítanak a szennyes szenvedélyek, közönséges bűnök és szánandó gyarlóságok, előnyújtván a hosszú számlát, és nyakába akasztják a terhet a más világra? Nem,... az utolsó órának ne legyen ilyen nyomorusága, szeretteit isten oltalmába ajánlja, és a mit még erényképpen gyakorolhat, e földön megbocsát az elhunyt rokonnak.

Nejének nyújtá a levelet. A nő elolvasván annak tartalmát, jónak látta megvallani, hogy az ügyvéd szintén megvallá kilétét, és hogy ők szeretetét viszonzni merték.

- Férjem! - mondja a nő,... egyéb részleteket is elmondva, - megbocsátasz, hogy az őszinteséget visszautasítani nem tudtuk?

- Titkolódzástokat megáldom, - mondja a mérnök, - szeretetetek malasztja volt utolsó napjainak. - Az élt nem érthetem meg, mert én is ember vagyok,... az elhunyt emlékezete most már meg van szentelve előttem is.

A lelkesülés megifjítja erejét, a napnak felében háttérbe szorult a baj. A mérnök beszédessé lőn, nejét, leányát elhalmozá gazdag eszméinek özönével, s a derűtségben az anya megbocsátható gondossággal szóba merte hozni az elhunyt rokonnak végrendeletét.

- Kedves feleségem, - mondja a mérnök - szeretnéd leányodat gazdaggá tenni?

- Jól mondad, férjem, - *leányomat!* - az aggódó anyának gyermekéért szabad a reménybe kapaszkodni.

- *Remélj*, - kedves feleségem, - mondja a férj minden kétértelműség nélkül mosolyogva, - szegény rokonunk jobban ösmerhette az emberi czivakodást mint én, ilyen dologban nem méltó vitázni, s ha csakugyan rám szavaznának, te lennél megjutalmazva reménységedért.

- Így megígéred, hogy a szavazatok eredményét nem utasítod el.

- Szegény asszony, olcsóért akarsz megalkudni a szerencsére, - tréfál a mérnök, - nem zavarom álmaidat, a reménység kecsegtet, ám remélj, férjednek ez ügyben teendője ugy sincs.

- Arra nem is sürgetnélek, - mondja tisztelettel a nő, - óhajtom gyermekemtől eltávolítani a szükségét; de legtiszteletreméltóbb öröksége apjának egyenessége, mely hunyászkodásra nem alkalmas.

- Látom, feleségem, férjedet megértetted, - mondja a férj meghatottan, - s az az értelem, mely egy zordon kéreg alá tudott pillantani, tájékozandja magát az életben is, ha kidőlnek mellőletek. Bizom eszedben, mint boldogítottál szeretetteddel,... ez az én megnyugvásom.

A külső teendők kiszóliták az asszonyt, a mérnök aközben nyugodni óhajtott; mert a délutáni körülmények kifáraszták. A láz nagy erővel rohanta meg, s az alkonyat után érkező orvos a körülményeket olyan gyanusaknak találta, hogy éjszakára nem mert eltávozni.

Az orvosok leginkább félnek az olyan emberektől, kiket a hosszú életben a nyavalya ritkán látogat meg. A mérnök a bajt alkalmatlan vendégnek tárta, kit ki lehet nézni a házból. Foglalkozásánál fogva a szabadhoz szokván, megedzett teste nem volt fogékony aprólékos járványos bajok iránt, hosszan fekvő pedig éppen sohasem volt.

Az orvossal beszélgetvén, az orvost a multtal akarta levitázni, bizonyítgatá, hogy a betegséggel is szemközt lehet állítani a lélekerőt, s majdnem elragadta az indulat, midőn az orvos többet várt az engedelmes megadástól, és ezt mindjárt alkalmilag követelte is a mérnöktől.

Éjfél előtt nem csillapult a baj, - a láz utáni állapot a műértőt szintén nem elégítette ki.

- Mért nem fekszik le? Kérde a mérnök az orvost, midőn hozzátartozói a mellékszobába távoznak.

- Az én tisztem örökösét parancsol, mérnök barátom.

- Bizony gyöngé legénynek tart ön engem! Véli a mérnök lelkét baja fölé küzdvén.

- Én nem; hanem a nyavalyát ösmerem hatalmasnak.

- Mérkőzzünk, - mondja a mérnök, - ön a haláltól félt engem?

- Arra legutoljára is ráérek, mérnök ur; de nem távozom, míg a jelek kedvezőbben nem mutatkoznak.

- Testem fáradt, orvos barátom, a nyugalmat óhajtom nagyon, - nem tagadom, - de lelkem oly könnyű, mint mikor ifjú koromban a hegytetőn álltam.

- Ez is kórjel, azért megtiltom a beszédet.

- Ugy küldje be nőmet és leányomat, - hadd kívánjanak jó éjt!

Az orvos habozott, végre fölkel, behívá a nőket, kik a betegnek könnyebbülését vélték, szeretetteljesen megölelék a beteget, és jó éjt kívántak neki.

Az ajtó betevődék utánuk, az orvos újra az ágyhoz ült, és ujjával inte a betegnek, hogy csöndesen maradjon.

- Engedelmeskedem a hatalom urának az égben, - mondja a mérnök dicsőült arczzal, a rám bizottakban hiven sáfárokodtam, - lelkem földi tanyájából elköltözni vágyik, - isten önnel, emberek barátja.

Ekkor szemei lezáródának, s az orvos az ütére tévé ujjait, hogy tanulmányait igazolja, és számítsa, hány dobbanást érez még a kifáradt testben. Az óra gyorsan lejárt, az orvosnak teendője elvégződött; de nem állhatá meg, hogy fönnszóval ne mondja:

- *Ha a test megbírná az engedelmisséget, ilyen lelket örökre fogna szolgálni.*

A következő fájdalom leírásától fölment az olvasó, az események más irányt adtak az ügyvéd végrendeletének, melynek lélektanilag jól kiszámított célja volt a kapzsiakat indulataikkal megbüntetni, és úgy irányozni, hogy családjukban a valódi értelmesség és szellemi érték előtt tisztelettel hajoljanak meg. Az ügyvéd rövid lefolyást ígért az ügynek, hisz az érdekek a czivakodást gyakran kifejtik, s úgy számított, hogy fél év alatt a dolog azon vágásban lesz, melyet ő voltaképpen akart.

Egy halálozás helyett kettőt mért a családra a végzet, az özvegynek és leányának a szegénység maradt, - szegénységük egyéb menedéket nem mutatott, ellenükben a világ szójárása szerinti elemek, az életrevalóság és kapzsiság előkeresendi a hatásos fegyvereket, melyek a győzelmet feltételezik.

Az anya és leány a gyásznak első hetében kényszerítve volt ügyük rendezésére. A háznak néhány jó barátja mondott is nekik jó tanácsokat; de azok inkább ijesztők, mint megnyugtatók valának. Az anya most már elhatározá, hogy bevonul valami mezővárosba, - és a megérkezendő nyugdíjnak számszerű értékehez szabja jövő életmódját.

Rövid volt a remény, melyre férje föl szabadította, - arra most már gondolni sem lehetett; de a sok tünődés eszébe juttatá Sipost, kinek tanácsára utasítá a nagybácsi; - nem is késett tudósítani őt, kérvén, hogy viszonyaik szerint jó tanácsát ne vonja meg tőlük.

Sipos harmadnapra megkapá a levelet... Éppen a törvénytörés első napján. Legsürgősebb tárgyait összezsömöríté, hogy utnak induljon.

- Hova megyen, tekintetes uram? Kérde Vendel egész szomorúsággal; mert mióta Kardos ügyvéd meghalt, a vén daru leereszté szárnyát.

- Jó, hogy kérde, kedves Vendelem, - tudja-e még, hogy adósa vagyok?

- Gyufa ára lesz az mindössze is.

- Nem azzal, Vendel,... mondja Sipos kezét nyujtva az öregnek,... az árvák sorsát kötötte lelkekre,... s én elvállaltam e szép gondolatot, azért megyek egy hosszú utra, hogy ez adósságomat kezdjem lerovogatni.

- Ej... tekintetes uram,... nem feledte el a vén huszár kérelmét?

- Olyankor találta mondani, édes Vendelem, mikor az árvák őrangyala is ébren volt, és én megmutatom, hogy én sem hallottam hiába.

Az ügyvéd.

A jó lovak tanyája volt Magyarország, s a jó lónak még a sáros ut sem igen gátja, ha van sürgetője jó szó és borralalóban. A Budától Fehérváron keresztül vezető uton váltott lovakon hajtattott Sipos a Balaton felé, az alatt a részvét mellé a szívnek indulatja is sugdozott valamit.

Harmadnapra délben a gyászolókhöz kopogtatott be. - Válasznak jöttem el! Mondja az özvegyhez közelítve, és szíve ösztönéből az odanyújtott kezet hirtelen ajkaihoz emelé, mielőtt megakadályozhatták volna.

- Elhagyatva vagyunk! Mondja a nő könyekre fakadva.

- Özvegy asszonynak szabad ezt mondani; barátjai meghallgatják, és a panasznak felét az elkeseredésnek számítják be.

- És a másik felét?

- Találjuk orvosságát annak is, aztán megindulunk a legbiztosabb uton az élet gondjai felé.

- E gondok *előre* elfárasztanak engem, ki a világot a somogyi faluk egyikében nagyon kicsi könyvből tanultam.

- E könyv sok igazat mondhatott, s a mi hiányzik belőle, szabad utánpótolnom?

- Jó gyermek, - mondja a nő szeretettel, - nagy gondot vállalt magára, ki ne fáradjon bele.

- Mint ügyvéd a kétségbeesett pörökre is fogok vállalkozni, - de itt egyelőre nem fogunk pörbe állni.

- Mára a nyugalmat válassza ön a hosszú ut fáradalmára, holnap aztán beszéljünk a kicsiről sokat.

- Látom, engem mindig kényeztetni akarnak, - jegyzi meg Sipos, - kényelmes kocsiban jövök idáig, a zalai hegyek folytonos élvezetet nyújtanak, s rám fogják, hogy elfáradtam. - Nem, ezért nem jöttem, - önöknek jó barátra van szükségük, egy példánynak ajánlkozom, úgy hiszem, Kardosoknak van joguk ahhoz, kit egy rokonuk tett emberré. Elfogadnak, hölgyeim, kész szolgáljuknak?

A mérnökne kézzorítással felelt a fiatal ügyvédnek, elvezeté a vendégszobába, hogy kényelmét az első órában meg ne zavarja, azonban rendezkedett az ebéd iránt, hogy a váratlan vendég a gondosságban a kitüntetést is észrevegye.

Jolán tudta, hogy anyja irt Siposnak. A bácsival lefolyt beszélgetésben megvolt az ok a levélnek megírására. Várta is a választ, egy értelmes jó barátnak meleg részvétét, s íme, levél helyett maga érkezett meg. A szenvedések érlelik az embert, a nagy fájdalom átalakít, s ha nem akarjuk is például állítani, hogy a nagy ijedtség a fiataalt össze fehérítette percznyi idő alatt, kisebb mértékben nem kockáztatunk semmit, mondván, hogy az apának meghalálózása leleplezvéen előtte a rá várakozó küzdelmet és talán nélkülözést, a fiatal hajadon tűnődött, miben könnyebbíthet anyján? Segítségére lehet-e annak, kit idáig *csak szeretni kellett*.

A lélek munkásságra szólíttaték a szenvedés által, a szemek, melyek a multban a külső tárgyakkal foglalkoztak egyedül, - egyes perczekben most már egy ponton nyugodtak, és azt sem látták; irányuk a benső küzdelem felé fordult, a gondolatokra, melyek az akadályokon át hidat keresnek; a vállalkozásra, mely a szokatlan uton megígéri, hogy tétovázni nem fog, és az elhatározásra, mely csüggedni nem akar.

E tusában az arcra lehelődött egy finom vonás, mely a gyermekes arcnak áldott gömbölyűségét meghosszabbítja. A szemek, elejtve a kíváncsiságnak fürgeségét, a tárgyat óvatosan keresik, - nem meglátni, fölfogni akarák a megragadt tárgyat, mely körül most már véleménye van, a szépnek, jónak, hasznosnak vagy az ellenkezőnek fogalma szerint.

Csudálatos a természetnek e rajza, - e titkot csak a nagy művészek kísértik meg utánozni, s egy vonással mindent mondóvá varázsolnak egy arcot, melynek dicséretére előbb nem mondhattunk volna többet, mint: *egészséges, jó színben* van, - s az alkalmazott vonás ihlettséget varázsol fölé, és beszéli a léleknek titkát.

Nem volt nagy időköz, mióta Sipos nem látta, - a kornak haladása nem rajzol ily sebesen, annál többet vihet végbe a fájdalom, mely életünket átalakítja, és a rózsapiros arcot egy szempillantás alatt liliummá fehériti.

A leány arczán bevégeződött az alakulás, a szépnek fogalmához többet nem lehetett adni. Sipost meglepte a kifejlődés, az arcnak értelmessége követelőbb lőn, s a tájékozást újra kellett kezdenie, hogy e leánynyal szemben az ő egyénisége nem marad-e hátrányban?

Még ebéd előtt találkoztak a fiatalok.

- Nem vigasztalom önt, - kezdi Sipos, Jolánt egyedül találva a szobában, - csak arra kérem, higgye el, hogy veszteségét megbírálhatom; mert magam is érzem.

- Ön nekünk jó barátunkul van hagyva, - mondja Jolán - ön messze földről sietett hozzánk, ez nagy bizonyítványa nemes indulatának, s én önhöz folyamodom egy nehéz munkáért.

- Mennél nehezebb, annál több kedvem van hozzá.

- Igen nehéz lesz, anyámat kell megvigasztalnia. - Mondja a leány meghatottan, - anyám nem szól, gondját el akarja rejtteni; mert engem véghetlen szeret, - s bánkódásában nem akar engem a jövőre fölbresztetni. Nincs bátorságom megmondani neki, hogy gondját kitaláltam; mert akkor kimondanám előtte, hogy engem a jövőnek fáradaival szemközt még gyermeknek vél. Anyám annyira szeret, hogy e bírálatot kimondani nem meri, ha pedig eltalálom és nyilvánítom, elárulom, hogy az anyának leánya fölötti ítélete által lelkem sérelmét látom. Ön férfi, nem ítéli meg a leányt, ha ilyen helyzetben egyszer bőbeszédű lesz, kénytelen vagyok a sok szóhoz folyamodni, hogy megösmerjenek azok, kik rólam beszélni fognak. Atyám üres óráit a szeretetnek szentelé, tanított olyan dolgokra, melyekről egyelőre azt véltem, hogy tudásuk lelki gyönyörűség. Halála óta más véleményem van, kétségtelen, hogy apám világösmerő ember is volt és közleményeit számítással nyújtá azon időkre, melyekben azok hasznosakká válhatnak. Élénken emlékezetemben vannak szavai, a gyöngéd szeretet ihlete, melylyel játszva, komolykodás nélkül nyújtá az élményt. Soha sem éreztem szigorát, még kevésbé tudhattam akkor azt, a mit most, hogy együtt apám és oktatóm vala. E támasz kidőlt mellőlünk, az ő gondja hátramarad; mert annak tárgyai mi valánk, főleg én, s anyám tusakodik, hogy e gondból szabad-e valamit nekem juttatni, elbirom-e részemet? holott azt még megmondani sem meri. Ön barátunk, mint harmadik személy elfogultság nélkül láthatja, hogy anyám bánatának tárgya főleg én vagyok, kit kimondhatatlan szeret. A napsugártól, a szellőtől is megvédene, a gondot el akarná zárni előlem! mert azt neki kellene bevallani. Bátorsága nincs, én biztatni nem merem, hogy meg ne lepjem, tehát önhöz folyamodom, ön ösmeri a nagy világot, melyben a nőnek is jut tér, melyre az atyai gond elkészített; de anyámnak nem mutathatok oklevelet, mint az ügyvéd, mérnök, orvos, hogy e bemenetijegyfélével bizton megindithassam és ő kétkedés nélkül velem együtt lépni merjen. Ma, vagy holnap sokat beszélnek együtt, bátorítsa föl ön; és ha talált olyan tért, mi a nőt megilleti, az én készségem győzze meg önt bátorságomról s vállalkozásom miatt ne legyen akadályuk. Értse meg a sokból a kicsit és legyen jó barátom anyám előtt.

- E megbízatásra nem mertem volna gondolni.
  - Önt is megijesztettem?
  - Meglepett kisasszony.
  - A mi önnél meglepetés, anyámnál *félelem*.
  - Igen, mert én azt hallom, a mit nem vártam.
  - Tehát őszintén mondja meg anyámnak, a mit ő nem *hisz*, és ha őt meggyőzte; két embert tett egyszerre boldoggá.
  - Hát a harmadik? - Kérdi Sipos hirtelen utánmondván a szavakat a megelőzötteknek, mintha magát akarná a vágásba kergetni.
  - A *harmadik*? - ismétlé Jolán, - önt már egyszer megáldák azért, hogy harmadik személyben az ellenkezőket, egyesítette,... s ha a *boldogítás* önértet jutalmazó, e jutalmat másodszor érdemli meg.
- Sipos tisztelettel hajtá meg fejét, - a leánynak szavai nem bonyolíták ki a csomót, melynek szála volt a kérdés, - melyre ő nem várt csattanó feleletet, de nem is utasítá el, - akképp a fiatal ügyvéd még jókor visszatartózkodék, hogy az *ügyvédet* ne jelentse be, ki idejekorán már a *honoráriumról* is említést tesz, habár érzelemben; de ez éppen itt nagyobb bankjegy, mint az, melynek egy példánya a Rothschildok londoni főirodájában drága keretbe van foglalva.
- Az ebéd készen várta a vendéget, s a délutáni órák lefolyásáig a gyászesemények részletének körülményes elmondása tölté be a társalgási időt.
- Alkonyat előtt a mérnökné a kis kertbe vezeté vendégét. Jolán eltalálta, hogy az anya a hosszú utról jött vendégnek drága idejét akarja meggazdálkodni, - nem ment velük, holmi teendők miatt a lakban maradt.
- Ketten vagyunk, - kezdé a mérnökné,... hallgassa meg kegyed egy özvegynek gyónását.
  - Teljes készséggel, asszonyom, - mondja Sipos - a kinek gyónnak, az hallgat; de fölteszi, hogy a gyónó az ő vigasztalását nem utasítja el.
  - Imádkoztam e vigasztalásért; mert bánatos agyam nem találta ki. Nem titkolom, csekély vagyonunk kamatja és még szerényebb nyugdíjam világosan mondja, hogy ahhoz szorgalmamnak kell a toldalékot megszerezni. Utat kerestem, - nagy város, kis város, hol sohasem éltem, nem vezetett ki a hinárból, - faluba nem áshatom el leányomat, rokonaim nincsenek, - mit ér egy gyámoltalan özvegy? mondja meg ön nekem.
  - Csak az özvegyről beszéljünk?
  - Lányom e beszélgetésben csak toldalék, - őt számba sem vehetjük, - jó, engedelmes, szerető gyermek; de éppen csak gyermek, előtte a világ titok, s e titokról az anya nem veheti le a fátyolt, ha megölni nem akarja.
  - A tőkének kamatját, a nyugdíjnak összegét ön bizonyosan takarékos élethez arányosította, erről nem szólok, - mondja Sipos a kert lugasában egy himzőkeretre feszített finom fehér varrást kezébe fogva, - most számítsuk azt a tőkét, melyet ön számba nem vett, - és hogy rávezessem önt, kérdezze tőlem, hogy én miből élek?
  - Ön ügyvéd, - ön tanulmányainak gyümölcsét élvezi.

- Szóról-szóra, - asszonyom, - Pestre érve tiz forint volt egész vagyonom, s a vámházig fűtyörészve mentem, mint a ki uradalmából jön, - vagy tán még épebb kedélylyel; mert biztam erőmben...

- S abban, a mit tud!

- Igen, abban biztam, a mit tudtam; és mindenkinek ezt a tanácsot merem adni, - mondja Sipos, és hirtelen átsapva a himzőkeretre, mondja, nem láttam szebb fehér himzést ennél.

- Kedves lányom, - mondja a mérnökné nagy sóhajtással, - megkeserít anyád, ha megmondja, hogy az ilyen diszmű nem az árvának kezébe való.

- Az istenért, halkán mondja ki ön e keserű szavakat, - kap a szóba Sipos a mérnöknét kezénél is fogva, örüljön ön inkább e szép példánynak, ez a kendő letörli az ön könnyeit.

- Ez a kendő?

- Igen, éppen ez a kendő, ha ön hajlandó hinni az én szavaimat,... s kezdeményül kérdem: okos ember volt a mérnök ur?

- Istenem!... sóhajt a mérnökné másodszor is, - mindig félve gondoltam arra, hogy e bölcs embernek nevére mertem lenni.

- S azt hiszi ön, hogy leányát nem ékesítette föl olyan tudással, mi őt hasonlói közt megkülönbözteti?

- *Tudom* is, Sipos ur, - s ez az én bánatom, hogy e leány többet tud, mint a mennyit a szegénység elbir.

- Még egyet kérdek, - össze-vissza, de nem ok nélkül, - van e kendőnek párja?

- Párját grófunk leánya vitte el esküvőjére; mert, amint monda, hozzá hasonlót Parisban sem leltek. Felel a mérnökné egy könyűt hagyván lefolyni arcán, honnét a himzetre hullott.

- Mondám ugy-e, hogy e kendő letörli az ön könyűjét,... a véletlen is mellettem bizonyít, megmondom, miképpen. Az apák kivételesen volnának összehasonlíthatók a mérnökkel, a lányok szintoly kevéssé a mérnök ur lányával. Ma a tudást aranynyal mérik föl, a kinek nincsen, mástól veszi; mert a világ halad, korunkint többet kíván, s a nagy városokba sietnek, hogy ott megvegyék. Nem volna ön hajlandó a tudást másoknak eladni, - e kendőt egy hercegnő megirigylene, - ne a kendőt adja el ön, hanem a munkának titkát. A kisasszony mondja el másoknak mindazt, mit az értelmes apától hallott, és annyiszorosan lesz megfizetve, a hányak elmondja. Kövessék az én példámat, gyümölcsöztessék a tudást.

- Pesten?

- Pesten, az ország fővárosában, százezer ember között.

- Istenem! ha bátorságom volna.

- Asszonyom, bátorságára nem számítok, - a nők a kicsit ki merik mondani *nagyon*, - jegyzi meg Sipos egy mosolylyal; de a nagyot annál kevésbé gondolják ki, - a bátorság önnek nem lesz tanácsadója; hanem a kényszerűség.

- Jaj, csak ne volna az a Pest olyan nagy.

- Ha kisebb volna, nehezebben férnénk el benne, tehát igen vagy nem?

- Ugy, ugy, zaklasson ön, - ne hagyjon habozni, magamban azonnal elsülyedek.

- Mitől fél ön? - Pesten közelükben leszek, befolyásomról és jó tanácsomról tetszésük szerint rendelkezhetnek, a sikerről pedig jótállók. Ér-e valamit az én szavam?

- Meg vagyok fogva, kedves Sipos, - én mindjárt indulni is szeretnék; mert ha már az ország-
uton volnék, jobban hinnék engyarlóságomnak. Ilyenek az asszonyok, kedves uramöcsém,
elmondunk százszor egy imádságot, azt véljük, azzal teendőnket elvégeztük; de cselekedni
gyöngék vagyunk.

- Most már nem engedek, szavát adta az egyezésre.

- Szavamat adtam; de még ráadást kérek, - mondja az asszony küzdelemmel, - nehéz próbatét
volt ez idáig, ne hagyjon belesülni, szivemben oly szépen meg van írva az ön jó tanácsa; de
leányomnak, annak a gondtalan jó gyermeknek, nem tudnám elmondani, hogy most pénzért
kell eladni tanulmányait; mert kin egy anyának azt mondani: röpj, kis madaram, anyádnak
tápláléka kettőnknek kevés, dolgozzál, ha szenvedni nem akarsz.

- Ne alázza, meg ön egyetlen gyermekét.

- Ő fog megítélni engem.

- A mérnök urtól tanulta volna e kegyetlenséget?

- Ah,... őt csak áldva emlitsük, - mondja a nő majdnem fölkiáltva.

- Áldjuk meg hát őt, bizzunk gyermekének lélekerejében.

- Vezessen hozzá, - kéri az asszony Sipost,... ah, ha kebelemre hajolva megértené szivem
dobbanását. Jöjjön, Sipos, jöjjön... bátrabb leszek. Ugy-e, gyarlók az asszonyok?

- Akkor anyámat is meg kellene rágalmaznom; mert az is asszony volt.

- Jó gyermek! Mondja a mérnökné a fiura nézve, ki a szobába vezeté.

Jolán apjának dolgozó szobájában volt, azt a csomagot forgatá, melyből néhány oldalt
idéznék, - a fordulatra várakozó leány apjának jegyzéseiben keresett vigasztalást.

Meghallá az érkezőket, összecsomózá az iratot, fölkel, hogy eléjük siessen.

- Szivemre jer kedves leányom, - mondja az anya forrón magához ölelven Jolánt ... talál ki,
mit akarok neked mondani?

- A sziv zaklatott, kedves anyám, én vagyok az ijesztő?

- Sipos ur, én elakadok, - jegyzi meg az asszony, legyen az én segítőm.

A fiatalember röviden előadá, mit tanácsolt az anyának, és hogy az nem vonakodik a
tanácscsal élni, - most tőle várják a nyilatkozatot.

- Anyám! - felel a leány, - gyermeked játékszobája ma bezáródott, szerepemet kezembe adá a
sors, én bízom a jó istenben, ki támasznak meghagyta anyámat és mellé egy jó barátot Sipos
urban.

- Minek mondjuk önt? - Kérdi a mérnökné csendes boldogsággal, - hisz ön védangyalunk.

Sipos nem merte kimondani, de gondolta, hogy legkevesebb elnevezés lenne, ha a kettő
mellett ő lenne a *harmadik*; de a tartózkodás a célzást elhagyta vele.

A pör tárgya.

Másnap részletezék a tegnapi elhatározást, Sipos magára vállalta a pesti teendőket, alkalmas szállást keresni, jó barátokat szerezni, kik egy nőnevelőnek megalapításában segítségül lesznek. Bevégezvén a részleteket, Sipos előhozta a végrendeletet, melyről az özvegy férjének halála után megfélekezett, vagy nem is hitte, hogy leányának neve a végrendeletben a megnevezettek közt figyelmet érdemeljen.

- Elfeledhetjük a tárgyat, azt nálunk nélkül fogják elvégezni.

- Az ellenkezőért említem föl, hölgyeim - véleményezi Sipos, - a mérnök urnak elhunytá után Jolán kisasszony nevével fog e végrendelet megjelenni a törvényszék előtt és mulhatlan föl fog szólíttatni, hogy a részére szóló szavazatokat hitelesen bizonyítva adja be, vagy maga szavazzon valakire. Kötelességem volt e körülményt fölemlíteni, s ha a bizalommal megtisztelnak önök, Jolán kisasszony jogára ügyelni fogok.

- Meg akar bennünket nevetetni? - kérdi Jolán.

- Én a jogot említettem meg, arról megfontolás nélkül nem mondhat le a kisasszony.

- Két szavazatra van szükség az örökséghez?

- Kettő...

- E kettő hiányozni fog, Sipos ur... részemre nem remélem; hanem jogom szerint adhatván másnak az én szavazatomat, meghatalmazom, hogy e szavazatot adja rokonaink közül annak, a ki ön szerint megérdemli.

- A meghatalmazást birói uton kérem; de kötelességem kérdezni, tisztelt védenczem, a megkívántató szavazatok jelentkezése mellett elfogadja az örökséget?

- Ne oly komolyan, Sipos ur, - esedezik a leány - én a férfiakkal nem akarok szembeszállni.

- Nem fogunk szembeszállni; de jogainkat védhetjük.

- Pénzért? - Kérdi a leány mindinkább halványuló arczczal.

- A pénz itt örökségnek neveztetik, - jutalmul az értelmiségnek nyújtatik, s a kit két szavazat méltónak tart reá, úgy öröklí, mint a gyermek az apa vagyonát, hálával és kegyelettel, s ellökni kárhoztató cselekmény volna.

- Látom, kínos próbát akar velem, - vitázik a leány, - ám legyen meg, azt hiszi ön, a férfirokonok megalázzák magukat miattam? ne hizelegjen ön!

- Nem hizelek; a kisasszony rokonait egyszeri látásból ösmerem, - bíró nem lehetek; de mint ön védője kötelességem szerint kérdezem, a két szavazat mellett elfogadja ön az örökséget?

- Az ügyvéden nem tudok kifogni, - az eredményt nem remélem, tehát ön előtt ki merem mondani, hogy *elfogadom*. Meg van ön elégedve?

- Egyelőre meg; de a meghatalmazványban e nyilatkozatnak is meg kell lenni, - azért mindjárt szerkeszttem is az okmányt.

- Nem sajnálja ön, hogy ez úgy engem megszorít?

- Kisasszony! az ügyvéd a lehetőségeket számba veszi, - ön és anyja megbetegedhetnek, iparkodásuknak gátot vethet a szerencsétlenség, a szükségnek harsány szava kemény szemrehányásokat fogna mondani önnek, ha jogával nem akarván élni a lehetőség határai közt, maga és anyja inségének akaratos okozója lenne.
- Ah! az életnek árnyoldalait mutatja ön... hitem nincs e dologra nézve, még reményem sincs; de szót fogadok, nehogy a szeretet vádat mondhasson rám.
- Helyesen van, az életben előre kell haladnunk, válasszunk utat, s ha nem következik is a kedvező siker: a szemrehányástól mentve leszünk.
- Vigasztalónak éppen elég, ügyvéd ur.
- Ügyvéd ur? ... ez nagyon ünnepélyesen van mondva.
- Ez volt a tiszteletdíj, - Sipos ur, - enyeleg a lány, - vagy, hogy reménységünk egyenlő legyen, felezni fogunk.
- Ezt el nem fogadhatom, - mondja Sipos elkomolyodva, - e pillanatban nem tudom, miként fognánk nyerni; azt sem, miként vesztenénk, - s ha nekem is jut teendőm, pirulnék, ha e reménybe saját anyagi érdekem szövődne. Ne vitázzunk e tárgy fölött, legyen az öné a remény, az enyém a lelkesülés, - a többit bizzuk a jövőre.
- Igen, a jövőre!... fejezi be Jolán a beszédet, és készülének a kertbe, hogy a kellemes évszaknak utórészét még élvezzék. A mérnöknéhez a helybeli ösmerősök egyike csatlakozott ut közben, így a fiatalok együtt maradának, s közben beszédet folytathatának.
- Kisasszony, e kertben aligha találkozunk valaha.
- Gyermekkorom egész boldogságát e kertben hagyom, - mind öröm az, mire ide visszagondolok.
- Ez volt az ön élettörténetének első kötete, kisasszony, - a kötet bezáródék, folytatása következik a második kötetben, történethely a főváros.
- Óhajtom, minél egyszerűbb legyen a történetnek folytatása, s a második kötet az elsőt meg ne czáfolja.
- Félig ön fog határozni sorsa fölött.
- Félig?... kérdi a lány, nem értve a számtani fölosztást,... ki rendelkezhetnék sorsom másik fél része fölött?
- Név szerint nem tudom, - egy ember, kit ön kiválaszt a tömegből.
- Ön ezt oly komolyan mondja, hogy apám gondja jut eszembe. Emlékszem, neki sem engedelmeskedtek a szavak, háromszor is bekezdett a beszédbe, midőn ilyesmit akart mondani, mint ön. Hagyjuk el e tárgyat, mely önt is fárasztja; mintha csak apám helyett akarna beszélni.
- Kisasszony, - az idő a multa építi a jövőt, s a napok multával közelebb érnek hozzánk az újabb szerepek, önt sem feledheté ki a sors az életből, s ön is választand a férfiak között.
- Mily gondosan kerül ön a keményebb szót, mely a választást a férfiak előnyének tulajdonítja.
- Legyen úgy, - megfordítom a tételt, - egy férfi *önt* különbözteti meg.
- A fővárosban?
- Hihető, minthogy ott fognak önök megtelepedni.

- Ön a fővárosi fiataltságot hihetőleg közelebbről fogja ösmerni, mint én, - az utcánjárót észreveszik, megnézik, nevét is megkérdik, s az én nevemet senki sem tudja megmondani. Ön jól tudja, hogy a nevet mi teszi ösmertté, - a környezet, mely nálunk hiányzani fog; mert több is hiányzik. Az én reménységem négy fal közt kezdődik és végződik, - hiszi ön, hogy egy férfinak reménysége nem számítás? és hogy e számítás megfér a négy fal között?

- Ez keserűségnek is elég lenne.

- Én csak felelni akartam, - okoskodik a lány, - én az életet nem ösmerem, a mit abból eltanulhattam, könyvek beszéltek el, és e mondva csinált történetekben a jó hiszem gyakran megcsalódott, kivált ha szegény volt.

- Nehéz lenne a megczáfolás; de ha már itt vagyunk a földön, rendeltetésünkre készen kell lennünk.

- S mi lenne e rendeltetés?

- A szeretet.

- Sokszor kimondott, ritkán megtartott szó, melyet a kimondáskor nem éreztek.

- De nem következik, hogy sohasem érzik, - azért van idő, mikor hinni is szabad.

- Szabad és *lehet*, - toldja meg a lány, - szerencse vagy szerencsétlenség, amint eltalálják.

- Ennyi kétely! - csudálkozik az ügyvéd.

- Ön megint szigorubbát akart mondani, arczáról látom, - találgatja a lány, - ne tartózkodjék, mondja ki a valót, ön nincs meglegedve velem.

- Kényszerít ön a tulószinteségre? - mondja Sipos, - ám legyen, ön is nő, ki az ellentmondásban gyönyörét leli.

- Örvendek ez őszinteségnek, így többet is szabad mondanom, s tán könnyebben megismeretem magamat. S ön akképp ösmerend meg, a milyen vagyok. Nézze ön e lapot, - mondja a lány tárczájából kihuzván egy papirdarabot, - e sorok töredékei apám iratainak, melyek számomra voltak följeelve, - olvassa e töredéket, melyet én szóról-szóra el tudnék mondani, és nem csak szavait mondanám el, arczom bizonyítaná, hogy érzem is.

- Főnnhangon fogom olvasni. Ajánlkozik Sipos.

- Arra akartam kegyedet kérni.

- ... Lányom! ... olvasta Sipos a mérnök iratát, - az orvosok a bonczasztalon fölvagdalják az emberi hullát, az életnek ágait megnevezik, a rostok elágazását rendszerbe gyűjtik, és bizvást mondhatják, hogy ösmerik az emberi testet. Az anyag előttük fekszik több példányban, a tudomány vizsgálódásait a való bizonyítja; de hol van a mozgatóerő, a lélek? a tüdő, a sziv, a máj itt vannak; de hova lettek a szenvedélyek? A gyengeségek és erények, az egyes embernek vádlói és dicsérői nem mutatják meg tanyáikat; mert élve sem kerestük a kulcsot megmagyarázásukhoz. Az élet egész hosszán vádoljuk egymást gyengeségeinkért, melyeket, az igaz, hogy zabolázni sem tudunk; de okait sem, s hogy többet ne mondjak: ezredek óta nem kutatták, és nem gyanították, miért van meg a nőben az ellenmondási ösztön? Közönséges czivakodásnak kerestelek, mely megvan minden nőben, nyilatkozása lehet különböző, piaczi lárna vagy saloni gúnyban; de ellentmondás, - itt van nyavalyának, és pusztítja az emberi boldogságot, és mentségét senki sem találja. Gyermeke! régen mondtam, hogy okért mindent, ok nélkül semmit sem kell hinni, - mert a nagy mindenségben a tárgyaknak létezése okozata az oknak, s ha mi el nem találtuk, csak azt bizonyítjuk, hogy eszünk gyarló mely ezredekig nem hitte,

hogy a föld forog a nap körül, mint a nyár a forró parázs körül, a nőt ellenmondásáért lerágalmazta a férfi; mert a férfinak fél élete nyílt vagy titkos törekvés a gyöngébb fél ellen. - Hizelgés, hazudság, ügyesség, ravaszság, elszántság, vakmerőség, mindannyi fegyver a győzelemre, s a nőnek egyetlen védelme azon általános érzelve, hogy ellentmond, s bár szavait a hizelgés, ügyesség és jártas szóhatalom legyőzi: fölszínre vergődik a megtagadás ösztöne, s a gyöngé nő egy „nem” szócskával megvédte magát. - A tenger vize szélén úgy, mint közepén undorítón sós, mely inatlanná teszi, - a hajós szomján eped el rajta, s megátkozza az ingerlő vizet, mely kínál, és ki nem elégít; de oktalanságában nem tudja, hogy a nagy víztömeg e só nélkül bűzhödt posványnya lenne, mely a világ élőit a teremtés első hetében kiölte volna. Nemetek gyöngesége az ellenmondás, ha azt meg nem szűri az értelem, s a sokát el nem fogyasztja a nevelés; korlátok közt biztos örökök, mely a hazudság ellen gyanút, az ügyesség ellen óvatosságot támaszt, - és a tagadás legrövidebb szavával megment. Száz közül kilenczvenkilencz ellenmondást számított ki egy lélekbuvár, és a századik „igen”-nek szerencsétlenségéről számtalan kötetet irtak össze. Lányom! sokszor olvasd el e lapot, légy mérsékelt, a köznapi dolgok ne emésszék föl lelkedet, - tégy különbséget a czivakodás, feleselés, vita s a fejtegetés között, és hogy el ne ragadjon az indulat, jegyezd meg, hogy a legrövidebb szó leghatalmasabb, kivált ha arcod és hangod méltó összhangzásban mondja ki a „nem”-ét.

Eddig tartott az irat, Sipos elhallgatott, a lány is a szavak értelmével volt eltelve, - utóbb Sipos visszaadta az iratot.

- Fogadja ez iratot, - ez ereklje, mely a csalódásoktól megőrzi.

- Remélem.

- De azért ne ítélje el a férfiakat.

- Atyám emlékét fognám ezzel meg megbántani, - mondja Jolán, - hanem megengedi ön, hogy tudatommal büszkébb lettem. Nem óhajtom, hogy rólam beszéljenek, a hizelgéstől borzadok, - a hiútól félek, mert talán csak a szigorú szót érti. - Bánatomat sem tagadom: látom, hogy a nő a világban meg merem mondani, *ráadás*,... és mégis, - önnek - magányos óráimban virágaim mellett megállva, végig nézem a tarka színű kis telepet, hozzájuk hasonlítom magamat, védtelen lehetek, mint ők; ők virág, én leány, - mindkettőnk a gyöngédebb érzelm véd, hisz lehet-e hitványabb halandó, mint ki a virágot úgy tépi le? Ilyenkor imádkozni szeretnék, de nem jutnak eszembe a legszebb szavak, föltekintek a magas égre, s önkénytelen is azt mondom: Istenem, én *leány* vagyok. - Ekkor a lelkesült lány Siposhoz fordul, s annak kezét megfogva mondja: Ön barátom: ám legyen bírám is, - és ítéljen el.

- Lelkem nem bír el ennyit, - mondja a meglepett ügyvéd, - e szavak után beszélni nem, csak imádkozni tudnék!

Nem teszek e fejezethez egyebet, mint hogy az ügyvéd vallomásával hátrább esett; mert kételkedni kezdett, hogy e magasztos lélekhez odajárulhat-e?

Szavazatvadászat.

A közbirtokosokhoz tekintsünk be, átestek a levélolvasáson, mely a Kardos-féle különös végrendeletről értesíti őket. Már azért is kibékültek a megholttal; - mert újabb alkalmuk volt czivakodni az élőkkel, s a reménybeli örökséghez a két testvérnek csak egy szavazat hiányzott, az öregebb testvér az ifjabbal fél nap alatt elhitette, hogy ő okosabb.

- Nekem mindenesetre több eszemnek kell lenni; mert öregebb vagyok, - okoskodik az idősebb, - enni is én tanítottalak, különben most is a füled mellé dugnád a kanalat, mint kicsiny korodban.

- Nem mázsáztatnád meg az eszedet?

Gúnyolódik az öcs; mert az az örökség mégis jobb lenne egy magának, véli borzasztó testvéri indulattal.

- A mázsán is többet nyomnék; mert te még nem találtad ki, hogy mi testvérek egyenlően is osztozhatunk az örökségen, akár én téged, akár te mondj engem okosabbnak, - érted-e, bamba?

- Nojsz, nem veszekedem veled, - nyugszik meg az öcs a magyarázaton, - hisz tudom én, hogy neked több eszed van, mint nekem, *számár!*

Ezen tehát hamar megalkudtak, és azt is kicsinálták, hogy elmennek a legközelebbi városba, fölkeresik a „*Fekete kutyát*” (már tudják önök melyiket?) beszélnek vele *okosan*, megveszik jó szóval és ígérettel, ez utóbbival nem fognak fősvénykedni, és még azt is kisütötték a kereskedelmi viszonyokból, hogy a kereskedő jobbadán *hitelből* él, hát higye el azt is, a mit ők mondanak neki, és szavazzon az öregebb Kardossra, aztán majd ők is tudják, mi az emberség, azaz legyen kicsit lóvá.

A heti vásár jó ürügy, a boltból olajat, szerecsendiót és szegfűborsot kell hozni, úgy *véletlen* betekintenek hozzá, még szerencsének tartja, hogy megalázzák magukat, kivált ha kezet adnak. Az ilyen jámbor burger eldicsekszik vele és boldog lesz. A gondolat hatalmas, - vélik a testvérek, két olyan tenyeres marok, mint az övék, a vért kisajtolná a gyöngébbnek ujjjaiból, - menjünk, tegyük boldoggá a potrohos fűszerest.

A remény jó alkuvó, olcsón árulja ajándékát, enged, végre azt is elhitték a testvérek, hogy a kézszorításért a fűszeres olcsóbbért adja az olajat, ez is haszon, menjünk!

Fölrakattak a kocsira két napra való szénát és abrakot, a jó reménytől dagadozva helyezkedének el a puha szénában és álmodoztak arról, amiről a tót, mikor azt monda, hogy ha király lenne, szénakazalon feküdnek és hájas piritóssal élne.

Beértek a városba, a heti vásárra a jó idő becsöditette a vidékieket, a népszerű „Fekete kutya” nem ürült ki alkonyatig a vevőktől, s az örökségéhes testvérek az átellenben levő boltból nézték, hogy a garasos vendégeket milyen nagy emberséggel halmozta el a fűszeres, mérte nekik a repczeolajt, fenyőmagot, - élénk átható hangon kívánta nekik a szerencsés utat, a jó egészséget, kikérte, hogy máskor is legyen szerencséje, ne kerüljék el a „Fekete kutyát,” és mindig jó, olcsó és igaz árucikkkel szolgál nekik.

Alkonyatkor elfogyott a falusi vevősereg, s a két Kardoss átment az ütközetre.

- Jó estét, sógor! mondja az öregebb, - azt gondoltuk, szétnyomják a boltot a vevők, egész nap nem lehetett befurakodni, vallja meg: hány zsák aranya van?

- Isten hozta a tekintetes urakat, isten hozta!... mondja a fűszeres megszokott előzékenységgel, egyszersmind intett a napi munkában elfáradt legényeknek és inasoknak, kik a fűszeres fiókhoz dülleszkedtek, de a vendégek láttára kiegyenesedtek, és hat torok kiabálta, hogy mivel szolgálhatnak?

- Betekintettünk, kedves rokon! Mondja a fiatalabb atyafi, hogy a nagy készsége mondjon valamit.

- Van friss provencei olajom, - czukrom, kávé, tegnap érkezett rizskásám olyan, mint ha szemem szedték volna, - mivel szolgálhatok a tekintetes uraknak.

- Sohase titulálgassuk egymást, kedves rokon - mondja az öregebb, - atyafiak vagyunk, - mondja nagy markával elkapva a kereskedőnek jobbját, s meglöké testvérét, hogy az megfogódzék a másik kezébe, - eljöttünk megköszönni a szállást, mit Fehérváron megosztott velünk.

- Nem méltó ennyi figyelemre az a csekélység, - mentegetőldzik a fűszeres, - és hogy a czukor és kávé helyett is mondjon valamit, - nyájasan kérdi: - hogy s mint szolgál az egészség?

- Mi, hála istennek, élhetünk, hanem szegény pesti rokonunk, mint tudja, kedves rokon, - itt hagyott bennünket ebben a czudar világban.

- Az istennek úgy tetszett, elvette közölünk, - mondja a boltos, pedig kár érte, hitványabb embereket is talált volna a halál; de az nem válogat.

E testvérek nem találták egészen meggondoltnak az utóbbi szavakat, atyafiságos szeretetből rájuk is czélozhatott a szóval, s az a czukor- és kávéárulótól impertinens gorombaságnak is megjárná.

- A végrendeletnek mását megkapta?

- Igenis, megkaptam, olvastam is. - Mondja a fűszeres.

- Hohó,... alkuszunk, rokon, - mondja az öregebb, - ketten a sógorra szavazunk, hány süveg czukrot rak a kocsink oldalába?

- Tréfálni méltóztatik, - szabódik a fűszeres, - én értek az olajhoz, megösmérem a sárga repczemagot, tudom, hogyan főstik a kávé, szemem észreveszi, ha más fűszeres kenyérhéjat reszelt a bors közé, - megérezem, ha a nagykereskedő kőport kevert a rizskása közé, hogy nehezebb legyen, - ennyi az én tudományom, erre meg is tanítom inasaimat és az egyszeregyre, egy kicsit a korbácscsal is rászorítom őket; de a boltból ki nem mernék menni tudományommal az emberek közé, - ez az örökség nem nekem volt szánva. A tekintetes urak...

- Már megint tekintetes ur? Fenyegeti az öregebb atyafi.

- Bocsánatot kérek, ... mondja a fűszeres, és helyreigazitásképpen folytatja... önök diákos urak, tanulták a földleirást, tudják merre van Cuba és Jáva, honnét én a kávé kapom, rá van írva a hordók oldalára, - azt is tudják, hogy Jamaica micsoda országban van, falu-e vagy város? miből készítik a rumot? Berlin is nagy város, a legjobb kékitőt onnét hozatom, ráírom a levélre, a posta elviszi, magam pedig azt, sem tudom, az alsó városi kapun kell-e arra mennem vagy a fölsőn; mert én árvaházi gyerek voltam, hat esztendeig viaskodtam fekete kenyér és szíjkorbács mellett, - keserves szenvedések után megtakaríték néhány fillért, megvettem a „Fekete kutyát”, ez akadémiában professzor vagyok; de a koriandrumon kívül

aligha tudok tiz diák szót, - mit szégyenkedjem olyan értelmes, diák szóval megrakodott uri emberek között, mint ...

- Mint?

- Mint a tekintetes urak.

- Már megint tekintetesuraz bennünket?

- Ezer bocsánat, hogy kicsuszott a számon ... mentegetődzik a fűszeres, és ügyetlenségét elpalástolandó, egy berohanó vargainasnak gyorsan kimért öt nehezék szurkot.

- Bátyám! ... sugja az ifjabb az öregebbnek, - kapaszkodjál meg hamar ebben a czethalban, ez meg hagyja magát fogni, végy meg hamar egy mázsa cukrot.

A vargainas elszabadult, a fűszeres újra a rokonok szolgálatára állt.

- Kedves rokon, - kezdi az öregebb megegyengetve testét, - ez a mi meghalt rokonunk nem volt ám bolond ember!

- Én is azt állítom, - igenli a fűszeres, - nekem van magyarborsom, gáliczkövem, babérlevelem, - tűzkövet, taplót is árulok, megveszem első kézből, kiszámítom a járandó évi kamatot, beosztom a boltbért, segédfizetést, inasok élelmét, nyereségül egy kis százalékot, s ennyi összeadással megkeresem kenyeremet. Ha azt mondaná valaki, - barátom, itt van háromezer forint, évenként kapsz ennyit, de mondj valami okosat, a milyent a szomszéd borbély nem tud, pedig a hatodik oskolából csapták ki, - lelkemre mondom, nem tudnék mondani; sőt ha kigondolnám is, nem merném kimondani; mert, hiába, a firmát nem lehet kompromittálni, - a „Fekete kutya” becsületes ember, - mert ezt így mondják az emberek, s én nem szégyenlem, - hanem az elkeserítene, ha azt mondanák, a „Fekete kutya” okoskodik, eszét akarja mutogatni, pedig *nagy számár*. Kardos ügyvéd rokonunk, mint mondják, mindig okosat beszélt, egy koncz papirt vett tiz váltó garasért, tele írta, megért kétezer forintot; én egy mázsányit teleírnék, kapnék érte hat font sajtot. Ez a különbség köztünk, s elegendő, ha belátom, hogy az elhunyt rokon okossággal szerzett vagyonát azon családtagnak hagyja, kinek legtöbb esze van. - Ha ilyent árulnának a nagykereskedők, hamar megrendeltem volna, nem lett volna szégyen a kereskedőnek, most százas nyereséggel tehetném kelendővé; de mert ilyen cikket nem árulnak, az üzletet más fogja betakarítani.

- Bölcsen volt mondvá, rokon, - véli az idősebb rokon, - *mi diákos emberek*, hasonlóan gondolkoztunk, - örülünk, hogy a mi kedves rokonunk is megértette az elhunytak intenczióját. Az örökség a talentumnak van desztinálva, az intelligencia lehet itt az egyedüli bázis, mert a civilizáció századában az ideák preponderanciája maga felé billente az egyensúlyt. Az emberiség megunta a materializmusnak omnipotenciáját, ma már nem csak a kapitális, hanem az intellektuális kultúra is decizál. Az embert nem csak a mammon, hanem a judicium szerint is klasszifikálják. - Az individuumok kvalifikációja valóságos nemzeti akvizíció, s a nemzetek reputációja a szerint eleválja magát, amint a privátusok gradatim fölvergődtek a kapacitás legmagasabb fókuszára. Új éra nyílt az emberiségnek, s a familiák törekedjenek, hogy tagjaik disztinkváltsanak azon forum előtt, mely a mediokritást fumigálja.

A fűszeres a diákszavak hallatára étvágyat kapott egy kis latinságra, és mohón várta, hogy a föllengős atyafi olyant mondjon, hogy ő is rámondhassa azt a két diákszót, melyeket a miséből a császár is tud, - és elképzelte, mily szép lenne alkalmas helyen azt mondani az atyafiak meglepetésére: Dominus vobiscum! Fájdalom, a szavakat nem így végződék s neki most már nagyon is magyarul kellett mondani valamit.

- Ennyi diákszó, - mondja a fűszeres, - hol fér meg egy fejben?
- A studium, kedves rokon, - meg a diligencia.
- (Meg a korbács!) - gondolja a fűszeres a hetvenkedőnek arcából dicsekedést gyanítva; mert hogy ez a két dominus ingyen nem jött az olajszagot nyelni, azt kitalálta.
- Meddig lesz szerencsénk? Kérdi a fűszeres a diligenciás atyafit.
- Azt tartom, reggel elmehetünk.
- Olyan hamar el méltóztatott végezni a teendőket?
- Volna bizony még valami hátra, ha kedves rokonunk valami okosat akarna mondani.
- Azzal nem szolgálhatok, mint előbb is megjegyzem, - legdrágább portékám a vaniliagyökér, ha valami értékeset mondok, az: vaniliagyökér vagy vizahólyag.
- De hát a Kardoss-örökség?
- Keveset gondolok vele, - nem vagyok rá méltó.
- De rokon urnak szavazata van.
- Nem tagadom, szólhatnék, de nem merek, - ha ezek a rossz kölykek összedöntik a mandolát a mazsolával, kiválogattatom velük, az idővesztegetésért pedig néhány vonást szabok rájuk, - ezt értem. - Eladom a kását, minden fontnál tudom a tiszta nyereséget, ezt harmincz esztendeje cselekszem, és nem hibázok; tovább nem gondolok, őrzöm a firma becsületét.
- Helyesen cselekszi, rokonunk, - de a Kardoss-firmáért is mondhat egy szót, - mi kifogása van ellenem?
- Semmi, - éppen semmi, - talán egykori főnökömnek sem lett volna, pedig az is sok diák szót tudott, az árjegyzéken az összeget summának, az oldalt *latus*-nak, az áttételt meg nem tudom bizonyosan, valami *tralatus*-nak írta.
- Talán translatumnak?
- Olyasminek, csak azt tudom, hogy abban is volt valami *latus*-féle.
- Maradjunk mi csak a summánál, kedves rokon, ha maga a szavazatot nekem adja ...
- Majd gondolkozni fogok.
- Idővesztegetés lenne, kedves rokon, - legjobb, mondja ki most, aztán én is mondok valamit, megéri ezt a boltot.
- Nem eladó.
- Vegyen melléje még egyet, - tudja, rokon, hogy a jó szónak mindig akad párja, aztán jut is, marad is mindkettőnknek.
- Így nem lehet, a firma nem engedi, - az emberek sokat beszélnek.
- Hadd beszéljenek, a „Fekete kutya” fekete marad, s ha lebeszélük róla a feketét, juttatok én főstékre valót,... mondja ki, rokon, az *igent*.
- Nem lehet.
- Ugy, - nemet akar mondani. Jegyzi meg a tekintetes rokon izgalommal.
- Azt sem.
- Kétfélét mond ön, egyiket sem értem, - szóljon, rokon világosabban.

- Világosan szólok, - ajánlkozik a fűszeres, - ha bizománynyal tisztelnék meg, ösmerős jó firmákhoz fordulok, azok által a dolgot elvégzem, s a becsület fönn van tartva, A végrendelet prókatori ügylet, a mihez nem értek; de van Pesten egy ügyvéd, elhunyt rokonunk társa, - én tudom a kereskedésből, hogy a társat szigorun választják meg, - bizonyosan rokonunk is hasonlóan cselekedett, azért teljes bizalmamat helyezem Sipos ügyvéd urban, azt fogom megbizni s ha az ön részére adja, az ügylet be van fejezve számadás nélkül. - Ez az én feleletem, ez szabott ár, és el nem térek tőle.

- Megelégszem! Mondja a remélő atyafi, s néhány barátságos szó után kezet szoritott a fűszeressel, és kölcsönös ajánlás mellett elválnak.

A vendéglőbe érkezve a fiatalabb testvér töré meg a csendet.

- Bátyám, a „Fekete kutya” hogyan hajt?

- Ostoba állat, egyenesen a vadas boltba akarja terelni a pecsenyét, és a fáradságért jól sem akar lakni, - jó, hát úgy vegyük meg a vadat. Ez a prókátor majd értelmesebben beszél, mestersége árulni az igazságot, kérdezzük meg tőle: mennyiért adja?

Mit tudsz?

Sipos készre várta mérnökéket, szállásban, növendékekben, jó akarókban nem volt hiány, a szeretet gondosságát csüggedni nem engedte, s az első napokban meggyőzte az anyát lányostól, hogy jó tanácsa egy tapintatos baráttól eredt.

A nők elmondák a hála szavait; de éppen a hála vezetése őt tévutra, a reménytelenségre; mert most már előnyös anyagi helyzetéből nem mert kezdeményezni, mintha az a gyanu támadhatna, hogy közremunkálását tulbecsüli, és részvétét házassággal akarja kifizettetni.

Valami szeleburdi régen kitalálta volna érzelmeit, és az árkon vagy innen vagy túl volna. Sipos a lánynak egyéniségét vette fontolóra, a gazdagon megáldott lelki és testi szépséget, mit anyjától elkoldulni, véletlen alkalomból eredt háladatossági viszonyért bealkudni nem lehet. Ő a leányt boldogítani akarta, személyes előnyeivel óhajtott diadalt; tehát olyant, melyhez a barátságnak semmi köze se legyen.

- Mivé lettünk volna ön nélkül? Vallja Jolán az első hónapban, midőn már a választott ut igazolva volt.

- Beszéljünk másról ... Kéri őt az ügyvéd.

- Ime, a büszke férfi, fél a köszönetről, - azt hiszi, hogy az utolsó szónál már el akarjuk feledni, mit tett velünk.

- Hát erővel nyugtatványt akarnak önök adni?

- Igen, vallomást boldogságunkról, - nyájaskodik a lány, - e vallomás azonban csak kamat, ehhez joga van önnek.

- Negyedévenként kell fölvennem ...?

- Az hosszú határidő lenne, - s meglehet jó tanácsára hetenként lesz szükségünk, s a jó tanácsokra ön lesz a mi hitelezőnk.

- Mindig csak jó tanács,... ne kényeztessenek el önök, - többnek hihetnem magamat, mint a mi vagyok és azt találnám kérni, fogadjanak el egyszer *magamért* is.

Jolán elpirult, és késett a felelettel, Sipos hirtelen el akarta fordítani a beszédet.

- Még ma esni fog.

- Most ön meg akar engem büntetni késedelmemért; ... mondja Jolán, az ügyvéd kitérésének okát kitalálva.

- A késedelemnek én valék oka, önt méltán meglephette, hogy magamról mertem szólni.

- Erre az udvariasságnak illenék felelni, - mondja Jolán halkabban, mint egyébkor, mintha meg akarná fontolni a kimondandó szavakat, de önnek joga van őszinteségünkhöz...

- Legyen hát egyszer őszinte - mondja Sipos mély érzéssel - majd ha még egyszer vakmerő leszek *magamról* beszélni.

Ekkor kalapját hirtelen kézbe vette, s az ajtón át elsietett.

A leányt a különös hangnyomat meglepte, a legegyszerűbb szó az elmondásnak módja által jelentékenynyé vált előtte, s mert Siposnál minden szónak határozott értelmét tapasztalá, a mit most ki nem magyarázott amaz, a szív egészítő ki nála.

A nőtől el lehet vitázni az igazságot is, a férfinak erélye, eszmemenetének ügyes előadása habozóvá teszik, és a bátortalanságban önvédelmére elégtelen; de midőn a férfi elér a szerelemig, ha csak nem valami ügyes komédiás, ki mindent el mer mondani, egy kis zavarával hamarabb részvétre talál; mert a nő önkénytelen is hiszi, hogy a hazudságot vakmerőbben elmondják, mint azt az igazságot, mire a gyermekeleány is kosárral felelhet.

Sipost határozottan éles eszű embernek ösmerte a lány, s ime a pesti ügyvéd, ki a kétségbeesett ügynek védelmét is el meri vállalni, mert a kigyakorlott ész a válaszuton cserben nem hagyja, - megakad egy szónál, melyet folytatnia kellene, ha a bizonytalanság kinjától menekülni óhajt.

Mért nem folytatá a beszédet? Mi az, a mit egyszerre meg nem mondhat, s a mire feleim oly nagy őszinteség kívántatik?

Az első titok, melynek magyarázatára a leány anyját vagy testvérét fölkérdni nem meri, - az első szó, mit ezerszer ismét, hogy el ne feledhesse, - az első bánat, mit számtalan örömeért el nem cserélne.

A félénket hajnalig gyötri az éjnek sötétsége; hanem a hajnalnak első csillága lefogja szemeit, az éjnek rémeit sirjukba rezzenti vissza a hajnal. A leánynak első korszaka tünődés, - még a legélénkebb eszű is valami árvaságot érez, énjével elégedetlen, míg nem tudja, hogy meglátták, és feléje is közeledik a részvét.

Az, ki felfödözte benne a figyelemre méltóságot, ki érette a nagy tömegből visszafordult, ki azt gyanítja, hogy a mellette levőket nem látja, azt mondta a leánynak: ébredj föl álmádból, - élő vagy, és én óhajtom, hogy élő maradj,

Jolán fölébredt, - nem mer kimozdulni helyéből, hol az elmenő után feledkezék, - tudja, hogy ha egyet lép, vele megy az a titok, melyet még csak érteni szabad, mire felelni majd oly nehéz lesz!

Arczán hőség jelentkezik, - csak most ne jöne senki, és még a tükörtől is fél, mely a szoba falán lóg, melyben megláthatná önmagát. Miért e szorongás? miért kell mások szemétől rejtőznie? Hát az életnek ilyen gondjai is vannak? Az életben önmaguk számára eddig csak ketten voltak, - apja halála után most már csak anyjái volt, annak csókjai ébreszték föl a reggelre, ha az anyai kezek az öltözőtükör előtt gyöngéden leültetik, és a hajözönt hosszúra fésülve a gyermekarcot gond nélkül kimosolyogni látá a selyemhullámból, engedelmesen hajtá az anyai kéz után a főt, és a szeretet csókjai tudatták vele, hogy ő nagy boldogsága anyjának.

Holnap reggel reszketni fog, arcza árulkodva pirul el, hogy ránézett egy másik, s annak szemei az anya öléből akarják elrimánkodni a leányt.

Lassan megfordul, az ablakhoz közelit, virágaihoz menekül. Könyvét nyitva hagyá ott, szabadulni vágynék az indulatrohamtól, máskor a virágok olyan beszédeseek voltak. A könyv akadt kezébe, hirtelen beletekint, tán az idegen eszme más felé ragadja. - Elolvassa az első sorokat:

*A virágnak megtiltani nem lehet,
Hogy ne nyiljék, ha jó a szép kikelet.
Kikelet a lány, virág a szerelem,
Kikeletre virítani kénytelen.*

Összecsapódék kezei között a könyv, mely indulatjáról beszél neki, s a mit nem értett, jó barátként magyarázza meg.

Csak még néhány perczig maradhasson egyedül, mert ha anyja be talál lépni, könyűi kitörnek, s vagy a kérdés szégyene kinozza meg, vagy legelőször fog életében a hazudsághoz menekülni. Ime, hatalmasabb az érzelem, mint az engedelmesség, a sziv szorongása már vallomás, nem mondja bár senkinek; de érzi.

- Istenem, - sóhajt fel a lány, ne engedd, hogy enhiuságom csaljon meg, - te tudod, hogy védelmedre méltó vagyok!

Sipos bérkocsin hajtattott haza, a magányt kereste nyugalom végett; mert célzását utólagosan meggondolatlanságnak hitte, mi azt eredményezheti, hogy elidegeníti magától védenceit, kiket elhagyni jötevője iránti hálátlanság.

E békételenség uralkodott rajta a jelenet után.

A remény elmaradhat néhány óráig; de megjő, előbb, mint legjobb barátaink, hibáinkat mentegeti, a botlást kiegyengeti, s megmutatja a dolognak másik oldalát, a türhetőt, a szebbet, a boldogabbat, - lepassztja csüggetegségünket, ösztönzi bátorságunkat és hatalmas ecsettel rajzolja az ábrándokat, melyekből igazság és valónak néha a fele rész is elég.

Alkonyatra békülékenyebb volt, kezdé nem bánni, hogy ajkán az áruló szó kiszaladt, és ez volt az első önzés, mely mások ügye mellé sajátját is helyezé. Szeretett egy *árvát*, mint egykor megfogadá, - s ez árvának az ő szeretetére nagy szüksége volt. Ez adta a reményt.

Alkudozott. Nagyon járatlan volna a világban, ha kételkednék, hogy a leány Kardos mérnöknek leánya, célzását meg nem értette volna. E leányt szó nélkül is kitanulhatja, - e leánynak a találkozás után kész ítélete leend róla, s ez ítéletet a férfi szem kitalálандja. Az ügyvédet anyja miatt türni fogja, a hálának szavával bőkezű lesz, ez lesz a válaszfal, melyen többé át nem törhet. A hála világosan jelenti: beösmérem részvétedet, vissza nem utasíthatom anyám miatt, - ha leróhatnám, nagy örömmel cselekedném, és megszabadulnánk. Ha nem szól, - elhiszem a reménynek biztatását, én is hallgatni fogok, meddig? nem tudom; mert e kedves szép gyermek méltó arra, hogy lelkének diadalával nyujthassa kezét. A léleknek egyensúlyra van szüksége, ennek hiányában a férjet csak jötevőnek tekintené. Legyen meg hát, inkább szenvedek a várakozásban én, mint ő.

Negyed nap mulva fölkeresé őket.

Himzésnél találta Jolánt, az anya számadással vesződött.

- Mindig munkában, - kezdi Sipos a társalgást, talán rosszkor is jöttem?

- Készen vagyok! - Felel a nő vendége elé sietve, - Jolán pedig a himzőkerettől köszönté Sipost.

- Nehéz az a számadás?

- Összeadás, kivonás, - felel a nő, - pontosaknak kell lennünk, hogy össze ne zavarodjunk.

- S az eredmény?

- Kielégítő ... Mondja a mérnökné meggyőződésteljes vidámsággal.

- Jolán kisasszony! - fordul a fiatal hölgyhöz,... a szorgalom a rendes órán túl is terjeszkedik?

- Igen kedves munkám van, - sietek a bevégezéssel. - Magyarázkodik a lány föl nem vetve szemeit a himzésről, úgy, hogy elől a gazdag fűrtök két orcáját egészen elboríták a néző szemei elől, midőn Sipos közelebb lépett hozzá.

- E himzésnek párját már láttam, ... találgatja Sipos a finom himzetű kendőre tekintve, melynek hasonlója a somogyi lugasban volt kezei között,

- Emlékszik arra a kendőre? Kérdi Jolán még mindig lehajolva, - és amint a kendőt előre tolá.
  - Nem fogom elfeledni, kisasszony.
  - Mi még kevésbé, - különben hálátlanok lennénk.
  - *Hálátlanok?* Kérdi Sipos egészen a szótól megijedve, ... ki iránt lennének hálátlanok.
  - *A gondviselés ellen!* Mondja Jolán nyugodtan fölemelvén fejét a halavány ifjura.
  - Most már értem az ön szorgalmát, és hogy miért kedves e munka.
  - Anyám parancsolta rám, s ugyanakkor tudtam meg e kendő történetét.
  - Jelölje meg a kisasszony, hogy el ne tévessze az igazit.
  - Nem lehet eltéveszteni, - mondja fölmutatva, - ennek különös őrzője lesz.
  - Méltó lesz reá?
  - *Őn lesz az!* ... mondja Jolán újra föltekintve a himzésből. - *Kegyeletünk* tárgya ez, s anyám csak az ön kezére meri bízni.
  - Most bánom, hogy ügyvéd lettem, - mondja Sipos bánattal, - az ügyvédnek mindenki fél adósa maradni.
  - Ne mondja azt! ... kap a lány ijedve az ifjunak keze után, - ön *maga iránt erőnek* erejével igaztalankodik.
  - Isten áldja meg önt e szavakért, - mondja majd nem sugva az ifju, - legyen ön az én ügyvédem *magam ellen*.
  - Vigyázzon, én meg vagyok vesztegetve.
  - Az ön ítéletében megnyugszom, s nem fogom föllebbezni.
  - Ezt az ügyvéd nem mondhatja.
  - Az ügyvéd nem jött el ide, - mondja Sipos megbátorodva, ... ön bennem az embert védelmezze.
- Jolán nem talált választ, a keretre hajolva maradt, hogy meg ne lássa Sipos a könyűt, mely szeméből előtört, s a kereten levő kendőhöz menekült, hogy azzal szárítsa föl.
- Ugyanaz a kendő volt, melyet Somogyban látott, melyet az ujnak elkészítéséhez mintául használt. A helyzet miatt egészen feledé, hogy kegyeletes tárgyhöz nyult.
- Sipos látta, hogy a leány nem tudja, mit emelt szemeihez, s amint letette, kérdi:
- Elvihetem e kendőt most?
  - Most? ... viszontkérdi Jolán a tévedést észrevéve.
  - Most, mert ítéletemet olvasom le róla.
  - Tud ön szívből imádkozni?
  - Hiszem!
  - Vigye el a kendőt, - könnyem esett rá, - az mondja meg önnek, hogy imádkozom önért.

A keserves próbatét.

Öreg kopogtatás döngteté meg Siposnak ajtaját, előre gyaníthatá, hogy falusi ember áll kint, tehát a feleletet jó erősen hangoztatá, és belépett a két ss-es atyafiság.

- Szerencsés jó napot kívánunk a tekintetes ügyvéd urnak, mi ...

- Volt már szerencsém a tekintetes urakhoz a fehérvári vásáron.

- Egy kicsit bolond emberek voltunk ám mink akkor, - mondja az öregebb kinos őszinteséggel, - de már bocsásson meg a jó isten, a Kardossoknak nyavalyájuk a tüzködés, - tudja a tekintetes ur, - mit tagadnánk, mi még az atyafiságot sem osztogatjuk nagyon olcsón.

- Bocsátandó vétek, vagy tán nem is az, ha bizonyos körülmények között értésére adjuk másnak, hogy érünk valamit.

- Bölcsen méltóztatik mondani, tekintetes ügyvéd ur, - hagyja helybe a szónokatyafí, - az eladó csikájának is árát szabja az ember, aztán magának is van szabott ára; mert nem káposztafejet vagdaltak ám a mi eleink; hanem törököt, azt is a legelejét, aztán nem akarnánk a régi név becsületéből elengedni egyetlen egy s-set!

- Értem a célzást, tisztelt tekintetes urak, - megboldogult jótevőm a bötükkel nem törődött; róla már az újabb időnek kése lefaragta a családi hagyományt, ezt önök némi hűtlenségnek rótták föl, - innét keletkezett a félreértés. Mentségül azt mondhatnám, hogy a nemzet nagyobb késsel faragott az ősi kiváltságokon, hogy többnek jusson a jóból. Kardos István a fővárosban szoros barátságban élt az engedelkenyebb párttal, és amint a jogok elosztásában részt vett, nevéből is elhagyott valamit, a mi fölöslegesnek látszék, nehogy e tulságos ragaszkodást az óhoz, valami penészességnek véljék, - egyébiránt is ő pályát tört, és azon becsületes szerencsével haladt, - s az új érdemet bő kárpótlásnak hitte azon csonkításért, mit nevének végén elkövetett.

- Jó, jó... kedves tekintetes ur - ha alkudoztunk volna előbb, két - három vásáron ezen is megegyeztünk volna; mert ha alkudtunk, magunk engedtünk; de az öreg nem is kérdezte az utolsó árt.

- Holta után az önök nagylelkűségének kell kiegyenlíteni a dolgot, minthogy a megcsonkított név úgy is sirba ment vele.

- Jól védelmezi a tekintetes ur az ügyet, - látjuk, ha akarná meg is nyerné.

- Legalább óhajtánám, hogy a megboldogultra valamennyien szeretettel emlékezzünk.

- Szent a béke! ... nyugtatja meg Sipost az osztályos ur, elfoglalván a kínált helyet, honnét ő mint örökös volt fölkelendő.

- A végrendelet másolatát megkapták önök?

- Megkaptuk.

- Akarják önök az atyafiságot elvállalni, s a belőle származó jogot élvezni?

- Elhatározott szándékunk; mert mi a Kardossok jogait el nem engedjük még az Eszterházy familiának sem, ha bocskorig kipöröljük is magunkat a vagyonból.

- Ez dicsérendő, mint következetesség.

- Azok fogunk maradni, tekintetes ügyvéd ur, - de a következetesség drága, s a végrendeleti hagyomány éppen jókor rántana ki bennünket a sárból.
- Ekképp a tekintetes urak közül valamelyik a kíváncsi föltételek mellett az örökséget reméli?
- Személy szerént *én*, az öregebb testvér merek sorompóba állni, - testvérem szavazatát eleve elhoztam.
- Egy meg egy: az kettő, - az egyik egy megvan, hát a másik?
- A tekintetes urnál keresem, ide utasított fűszeres atyámfia, - remélem, megkapta a tekintetes ur a levelet, ha a „Fekete kutya” nem hazudott.
- A levél itt van; hanem mielőtt azt elolvassám, kérdelem: szokott a tekintetes ur lapokat, könyveket olvasni?
- De már azt nem cselekszem, hogy pénzért vegyek hazudságot.
- Nem szereti a tekintetes ur az írókat?
- El lehetek nélkülök.
- Pedig a nemzetekről mostanában irodalmuk emelkedése szerént vesznek mértéket; és csak az irodalom menti meg a nemzeteket a haláltól.
- Könyvből mondja ezt a tekintetes ur, - nevet a másik, - nézzen meg engem, ki merné mondani, hogy én haldoklóm, pedig esztendőn át nem veszek a kezembe mást a kalendáriumnál, azt is földhöz vágom, ha hazudik.
- Látott már a tekintetes ur heringet?
- Hordószámra árulják a fűszerek, böjtben eleget eszem.
- Füstölt hust is látott a tekintetes ur saját uri házában?
- Mázsaszámra mérethetném ki ugy farsang táján.
- Ha a heringet be nem sóznák, a hust meg nem füstölnék, meddig tartana el?
- Harmadnapra ki kellene szórni az utcára, ott is elkerülné a jóra való állat.
- Ez világos példa, tekintetes ur, - okosodik Sipos, - hogy a heringet sóval, a nyers hust füsttel esztendőig tarthatóvá tehetjük, - s ezen példán a nemzetek is tovább élnek, ha a tudomány az egyesekre ráragad. Ha a bojtár ki akarja vetni az ötször ötöt, babbal, lencsével rakja ki, és szemenkint számlálja össze, s a végén mégsem meri nagyon elhinni, hogy igazán úgy van, - a hajdu pedig az egyszeregyből számlálás nélkül is bizonyosan tudja, hogy huszonöt. Ilyen a tudás, és még senki sem merte mondani, hogy a hajdunál külön ember a bojtár; mert nem tudja az egyszeregyet. Szorgalmas szomszédaink vannak, és tessék elhinni: kiegyszeregyeznek bennünket, ha mindazt el nem tanuljuk, a mit ők tudnak. Ezért kell olvasnunk.
- Nekem is van egy szomszédom, - ellenkezik a másik, - az is a könyvet bujja, sőt szemeimmel láttam, hogy a földet is megkóstolta, és az iziből gazdálkodott; aztán az ő buzáját is akkor verte el a jég, mikor az enyémet.
- Vannak önnek gazdasági gépei?
- Ostornyél, - tekintetes ügyvéd ur, - az aztán mozditja az ökröt, bérest, ha nagyon lépést jár. Nyolczsáz esztendeje lakunk itt ez áldott földön, azóta mindig volt ennünk, - most essünk kétségbe? Aztán ha mindannyian két annyit termesztünk, mint eddig: rajtunk penészedik.

- Versenyezni fogunk a külfölddel.
- Hadd éljen, szegény pára, az is, - kár lenne a jó szagot az orra alá dörgölni, - mert, tekintetes uram, a hol szalonna van, macska is akad arra mindjárt. Maradjunk mi a régi mellett.
- Így elmaradunk az anyagi téren, pedig a haladás életkérdés, az emberiség enged az örök igazságnak, hogy csak a mi mozog, az él. - Ha a földnek elengedjük a termőerőt, mit fokozhatnánk, miért fősvénykedünk az emberi jogokkal jobbjaink iránt?
- De már itt éppen nem engedek, tekintetes uram, - mert ha engedek, a jármos ökröm is azt mondhatná, ha szólni tudna: huzza az ur is az ekét. Így nem alkuszunk!
- Kisebbségben marad a tekintetes ur, a nemzetnek életrevaló része negyven év óta tágitja a korlátokat.
- Busulok is én azon?
- Hiszi a tekintetes ur a mennyországot?
- Akarok is benne lakni.
- Mit csinál hát a mennyországban, ha jobbjáival kerül össze szomszédnak?
- Ha ösmert engem a földön, tudom nem feled el engem a mennyországban is, és jótállok, hogy amint fönn meglát, ijedtében ott is megsüvegel, és le nem mer ülni arra a padra, hova én kerülök.
- Gróf Széchenyi István nem ezt mondja.
- Minden ember a maga szájával beszél, tekintetes uram, - mondja türehtetlenkedve az örökölni vágyó, - ezen mi meg nem alkuszunk; hanem beszéljünk inkább arról a szavazatról, melynek hasznát szeretném venni.
- Itt a fűszeresnek levele, tekintetes ur, méltóztassék elolvasni, - ebből megértheti a tekintetes ur az én válaszat is.
- Sziveskedjék a tekintetes ur elolvasni, én majd hallgatom.
- Amint kívánja, ... hagyja helybe Sipos, - és a levelet elolvasá, melynek szó szerénti tartalma következő vala.

Tekintetes ügyvéd ur!

Egyszer látott a tekintetes ur, kis városi nyárspolgár vagyok, szegény szülőkötől származtam, s hat esztendei keserves inaskodás után szabadultam föl, azon kereskedésben, mely városkánkban a „Fekete kutya” cím alatt ösmeretes. Ha vonzalmamat követhettem volna, most tudós ember volnék; mert nagyon gyönyörködöm az emberi ész csudálatosságán, hogy én e kurta városban fél iv papirra valami fekete görbeségeket rángatok egymás mellé, összerakom, bepecsételem, belököm a postaszekrénybe, s ez a kis papiros elmegy Veronába Tutti-frutti testvérekhez, azok fölbontják, és azok e fekete ákombákomból megtudják, hogy nekem két mázsa szalámira van szükségem. Hol kapnék én olyan embert, ki ezt a tudósítást hat nap alatt elvinné tiz garasért, és ha elvinné is, mit csinálnék, ha Veronán innen a szalámit elfeledné, és szardellát kérne két mázsát? - megehetném magam. Ó, de szép az, tekintetes ur, hogy én elmehetek ki a gyöpre, ha meguntam az emberekkel a civódást, zsebembe dugok egy könyvet, s midön valami okosat szeretnék tudni, kihuzom ezt a jó barátot, beszéltem vele addig, a meddig tetszik, s ha nem értem egyszerre, elmondja százszor is, nem haragszik, nem duzzog, nem mondja, hogy bolondnak tartom, hogy egy dologért annyiszor zaklatom, - visszateszem,

és gondolkodva haza ballagok. Enni, inni nem kér a könyv, eláll a fiókban, az ablak között, mestergerendán, soha sem panaszkodik, és szolgálatomra áll minden perczen. A ki a könyvet nem becsüli, az azt akarja, hogy legelni járjunk, mint a barom, az is könyv nélkül legel.

Bizonyosan volt a tekintetes ur fűszeres boltban, - érezte az olajszagot, - hát ha még akkor jött volna a boltba, mikor én fölszabadultam, mikor még faggyugyertyát is árultunk: elájult volna. Most már az olajat is tisztítva áruljuk, a faggyu helyett tejgyertyánk van; mert okosodik a világ. Én szállító is vagyok, a vidékünkön létező gazdasági gépek az én szállitmányaim. Ebben is hogy megfordult a világ. Ha valakinek több fia volt, az élénket ügyvédnek, a vásottat katonának, a szelidet papnak adta, - a száárnak azt monda: maradj, fiam, itthon, te leszel a gazda. Most kisült, hogy a legokosabbat kell otthon fogni, annak esze a kincses bányá, az okoskodik valamennyiért, kiszámítja, hogy sorvetővel csak fél annyi mag kell a földnek, mint a mennyit az öregek elég bolondul elszórtak, - a józan gazda egy szecsakavágóval tíz ember helyett elvégezteti a munkát, és legalább öt napszámot megnyer. Az okos gazda jókor biztosítja vetéseit jég ellen, az emberi észnek az elemek ellen is van biztosítéka. Jó uton vagyunk, tekintetes ügyvéd ur, a világ teremtményeinek urává lett az ember, a vad fát kiássa ősi fészkeből, fölösleges galyát levagdálja, a nemesebb fáról beleoltja a fiatal csemetét, és az időt meglopja tudományával, és előbb termővé, jobbat termővé változtatja a vad fát. Parancsolunk az állat növéseinek, a juhot gyapjasabbá és husosabbá tudjuk nevelni, mint azt a tapasztalat bizonyítja, ki ne örvendeznék, hogy az emberiség a teremtnök kegyelmével már élni tud.

Az én korom az ötvenedik esztendőhöz közeledik, csendes polgári pályámon az emberek minden osztályával találkoztam, a grófnak, jobbágynak szavait hallottam, és világosan megjegyeztem, hogy harmincz évvel ezelőtt egyik ember a másikhoz nem volt olyan közel atyafi, mint most. Hajdan csak a nyavalya, a bánat, a szerencsétlenség csikarta ki az emberből, hogy csak olyan gyarló, mint akárki más, - a hideglelés, az étvágy, a tél és a nyár előtt volt meg az emberi egyenlőség, - ma a magyar nemes ember főbe vereti magát azért, hogy neki is szabadjon emelni a terhet, mit a jobbágy vitt. Nem ilyen toll, mint a „Fekete kutya” főnökéé, kellene a dicséretre, midőn ily szép dolgokat látunk; de mit leírni nem tudok, szivem, lelkem érzi, s azt mondom a tekintetes urnak, ön kedves rokonunknak közeli barátja volt, ösmerte szándokait, azt is tudhatja, mit akart elérni végrendeletének azon szavaival, hogy vagyont annak hagyja, kiről a rokonok közül kettő azt mondja, hogy őt között annak van legtöbb esze. Azt akarta-e, hogy hárman összebeszéljünk, és valami kicsinált kis haszonért a leghigabb velejűnek is odaadhassuk, és a világ nevetve mondhassa, hogy ime, a tizenkilencedik században is imádják a borjút, ha meg van aranyozva? Én ezt nem hiszem, rokonunk a fővárosban ösmert ember volt, tollal halmozott össze akkora vagyont, mekkoráért a „Kék elefánt” című bécsi kereskedőháznak háromszor kellett gazul megbukni, és több száz embert megcsalni. Azt akarthatta a megboldogult, hogy becsüljük meg önmagunkat, emeljünk süveget az ész előtt és tudjunk igazságosak lenni az iránt, ki családunknak becsületére válik most mikor a tudatlanság megalázó szégyen.

Ezen értelemben tehát kérem a tekintetes urat, ha a kardossfalvi Kardoss urak fölkeresik önt Pesten, és az én szavazatomat kérik, a mit én gyarló tollammal összeirtam, jártas elméjével bővitse ki, s ha azon urak közül az illető a tekintetes urnak kedvére felel meg, adja neki az én szavazatomat, és ha kívántatik, e szavazatot élő szóval és bíró előtt is hajlandó vagyok kinyilatkoztatni. Maradtam a tekintetes urnak ... és a többi.

- Uraim! a levélnek vége, - nem teszek hozzá semmit, el sem veszek belőle, - a fölolvastak értelméből méltóztassék kitalálni, hogy a szavazatra számíthatnak-e?

Összenéztek az atyafiak, a válasz könnyű és nehéz is volt, s az ügyvéd másodszor kérte a feleletet.

- Már e szerint hiában fáradtunk Pestre.

- Feleletnek vegyem ezt, tisztelt tekintetes ur?

- Annak mondtam.

- Annak is veszem, s ebbéli megbízásomat elvégeztem, vagy jobban mondva, a tekintetes ur a fűszeres urnak leveléből nem következtet kedvező igent.

- Nem.

- Sajnálom, hogy szolgálatukra nem lehettem a tekintetes uraknak, - s ez ügyben teendőm be van végezve, csak azt teszem még hozzá, hogy még egy szavazatról rendelkezhetnem ugyan, Kardos Jolán kisasszony részéről; de minthogy az egyik rokon az irányt magasabb értelemben tűzte ki, a másik szavazatot is ahhoz szándékozom alkalmazni.

Erre a Kardossok fölkerelkedtek, ajánlták magukat, s a kapun kiérve, az öregebb duzzogva mondja:

- Itt is voltunk!

Az ítélet.

A kérdéses örökségi birtok Komárommegyében lévén, a törvényszék kitűzte a rokonoknak a személy szerint vagy meghatalmazottak által való megjelenést. E határidő az előbbeni jelenet utáni egy hónapra volt kitűzve, s a nagyságos asszony elkészíté tervét, hogy az atyafiakat ujjára szedje.

Nagyon udvarias levélben keresé meg a kardossfalviakat, hogy tanácskozás végett helyet választani méltóztassanak, a kardossfalviak élő szóval hoztak választ, gyaníthatólag a Siposnál érzett vereség után.

A méltóságos atyafinak szállásán második kiadásban halljuk azon ajtódöngetést, mihez Sipos ügyvédnél volt szerencsénk.

Az inas nem volt utasítva az érkező vendégek iránt, az előszoba ajtajának hangos döngetéséből kiösmerve a vendégek szalonképességét, gondatlanul kiáltja:

- Bujj be, no!

Az előbbeni vereség elvette mérgét e gorombaságnak, s az inas eszének megbocsájták, látván, hogy csak az előszobában vannak, s a méltóság még a másik ajtónál kezdődik.

- Itthon találunk a méltóságos urat?

- Majd megtudom. - Felel a finnyás vendégekhez szokott inas, a falusiakkal megéreztetve, hogy városban a kapu nappal nyitva van, de a nagy urak ajtaján némely ember könyörögve léphet csak át.

- Jó lesz megtudni, de iziben! Veti oda a szót az egyik.

A goromba hang fogott az inason, az érkezőknek nevét is megkérdezte.

- A kardossfalvi Kardossok vannak itt, azt kell megmondani.

Az inas készségét a nyersség fokozá, - besietett a nagyságos ur helyett a nagyságos asszonyhoz, és kedvező válasszal jött vissza. Kárpótlásul nézte, hogy valami felöltőfélet nem lehetne-e lekapkodni; de a falusiak emberségesen begombolódzkodtak, a vetkőztetésnek tehát be volt vágva az útja.

- Isten hozta kedves rokonainkat! Mondja a nagyságos asszony a társalgási teremből eléjük lépve, és a hatalmas kezek után nyult, hogy a megelőzésből ne maradjon el semmi.

Nagy megelőzéssel és nyájassággal vezeté a terembe, elárasztá azzal a sima kedvességgel, mi a járatlant mulhatlan elbolondítja. A méltóságos asszony szeretetteljes rokonnak mutatkozik, kevélységét ügyesen elpalástolá, apró részletekig elkerdegeti családi körülményeiket, azok ismét bő terjedelemmel feleltek, kivált mikor az Esterházy-familiát kellett dobszóval kivenni az uradalmakból.

Biztatta őket a nagyságos asszony, örült a nemes büszkeségnek, mely elengedni semmit sem hajlandó, közbeejté az ő nagy összeköttetését, és utasítá őket, hogy vegyék hasznát az ő összeköttetéseinek, parancsoljanak vele, mert kancellár, országbíró, személynök koma, rokon, lekötözött, és boldogok, ha érette tehetnek valamit.

A gombok feszültek, a sörélesztő dagadt a kardossfalviakban, szerették volna megcsókolni a méltóságos asszonyt, kinek párja nincsen.

- Összetartók legyünk, kedves rokonaim, - biztatja őket a méltóságos asszony, - egyik Kardoss már a cseresznyefán van, ez után kapaszkodjanak önök, - én férjemért jótállok, - nem is kételkedem, hogy *vállvetve mindenben* célzott fogunk érni.

A kardossfalviak válla megmozdult, támaszkodni szerettek volna.

- Számitók legyünk, - folytatja a méltóságos asszony a rábeszélést, - osszuk ki a szerepeket, győzzük meg egymást, hogy méltányosak akarunk lenni, és a másiktól nem önfeláldozást kérünk, hanem részeseivé tesszük a reménynek és a gyümölcsöknek is.

A kardossfalviaknak tetszett a gyümölcs, jobban, mint a fűszeres *fűgége*.

- Nyereség lenne rokonságunkra, ha a fönnforgó végrendeleti ügyben egyetértésre vergődhetnénk. Én gyöngé asszony létemre nem rendelkezhetem a rábeszélés nagy hatalmával, melylyel a többséget alakíthatnám. Azt talán mondhatnám, hogy bizonyos állásbeli helyzete a társadalomban való megkülönböztetés férjemet a Kardossok között legmagasabbra helyezte, s ez állásnak én, a nő, tetemes vagyont áldoztam, ennél fogva merem mondani, hogy ha én férjem nevének alárendeltem vagyonomat, a Kardossok tiszteljék meg önmagukat. Hozzáteszem még azt, hogy előttem becsesebb a szavazat, mely a megösmerést fejezi ki, mint a vagyon, mely vele összekötve van, - s e vagyont arra használnám, hogy alkalmunk legyen a résztvevő rokonok iránt a rokonszeretetet nem csak szóval, de tettel is bebizonyítani. Önök férfiak, ítéljék meg, volt-e jogom így szólni?

A kardossfalviak a veszett fejszének nyelét meg akarták fogni, az asszony szavait megértették, s egyelőre nem kívántak részletesebb magyarázatot.

- Méltóságos sógorasszony a szánkból vette ki a szót, - azt mondta el, a mit nekünk illetett volna elmondanunk, és még azt a toldalékot is nyilvánította, mi a rokoni szívnek vigasztaló. Minek beszélnének a dologról többet, szavazatunkat méltóságos rokonunknak adjuk, a szót illő helyen kimondjuk, és reméljük, hogy ő is mond nekünk valamit, a mi nekünk tetszik.

- Még ma, kedves rokonaink, - mondja az asszony boldog vidámsággal, - ilyen dologban az őszinteség kötelesség. Férjem nem sokára haza jön, (azaz: előrántjuk a sarokszobából,) kedves rokonaink nem teszik azt a szégyent rajtunk, hogy ebédre máshova menjenek, ebéd előtt még a számok iránt tisztában leszünk.

A méltóságos asszony örömeiben nem találta helyét, a csiszolt padlót nem sajnálta a falusi lábbelik körmöléseitől, és az eredményt ügyességének tulajdonítá.

Mi nem fogunk vitázni a hiuval, hadd gyönyörködjek önhitt győzelmén. A Kardossok ebéd előtt még szét akartak nézni a nagy városban, bucsuzának, világos ígérettel a két órai ebédre, - azaz: még addig falatozni fognak a vendéglőben, a jó munkának áldomását nem halaszthatták a két órai ebédig.

- Férjem! - fogadja a nő az öreget, - kívánjon szerencsét győzelméhez, az örökség öné, a két szükséges szavazat megvan, a kardossfalviak előbb nyilatkoznak.

- Zsebünkben van már a birói végzés?

- Zsebünkben lesz, biztosít az, mit zsebünkben ki fogunk venni.

- Ára is van a szavazatoknak?

- A tizenkilencedik században élünk, fizetik azt, a ki beszél, meg azt is, a ki hallgat.

- Mit fizetünk mi a két beszélőnek?

- Adni fogunk negyedrészt kettőnek; különben kicsuszhatik az aranyhal.

- Megmondá már nekik a föltételt, asszonyom?

- Ez a férj szerepe lesz, - mondja a nő, legyen ön barátságos, *uraöcscseinek* ígérje meg a negyedrészt és az Eszterházy-pörben hathatós *befolyásukat*.

- Kivánsága szerint fogok cselekedni, asszonyom, - hanem ha a sült veréb beröpül az ablakon, takarékosabbak legyünk, mint eddig.

- Dixi! - Mondja az asszony diákosan, e rövid szóval értésére adván a férjnek, hogy a véleménymondás eddig terjed.

Az ebéd előtti, alatti és utáni társalgásra nincsen szükségünk, az egy hónapot szintén átugorjuk, és szabad királyi Rév-Komárom városában találkozunk ösmerőseinkkel a törvényszék előtt.

Sipos felei helyett meghatalmazottképpen jelent meg, s a meghatározott órában a törvényszéki terembe lépett, hol a három Kardoss már együtt volt.

A törvényszéki elnök előadá az összejövetel célját, a végrendeletet fölolvassa, megkérdezi a feleket, megértették-e végrendelkezőnek szavait, és nincsen-e kifogásuk az egész okmány ellen?

Valamennyien egy véleménnyel helyesnek tárták a végrendeletet, és újabb kérdésre kijelenték, hogy szavazásra jöttek.

Az elnök fölolvassa az érdeklettek neveit, a megholt mérnök helyett az igazoló okmányok szerint Kardoss Jolánt nevezé meg, s ekképp rendbehozván a személyek sorozatát, felszólítja a két előálló Kardosst a szavazásra.

- Mi, kardossfalvi Kardoss testvérek méltóságos Kardoss Ferencz urra szavazunk, kijelentvén, hogy a mi véleményünk szerint köztünk őt illeti az első hely.

- Méltóságos Kardoss Ferencz ur elfogadja a szavazatokat, és maga nem szavaz másra?

- A nekem adott szavazatok által magamat igen kitüntetve érzem, s azokat elfogadom.

- Még hátra van két szavazat... Véli a bíró.

- Azok a szavazatok a többségre szükségtelenek, - mondja Sipos ügyvéd, - más többséget pedig nem alakíthatunk, minthogy a kardossfalvi Kardoss urak maguk ellen más mellett szavaztak, feleim a szavazásról lemondanak.

Rövid időre távozniuk kelle a teremből.

Sipos e szerint tudhatta, hogy kié lesz a többség; hanem az örvendező atyafiságot feledve, félrevonult egy ablakmélyedésbe, s megemlékezik egykori főnökéről, ki megfogadtatá vele, hogy az első ítélet kétségbe nem ejti, s erejének hatalmát a második fordulónál fogja éreztetni. Majdnem ellágyult, szívében a hála újra kicsiráztatá a fogadást, valamint a pályának dicsősége is ingerlé megfordítani egy elveszett ügyet. Véletlen visszatekintett, meglátta a kárörvendő mosolyt a kardossfalviakon, kik itt a háta mögött összekacsintgatának, - ez még inkább ingerlé, és jelentvén a jegyző, hogy az ítélet készen van, Sipos ment a terembe legelöl.

- A végrendelet szavai szerint az örökség annak ítélendő, kiről két rokon azt vallja, hogy valamennyi közt legtöbb esze van, két szavazatnál fogva a törvényszék méltóságos Kardoss urat vallja örökösnek, és az örökséget neki kiadatni rendeli. Van a felek közül valakinek ellenvetése, és akar föllebbezni?

Egy pillanatnyi csönd után Sipos csengő hangon mondja:

- Igen!

A kardossfalviak elhalaványodtak, Sipos folytatá:

- Feleim egyike, Kardos Jolán kisasszony most lépett a tizennyolczadik esztendőbe, - a szavazók közül egyik sem ösmeri a kisasszonyt, soha sem is látta, így lehetetlen volt biztos ítéletet mondani, hogy az öt családtag közül melyiknek van legtöbb esze.

- Egy leány! Mondja az öregebbik Kardoss majdnem orditva.

- A lelki tehetség isten adománya, - mondja Sipos, - nem kizárólagos kiváltsága a férfiaknak, és elég példa tanusítja, hogy a feleségnek több esze van, mint férjének. (Mindenki czélzást vél.) Ismétlem tehát, hogy igaztalanok lennének a rokonok az ellen, kit még nem is láttak, ha időt nem adnának a lelki erő kitüntetésére. Föllebbezem tehát az ítéletet, kérvén elhalasztását az ítéletkimondásnak, és ha a rokonok közt a meghatározandó idő alatt többsége nem lesz, ám jusson érvényre a mostani szavazat.

A bíróság a föllebbezést elfogadá, az ifju ügyvédnek okokkal való fejtegetését bejegyzé, s nehogy untassam az olvasót, átugrom a törvényes eljárás hosszát, csak a végeredményt írva ide. Az ítélet kimondása egy évre elhalasztatott azon föltétellel, ha Kardos Jolán kisasszony azon időnek lefolyta alatt két szavazatot nem kap, az örökség az első szavazat szerint fog méltóságos Kardoss urnak kiadatni.

Küzdelmek.

A mérnökné csak akkor tudta meg az eredményt, mikor a föllebbezett ítélet visszaérkezett. Előbb semmit sem remélt, rá sem gondolt a pörös tárgyra; de mégis nagy érdeklődéssel hallgatta Siposnak részletes előadását, és a beszélő mellett lányát egészen feledte.

Jolán mint valami városi újdonságot hallgatta az első ítéletig; mikor az ügyvéd a felebbezési részleteket beszélte, munkája mellett kezei lehanyatlának; mert a törvényes eljárásnak tárgya most már ő volt, - előretolva, védelmezve, s központjává téve az emberek figyelmének, hogy azok szavait mérlegeljék, beszéljenek róla, s még az utcán is rábámuljanak, kémlelve a merész fellebbezőt, kinek egy év alatt be kell bizonyítania, hogy több esze van, mint a családban négy férfinak.

Az ügyvédnek utolsó szavánál anyja nyakába dőlt, és keservesen sirt a leány.

- Nem értelek, kedves leányom! - vigasztalja az anya.

- Anyám, - szól a leány a sirást elerőltetve, - mi a nagy városban is úgy élünk, hogy mindenkinek idegenek vagyunk. Napi teendőnk elfoglal bennünket, időnk nem marad arra, hogy utcán jártunkban láttassuk magunkat, ekképp nem volt alkalmuk az embereknek beszélni rólunk. E pörnek, vagy minek nevezik, második szaka egyedül miattam keletkezett, bírák, ügyvédek, rokonok, kíváncsiak, s ezek által nagy száma az embereknek időtöltésül is beszél olyan tárgyról, melyben egy nőnek szerepelni kell.

- Hadd beszéljenek, kedves lányom.

- Fognak is beszélni, egy *leányról*, kinek kedve lenne a nagy kényelmet elhalászni, uszni a kényelemben, végigjárni a váczi-utcának divatraktárait, láttatni magát a bábépszok által, s e miatt egy szerencsétlen órában elhitte, hogy eszével ki fog négy férfin, ügyvédet keresett, megbizta a védelemmel; mert elég meggondolatlan és önhitt, hogy a bíró előtt vagy nem tudom hol, ki fog rajtuk, agyonbeszéli őket, és kicsikarhatja tőlük a szavazatokat. Így ítélt majd rólam a világ, s maholnap a kapuban ácsorognak a kíváncsiak, hogy a hiu leányt megláthassák. Ez ríkatott meg anyám.

- Ha én nem mondom és Sipos ur nem mondja, ne törődjünk mással.

- Anyám! fáj szívemnek, hogy először merek neked ellenmondani, - de jó szived megbocsátja lányodnak, hogy védelmezi magát. Nem vagyok elfogult, eszem többször monda, hogy az embereknek joguk van méltányolni a szépet, a jót, melylyel a gyöngébbeket kell és lehet buzdítani. Atyám beszélte, hogy a történetírás az igazság szövéténeke, - elsorolja a nagy tetteket, melléjük helyezi a nagy bűnöket, mindkettőt példának és igazságszolgáltatásért. A napi életnek is van igazságszolgáltatása, kedves anyám, - elbeszéli az emberek a jót, a rosszat, és arról ítéletet mondanak. A napi események sorába kerül a mi családi viszonyunk is, - s ha én jelentkeztem egy nyilvános eljárásban, melynek végeredménye tetemes anyagi előny, melyet szellemi előnnyel lehet elérni, mit gondoljanak mást, mint hogy én azt az előnyt óhajtom elérni, s ennek előzményeképpen hiszek is előnyeimben. A férfi tizenkét oskolában bizonyítványokra tett szert, a polgári pályán való jelentkezése a környezetben meg is bíráztatott, és hogy hasonfeleivel versenyre kél, természetesnek, megengedhetőnek vélik; de mikor én a törvénykimondónak kezét a végrehajtásban megállítam kiskorúságommal, minden ember elcsudálkozik a - *leányon*. A tükör előtti hiuság a falak titka, - és míg a falak között marad, senkinek semmi köze hozzá; de midőn én, Kardos Jolán szólok, s a versenyre időt

kérek, megcsodálnak, megmosolyognak és hiúságot hátrányomnak mondják, így érzek én, kedves anyám, és szivemben érzem, hogy igazam van.

Kardosné nem tudott felelni a zaklatott leánynak, tehát Sipos vette át a szót.

- Igazat adnék a kisasszonynak, ha kisasszony a törvényszék előtt személyesen jelent volna meg, és jogát saját szavaival védelmezné, és a jogos reményre az időt maga kérné; de nincsen Pesten olyan férfi, ki ez ügyben a kisasszonyt az ügyvédnek cselekedetért úgy merné szóba hozni, hogy a miatt önnek bánata legyen. Kisasszony, a jogügylet tanult foglalkozása az ügyvédnek, s a jogi szabályok magasztos fogalmain belül köteles az ügyvéd, a félnek képviselője, a jogot védelmezni, s a mit egyelőre bizonyítékkal el nem érhet, időnyeréssel elérhetővé tenni iparkodik. Az ügyvéd kötelessége szerint ragaszkodik a törvény által megengedett pör-orvoslatokhoz, hasonló előnnyel éltem, midőn az ítéletet föllebbeztam, és hogy jól is cselekedtem, bizonyítja a megrendelt elhalasztás. És most már legyen szabad kimondanom, hogy az általam elért előny, részben felemnek használván, egyszersmind az én szellemi tőkémnek öregbedése is, - és az egész közönség nekem tulajdonítja az eljárást, mit joggal magamnak is tulajdonítok. Végül pedig azt mondom, hogy éppen a kisasszony az, kit úgy akartam védelmezni, hogy ne csak mint feletem, hanem mint *egyént* is megvédelmezzem.

Az érzelemmel elmondott szavak az anyát egészen megnyugtatták, a leányt valamennyire lecsendesíték. Kardosné a növendékek miatt a szomszéd szobába ment, Sipos látta, hogy a leány egészen megnyugtatta nincs, azért elhatározá, hogy a végmegnyugtatóig el nem távozik.

- Jolán kisasszony, - bizalmával az örökségi ügyben előfordulható körülményekre nézve engem tisztelvén meg, viszont hallgatag azon kötelezettség háramlék rám, hogy a bizalmat csak addig tarthatom meg, míg azt meg nem ingattam...

A leány Siposra nézett, s minthogy előbbi szavainak hevét némileg sokallá, félt, hogy az ifju megbántódott.

- Hogy helyzetemet megítélhesse a kisasszony, főlemlitem, hogy én nem volnék most itt, ha egy Kardosnak tanítványa nem volnék. Az elhunytak szeretete minden jóval elárasztott, neki köszönöm, hogy pályámra nem a kis ajtón, hanem a tárt kapun mehettam be, s ezen pillanatban mindazon kényelemmel rendelkezem, mit ő a legszélesebb bizalom folytán élvezett, - el vagyok ügyekkel halmozva. Ezt neki köszönhetem, és tudom, hogy mi a hála! Bizalmas óráinkban tapasztalatának tárházát is kinyitá, a tudásnak gyakorlati részébe avatott, s minthogy a rokonszeretetet elfösvénykedte tőle a sors, a pályának örömeihez menekült, és kinyilatkoztatá, hogy ha gyermeke, rokona nincs, legyen legalább egy hűséges tanítványa. Ösmerte a megboldogult a pályát, annak nehézségeit, s éppen az akadályok legyőzésében lön kartársainak kitűnő példánya. Megfogadtatá, hogy a nehézségek el nem csüggesztenek, az ügyet elejteni nem fogom, míg annak mentő eszköze van, ha a reményt annyira védhetem, hogy a bíró végképp el nem lökheti. Megfogadtam igen is, hogy az akadályoknál a mesterre emlékszem vissza s érette küzdöm tovább. A Kardos-oskolának engedelmes, hű tanítványa akarok lenni, Jolán kisasszony, s az első nehéz kísérletet az ön érdekében végeztem. Ezt szükséges volt megmondani, s az ügyvédbe helyezett bizalmat ezzel igazoltam.

Jolán először foga meg kezét Siposnak, és megadással mondja:

- Ön az egyedüli férfi, kivel órákig beszéltem, - ön egy maga elvitazza szivemtől azt, mit igaznak véltem. Az ön szavai értelmemet és szivemet együtt győzék meg, ezt hálával mondom ki; de kérdem önt, ha az ügyvéd előnyt nyert számomra, ez előnyt érvényesítenem kellene legalább két férfi ellenében, s ha ön, egy férfi, úgy meggyőz, hogy véleményemet magam is

hibásnak tartom, miképp győzzek le a szavazatokért kettőt? hol van ehhez a tudomány és az a bátorság, mely nélkül néma maradnék?

- Kisasszony, - ezuttal adós maradok a felelettel.

- Nem akar ön felelni?

- Nem tudok, kisasszony.

- Óhajtja ön, hogy én megnyerjem az örökséget?

- Tiszta szivemből.

- Azt hiszi ön, hogy boldogabb leszek az örökséggel?

- A boldogságnak nem ez a föltétele, Jolán kisasszony, - magyarázza az ügyvéd, - de a vagyon az aggodalmaktól menti meg önöket, - és engem az ösztönöz, hogy a megboldogult ön helyett atyjának szánta e viszonyban a szerepet. A sors beleszólt az emberi szándékba, de én meg nem adom magamat a balsorsnak sem, míg birkózhatom; azért a dolgot éltetni akarom, míg élhet.

- Büszke férfi! - mondja a leány, - meggondolta-e, hogy az ön által óhajtott eredmény egy nőt fog megkinozni.

- Miképpen?

- A földézendő mérkőzés által, - felel a lány. - Tegyük föl, a rokonok találkozni fognak velem, szemügyre vesznek, mint valami eladandó cikket, beszélgetnek, a tárgyakat változatos rendben szedik elő, hogy szavaim tanúságot tegyenek rólam. Rokonaim nyereségvágya kemény bírám lesz, lesik ajkamról az értetlenséget, megmosolyognák gyöngeségemet, s midőn a győzelemre egy hajszálnyi reményem sincs, erőlködésemnek kigunyoltatását bizonyosan várhatom. Akarja ön, hogy rokonaimnak az a diadal is kijusson, hogy kinevessenek?

- Nem akarom.

- Meggondolta tehát előbb is, hogy én ki nem kérdeztethetem magamat?

- Meggondoltam.

- Ah, ha ön engem megnyugtathatna, hogy az ön tudtával soha sem mer egy rokon is hozzám közeledni, hogy engem kikémleljen.

- Magam is szeretném kitalálni e megnyugtatóst; mondja Sipos, - mert nem akarnék önnek alkalmat adni, hogy figyelmére méltatlan legyek; amint ön előtt törpe maradtam, földi boldogságomnak vége.

A leány alig mert lélegzetet venni; mert az ifjunak hangja gyaníttatá, hogy mindjárt többet is mond.

- Jolán kisasszony, ma mindent kockára teszek: bizalmát és barátságát egy másik szóért: a *szeretetért*.

- Mára tartotta ön e szót? Kérdi a leány megilletődve.

- Évekig hallgattam volna talán; de ma megnyugtatóst kér egy másik ügyben.

- Sipos! ... mondja a lány főlegyenesezve üléséből, és a bizalmas megszólításhoz kezét nyújtva, ... ön választott, ám lássa, kiállok-e az összehasonlítást? Önérzetem nekem is sokat mond, és nem félek az ön kezét megszorítani; de e kéznek ára van.

- Meghallgatom! mondja az ifju ünnepélyesen.

- Visszavonulhatunk a családi üggyől?

- Többé nem, az én kigunyoltatásom nélkül, - a visszavonulásban ön ítélne el engem.
- Jó, folyjon le a dolog *reménység* nélkül.
- Mint embernek semmi közöm a reménység tárgyához; de mint ügyvéd nem tágitok.
- Azt is helybenhagyom; de a küzdelemre nem alkalmaz kísérletet?
- Ezt megigérem.
- Jó, ... az alku áll: amint tudtával egy kísérlet történik a mérkőzésre, mi a leányt szeréntem megalázza, ... büszke tanítvány, az ön mesterének huga önre nézve meghalt.
- Elfogadom a föltételt, jóságától csak azt kérvén ki, hogy rokonai közül akárkit is csak jelenlétemben fogadjon el.
- Az ön nyugalmaért: igen!
- Még egyet, Jolán kisasszony! - kérdi a fiu kalapját fölemelve.
- Semmi titkolódzás, ... valljunk meg hát mindent.
- Szólhatok az édesanyának is?

Jolán hirtelen a fiúnak ajkára tévé kezét, mintha erről hallgatnia kellene, fejét lehajtá néhány pillanatra, utóbb a fő fölemelkedék, az ujjak leszabadulának az ajakról, - és némi küzdelem után azt mondja:

- Ám legyen. - mondja meg ön holnap, ... ma hadd aludjék el azon gondolattal, hogy lánya még *egyedül az övé*.

Ujabb remények.

A remény az életnek sörélesztője! azt monda egy nem poéta, ki a mostani versfaragóktól abban különbözik, hogy e mondásáért nem követel halhatatlanságot.

A kardossalviak hazamentek Komáromból, bosszusan; mert a konczot elkapták a szájuk elől, s esztendeig kellett még utána várni. Egy esztendő hosszú idő a várakozónak, s a ki kénytelenségből várakozott, megérti a magyar közmondást, melyben a mai veréb is többet érőnek mondatik a holnapi tuzoknál.

A két rokon kifogyott a káromkodásból, mert ezzel lassan telt az idő, nyugodtak a méreg után, s a nyelv helyett eszük foglalkozott. Tapasztaltuk, hogy hosszú uton sok eszébe jut az embernek, az ébren álmodás kellemes képeket tol az ember elé, s a remény ilyenkor ver csirát az emberben.

- Öcsém!... mondja az öregebb testvér,... hosszú idő az az egy esztendő.

- Egy tavasz, egy nyár, egy ős, egy tél, - egyszer megsülhetünk, egyszer megfagyhatunk, kétszer nyughatunk, ennyi kerül ki egy esztendőből.

- Ugy-e a bárányból toklyó lesz egy esztendő alatt?

- A malaczból süldő, sőt egy kis kukoriczával több is.

- Öcsém! azt látom én, hogy egy esztendő alatt minden változik, hát a mi szerencsénk nem nőhetne bárányból toklyóvá? - okoskodik az öregebb, - a multkor hamar elütöttük a dolgot, az igaz, megijedtünk attól a fiatal prókátortól, s mindjárt odanyargaltunk a méltóságoshoz, - most van időnk, hányjuk-vessük meg jobban a dolgot, talán drágábban is elkelnénk?

- Neked van több eszed, - mondja bosszusan a fiatalabb, - gondolkodjál te.

- Azt már megcselekedtem, azért is mondom, hogy ha a gyapjunak föllebb mehet az ára, - azt a portékát áruljuk, a mi van, írjuk meg a méltóságosnak, hogy az egynegyedről egyharmadra szeretnénk átváltoztatni az ígéretet.

Ennél én is okosabbat mondok, kínáljuk meg az özvegyasszonyt a fele örökséggel, ennyiért szoba állhat velünk, talán a prókátor sem dob ki.

- No, én nem mernék többször odamenni, - szabódik a másik, - hallod-e, még álmamból is följenedek, olyan kérdéseket ad föl, hogy a hideg is kiráz.

- Ha te nem akarsz elmenni hozzá, elmegyek én.

- Nem mersz elmenni. Kétkedik a bátya, hogy öcscsét feltüzelje.

- Debiz elmerek. Mondja indulatos hetvenkedéssel emez.

- Majd meglátom.

- Meg is láthatod; mert a jövő pesti vásárkor elmegyek, s ha azóta új két sor foga nőtt annak a prókátornak a régi mellé, még sem félek tőle.

- Bár csak megverne. Mondja még inkább fokozva a durva bátorságot.

- Ott is lennék én olyan ember, mint te.

- Kék folttal jössz majd haza, előre meg is rendelem a borbélyt köpölyökkel.

- Nohát azért is elmegyek, - mondja nagy hangon, hogy a kocsis megfordult, meg is szólítja: Marcsi, te is hallottad a beszéd utolját, a jövő vásárkor elmegyünk Pestre, te fogsz engem vinni, elkisérsz Sipos ügyvédhez, a szobaajtóig kísérsz, te nyitod be az ajtót, te is csukod be utánam, és bizonyágom leszel, hogy bemegyek.

- Majd akkor elhiszem.

Sok embernek megvan az a gyengesége, hogy a tagadás ellenében a Dunának is neki szalad. Az öregebb Kardos ura öcscsét ezen eszközzel sarkantyuzta a vállalkozásra.

Koronkint ügyesen e tárgyra csavarta a beszédet, és a csirát keltegette, hogy a testvér utóbb nem várta a pesti vásárt, fölrakodott egy hosszú kocsira, és megindult a budai oldalon Pestnek.

Sipost a leánynak gyöngédsége és tulérzenysége nagyon a gyalogutra szorította. Ő az időnyerés által elérhetőnek vélte a rokonokkal való találkozást. A találkozások kiszámítás nélkül is alkalmat szolgáltatnak a megösmérésre, és a miveltebb eszű fitogtatás nélkül is kifejti szellemét, s a másokban önkénytelen fölgerjeszti a becsülést. A testvérek egyszerű eszű, parlagon elkérgesedett posztóruhás emberek voltak, s az oskolázatlan embertől az oskolák padján rájuk ragadt diákszó különbözeté meg. Bizonyos családi reménybeli jog korán egy hosszú pörbe zavarta őket, s a boldogtalanok az évi jövedelemnek fölös részét e telhetetlen állatba dugdosták. Elfogultságukat az ős erőnek tévutra vetődött buzgalma még inkább növelte, és óvakodtak mindenkitől, ki náluknál okosabb volt, és be akarta bizonyítani, hogy bizonyítékok nélkül a reménybeli jog csak reménység, min még a birói kedvezés sem segít. Ezért kerülték az okosabbakat, az ostobák szájtáltó bámulása pedig biztatta őket.

Az ész táplálékot kíván, - mert éhen elsorvad, és urának rossz szolgája lesz. Ezt ők nem tudták, és csak az óhajtnak étvágyával vesződtek, - ez pedig mindig a nagy konczot emlegette. Rájuk nézve az emberiség ügye, a haladásnak minden irányban való előmenetele mellékes volt, melyre nekik semmi szükségük. Ilyen emberek a végrendeleti viszonynál fogva kisodoratván otthoni légkörükből, Sipos lehetőnek tárta, hogy a mérnökével találkozáván, még maradt bennük annyi épség, hogy a műveltségnek sugara fölmelegíti lelkük kérgét, és mint a kopár földből kicsalja a tavaszi nap a termőerőt, úgy ösmerendik meg ők is, hogy a tudás becsülésre méltó, akár férfi-, akár nő-ajak mondja ki.

Őt, a mivelt férfit is megragadá a leánynak értelme, sőt több izben tartózkodásra inté, nehogy előre törvén, megnehezítse a visszavonulást. Sipos nem szokta a mondatokat előre betanulni; de más száz nővel szemben kevesebb vigyázattal fogta volna kifejezni véleményét. A társadalmi modor elszokott simaságán kívül az eszmét is kényszerült megválogatni ő, kit férfitársai, egykoruak és öregebbek figyelmükkel is elkényeztettek.

Nem rosszul okoskodott, hogy a mely lép őt megfogta, két oly egyszerű madarat, mint a kardossfalviak, tökéletesen szárnyazegetté tesz.

Ügyességére ez ügyben csak azért lett volna szüksége, hogy az atyafiakat találkoztassa, - ezen pedig nem kételkedett, de amint láttuk, a kezdeményezésnek utját elvágta a leány, egy vaskövetkezetességű apának gyöngéd, tartózkodó, de önmaga iránt is szigorú gyermeke.

Láttuk, meddig értek el, - az örökösödési ügyben Sipos ügyvédileg annyit tett, hogy onnét vissza nem léphetett, ezt a leány is belátta, - de hogy több ne történhessék, azt meg a leány miatt kellett elhatározni.

Nem maradt egyéb hátra, mint a legapróbb körülményt is meglesni, és ha alkalmas rá, fölhasználni, a leánynak megzavarása nélkül.

Sipos jól kiszámítá, hogy az időnyerés alatt a kardossfalviakban még egyszer lobbót vet a nyereségvágy, és hogy ezt a méltóságos asszony is hihetőnek tartja, és nem lehetetlen, hogy a véletlen csapás ellen a méltóságos asszony inkább akar négy szavazatot, mint kettőt, s ő még itt kemény küzdelemre akad.

A rábeszélés hatalmas fegyver, a szerént, amint a rábeszélők hatalmasak, befolyásosak és érdekeltek. A méltóságos asszony nehéz dolgokkal birkózott, nagyon egyszerű férjét a kitüntetésig előtolta, - ez asszony az érdektől hajtva méltónak tartja az ügyvédre is hajtóvadászatot rendezni.

Éppen így volt; a méltóságos asszony új hálót vetett ki, jó fütyölő csalómadarakat szerzett, hogy az ügyvédet hálóba csalhassa; de előbb jött a kardossfalvi Kardoss junior.

Nem tréfa, a kocsis az ajtóig kísérté.

Ilyen emberek ilyen tanura szorultak, s ezekkel volt egy sorban megemlítve Jolán. Sipost nem kárhoztatnánk, ha azt vitatta volna is, hogy két ilyen jámbor ember térden állva adja szavazatát.

- Megint itt vagyok ám, tekintetes ur!

- Akármikor, mindig szívesen látott vendégem a Kardos-rokonságnak bármelyik tagja.

- De jól megnézzem ám engem a tekintetes ur, - mondja a vendég egy kis igazolással, - nem én vagyok ám az a másik Kardoss, ne hogy összetéveessen a tekintetes ur.

- Mindjárt megösmertem a tekintetes urat a szaváról.

- Arról, ugy-e tekintetes uram, hogy én a multkor egy szót se szóltam?

- Most helyrepótoljuk az elmulasztottat is, nemde? Kérde Sipos egy mosolylyal, mit a vendégnek gyermeteg őszintesége kicsalt.

- Hej!... tekintetes uram, - fohászkodik a vendég, leülve a kimutatott helyre, - két tele zsákot könnyebben és örömeztőbb elvinnék ám én most, mint a tekintetes urral szóba álljak.

- Bizzék őszinteségemben, s elhatározott szándékom a tekintetes urral oly megelőzőleg bánni, hogy akkor se panaszkodhassék ellenem, ha panaszkodni akarna.

- Tekintetes uram ígéretében megkapaszkodom, - mondja amaz nagyobb bátorsággal, - mert én ide nem mertem volna jöni magam, ha a testvéremtől jobban nem félnék, mint a tekintetes urtól; mert a tekintetes ur fél óra alatt készen lesz velem, ha kidob is; de a testvéremmel együtt kell maradnom halálos holtig.

- Várom a tekintetes urnak előadását.

- Előadom valahogy, - akadozik amaz, - már nem tudom, az eleje, dereka vagy hátulja jut hamarább eszembe; de a tekintetes ur majd összerakosgatja.

- A Kardos-ügyben méltóztatott hozzám fáradni?

- Igaz, elfáradtam, - mondja, letörölve a meleget a homlokról, a multkor Komáromban együtt voltunk, azt hittük fölmenet, hogy a zsákot örökre bekötjük; hanem a tekintetes urnak éles kése van, és a madzagot tövön vágta ki kezünkből.

- A határidőn ismét bekötik önök, - ha megmaradnak szavazatuk mellett.

- Ugy, ugy, huzkodja ki belőlem a szót a tekintetes ur, - ha *megmaradunk szavazatunk mellett*; de messze van odáig az idő, az ember holnap nem azt gondolja, a mit ma, s aztán, mi tagadás benne, mi kettőt adunk másnak, pedig nekünk csak egy kellene, aztán mi lennénk az urak.

- Ezt az egyszeregy így mutatja; de az élet nem mindig egyszeregy, - elhiszi-e a tekintetes ur?
- Meg ne ijesszen a tekintetes ur; mert mindjárt belesülök, - hagyja csak elmondanom az egészet, aztán a végén is jókor lesz azt mondani, hogy hiába beszéltem.
- Az egyik szavazatot kéri tőlem a tekintetes ur testvére részére, ha jól vélem.
- Eltalálta a tekintetes ur, ... az egyik szavazatot szeretném megszerezni.
- A fűszeresnek levelét fölolvastam, hallotta a tekintetes ur, - maguk sem tartottak rá számot, és a fűszeres szabott árából én el nem engedhetek sem ma, sem holnap, és hogy ő más véleményre térjen, nem merem elhinni.
- Nem is arról szólok, kérem szeretettel, - esenkedik a junior; hanem a multkor jól értettem, hogy a tekintetes ur Kardos Jolán szavazatáról is rendelkezik... beszéljünk erről.
- Arra nem szükség kizárólag hozzám fordulni, ha önök az ő szavazatát kérik, menjenek el szállásukra a nagy térre, ott van nevelőintézetük...
- Nevelőintézetük van? Kérdi a junior hűledezve.
- Igen, leánynevelőintézetük, melyben leánynövendékeket képeznek ki női munkákban és hasznos tudományokban.
- Küldhet engem oda a tekintetes ur, - nem úgy vettem én búcsut az iskolától, hogy én még valaha visszamenjek, engem ki nem kérdez többé senki, azért jót állok, meg a bátyámért is.
- Nem tudok jobb tanácsot adni, - magam részéről pedig szorosan ragaszkodom a fűszeres leveléhez, - méltóztatik emlékezni a tartalomra?
- Nem azért jöttem, esedezem, - mondja a junior beleizzadva a párbeszédbe, - már most kimondom, ha megszakadok is bele, én azt a szavazatot úgy szeretném, ...tetszik tudni, ha kialkudhatnám! - Mondja nagy nyögéssel, hozzátéve: - Most már üssön agyon a tekintetes ur.
- Tőlem akarja a tekintetes ur kialkudni? Kérdi Sipos elhalaványulva.
- Ha mondanám se higgye a tekintetes ur, - mondja kármentésül a vendég, - látva a lelki bántódást, - ha ezt mondanám, megérdemelném, hogy az ablakon vettessen ki a tekintetes ur.
- Az alkuval - mondja a megbántódott fiatalember, erőltetve a szót, - nem voltam megbizva; hanem hogy önnek se legyen panasa, ime, megírom a kisasszonynak, s ön fél óra alatt megnyeri a választ. Íróasztalához ült, s a következő levelet írta.

„Kisasszony!

Megbizatásomkor elkerülte figyelmemet az a körülmény, hogy a Kardos-ügyben még alku is fordulhat elő, a rokonok egyike e pillanatban nálam van, és az alkuszót kimondá, - ön miatt mernék neki válaszolni, de magam miatt, kit ő megítélhetne, és ön miatt vádolhatna, nem! Ön elolvassa leveletem, és a könnyebbség okáért legyen szabad mondanom, hogy a nem feleletet érthető feleletnek veszem

tisztelője

Sipos Antal, ügyvéd.”

E levelet megmutatá a vendégnek, előtte bepecsételé, Vendégnek átadá azon utasítással, hogy az írás- vagy szóbeli feleletet meghozza.

- Tekintetes uram! - mondja a vendég hosszabb hallgatás után, ha nekem bátorságom volna; de hiába, ha nincsen; mert együtt kell ám élnem az én testvéremmel.

- Másképp mit csinálna a tekintetes ur?
  - Olyant, miért a tekintetes ur megdicsérne; de minthogy ilyenre nincsen bátorságom, hát most én dicsérem meg a tekintetes urat.
  - Köszönöm, uram, sokra becsülöm; mert öntől nem vártam.
  - Ugy-e, tekintetes ur, - az a kisasszony nem fog erre a levélre felelni?
  - Jót állok érte, - mint arról negyed óra alatt ön is meggyőződik. Nem messze esett - az alma a fájától, ha a tekintetes ur ösmerte a lánynak apját.
  - Hiréből jobban ösmertem, mint személyesen, - mert még én diák voltam, mikor ő már kenyérkereső volt, s én féltem tőle, mert mindjárt azt kérdezte, hogy mit tudok?
  - Elhiheti a tekintetes ur, hogy a lányát akárki bizvást kikérdezhetné, ha e gonosz föltételű örökségi kérdés nem lenne.
- Még néhány szót váltának, Vendel visszajött, mint gyaníták, levél nélkül.
- Otthon találta őket?
  - Igen is!
  - Kapott választ a kisasszonytól? Kérdi Sipos a helyezett érdekeltségében.
  - Üresen jöttem, pedig kértem ám választ, tekintetes uram.
  - Mit mondott a kisasszony szóval?
  - Édes Vendelem, a tekintetes ur tudja már, hogy mit tesz, ha nem felelek.
  - Jó hirt hozott Vendel bácsi! - Mondja az ügyvéd, és újra kiderült, leült a vendég mellé.
  - Tekintetes uram! - Mondja a vendég, - ugy-e, most ezt nem ugy álmodám?
  - Az emberiség becsületére mondom: *nem!*

Oldaltámadások.

Sipos a mérnöknével tudatá a viszonyt.

Az anyák még akkor sem haragusznak nagyon, ha leányaikat kevésbé várt egyének merik megkérni; mert a kérő megerősíti az anyát, hogy leánya szeretetre méltó, a mit az anya akkor is hisz, mikor nem igaz. A mérnökné csak boldog lehetett, midőn lányát az különböztette meg, kit ő maga is igen szeretett.

Az anyai szív eltelt boldogsággal. Távol esett tőle a világi fogalom, a jövődönék biztossága; mert a munkás emberek nem szoktak kétségbeesni, ha tehetségeiknek irányt találtak. Gyermekeinek szívbéli boldogságát látta, mert a választott egyén nemes szívvel és gyakorlott értelemmel e jó gyermeket szerencsétlenné nem teheti.

Az egyszerű emberek öröme nem tör ki, - táplálkoznak vele, mint a malaszttal, mely világot gyújt az emberben, és vezeti a bizonytalan uton. Kardosné a nyilatkozatot helybenhagyásával toldá meg, és a végén hallván a föltételt is, kérte az ügyvédet, ne kockáztassa a boldogságot, rá se gondoljon az örökségi ügyre.

- A zaklatástól ne féljenek önök, de mint ügyvéd szem előtt tartom az ügyet végtől végig.

- Isten neki, - mondja az anya, - akkor lesz nagy az én örömem, mikor hallom, hogy vége a dolognak.

E jelenet után néhány nap múlva irta Sipos azt a levelet, melyről az előbbeni fejezetben szóltunk.

Jolán anyjával azonnal közlé a levelet, és minden kérdés nélkül kimondá anyja előtt a választ.

- Ingerült vagy, leányom? Kérde az anya.

- Csak izgatott, anyám, - nyugtatja meg Jolán az anyját. - Ez embereknek meg nem tilthatjuk a reménykedést, és eszüknek tanácsát követve az *alkut* kimondhatónak vélük.

- Rá se gondolj, lányom, - Siposnak kár is volt fáradni a levélírással.

- Sőt inkább, anyám, - nagyon jól cselekedte! - Okoskodik a lány. - Az ügyvéd nem tehetett másképp, a kunyorálónak nem felelhetett nevemben, mikor előnyökre teszik az ajánlatot. Az emberek nem törődnének az én utólagos beleegyezésemmel, - őt gyanúsítanak, mert előnyömet elejtette; ámbár azt úgy sem hiszik, hogy én ez örökségre bizonyosan számot tartsak. Végül, kedves anyám, Sipos az én meghatalmazottam,... a köztünk keletkezett...

Itt elakadt a lány megneveznie kellett volna a viszonyt; mert arról akar ő szólni. Az anya látván a megzavarodott leányt, szívére kapá.

- Mondd ki, kedves lányom, - mond ki a szót, anyád hallja csak, és én meghallhatom.

- ... Menyasszonya vagyok,... mit hamar megtudhat a világ, - előbb mint az ítéletet, s akkor a gondatlan ember az ezerek reményével gyanúsítaná *vőlegényemet*. Nekem jól esett e levél, és nem tagadom, zajosan szeretnék örülni, mert magamért választott.

- Mégis úgy félsz a zaklatástól.

- Az nemünk gyöngesége, hogy félünk, - s én nem vágytam soha a zajra az örömben, bánatot még kevésbé kívánok; mert nem érdemlem meg.

- No, no,... büszkeség ne legyen ez a néhány szó!

- Magad sem hiszed jó anyám, - mondja meggyőződéssel a lány, ha megérdemleném a bánatot, te jobban sirnál, mint én, pedig, valld meg, jó anyám, nem ríkatlak meg.

- Mindjárt kivitázod magadnak az igazságot.

- Apámnak leánya vagyok, pedig kedves apánk én is, sokszor monda, hogy az oknak higgyünk csak, megkísérteni, talán hasznát veszem.

E vita után, lássuk, máshol mi történt?

Az öregebb testvér itt a méltóságos rokonnak, hogy a határidő előtt találkozni akarna, még pedig nem Pesten; mert az gazdaembernek messze ut, és sok idővesztéssel jár. Az ő szándékuk ugyan nem változott meg; hanem az ilyen dologról sokfélét lehet gondolni, s ő még ezt közleni kívánja. Ajánlja a levelében, hogy Székes-Fehérvárott találkozhatnának a vendég-lőben.

A férj átnyújtá az elolvasott levelet nejének, tűnődjék az; mert ő intézi a háznak diplomáciai ügyeit.

- Ez zsarolás. Mondja a nő ingerülten.

- Mi annak mondjuk, ők méltányosságnak; mert ők adják a két szavazatot.

- Kedvem volna megvetni őket.

- Tegye azt, asszonyom, - legalább nem fogok pirulni előttük. Én meguntam már az ön nagy világát, mely pusztulással fenyeget.

- Ön négykézláb is eljárna; mert nem tudja, mi a magasztosság, - de én nem akarok *alázatos szolgáló lenni* ott, hol méltóságos asszonynak híttak. Az áldozat nehezen esik; de mert menekvést nyújt, - rászánom magamat.

- Tehát nem veti meg ön őket? Mondja házsártosan a férj.

- Majd meglátom, - véli a nő, - az ügyvéd fiatalember, a fővárosban azon emberekkel van érintkezése, kikkel én mindennap találkozom, - a kísérlet nem árt, egy hétig ráérünk a válasszal, - addig talán sikerül a másik oldalról.

- Van rám szüksége, asszonyom?

- Semmi! Mondja ő méltósága egy fejbólintással, mi más nyelven azt tenné: *Elpusztulhat*.

A méltóságos asszony fölkészült, ügyes ésszel elintézte látogatásait, hogy ez alkalommal, *ugy véletlen*, találkozzék a befolyásos emberekkel, kik neki segédkezet nyújthatnak még e héten. Egy fiatal ügyvédke apró féreg arra, hogy a hatalmas emberekkel szembeszálljon.

A hétnek vége előtt Sipos az így megkerített méltóságok egyikénél volt bizonyos ügynek sürgölése végett.

- Fiatal barátom, önnek sok irigye van.

- Azok az én legjobb barátaim; mert másokkal is tudatják, hogy bennem megirigyleni való van.

- Ezen irigyek egyszersmind ellenségei, és ártani is tudnak.

- Méltóságod e szerint többet is akar nekem mondani; mert ellenségeimtől óvni akar.

- Igen, - tanácslom, ellenségeit tegye barátaivá, s az önnek egyetlen szavába kerül.

- Méltóságod most mindjárt megtudhatja, hogy én milyen gyöngé legény vagyok, ki az előnyöket beösmerni, hasznomra fordítani nem tudom, - előre is kitalálom, hogy méltóságod a Kardos-féle végrendeletre vonatkozólag akar valamit mondani. (A méltóságos ur intett.) Ellenségeim megakadályozhatnák, hogy egy vagy két pöröm nem az óhajtott sikerrel folyna le, s e miatt anyagi rövidséget szenvednék. Méltóságod tudja meg, hogy meghatalmaztatásomnál fogva két szavazatot adhatok másoknak, s e mások nálam voltak olyan *alkura*, mely közvetlen vagy közvetve is javamra volt volna; mert bizalmasan mondva, én Kardos Jolán kisasszonynak *vőlegénye* vagyok; s az alkut mégis lehetetlenné tettem.

- Barátom! ... mondja a méltóságos ur nagy bizalmassággal, nagyon sajnálom, hogy e tárgyban szóltam, azt véltem, sokkal fiatalabb emberrel van dolgom.

- Köszönöm a megkülönböztetést, méltóságos uram, - és ha méltónak tart figyelmére, miattam mondja meg az érdekeltnak, ne fáradjon abban, hogy engem rendes nyomomból kitérithessen; mert sem szél, sem jégeső - el nem rezzent onnét.

- Megmondom, és nem kételkedem, hogy megkímélik önt rábeszéléseiktől.

- Magamat ajánlom! Mondja Sipos és a méltóságost egyedül hagyá. A méltóságos ur átment a másik lakosztályba; mert a mi méltóságos asszonyunk szivdobogva várta a kedvező választ.

- Ah, - ily hamar? ... Kérde a mosolygó hölgy, - ki is tudna ellentállni méltóságod meggyőző szavainak és tekintélyének? - előre tudnom kellett volna.

- Méltóságod nagyon csalódott volna. - Mondja a másik leeresztett hanggal.

- Ah, értem, ... nem akarja méltóságod, hogy az öröm elragadjon.

- Ennek ne is tessék örülni; mert a fiatalember különös agyagból lehet gyurva, ha földhöz vágnám sem törnék el, e fiatalemberrel nem lehet tréfálni.

Itt a méltóságos ur elmondá a találkozást szóról-szóra, és megmagyarázta a méltóságos asszonynak, hogy vannak emberek, kik a pénzt nem imádják, igényük mérsékelt, a birvagy nem nyavalyásította el lelküket, és irtóztató élvezetük van a becsületességben.

- Ne úgy magyarázzuk a dolgot, - okoskodik az asszony, - én belátok e fiatalember kártyáiba, - mint mondani méltóztatott, e fiatalembert fölkereste az egyik rokon.

- Saját szájának vallomása szerint.

- Mégis elejtette az alkut az atyafiakkal, kik már első alkalommal is férjemre szavaztak.

- Igen, így monda.

- Az ügyeskedő most finomul tudtomra adá, hogy a kardosfalviak nála voltak, és így össze akar bennünket veszíteni, s a zavarosban a másik szavazatokat rendelkezésére nyerné, - s a nagylelkűt komédiázná.

- Nem ösmerem a viszonyokat ily mélyen, hogy tökéletesen méltóságod szerint foghatnám föl az egészet.

- Jó uton vagyok már, - a fonalat nem ereszttem ki kezemből! Mondja mosolylyal a hölgy, és megköszöné a méltóságos urnak fáradozását.

A méltóságos ur megörült a vendég jó kedvének, értést nem értette; de hát boldoguljon, ha megtalálta a kulcsot, mely azonban Sipos szívéhez nem alkalmazható. A vendég eltávozta után egy darabig hánya-vetette a sajátságos tüneményt; mert fiatalemberben több kapzsiságot föltételezett. Röstellte is, hogy a fiatalembert tekintélyével rohanta meg, mert hiába, senki sem áll oly magasan, hogy egy értelmes embernek becsülését ne óhajtáná.

Az árnytól is tartott most már a tekintélyes ur, és másnap fölkeresé Kardoss ő méltóságát, hogy figyelmeztesse, miszerint e fiatalemberrel vigyázók legyenek, és hatalmuk élet ne éreztessék vele; mert bizony-bizony elvásik rajta a keményebb fegyver is.

A férj méltán aggódott, szólni is szeretett volna, ha a férj szavának sulya lett volna a folyton mesterkedő és uralkodni vágyó asszony fölött, így az aggodalom maradt aggodalom, és engedte folyni az eseményeket nevének igazgatása szerint. Fiát számba sem vette, ez vele egy szerepet játszott, az engedelmisségét. A nő egyiknek sem engedett beleavatkozást, csak a határozatot közlé velük, s a kijelölt vonalak között mozgatta őket, sem véleményt, sem bírálatot nem tűrvén.

- Önnek vendége volt? Kérde a méltóságos asszony a férjet harmadnap mulva.

- Nem gondoltam, hogy önt érdekli e látogatás.

- Nagyon érdekelt; mert az ön vendége bizonyos fiatal ügyvédről is szólt.

- Tessék a többit is elmondani, látom, én már nem mondhatnék újdonságot.

- A mennyit mondék, csak eltaláltam, de a részleteket most már öntől várom, férjem.

- Nem tagadom, óvatosságra intett e fiatalember irányában, hihetőleg oka van reá!

- Ő méltósága bennsült, - ez az egész, - ügyetlenségét akarja elfontoskodni.

- De talán e fiatalember ...

- Semmi dolgunk sem lesz vele, kikerüljük őt, - ez az én szándékom, s az ön vendégének fontoskodására nem fogunk számot tartani.

- Ám legyen, amint ön akarja.

- Bizonyosan úgy lesz legjobban.

A méltóságos asszony fia.

Arszlán lett a reményteljes csemete, szépen felöltöztetett divatbáb, kényes mozgásokkal, nagyuri modorral, s az anya e csinos bábra akarta fölrakni azt, mi az apára föl nem fért. A fiu anyja parancsát várta, de még nem hivatá.

A méltóságos asszony tervelt, s e tervben fiára számított, a csinos, jól öltözött arszlánra, a méltóságos asszony fiára. Ő mindezt kelendő pénznek számítá, miből az egyszerűek első pillanatra eszüket vesztik. Ha célzott akarunk érní, a fegyvereket készen kell tartani, s kiösmerni az embereket, hogy milyen fegyverrel lesz a győzelem legkönnyebb.

Nőkre gondolt ő méltósága, - ő maga is nő, hiu a végtelenségig, dicsvágyó a telhetetlenségig, - vonjunk következtetést más nőkre, - bizonyosan azok is dicsvágyók és hiuk; tehát hizelkedjünk nekik.

Csöngetett.

A belépő inas által az urfit hivatta, ki azonnal sietett anyjához.

- Maga ma nagyon elegáns, - dicséri az anya a fiát, - idáig meg vagyok elégedve; s még jobban, ha szavaimat megérti, és egy kis diplomáciai ügyességgel a rábizandókban pontosan jár el.

- Nagyon nehéz lesz a megbizatas, kedves anyám?

- Egy ilyen jól öltözött csinos arszlánnak nagyon könnyű, - ha a szónak is hasznát tudja venni. Figyeljen ide, maga, kis szeles. Néhányszor említé már a mérnökéket, a leányt föltűnőnek monda, - tudtam, hogy az ilyen urfiak a szépet meglátják, - na, ma engedékeny leszek, bemutathatja magát. Mint rokonnak nincsen szüksége bemutatóra. A multra nézve mentse ki magát a családi viszonyokkal, és a többi, - igyekezzék a nők figyelmét megnyerni, és jelentse ki, hogy a rokonsági viszonyt fönn akarná tartani. Próbatétre küldöm önt, - röpijlön maga is egy kicsit, hogy majd a nagyvilágba már begyakorlottan lépjen be. Eszén legyen, - a családra, tudja ön, szükségem van, - saját jövőndőjéért néhány hónapi csevegést ne sajnáljon, - a szó olyan tőke, mely nem fogy ki, csak lélegzettel birjuk. Menjen, maga, - remélem, nem lesz nehéz ez a leereszkedés a pásztori órákra. Menjen, menjen, maga, szeles fiatal ember.

Béerkocsin ment a nagy térre, a jól ösmert házban utmutatas nélkül megtalálta a mérnökne szállását.

- Én Kardos Caesar vagyok, - mutatja be magát a hölgyeknek, - kegyeteknek rokonuk, ha ugyan elfogadnak annak, - ámbár e kedvező esetben is büntetésre méltó volnék, hogy ily későn jelentkezem; de nagyon magas az a fal, mit egy végrendelet közénk vont, - sokáig tartott a megkerülés; de most itt vagyok, hogy önöket szívből üdvözöljem.

- Nem várt vendég, - mondja a mérnökne tisztelettel, de azért nagyon örvendünk.

- Jolán kisasszony is? Kérdi az urfi a leány felé fordulva.

- Örülök; mert azt vélem, hogy önt a rokonszeretet vezérelte hozzánk.

- Semmi egyéb, bizonykolja az ifju, ... én nem avatkozom a családi fontos ügyekbe; mert nem szeretem a komoly tárgyakat, elálmosodom rajtuk.

A mérnökne helylyel kínálta meg őt, előre bocsánatot kérvén, hogy néha távoznia kell a növendékek miatt, vagy azok jönnek be; mert próbatétre készülnek.

- Szegény kis lánykák, tudom, szintugy félnek a próbatétektől, mint én; mert, az igazat megvallva, nem szerettem tanulni.

- A történetet sem? Kérdi Jolán.

- Mind egyféle unalmas háboru, - ölték, vágták egymást az emberek, soha vége-hossza, - minek azt mind fejben tartani? ezután is ilyen lesz a folytatás, azt meg úgy is közelről fogjuk látni.

- Hát a természettant?

- Atyám azt monda, hogy az mérnököknek, gyógyszerészeknek való,... nem is gyötörtem vele magamat.

- Pedig kár volt, - veti ellen Jolán, - a természettan megjutalmazza a tanulmányozónak türelmét, megtanuljuk belőle az elemeket, azoknak alkatrészeit, mi a harmat, eső, dér, hó? - miként alakulnak ezek léggé és viszont, a légrésekből miként támad eső, dér, hó. A növényekben megtaláljuk a légréseket, és e gyönyörű átmenetekkel kétségtelen bizonyítják, hogy az anyag nem vesz el a világban, csak átváltozik.

- Kedves kis hugom, maga professzor.

- Igen, - nekem tanítványaim vannak.

- S talán éppen a természettanból is ön oktatja őket?

- Az az én szakmám volt az egész évben, - s a kiszabott részt el is végeztük már.

- Ugyan ki volt az a kegyetlen, ki az én kedves szép hugomat e gyötrelmes tudományra fogta?

- Szegény boldogult atyám nagy türelemmel ösmertette meg velem.

- Ugyan hát vallja meg, rokonkám, - mi hasznát veszi ebben az életben a természettannak?

- Apámtól is kérdezték ezt, - ő ugyan másképp felelt, mint én most: *mindennapi kenyerünket keresem meg vele*. Mondja Jolán büszkeséggel, s akkor a leány arcza valami magasztossá változott át; ámbár a vendég ezt valami kinos vallomásnak tárta, mintha ezt szégyenlené a lány, hogy ő most ily megalázva él, holott az egyik Kardoss a harmadik utcából is bérkocsin hajtat ide s a kapu előtt hagyja a fogatot ácsorogni.

A mérnökné jobban érté leányát, s hogy a vendég rokona ne lássa az ő megilletődését, ürügygel a növendékekhez távozott.

- Önt kifárasztja ez a pedáns foglalkozás, kedves hugom, - én ezt nem fogom tűrni.

- S mit fog ön cselekedni? Kérdi a leány inkább a beszéd folytatása kedvéért, mint kíváncsiságból.

- Valami jutott eszembe, s azt valósítani fogom, - szaval a fiú gyámatyai fontoskodással, legyen önnek bennem bizodalma, - én most nagyot gondoltam, mit ön nem fog kitalálni; hanem ha bizalma lesz.

- Ahhoz több idő kívántatik. Jegyzi meg a lány az avatkozót némileg hátráltatva.

- Idő, ... idő? tűnődik az urfi,... azt mondja meg inkább, kedves rokonkám, - meddig fog ön még kis gyermekekkel vesződni?

- Mig a szükség e gondtól föl nem ment.

- Lássá,... erre több idő kell, mint a bizalomra, - melyet, mint rokon, már is jogosan várhatnék kegyedtől; mert hisz bátyja vagyok...

- A harmadik izen, ... ekképp meglehetősen távol. Teszi hozzá Jolán a távol fokozat megemlítéséhez gyöngítvén a rokoni jogot.

A fiu erre elvörösödött, és egészen más értelmet ragasztva a harmadik iznek megemlítéséhez, tusakodva mondja:

- Ez nem csak nem akadály, sőt nagyobb tért enged, - tehetek, mint rokon, - jó barát, és a többi, veti utána az urfi szelesen, de mégis csellel, - az ön sorsát nem engedhetem az idő fogainak, - az a vasat is megemésztí.

- Én sem leszek kivétel.

- Az öntől függ,... sorsáról akárki is rendelkezhetik, ... azt tanultuk, hogy az isten szabad akaratot adott jóra és rosszra; tehát önnek nincsen szabad akarata sorsára nézve?

- Nincsen,... mert nekem egy jó anyám van, kinek én nagyon szeretek engedelmeskedni.

- Őt is meggyőzzük ... Én fogom meggyőzni,... bizom magamban, ... hiszi ön?

- Hinni csak akkor hihetnék, ha csak távolról is gyaníthatnám, hogy ön mit akar, - odáig, bocsásson meg,... sem ellene, sem mellette nem szólhatok.

- Nem sokáig várakoztatom önt, szép hugom, - mondja az urfi fölkelve, amint az ajtónak megnyílásakor a mérnökné belépett; - most bucsuzom; de nem sokára őszintébb leszek; - hanem, kérem, ne legyen addig még szebb.

- E szót megtiltom, - mondja Jolán a hizelkedést elutasítva.

- Mikor az egész város fiatalsága beszél, - s nekem van tilalom kiadva?

- Igen, - a többinek, minthogy nem beszélek velük, nem tilthatom meg.

- Megtiltom én! Mondja az urfi nagy páthosszal, mától fogva lovagja vagyok önnek. Ezzel meghajtá magát a leánynak, s aztán az anyjától bucsuzék el.

Lehetetlen volt e kéretlen és kelletlen ajánlkozást elutasítani, - a vendég elment, s Jolán kinos órákat szenvedett át Siposnak eljöveteleig. Alkonyat előtt Sipos megérkezett, s a leánynak izgatottságát látva, kérde annak okát. Jolán elmondá, hogy ki volt a vendég, valamint a párbeszédet is.

Sipos nem szólt bele az utolsó mondásig; de az alatt birkózott a haraggal, nehogy itt kitörjön. Vetélytársa nem lehetett az elkényeztetett és szellem nélküli ember, e szerént jött vagy nem jött, az közönyös; de e fiatalember küldött farkas, küldetésének célja van anyjától, ki az eszközöket keresi céljához, s ha férjét háttérbe tolhat, miért ne tolhatná előre fiát, ha azt célszerűnek véli. E vakmerőség mélyen sérté Sipost, a célkergető asszonynak számitgatását oda látván irányozva, hogy e széplelkű leányt játékosul használja, és egy cifra divatbábot elégnék tartson az elkábitásra.

Ám gazdagodjanak, a szavazat alku szerént biztosítva lesz a méltóságos családnak; mert Sipos nem fog egyezkedni, éppen úgy nem a leány; tehát mi kell még? A kardosfalviakat fogják e leány által sarokba szorítani? Csak ijesztőnek használnák e leányt, kiről a Mária képét lehetne lerajzolni, s a mintának lelke olyan hófehér, hogy e megtiszteltetésre is kiválasztható.

Ajkára vette már a szót, hogy idő előtt sürgeti a szavazást, és a leánynyal lemond, csak a fájdalomtól mentse meg; mert az apja halálánál inkább maróbb lenne.

Jolán elmondá a párbeszédet, Sipos közbeszólás nélkül hallgatta végig.

- Eddig van! Fejezi be Jolán az elbeszélést.

- E haszontalan arszlán kemény megfeddésre méltó. Mondja Sipos elkeseredéssel.
  - Megkimélhettek volna ő méltóságai e leereszkedéstől. Toldja hozzá Jolán majdnem sirva.
  - Előbb tanácsolni akartam valamit, - de az nem alkalmas fegyver e büszke népnek, - még kinevetnék engedékenységgünket; de meg kell menekülnünk e tolakodástól.
  - Azt hiszi ön, - kérdi Jolán, - hogy e fiatalember folytatja látogatását?
  - Ha nem akarná folytatni, először sem jött volna ide, - az kétségtelen; mert az ő céljuk ki van tűzve, s azt el akarják érni, - eddig pedig az elérve nincs, - tehát készen lehet ön a második látogatásra.
  - Ments meg isten! Ijed föl a leány.
  - Jolán kisasszony, e tisztet az isten rám bízta, - majd én meg is mentem önt tőle. Mondja Sipos nagy elhatározottsággal.
  - Ha ön ezt nyugalmasabban mondta volna, mindjárt földerülnék.
  - Ne nyugtalanodjék tehát,... szólt, magát leküzdve a fiú,... a szó segítsen önön, - többé ne legyen titok, - megmondhatom mindenkinek, hogy ön menyasszonyom.
  - Nem feledte el ön a föltételt?
  - Fájdalom, e föltételt szigorubbá tette ez embernek megjelenése, - a végrendelet nem foglalkoztat e pillanatban; hanem az ön nyugalma.
  - E nyugalomért hát beleegyezek az ön kívánságába.
  - De kérem kell önt, hogy ha ez ember még egyszer belépne e lakba, mielőtt viszonyunkat megtudná, nem fog ön találkozni vele, vagy rögtön elhivatnak önök engem is.
  - Amint ön kívánja.
  - Isten áldja meg önt! Mondja Sipos elbucsuzáskor, és a leánynak kezét ajkához emelé.
- Haza sietett az ügyvéd, utközben néhány jó barátjának megmondá, hogy vőlegény, és meghatalmazá őket, hogy ezt bárkinek elmondhatják.
- Sipos arra számított, hogy a hír megszaladja a várost, és a legközelebbi huszonnégy óra alatt mohón elbeszéli egymásnak az emberek, hogy a főváros legszebb hölgye kinek menyasszonya. A rossz hírek egy pár óra is elég, erre tán huszonnégy óránál több nem kíváncsi. E hír eljutván a méltóságos asszonyig, vagy az asszonyban támad föl a józanabb ész, vagy a fiú találja ki, hogy jelenlétével alkalmatlan, és számba veszi azt, ki nálánál magasabban áll.
- A ifju Kardoss anyját otthon találta; mert ő méltósága a hatásnak igazolására várt. Nyugtalan volt, - némely pillanatban a *leereszkedés* megszégyenítő; de a kardossfalviak alacsonyabban állnak. Itt meglelé az egyensúlyt, és kimenté a kárhoztatott lépést.
- Az óra lassan haladva is haladt, - az urfi sietve rohant anyja szobájába.
- Üljön le, maga, kis szeleburdi, - utasítja az anyja, - hogy rohan a szobákon keresztül. - Üljön le, vegyen lélegzetet, aztán szépen sorban mondjon el minden szót; majd aztán megmagyarázom.
  - Anyám, - mondja a fiú még fuldokolva, - sohasem láttam szebb leányt.
  - Azt már mondta ön máskor is, - nem kell egy dolgot kétszer mondani.
  - Okos is, anyám, - a férfiakat is zavarba hozná, - engem legalább végképp meggyőzött, - hisz, anyám, az professzor.

- Mérsékelje magát, édes fiam, - a dicsérettel igen bőkezű, - mondja el inkább a párbeszédet, majd én megtalálom azt, a mit ön nem értett, és megbírálni nem tudja.

A fiu meglehetősen élénk emlékezőtehetséggel ismétlé anyjának a párbeszédet. Minden szót elnyelt a nő, s az első szakaszban tájékoztatta magát a leány szellemi ereje felől. E leány rútol le pályázná férjemet; gondolá a nő, de azért hallotta a fiúnak előadását. Midőn odáig ért, hol a fiu gondoskodási beavatkozásról szólt, mire a leány a beavatkozás jogát kérde, ismételteti az idézett mondatot.

- A bizalmat jogosan várhatom kegyedtől; mert hisz bátyja vagyok. Erre ő azt mondja:

- *A harmadik izen*,... ekképp meglehetősen távol.

Erre az anya kutatólag mondja fiához intézve a szót:

- Ugy? ... a harmadik izén?... e leányt én is megdicsérném ügyességéért. Halljuk csak odább, hihetőleg itt nem szakadt meg a beszéd.

- A harmadízi rokonság a bizalomra nem akadály, sőt nagyobb tért enged; tehetek mint rokon, jó barát - és a többi, - mondtam, az ön sorsát nem engedhetem az idő fogainak, az a vasat is megemészti, mire ő azt mondja, hogy: *Ő sem lesz kivétel*.

- Nos, tovább?

- Az öntől függ, - folytatám, - sorsáról akárki is rendelkezhetik, - azt tanultuk, hogy az Isten szabad akaratot adott jóra és rosszra; tehát nincsen önnek szabad akarata sorsára nézve? Mire a lány ezt felelé: Nincsen, mert nekem egy jó anyám van, kinek én nagyon szeretek engedelmeskedni. Aztán továbbá...

- Elég, édes fiam, ... e leány kifogott magán, - és jól monda, hogy professzor; hanem én átlátok az eszén. E hiu kis babának jó oskolája volt; lássuk, mennyire számított? Még ma levelet fog ön neki írni - az ilyen hiu leánykák mohón kapnak a váratlan kitüntetésen - írja meg, hogy a pörbeli viszony egy nagy elhatározásnak áll utjában, segítse a válaszfalat ledönteni. A válaszból kikémlem, hányat ütött az óra.

- Anyám tehát valóban azt hiszi ...

- Igen, valóban. Csak menjen maga, írja meg a levelet, aztán hozza el, ki fogom javítani. Magának még utmutatásra van szüksége, mert maga szeles, és egy kis deklamáció azonnal lefőzi.

A fiu elment a nehéz munkára; mert az anya kormánypálczája alatt nagyon nyögött és a keménység elviselhetetlen volt.

A férj is bejött, s sürögölte nejét a rokonoknak adandó válasz miatt.

- Holnap fogunk nekik írni.

- Ön, asszonyom?

- Én majd csak az alapvonalakat jegyzem ki, önnek ezzel kevesebb vesződése lesz.

- Bár csak már vége volna.

- Ön már nagyon elfáradt a munkában, - gúnyolódik a nő, - az lesz ám még a kellemetlen, mikor a tömött erszényt haza kell hozni.

A levél.

De könnyü most Amerikába utazni, miután már Kolumbus fölfedezte. Az urfi órákig mártogatta tollát a létartóba, az okos gondolat még egyre csak a fekete lében van, az okosat előtte kiírták belőle. Kisimitá a papírt, melléje borjukat, verebeket rajzolt, - a betük azonban nem álltak maguktól sorba.

Igy időzött több óráig; biztatásul fölirván utóbb a papír elejére:

Kedves hugom!

A toll fogott, és hosszan gyötrődve, e levelet fogalmazta:

„Tegnap óta küszködöm magammal, az ön sorsának bizonytalansága nyugalmmat elrabolta. Nem tudom, okosan cselekszem-e, ha rokonszeretemet odaunszolni bátorodom? mert én nem tudok eget földet ígérni, csak azt, amiről rendelkezhetem: igaz barátságomat. Ön ezt, meglehet, kicsinyli, mert én mondom, az ön vetélytársának fia, kit ön bizalmával nem ajándékozhat meg ...

Utálatosak az ilyen pénzkérdések, eltépik a rokonokat, önt tőlem, holott ennek kellene összeforrasztani bennünket. Kedves hugocskám! Mindketten fiatalok vagyunk, ránk a tavasz napja süt, mi egy szál virág mellett is elábrándozunk; ne hagyjuk diadalmaskodni az anyagi kérdést a nemesebb indulatok fölött. Ha az én barátságom érne ön előtt valamit, megkönnyebbitené utamat, szülőimet az ön nemes gondolkozása meghódítaná, és én érvényre emelhetném azon szép fogalmat, melyet még kimondani nem merek. Az ön szava ez ügyben oly kölcsön, melylyel az én lelkemet váltaná ki a nagy engedelmesség alól, - s a megváltott lélek önhöz repülne.

Hogy megkönnyebbitsen önnek a választ, ha nem ír, annyit tesz, hogy ön békére nyújtja kezét atyámnak, és engem egy kézszorításra vár.”

A fiu a levelet félig a leánynak, félig saját anyjának írta. Ha anyja komolyan akarja érteni, ő komolyan is veszi, mert a leány szép és művelt, és szavazatával valamicskét ér is; ha az anya ürügynek használja, elteszi a vallomást a többi hazudság mellé, hisz azt madzagra fűzve gombaként árulhatná; ezt anyja is tudja és csak játéknak nevezi, szerénte az ilyen fiatalember e nélkül elunná magát. A fiu kikapta az utasítást, hogy győzedelmének jövődjét le ne kösse; mert arról az anya fog rendelkezni annak idejében.

A fiut nem merték háborgatni, a méltóságos asszony ezt megparancsolta, mert a gyakorlat szerfölött nehéz. Ő méltósága is vesződött, egy levélpapírra következőket jegyzette:

„Férjem uram Fehérvárra fél nappal később érkezik, mint a kardossfalviaknak ígérte, az ilyen szemtelen követelőknek az engedekenységet kávéskanállal kell osztogatni, mert étvágyuk kielégíthetetlen, ha nagy készséget tapasztalnak. A multkori összeget megígérjük, ha a kis lány el nem kapta a horgot, mit neki vetettem, - ha e kis ügyeskedő lépre nem akad, férjem uram is nyöszörögi; célozgatson más osztzkodásra, mert annak is kell alamizsna, hogy a későbbi csalódásért ne jajgasson nagyon. Meg ne ijesztesse magát a kardossfalviak sopánkodásával, - azok most jégesővel, földindulással mentik árverelésüket; de ha már semmiképp sem engednek, ígérjen ön többet, - a mit épp úgy nem fogunk megtartani, mint ők nem, - ezzel le lesz kvittelve a mostani arczátlankodás.

Férjem uram ez utasítást ismételve elolvassa; mert másképp bizonyosan bakot lő, ha neje kiereszti kezéből a gyeplőt. Ó, ha én lennék az ön versenytársa!”

Az első lap betellett, beporozta és átfordítá a levelet, hogy a másik oldalra is írhasson valamit később, fiának lépteit hallá, betette az iratot a papírtartóba.

- Ily sokáig tartott a levélírás?

- Nem akartam elszeleskedni, hisz anyámnak is meg kellett mutatnom.

- Majd elolvasom, hagyja maga a levelet az asztalon, reggel majd meghallja véleményemet, tíz órakor itt legyen.

- Amint parancsolja, anyám.

A fiu távozta után az anya elolvasá a levelet, mely szerénce jól volt fogalmazva, adott reményt, mit vissza lehet vonni, van benne barátság; az ára is meg van határozva, egy kis homály is, mi a hiúnak légvár, a valót keresőnek köd. Nagyon keveset fog az anya változtatni a levélen, - általában meg van elégedve a fiúval.

Az inas vendégeket jelent, a levél az íróasztal fiókjába került s onnét reggeli tíz órakor bujt ki a napvilágra az utolsó megolvasás végett.

Ő méltósága későn kelt, a fáradság nem is eresztette volna föl a nyugalomból, de a levél sürgető volt, s az árát meghatározó fiúnak, tehát tábornoki pontossággal megjelent. Panaszkodott fiúnak a késő lefekvés miatt, a vendégek hosszabban maradtak, mint máskor, s ő most egész nap főfájásban fog szenvedni. Elővette a levelet, átfutá és a „megkönnyebitené utamat” után rajzónnal ezt jegyzé: *egy szavazattal*.

- Fejezzük ki az eszmét világosan, - írja fiam újra a levelet, üljön íróasztalomhoz, ott talál levélpapírt.

Az utasítás szerént leült, levélpapírt huzott ki, megírta a levelet, felolvasá:

- Tegye takaróba, írjon rá címet.

- Ez is megvan; - mondja a munka bevégeztével.

- Ne bizza a levelet másra, - nem akarom a cselédekkel tudatni, hogy ez emberek hozzánk tartoznak, - a levél postán pedig estelig késhetnék, - fáradjon föl maga, úgy sétálgatva, és valami bámészkodó által küldje föl a nevelő-intézetbe.

- Rögtön megyek, - mondja a fiu, anyjának fájós fejét megcsókolva s távozott.

A hölgy fáradtan ereszkedik egy karszékbe, s ott lehajtá fejét, kinyugodni a mámort.

Sipos fölküldé Vendelt a mérnöknéhez, hogy előfordulható esetben őt használhassák küldés végett; mert Sipos az urfi szerepével tisztában volt. Vendel tíz óra után ment föl, még pedig örömet; mert a vén huszárt Jolán az elkényeztetésig kitüntette s a vén huszár a finom kezeket nagy hálával csókolgatta. A kapunál egykori regrutáját látta nagy nyalkán lépegetni, most már nem volt oly lompos és kuszált, mint valaha, s Vendel morogva megdicséré az urfinak cselédjét.

- Hohó, a mi Vendel bácsink - kiáltja messziről az urfi, - él még, Vendel?

- Nem irták még meg a földi obsitomat, nagyságos urfi, - mig elkészül, csavargom ebben a rongyos világban.

- Látom, maga ide tart, talán Kardosné asszonysághoz megyen.

- Eltalálta, nagyságos urfi, egyenesen oda.

- Az én régi szolgám lesz annyi emberséggel, hogy e levélkét a kisasszonynak átadja.

- Ej, ej, urfi, - dorgálja Vendel, hány mázsá levelet irt, mióta nem láttam?
- Vagy két mázsát édes öregem, hanem azért ezt fölviszi.
- Ha az urfi megengedi, hogy a tekintetes asszonynak adhatom át e levelet.
- Kópé, maga, hogy gyanakszik, ingerkedik az urfi, - no ne féljen, e levelet hugomnak irtam, de lelkiismeretének megnyugtatósául adja a tekintetes asszonynak, - jelentse kézsókolásomat,
- maga hü Cerberus.
- Így már majd csak megteszem.
- Ha hűségesen elvégezte, holnap eljöhet hozzám a régi számlával, Vendel, - egyszerre kielégitem a mostani levélbérrel; siessen öreg.

Könnyedén fütörészve lóggatá el magát a belváros felé; hanem Vendel kezében mázsákat nyomott a levél. Az asszonynak is odaadhatta a fiatalember szavai szerint; de miért nem írta hát egyenesen annak? Okoskodott, okoskodott az öreg s az utolsó gondolatot főnhangon mondja:

- Tisztára kinyalta az inas, azt látom; de a ruhakefével nem fér a szolga a gazdája lelkéhez, - erről a levélről tudnia kell az én uramnak is; hanem előbb átadom.

Becsöngetett az ajtón s a kisasszony szobájába ment.

- Drága kisasszonyom, én hoztam valamit, a kapuban adták a kezembe, - de ha a levél hasonlít a gazdájához, én a kályhába vetném.
- Meg ne ijesszen Vendel.
- Én ijedtem meg, drága kisasszonyom; mert én ösmerem a levélnek íróját, hogy öszüljön meg mindjárt, ha megkeseríti az én kedves kisasszonyomat.
- Ha oly nagyon fél tőle Vendel bácsi, nem fogom elolvasni, míg anyám haza nem jó.
- Okosan cselekszi a kisasszony; mert a ki ezt írta, az idén száz ilyent bizonyosan irt s tán mind egy vágásra.
- Akkor vigye vissza, Vendel. Mondja Jolán, vissza akarván adni a levelet.
- Kardoss urfitól való, kisasszonyom, ne küldje vissza, a tekintetes asszony ebből a levélből a gyomrukba lát.

A vén embernek szót fogadott a föllázított leány s a kimenő Vendelnek elfeledte megmondani, a mit gondolt, hogy e levélről Siposnak nem akar szólni; mert a férfiak a szavakat fontra teszik, és keserves számadást kérnek a burkolt értelemért is. Remegve várta anyját, hogy annak tanácsa támasza legyen, s egyuttal bevághassa az erőszakolásnak útját, nehogy Sipost a mérséklet elhagyja, és őt kétségbeejtő lépésre kergesse.

- Nem, nem! még gyanitania sem szabad, hogy e levél érkezett; szorongásom tolmácsolja, hogy a férfiak ez ügyet keményebben magyaráznák. Anyámtól kell itt tanácsot kérnem.

Kitekintett az ablakon, hogy anyjának közeledését messziről láthassa a nagy téren át, és el nem jött onnét fél óráig, nehogy a levelet egy pillanatra is megláthassa.

Vendelt az előszobában vélte, így az utasítást majd később adják neki, - pedig Vendel már ura előtt állt.

- Küldték, édes Vendelem? Kérde az ügyvéd rosszat gyanítva.

- Nyargalva jöttem, tekintetes uram, - alig értem a kapuhoz, a nagyságos urfi csipett meg, és egy levelet nyomott a markomba, hogy a kisasszonynak adjam át.

- Jaj! - ha visszaadta, Vendel.

- Nem adtam vissza, - hanem kialkudtam, hogy a tekintetes asszonynak is megmutathassam; mert jobb azt tudni, hogy a levelet csak úgy ablakon át akarja-e becsusztatni; mert akkor mindjárt széttéptem volna.

- Tudja a kisasszony, hogy eljött?

- Ha azóta keresett, akkor tudja, - mert én nem mondtam, hogy hazajövék.

- Ruhámat, Vendel, - dolgaimmel azonnal készen leszek.

- Visszamenjek?

- Nem lesz rá szükség, Vendel, - de köszönöm a hirt. - Ez az én legkinosabb napom.

- Tudtam, hogy az a vásott gyerek rosszabb a halálmadárnál.

- Emberére akadt, - ez lesz utolsó levele.

Az irodában kiosztogató a fogalmazványokat, felöltözik, hogy mérnökéhez menjen.

Jolán meglátta anyját a nagy térnek első sarkáról haza jőni, - szíve hevesebben dobogott, mert a következő negyedórában mindketten fognak sirni. A városban nem szaladhatott anyja elébe, nem inthet, nem kiálthat, - s a jó anya fáradtan a tanítványokkal való séta után, ballagva közeledik lakásuk felé.

Megjöttek, - a gyermekeknek órai szünetük van még, így háborítás nélkül olvashatják át a vészteljes levelet, melynek tárgyai lehettek, okai nem.

- Anyám! - Siposnak igaza van, - ez emberek nem nyugosznak, nézd, e levél érkezett tőlük, - legyünk erősek, anyám, - olvassuk el, e levél megkisérti a mi bátorságunkat.

- Olvasd el, gyermekem, hangosan, - én ma buzgón imádkoztam; mert álmomban szegény atyádat láttam, - s akkor nem félek.

A leány anyjának bátorságától megerősödött valamennyire, feltöré a levelet, és érthetőn elolvasá.

Egyszeri elolvasásra kitalálták a levélnek értelmét, az ügyes fogást, a mi a kapzsiságnak volt odalökve.

Az önhittség e szavakat leirhatta, a lelkiismeretlenség játszhatott így, és az ügyeskedés a csapdát is kitette, hogy a nem felelés, tehát a könnyebb rész, adja meg kinek a kellemes választ.

- Anyám! nem fogom e levelet kétszer elolvasni, - eszem nyugodt, felelni fogok. Remélem, az apának van hatalma fia fölött, és megkimél, ha az emberi alakban van valami, a mi érez.

- Nem közöljük Sipossal a levelet?

- Ments isten, hogy őt is megkeserítsük, anyám, a következmények fájdalmasak lennének, s ezt te nem akarhatod.

Sipos az utolsó szónál már belépett, tartásában hiányzik a nyugalom, arczában bánat és izgatottság mutatkozik, hangja pedig elváltozott.

- Korán jövék vagy későn?

- Tizenegy óra már! Mondja a mérnökné a szavaknak mindennapi értelme szerint.
- A levelet értettem. - Mondja Sipos fáradt hangon, melyet az indulat elölt.
- Ha már tudja, - ám olvassa el; - mondja Jolán fölvéve a levelet, - adjon önnek az isten nagy nyugalmat, és aztán türelmesen hallgassa meg az én véleményemet.

Átvette Sipos a levelet, figyelmesen elolvasá, mi alatt a nők egymással beszélgettek. Sipos a prédaleső köröket látta a levélből, - s ekképp a ki nem mondott reményekre vonatkozó szavakat erkölcstelen játéknak bélyegezte. Még kezében tárta a levelet, az első lapra könnyen ráfértek a sorok, az aláírás szintén az első oldalon volt, több nem következhetett.

Keze remegett, és kiejtá a levelet.

Hirtelen utána nyult, s a szétterjesztett papírt újra fölvette, a sorokat újra elolvasá, hogy minden szónak értelmét az elhelyezés szerint megítélje.

Jolán remegve várta Siposnak megszólamlását, mely mindig késett.

- Ne olvassa még egyszer, - esedezik Jolán - egyszeri elolvasás után lehetetlen elfeledni, dobja tűzbe azt a levelet.
- Ugy fél tőle, Jolán kisasszony?
- E szenvedés még most az enyém, minek osztozzam meg önnel e kiméletlenségen?
- Ne féljen, - mondja Sipos az olvasást félben nem hagyva, - az olvasás után nyugodtabb leszek, mint reméli.
- Megmagyarázza ön e nyugalmat.
- Meg; de nem ma, - mondja Sipos különös vidámsággal, - ön elhiszi, a mit mondani fogok, - ez emberek keservesen bűnhődnek, saját vétükük veri meg őket.
- Így nyugtat ön meg engem?
- Válaszolni akar az én kedves menyasszonyom?
- Ez már bizalmasabb hang, - s az én vőlegényem e levelet elégeti, vagy elteszi...
- Fél, hogy e szánandó embert anyjáért lakoltatom meg?
- Attól félek,... igen nagyon félek.
- E levelet meg kell tartanom, Jolán kisasszony; de mert megtartom, s az ön kezéből veszem át, magánsérelem tárgya nem lehet, - így elvihetem.
- Vigye el, - most már nem félek, s megírom válaszomat az *apának*.
- Ugyanazt tanácsoltam volna.

A felelet.

Jolán íróasztalkájához ült, leírni fájdalmát, a rokonkéznek megköszönni a szégyenteljes dőfést.

„Méltóságos uram és rokonom!

Azon szóval szólítom meg, a melylyel méltóságodnak fia hajlékunkba lépett, váratlan és nagy meglepetésünkre. Okot nem adtunk a lépésre, magunk hasonlóra méltóságod ellenében nem mertünk vállalkozni; mert az elutasítás keményen szégyenítő azoknak, kiket meggondolatlanságért még nem szégyenítették meg.

Ajtónk előtt nem áll fényes ruháju cseléd, - nem jelentik be az érkezőt, és nem utasíthatjuk el a vendéget, nem menthetjük ki magunkat a látogató elől; mert a ki ajtónkon kopogat, kivétel nélkül be is léphet. Bennünket a társadalmi fogalmak védenének az előszobák őrei helyett, s ha belépett hozzánk valaki, nem ijedtünk meg; mert föltettük, hogy mások az illedelmi kötelességet elsajátíták, - és e fogalom alatt védve vagyunk.

Méltóságod fia tegnapelőtt vendégünk volt. - Családi nevünket mondá ki, s az abból folyt párbeszéd gyanut nem gerjesztett bennünk, hogy a vendég más lehessen. Az első találkozás nem vált örömünkre; mert az ügyeinkbe való avatkozásra a multból csak a legszorosabb összeköttetés és szivélyesség következtethetett volna jogot. A párbeszéd kizárólag személyemhez intéztetvén, igyekeztem elutasítani a kéréstlen jó akaratot, mely az elutasítás dacára fokozatosan élénkült, s oda növekedett, hogy első találkozásra a legrajongóbb rokonnak sem szabad jó akaratját odáig fokozni; mert az nem jó akarat volt; hanem alku regénybeli reményekre.

Ma a tegnapinak folytatását kaptuk levélben. A levélírást megelőzi az elhatározás, a levélnek szavain elmélkedni szoktak, kivált, ha a szavakat nem közönséges mindennapiságért írják le, és hatásukért eredményt várnak. A hozzám intézett levél írásbeli és bővített szerkezete az előtte való napi társalgásnak, melynek irányát méltóságodnak fia határozta meg, s ezen irányt a levélben bővebben kifejezve látom. Az irány a köztünk fönnforgó pénzbeli kérdés, mely nevemhez és így személyemhez is van kötve, és unszoltatom szavazatom kimondására. Nem látom át, miért nem intéztetik hozzám a szó méltóságod által, ki polgári és életkori viszonyánál fogva, mint rokon, azt mondhatná: Hugom, te leány vagy, nemednek a szerénység erénye, ne versenyezzél a férfiakkal, főleg velem, tisztelj bennem valamit, a kort, az állást, a hosszú évek tapasztalását, - erre tudnék válaszolni; de miért szólal meg méltóságodnak fia? miért kerüli azt a pontot, mely fölöttem érvényes lehetne, szavazatomét; hanem e helyett a leánynyal áll szembe, a reménykedővel, a szegénynyel és tapasztalatlannal?

A szegénység csak addig fáj, míg számba nem vettük erőnket, és nem tudjuk, van-e tehetségeinkben fegyver, mely a szegénység ellen állhatatosan küzdeni fog. Atyám halála után szűk vagyunkánk maradt, és elesvén gyámolunk: a szegénység, a jövő életnek gondja aggasztott bennünket. Rokon nem jött tanácsadónak, egy idegen vezetett önismeretre, és példából bizonyítá be, hogy még a nők is tőkésítettek össze némi tudást, melynek kamatja elegendő a napi szükségek fődözésére. Atyám a történet, természetrajz, természettan, földrajz és egyéb tudományokra játszva tanított, - de hasznukra nem gondoltam, míg egy jó barát, éppen nem rokon, látván szükségünket, mely bekövetkezendő vala, és bátortalanságunkat, mely számba nem tudta venni a meglevő előnyt, figyelmeztetett, hogy vegyük ennek hasznát, nyissunk nevelőintézetet, éljünk tudomá-

nyunkból, s a szükség elkerül bennünket. A mindennapi fogalom szegényeknek tarthat bennünket ma is, - de nem vagyunk szűkölködők; mert tanulmányunk eszközzé vált, és jól használva, tisztességes állást biztosít. Méltóságodnak fia eljött hozzánk, megsajnál engem, azt a szegényt, kinek tőkepénze nincsen, és semminek ítélvén a tudást, mely élelmünket megadja, szánandónak ítélt helyzetemben, tapasztalatlanságomra épített, és mondott olyan dolgokat, melyek értetleneket, és éppen azért csak a reményen tengődőket könnyen megkábitanak.

Hiszem, hogy méltóságodnak fia levelének fogalmazványát megtartá, méltóztassék azt elolvasni, és értse meg méltóságod abból, hogy az általam adható szavazatért mit ígér nekem ő, a férfi, a világfi, méltóságodnak fia. - Tőlem szavazatot kér, ezt világosan kifejezi. S mert a világban már minden árucikk, - nagylelkűen ígér valamit, egy elhatározást, egy szót, mit kimondani még nem mer.

A tapasztalatlanságot föltételezi, s annak csalétkül veti a reményt, mely a hiúnak kelleme, hízogó és mindent ígérő, csak el kell hinni. Én azonban nem rendelkezhetem a hitről, először, mert okom van a hitnél többre: tudatom van, hogy a nagy világban a szív ritkán kérdeztetik meg és méltóságod hasonló estben fiának szavát atyai értelemmel megsemmisítheti, és meg is semmisíti; másodszor én Sipos ügyvéd urnak *menyasszonya* vagyok, az voltam már tegnapelőtt is, következésképpen méltóságod fiának jogot nem adhattam - remények osztogatására.

Mint Kardos-leány utalok méltóságodnak rokonérzelmeire, ne engedje, hogy én játéktárgy legyek fia kezében és egy pillanatra is ürügye legyen az önhiúságnak olyan rábeszélésre, miben az én szívem csak labda, mit hintálni és földhöz verni is lehet.

Két napi szomorúságomból a holnapi nap levásíthat, ha a beavatkozás elmarad és meggyőződöm, hogy méltóságod nem engedi kigúnyoltatni azt a nevet, mely öné is, mit a férfi sem viselhet nagyobb becsülettel, mint a nő, ha annak tisztaságát megőrzi.

Ezen esedezésemet megújítom, méltóságodnak tisztelő rokona

Kardos Jolán.”

Vendel vitte el a levelet a családfőnek és valamit gyaníthatott, hogy oly nagy büszkeséggel vitte a kijelölt helyre. Az urfi itt is éppen a kapuban találkozott vele.

- Hohó, - Vendel, - feleletet hozott?

- Dicsérjen meg a nagyságos urfi, - ugy-e megjobbitotta magát a vén Vendel? - az előtt feleletet sem hoztam, de még a levelet sem vittem el, - ma el is vittem, hoztam is helyette.

- Adja ide Vendel.

- Lassan, nagyságos urfi, más gazdája van ennek, - amott jön a méltóságos ur, - annak szól a levél

- Miféle levél az? - kérdi megijedve az ifju.

- Nagyságos urfi, ez olyan lesz, mit ha az urfinak adnék, nehezen tenné az ablakba.

A végszónál az öreg urnak átadhatá a levelet s emberségesen elvégezvén a bizományt, hazament. Az öreg feltöré a levelet, az aláírást megtekinté, az első sorokat is átfutá, - s a bevezetés megmutatá, hogy a házi kormánytól eredt e levélnek indító oka. Még az utcán elolvasá, nagy szégyennel fölment nejéhez és megmutatá neki.

- Asszonyom, olvassa el e levelet, - érthetően van írva, a nőterv ellenében nőfelelet, - a férfi itt csak nyomorult eszköz, - fájdalom, az én fiam.

Az urnő átvette a levelet, elolvasá, a kezdetén pirosodó haraggal, a végén holthalaványan. A kudarcz így fizet, a lelki fönség így öli meg a ravaszkodást.

- Azt hiszem ez a levél igazat beszél.

- Ha ön prókátora akar lenni, - elvesztem a pört, - de ezt csak önért kockáztattam.

- Jut még valami szerepem a következő fölvonásokra, asszonyom?

- Ön megint elfogult, - tehát nem jut szerepe, a fehértvári uttól is fölmentem, elmegyek én, - a férfiaknak nem lehet hasznukat venni.

- Megnyugszom ítéletében, asszonyom, - ha jelenésem lesz, adja tudtomra.

- Csak az utolsó fölvonásban, férjem, ott önről lesz szó személy szerént, ott *önre* szavaznak.

Ez kemény gúny volt, és kárpótlás a vallott kudarczért; mely kegyetlenül fájt, és senkin sem lehetett boszut állni, még az urfin sem, - el is tisztult az utból.

Az öreg rég nem volt neje irányában elhatározott, mint ma; férfiésszel belátta, hogy a férfi-engedelmesség csak a lakosztályban követelhető, ha azon tulterjed, szégyen és kárhozatos, mint éppen előbb bebizonyult.

Szívének jósága volt gyöngeségének alapja, s e szív vérzett a bántalmon, mely az ő rokona ellen intéztetett.

A szabadba ment, csatát víni eddigi tehetetlenségével. Csalogatta a jobb érzélem, hogy erélylyel vessen gátot a szégyenteljes hunyáskodásnak; mert a mit e nő czifra kitüntetésből rárakott, tulságos engedékenysége kigunyolta.

A régi kelevény érett, nem lesz tanácsos egy újabb kellemetlen érintés; mert elfogy a béketűrésnek olaja.

Még nem dült el a lelki tusa, határozatlan ment haza, - de kezdeményül egy szeretetteljes levélben megírta a mérnöknének, hogy támadástól, minek ő nem volt intézője, többé ne féljenek.

A bűnnek büntetése.

A fehérvári utnak kellemetlenségeivel az urhölgy küzdött meg, a kardosfalviak makacsságát azonban csak részben törheté meg. A szavazat árát fölrugtatták, és csak nyakas küzdelemre engedtek el egy jó részt, és az urhölgy a végcsomót megkötötte ünnepélyes - *igérettel*. - Az előbbeni összegről amugy is volt írásbeli egyezségük, a mostani toldalékot jó hiszemre alkudták.

Nagyot lélegzett az urnő a munka bevégeztével; mert a két Kardoss megszegte nyakát a falnak, és a rábeszélés változatos szócsavarásaira kurtán azt felelte: Mi már odahaza meg-egyeztünk,... hogy!

Nem engedett a diplomatanő, a déli harangszó után két óráig nyaggatta az atyafiakat, s az éhség nagy kinnal engedelmesebbekké tette őket, részben le hagytak alkudni.

- Szerencsénk, hogy magam mentem, - mondja férjének, - ön nem boldogult volna velük.

- Az egész ügy nem érdekel többé. - Dörmögi a férj közönyösen.

- Érdekel engem, uram! - Pattan föl a hölgy a képzelt hálátlanságon; - köszönné meg inkább, hogy a jövőnek kényelméről gondoskodom ön helyett is.

- Az én kényelmemről ne gondoskodják, asszonyom, - veti ellen a férj, - meghuzom magamat falun, ez az én kívánságom, - rám nézve a városi élet gyötrelme.

- Ugyanaz rám nézve a falu, pedig ez örökség nélkül el kell hagynunk a várost.

- Adná isten.

- Mi lelte önt? a nyugalomban, a semmittevésben, látom, egészen megrozsdásodott? Hát fiával mit csináljak?

- Ügyvédi oklevele van, apja is ott kezdte, nagybátyja is...

- Talán álmában megjelent önnek az a derék ur, és fölmond önnek is azt a szép beszédet, mit velem hallgattatott végig utolsó találkozásunkkor? Még álomjövendölő lesz ön.

- Álom nélkül is megjövendölöm én önnek, hogy lakolni fog azon fájdalomért, mit azon jó gyermeknek okozott megbocsáthatlan levélküldésével.

- Ön szerfölött érzékeny, - nem gyónná meg a papnak az én vétkeket is?

- Fájdalom, hogy erre gyáva vagyok, és az ön gyeplője szerint megyek jobbra, balra. De lakolok is; mert a szégyen öl meg, hogy nevem gyöngédtelenségbe keveredik; mert ön tetszése szerint rendelkezik, - hisz férjének szenvedőlegessége önt nem zavarja működésében.

- Köszönöm a dorgálást, - elengedem a többit, - majd megvigasztalom, - csak még néhány hétig engedelmeskedjék.

Ezt határozott erélylyel szavalá az urnő és a hatás nem maradt el, a férj szóval ment szobájába.

Elérkezett a várt nap, melyen Rév-Komáromba menendők voltak. Az urnő benyit férje szobájába, előzékeny nyájassággal figyelmezteti a határnapra, és még állat is megsimogatá, hogy e néhány kellemetlen órára vállalkozzék.

- Én is elkisérem önt, most megelégszik velem?

- Készen vagyok, asszonyom, - ez az utolsó engedelmesség, arra esküszöm.

- Elhiszem, elhiszem, - maga, zsarnok! - Mondja kedélyességgel, aztán a cselédekkel összerakata az utra szükséges holmikat, a gőzhajóra hordatá, s másnap a gőzhajón Komárom felé indultak.

Valóságos áldozatbáránnyá ment el az öreg. Tervezett, miképpen üthetné helyre a szégyent, mely elviselhetlen volt; mert bizonyosan Sipos is tud belőle jó részt, hihetőleg az egészet, - se fiatalember nem az asszonyt gyanusítandja; hanem a túlengedékeny apát.

Más alkalommal megmondaná az öreg, hogy beteg, teste fáradt, nem mehet el hosszabb utra. Bár csak ne hízelgett volna a nő, - az erélylyel megbirkózott volna; mert a harag erőt ad, s a haragban az erélytelenség meghal; de hízelt, a jó szó verte le lábairól. A mi hallatlan, évtizedek óta egyszer a nő a férj véleményéért és beleegyezéséért könyörgött, - mit csináljon? félholtan is elvánszorogna a hajóra.

- Oh,... nyögi az öreg a hajónak megindulásakor - ha most már visszafelé jönénk!

Sipos is elment bucsuzni mérnökéhez az indulás előtt, Jolán igen vidáman fogadta.

- Ugy-e, vége lesz e lélekgyötremnek?

- Holnapután reggeli tíz órakor befejezzük, többé nem kísértik önt a rokonok.

- Szükséges az ön jelenléte Komáromban?

- Ha a küzdelemnek osztályosa valék, látni akarom az alkudozókat szemtől-szemben egymásnak.

- Azoknak nem lesz az büntetés, - gúnymosolyuk pedig ingerelni fogja önt.

- Ne aggódjék miattam, kedves Jolánom, - mondja Sipos az ifju hölgynek kezét bucsuzóra megszorítván, - ellenfeleink érzik gyöngeségüket és én e gyöngeséget be is fogom vallatni velük.

- Magyarázza meg ezt nekünk.

- Nem szabad, - ön is föltételt tűzött és bevágta a legegyszerűbb utat, hogy diadalra juttassam, - ezért sokat szenvedtem, - most tűrjön még két napot, - és készüljön a legszebb imádságra.

- Amint ön akarja, - nyugszik meg a leány, - az isten vezérelje önt vissza.

- Hiszem, hogy velem lesz; mert a gondviselés megmutatta, hogy nélkülözheti az ügyvédet is.

- Megint valami érthetlen.

- Holnapután mindent megértnek önök. Isten velünk.

Mérnökék szállásáról egyenesen a gőzhajóra ment, Vendel várta ott és a fűszeres, a végtalálkozásra ő is megjelent Sipos kérelmére.

Az egész társaság a hajón gyülekezett össze, - a vénebbik kardossfalvi atyafi mérges szemeket vágott a későbbben érkező Siposra és a fűszeresre, testvérét könyökével oldalba löké.

- Sok kiszórni való pénzük lehet, hogy nem sajnálják a gőzhajóbért Komáromig.

- Az az ő dolguk, - véli a junior, - könnyebben keresik, mint mi.

- Ezuttal ugyan tiszta veszteségre dolgoznak, annyit mondhatok. - Gunyolódik az öregebb. - A „Fekete kutya” a cukrot és kávé két hétig drágábban méri, hogy kikerüljön a költség.

- Ne törődjünk vele! ... Mondja a másik, únva e kicsinyes bibelődést, - mert őt is inkább hajtották ám, mint jött, - s a gúnyolódást nem szenvedhette.

Sipos került a kardossfalvi atyafiakat. A méltóságos ur az útnak hosszában nem volt látható, magánszobájában heverte el az időt, így azzal sem találkozhatott. Az urnő hűségesen őrzé férjét, közönyös és az utnak céljától különböző tárgyokról beszélt, hogy az utnak unalmát megrovidítse.

A fűszeres a hajónak hosszában sétálván, a második helyre átkiváncsiskodott. Egy bérruhás cseléddel szóba ereszkedett, kikérdezte urát, - s a szolga monda, hogy Kardoss ő méltóságának cselédje.

- Az ur is itt van?

- Az ur és az asszonyság, Rév-Komáromba megyünk.

- Hova szállnak?

- A „Szarvas” című vendégfogadóba, mindjárt a Dunaparton.

- Köszönöm, jó barátom! - mondja a fűszeres megsüvegelve az inast, aztán elbeszélé a vallomást Siposnak, véleményét is kifejezve: Mi más vendégfogadóba szálljunk.

A fűszeres kedvéért Sipos megváltoztatta szándékát; mert a „Szarvas”-ban akart megszállni; de a másik miatt a kényelmetlenséget is eltűrte. Vendel már odahaza kikérdezte a komáromi utnak célját, s mert az ügyvéd ur őt is elvitte, holott szolga nélkül is mehetett volna, Vendel előre örült, a maga esze szerént keresván a következtetést.

- *Komárom!* - Kiált a gőzhajói szolga, - s a „pörös atyafiak” egyenkint kiballagának a híres városnak partjára, egyik rész a „Szarvas”, másik más vendégfogadó felé, - s mindenik azt gondolta, milyen képpel találkoznak majd holnap?

Az utolsó estéről nem mondhatunk megemlítésre méltót. A reggel a befejezéshez hozta közelebb őket, kardossfalvi Kardoss senior az osztalékot számítgatta, a junior kedvetlen, legkedvetlenebb a győzelemre kiállítandó férj, mert tettetés nélkül beteg a jutalomjátékaul választott napon.

Fél kilenczkor az orvos támogatta föl erősítővel, a méltóságos asszony rimáncodására.

- Ne mutassuk gyengeségét, kedves férjem, kinevetnek bennünket.

- Megérdemlém azért, a mit meg nem érdemlek.

- Ne legyen ily szigorú, e napszámban szavazó két paraszttal bizvást versenyt futhat. Ez legyen az ön erősítője és sorsunk biztossága. Esedezem önnek, legyen férfi.

- Menjünk! ... mondja fölerőlködve az öreg, ... ez volt az utolsó komédia, mit ön miatt végig játszom, azon túl meg ne kísértse, asszonyom, hogy számomra szerepet keressen; mert akkor, istenemre mondom, bebizonyítom önnek, hogy akaratom férfié lesz, s asszonynak játékszere nem leszek. Menjünk.

A nő vértanuhoz méltón hallgatott, pedig, hej, de türehtelen volt a rabszolgának erőlködése a függetlenségre. Lesegíté a vendéglő lépcsőjéig, az odarendelt kocsiba lépésben nagy szeretettel gyámolítá egy szelid nőnek odaadásával; holott a ki a vesébe látna, megleshetné, hogy a perczeket is megszámitja, a meddig ez alázatosság tartani fog.

A megyeházához szerencsésen megérkezének, az emeletbe már a szavazó rokonok segíték. A méltóságos asszony erősítő csöppöket nyujta a szenvedőnek s valamivel jobban érzé magát, hisz rövid negyedóra mulva vége lesz a hivatalos eljárásnak.

Sipos a teremben volt a fűszeressel, ünnepélyes nyugalommal várta a következőket, s a belépő öreg Kardoss felé tisztelettel köszöntött. Az öreg hasonló tisztelettel viszonzá, és egyenesen feléje tartott, s a fiatal ügyvéd által előtolt széket is elfogadá.

- Mi azért jó barátok maradunk.

- Méltóságod igen kegyes. Válaszol Sipos teljes tisztelettel; mert az öreget nem kárhoztatá nevének erőszakos lépéséért.

A törvényszék tagjai bejöttek a terembe, az elnök meghagyá a jegyzőnek, hogy az eljáráshoz tartozó iratot olvassa föl a jelenlevőknek, tudatván velük, hogy az előzmények után a befejezéshez értek. Az érdeklét feleknek neveit elolvasá, ki-ki felelt, hogy itt van személyesen, kivéve Kardoss Jolán kisasszonyt, ki helyett Sipos ügyvéd mutatja elő meghatalmazványát.

- Minden rendén van, uraim, - mondja az elnök - a jegyző urnak előadásából megértették a mai összejövételnek célját; tehát fölszólítom Kardoss Jolán kisasszony meghatalmazottját: a két szavazatról rendelkezhetik-e?

- Mi megmaradunk előbbi szavazatunknál, - mondják a Kardossok közbekiáltva.

- Csöndet kérek, - mondja az elnök, ... tisztem szerént mindenkit meg fogok hallgatni, - azért újra kérdem a meghatalmazott ügyvéd urat, a két szavazatról rendelkezhetik-e?

- Méltóztassék először ez urat megkérdezni, - mutat Sipos a fűszeresre.

- Uraságodnak határozott feleletét kérem. Fordul az elnök a fűszereshez.

- Én Kardos Jolán kisasszonyra szavazok.

- Világosan van mondva, - mondja az elnök,... most a másik szavazatot kérem.

- A második szavazatot méltóságos Kardoss urtól várom! Szól az ügyvéd ünnepélyesen.

- Férjemtől? Kérdi a méltóságos asszony eliszonyodással.

- E levél után: igen! Lőn a válasz, s az ügyvéd egy levelet nyujta át az öregnek, ki azt azonnal feltöré, és nagy figyelemmel elolvasá.

- Miféle zaklatás ez? Kérdi újra a méltóságos asszony, - férjéhez hajolva, hogy a levelet olvashassa.

- Jó közel hajoljon, méltóságos asszonyom; mert az a levél méltóságodat jobban érdekli, - igen fontos bizonyíték a mai eljáráshoz, - tessék végig olvasni. Mondja Sipos.

Mindenkiben megszorult a vér; mert a váratlan és sajátságos közbevágásnak eldöntő befolyását következtetek; hisz az ügyvéd bizonyosan tudja, hogy pusztá rábeszélésért a fél szavazatát, a bíró ítéletét a vágásból ki nem ejti.

A férjéhez hajoló nő haraggal olvasta el a következő sorokat:

- Férjem uram Fehérvárra fél nappal később érkezik, mint a kardossfalviaknak ígérte; az ilyen szemtelen követelőknek az engedékenységet kávéskanállal kell osztogatni; mert étvágyuk kielégíthetlen, ha nagy készséget tapasztalnak. A multkori összeget megígérjük, ha a kislány el nem kapta a horgot, mit neki vetettem, - ha e kis ügyeskedő lépen akadt, férjem uram is nyöszörögjön.

Olvasóim emlékezzenek vissza azon jegyzetkére, mit a méltóságos asszony férje számára szerkesztett, mikor a fehérvári találkozásra kellett volna elmennie.

A közbe jött fordulat miatt a jegyzékre szükség nem volt, az urnő sem gondolt rá, - de most egyszerre ráemlékszik, és ijedtében összerogynék, ha a székre nem támaszkodnék. Ha tán a szavakra nem emlékeznének önök, fordítsanak vissza néhány levelet, s mindjárt fogják érteni a nőnek rémülését. Sipost közelebb inté, és sugva, de éllel kérdi:

- E másolatnak eredetije is van?

- Nálam, - itt kezemben, - mondja Sipos az eredetit fölmutatva.

- Jó ára lehetett e jegyzéknek?

- Egy egész örökség, méltóságos asszonyom, - s önnek fia volt oly kegyes, hogy gyöngédséggel teljes levelét ugyanazon papírra írta, melyre méltóságod ez *őszinte sorokat* jegyezte. Most már méltóztatik tudni, miként került e jegyzet az én kezembe.

- Asszonyom, - mondja a férj, - tud ön még menekülést? - Kérdi a haragvó férj majdnem megvetéssel.

- Ne késsék, - sugja a nő, - elsülyedek a szégyentől, - szavazzon unokahugára.

- Sipos barátom, - szólítja meg az öreg a várakozó ügyvédet; szavazat után megkapom az eredetit? válaszoljon.

- A szavazat és végzés után, igen!

- Férfiszó, - nem kételkedem benne. - Ekkor az elnökhöz fordul, és ünnepélyesen mondja: Köszönöm rokonaimnak szavazatát, melylyel engem megtiszteltek, - én e szavazatokat nem akarom javamra fordítani, - hanem Jolán hugomra szavazok, - elnök ur, méltóztassék a végzést kimondani.

- Kimondhatom: a két szavazat szerint Kardos Jolán örököse Kardos István hagyományának, ha a meghatalmazott elfogadja a szavazatokat meghatalmazója részére.

- *Elfogadom!* - Jelenti ki Sipos.

- Hát a mi szavazatunk? - Kérdek a kardossfalviak.

- Nem akadván elfogadjuk, érvényük nincsen; s ezzel a tárgyalásnak vége.

A végzés kimondatván, Sipos átnyújtá a levelet az öreg urnak.

- Bátya, - dőfi meg a junior a seniort, - ezek nem hiába fáradtak Komáromba, - az utazási költséget megéri bőven.

- Ne járjon a szád, - mert ha megharagítasz, gyalog megyünk haza.

Az öreg Kardoss a haragtól és felesége kudarczától lábra állt, támaszkodás nélkül ment le a lépcsőkön.

- Férjem, - majd segíték. - Ajánlkozik a nő.

- Ne fárasztza magát, asszonyom, - látja, hogy már a *magam lábán* járok.

- Értem a czélzást, férjem.

- Nincsen egyéb mondanivalója?

- Igen, - mondja a nő férjének kezeit megszorítva, - megérdemlem a kemény bűnhődést.

- Viselje békén; mert nem én mértem önre, hanem az isten.

Az utolsó fölvonás.

A maradékot kotorjuk össze, e néhány lapot még olvassa el kegyed.

- Mi tévők leszünk ezután, kedves férjem? ... tűnődik a méltóságos asszonya „Szarvas”-vendéglőben a gőzhajónak megérkezéséig unatkozván.

- Még ma felelek önnek, - és előre kérem, hogy határozatommal ellenkezni ne akarjon, - vegyen tanulságot a mai napnak történetéből.

- Én falura szeretnék visszahuzódni, - meguntam a nagyvilági életet.

- Kezdi Ön kitalálni a rejtett szót, - hihetőleg én is ilyenfélén töröm az eszemet.

- Magamért nem szólok, - okoskodik a nő, - önnek bizalmát eljátszta; de fiunkról határozzon ön, - mert ő nem lakolhat miattam, - erre kérem önt, kedves férjem.

- A fiu felnőtt kamasz, - nincsen elvesztegetni való időnk, - embert kell belőle faragnom, - mondja az öreg, a három utolsó betűt megnyomva, - utczai léhűtő ugyan nem lesz.

- Rosszul számíték, de - egy jó házassággal...

- Semmi tervet, asszonyom, - semmi tervet, - legyen munkás ember, ne ásitózzék a szerencsére, - mely nem mindig szerencse, ha csak pénz. *Eladni* nem akarom, a *pénzen* vett férj rabszolga, vélemény nélküli gép emberi alakban, - ilyen vázzá ne alázza meg ön egyetlen gyermekét.

- Legyek én a példa: nézzen meg ön engem, asszonyom, és ösmerve multamat, melyet ön mellett leéltem, *ijedjen meg tőlem*.

Tanácsosabb volt a hallgatás; mert a fölébredt férj marokszám szórta az igazságokat. Az ablakhoz huzódott a legyőzött nő, s a Dunának jobb partjára figyelt, a gőzös közeledtét mutató jelre. A holmikat becsomagolta az inas, - a kocsí készen várt a kapu alatt. Amint a zászló fölhuzaték, - elindultak az állomáshoz.

A gőzhajón nem kérdezkedtek külön hely után, - az öreg az első percekben megkezdé a takarékoságot, - pedig teste a kényelmet inkább igényelte most, mint feljövet. A föltámadt önérzet malasztot adott a testi gyöngeség ellen.

- Sipos barátom! - mondja az öreg ur a hozzá szólitott ügyvédnek, - ön ma győzedelmeskedett fölöttem, - én még egy diadallal kínálom meg, - nem magamért, a Kardosok nevéért, kérem, - ez könnyebb ügy lesz a ma bevégzettnél, - mentse meg fiamat az élhetetlen arslánkofástól.

- Fölfogom méltóságod kívánságát, - akarja méltóságod, hogy fia független ember legyen tekintetes czimmel?

- Értem, mit akar ön mondani, - előre is beleegyezem.

- Ügyvéd fog lenni, - egy évig segédkedni fog mellettem elengedhetlen szorgalommal, - s ha a munkát megszokta, követem bátyjának példáját, társamul fogadom.

- Nem busulok többé, - hiszen, ekképp megmenekszik a nagyuri rabszolgaságtól.

- Az alku megkötetett, méltóságos uram, én szavamnak állok.

Az öreg ujjaszületőben volt, s örömében szerette volna megölelni Sipost. Mikor eltávozott mellőle, a kardossalviakkal beszélt az öreg, és ajánlta nekik, ha jó tanács kell, Sipos azzal is szolgál.

Ezek a veszett fejszének nyelét keresték volna; de nem merték kinyögni a szót, és az öreg mellől pislogattak Sipos felé. Arczuk haragossága mállani kezdett, a junior indult is feléje, hogy valamit mondjon neki. Sipos emberösmerőleg leste ki belőle a léleknek puhulását, s egy izben közelébe fűvén, odasugja:

- Tekintetes ur, nem vagyok ám én harapós, - ha holnap kilencz órakor szerencsém lesz, mondok valamit. Várhatom önöket?

- Én ott leszek, ha a bátyám malomkövet kötne is a lábamra, - hisz, tekintetes uram, nem vagyok ám én valami elpudvásodott lelkű ember.

- Éppen azért szólitám meg a tekintetes urat, ámbár fiatalabb.

A hajó későn érkezett Pestre, a találkozásról tehát e napon szó sem lehetett. A mérnökne közönséges, mindennapi nyugalommal várta Sipost, az eredményre csak a végbefejezésért volt kíváncsi, a közelebbi érdek reménye nélkül.

Jolánt a napi munka lefárasztá, s időt nem nyert az ábrándokra; mert a tanítványok próbatéti készülétei egész figyelmét elfoglalák. A késő est hozta meg a nyugalmat, az ablak közére támasztva karjait, mélézött a csillagok közé, hova más emberek szerencsájüket kiolvasni tekintgetnek. Szívében a megelégedés honolt, a napi munkának édes ize fűszerezé meg magános óráját, és a viszontlátásnak elképzelt öröme.

Nyugodt volt; mert *nem félt*, az ok megszűnt a zaklatásra, és remegés nélkül engedheti át gondolatait egy becsületes ember iránti vonzalmának.

Egy év alatt lélekben nagykoruvá lőn, az önerőhöz való bizalom elfujta a köznapi emberek kicsinyes aggodalmát, mely egyesegyedül a munkától való félelem.

Egész odaadással elmélkedett az új kötelességről, mely a szereteten kívül reá várakozott. Csatlakozni fog egy férfival, a ki mint ifju szeretetre méltó, mint ügyvéd feddhetetlen, mint ember valóságos felebarát. Lehetnek-e gyengeségei, melyek az ellenkező mérleget lehuzni segitenék? Szenvedélyek? ... Oh, a szenvedélyek lekiabálnak az arczról, a feddhetlenséget lehetlenné teszik, - az embert megbénítják, s a felebarátságra mankót sem hagynak.

Itt sincs aggodalom!

Az embernek egész élet van szánva, hogy közelebb érjen lelke nemességével alkotójához, és pályája közben mindenikre bebizonyul egy kis gyarlóság. Ezt sugta neki az ész; de a házias életben nem csak az egyik, a másik is ott van saját gyarlóságával; tehát korán varrjunk rá hímet a szeretet finom leplével, és a mennyit elengedett egyik, annyit enged el a másik, ezt sugta a szív.

Ez ember nem lopta be magát a szívbe hazudsággal, - nem is kell a házias életben a hizelgő szót bekövetelni, mint a ravasz adósságot, - nem altatta el hizelgéssel: nincs is mit félni az ébredés keserű csalódásától. A szeretetért szeretet volt a csere, - egyenlő fegyvere volt a közös győzelemnek, - a tiszta szeretet és mivelt értelem lesz vezetőjük, ezt érzi, érti és tudja.

Főlegyen esedett, még egyszer föltekint a csillaghimzett égre, arra az ezüstcsillámos kék szőnyegre, melyet a szegény ember előtt nem őriznek hajduk, - mindenki rájuk tekinthet. Csak a tiszta szívek élvezik e gyönyört, - és csak azok lehetnek boldogok, kik a csillagokat szépségükért nézik.

Kilencz óra után fél órával Sipos kopogtatott az ajtón.

Vége az önmérséklésnek, vőlegénye karjaiba rohant a gyönyörű menyasszony, - a viszontlátás boldogságát az ifju keblén pihente ki.

- Ma már nem félek öntől.
  - Ma féljen legjobban, Jolán kisasszony, - szavát, adott szavát ma még megbánhatja.
  - Sipos! ... nem e szavakat vártam.
  - Nem tehetek róla, ma olyant kell mondanom, mit ön semmi esetre sem várt.
  - Ne kinozzon, ... rimánkodik a lány elhalványulva, ... eszemen szivem erőt vett, - vigyázzon, meg ne sebezze azt.
  - Cseréljük szerepet, kisasszony, - inkább én félek, és ön örvendjen.
  - Örvendjek?
  - Igen, - e papíron a bíróság végzése van, mely önt Kardoss István hagyományának örökösévé teszi.
  - Tegyük félre, - mondja a lány, - még arra nem gondoltam, hogy az ilyenek miként kell örülni, én nem ezt, ... önt vártam haza.
  - Nem merem önt megfosztani egy másik örömtől, - rokonai a másik szobában várnak, - ne kérdezzen ön most semmit, - fogadja őket rokonszeretettel, legyen ön nagylelkű, - s akkor meg fogja tudni, miként kell örülni a nagy örökségnek?
- A kardossfalviak megfogadják, hogy ostoba pörvályukról lemondanak, s a nemes szívű lány az ezereket nem kímélte tőlük. - Az öreg Kardost részben Sipos vigasztalá meg, annál inkább a lány, ki a mértéket egyenlőn érezteté a fiúval, ki a szegénységtől többé nem félhetett. A fűszeres tovább maradt a többinél, ő egy rokoni ölelést kért. E nemes szívű embert gyermekeiben jutalmazá meg.
- Barátom! - mondja Jolán Siposnak, a távozók után bezáródván az ajtó, - hárman maradtunk, ha eddig vezetett, már most vezessen az életen végig.
  - Gyermekeim! ... mondja a sirdogáló anya, jertek az isten házába, ... imádkozzunk együtt!

Szükséges toldalék.

Vannak olyan jámbor kozmopoliták, kik az emberiségbe annyira beleszerettek, hogy annak eszméjéért nemzetiségüket is megtagadni készek; mert, szeréntük, magasztosabb fogalom csupán *embernek* lenni!

Szép volna ez a dolog, ha az emberek siketnémákká válnának egyszerre, és mutogatásból megértenék egymást; de ha már azt mondom is, hogy a magyar nem akar németnek beállni, hát a franczia hajlandó-e angollá, vagy angol francziává lenni? Én azt hiszem, hogy nem, s ha nem, - a kozmopolitizmust hagyjuk az agyafurtnak, mi pedig becsüljük meg a szép tisztet, midőn az isten magyaroknak is teremtett bennünket, és mert az emberiség fogalma a nemzetiség mellett is megállhat, iparkodjunk valódi emberek lenni, - s a kiknek hivatásuk íróttal szolgálni a hazát és az emberiséget, mutassanak olyan példákat, melyektől nem csak nem undorodunk meg, sőt a meghasonlott kedélyü is nyerjen hitet az emberiség nemesebb rendeltetése felől.

Én a legutálatosabb hibának tartom az emberiségben a szolgálaiasságot, szegődjön szolgáljául akár üres czimnek, akár birvágynak, akár szenvedélyeknek; mert a ki szenvedélyből akkor is iszik, mikor nem szomjazik, ki a vagyonban mérték nélkül telhetetlenkedik, ki polgári érdemekkel nem nyerhetvén köztiszteletet, czimet pénzért akar venni, az lelki beteg, és nem méltó az emberi névre, mely annyit jelentene, hogy minden teremtménynek ura, csak hogy a lelki beteg nem látja be.

Hogy az emberiség saját boldogságától napról napra távolabb esik, annak valóságos oka az, hogy az egyszerűségnek magasztosságát általában nem ismerik. Föltünni akarnak az emberek, - amint az utczára lépnek, meg akarják magukat ösmertetni, s e célból sallangot, kirívó színeket szednek föl, hogy az utczán járók azonnal észrevegyék őket, és utánuk kérdezkedjenek, beszéljenek róluk.

A kitűnésnek e neme legdrágább és legostobább; mert az erszényt kilyukasztja s néhány év múlva koldusbotra juttatja emberét, kit később még szánni sem fognak. Ennél csöndesebb, de biztosabb az a diadal, melyre a hiven teljesített emberi kötelességek juttatják el az embert, s mig az öntudatos ember saját boldogságát aratja róla, a közvéleményt is fölébreszti, mely őszintebben hódol megösmérésével az érdemnek, mint azon föltünni akaró bolondoknak, kik egy kicsit öklelnének is, hogy a mellettük elmenők jobban észrevegyék.

Nem lehet tagadni, hogy az érdemgyűjtés nehezebb, gyümölcse lassan érik; de tovább tart, s én hazámfiat mind a nyilvános, mind a magán életben arra szeretném ösztönözni, hogy törekedjenek az egyszerűség fogalmában és az emberi kötelességek követésében keresni boldogságukat.

Nem a szükségért ruházkodunk; hanem a fényüzésért, - nem az egyszerű táplálkozásra nélkülözhetlen ételeket esszük, hanem a mivel hetvenkedhetünk is. Ha tehát a fényüzésért agyonverjük vagyonunkat, mely okosan beosztva függetlenné tehetne bennünket, mily tekinteteknek rendeljük alá lelkünket, melynek nincs más dolga, mint tetetni és alázkodni.

A magyar közmondás megnyugtatta az embereket az igazmondásról, mert az *igazmondás nem emberszólás*; de, kérдем, hány ember meri az igazat leplezetlen megmondani? Vajmi kevés; mert kevés köztünk az igazat valóban érző és az igazat kimondani merő *független ember*!

Hát független ember miért van oly kevés? Mert kevés az olyan ember, ki az egyszerűséget erkölcsnek és boldogságnak tekintené s a ki nem ilyen, rabjává lett a külsőségeknek, hiúsága

aranybányába kerül, és mert a vagyont a szerencse ritkának osztogatja ingyen, az ügyeskedésnek, csalásnak, hazudságnak, hunyászkodásnak segédfegyverével kell megkeríteni, s az ilyen ember folyton retteg, véleményét kimondani nem meri, nehogy úgy járjon, mint a macska, mely a vizslának orrán meglátván az ételmaradékot, midőn annak a tolvajságot fölhányta, a vizsla a macskának visszamondta a tejfölt, mely a bajuszára ragadt.

Sokféleképpen bámulták meg az emberek egymást. Az egyiket gazdagnak mondák, - a másikat nagy rangunak, a harmadikat befolyásosnak, a negyediket megint másképpen, csak a mi legfőbb volna: *függetlenségért* nem dicsérik egymást. A független ember nem kénytelen hunyászkodni, kegyelmet koldulni, az igaztalanságot elnyelni, az igazságot elhallgatni; mert *egyszerűségében* kevesebb szüksége lévén, azt a nagy tökét, az *emberi fogalmat*, nem kénytelen elfogyasztani.

S ha valaki, mint ember, megösmerte az emberiségnek legnagyobb kincsét, és azt a hiuságnak el nem adja, azon kívül, hogy becsületesebben szolgál az emberiségnek, mint hazafi is hivebben szolgálja hazáját, melynek üdvét elhazudni nem fogja.

A kozmopolita nem akar hazafi lenni; csak ember! - Ugyan kérem, tisztelt ur, mutasson hát nekem egy pár ezer *embert*, független, tiszta lelkű, igazat mondó és valló *embert*, tán akkor majd megérdemli, hogy alkuba álljunk. De hát az apai, fiui- és rokonszeretettel hogy leszünk? ez indulatok mégis nagyobb osztalékot kívánnak, mint az emberi szeretetnek általános fogalma, melyet alig tudok másként képzelni, mint a közös legelőt, melyen mindenki egyaránt kóborolhat. Ha pedig a családi vonzalmakat ki nem lehet küszöbölni, ha csak az emberiség birkanyájja nem változik, melyben a bárány anyját csak addig keresi föl, míg az emlőt meg nem unja, aztán pedig elkeveredik a nyájban, anyját elfeledi, sőt ha szarva megnől, meg is döfödi, - mondom e nélkül az általános fogalom hóditó nem lesz, éppen úgy nem, mint ha a zenészek közt támadna egy próféta, ki azt hirdetné, hogy minek a trombita, fuvola, melyben oly sok ember kinyögte tüdőjét, énekelni is kár; hanem hegedüljünk valamennyien, sőt még ebben is felesleges a bőgő, mert az darabszám igen nehéz, egy ember el sem bírja.

Hát a tudományokkal hogy leszünk? A régiségbuvár, a pillegyűjtő, fűkereső, mérnök, csillagász, történetíró mire való? elég a sokból egy.

Bizony sok bogara van az uristennek, - és a kozmopolita csak a nemzetiséget tartja nyügnek, és pusztán ember akar lenni. Igen, uram, - de azt mondja meg, fehér, fekete, vagy rézbőrű akar-e lenni? mert ilyen színűek is vannak, még pedig színük szerint különböző indulatokkal.

Ne keressük mereven a kaptát, az emberiséget úgy sem lehet rávonni; mert ha már a bőrt is le lehetne huzni, hát a különböző vonzalmak hol maradnak? az édeset és savanyut is megtámadhatnák, de az embereket megmagyarázhatlan ösztönüktől elvonni nem tudnánk. A virágok, növények színeik- és tulajdonságaikkal engedelmeskednek a láthatlan intézőnek, az emberiség is különböznék színben, nyelvben, ne is busuljanak a kozmopoliták, hogy a nyelv küzdelmekre ad okot, mert kevesebb bajt okozott az emberiség nemzetisége, mint a lelki korcsosulás, az alattomoság, a nagyravágyás, haszonlesés, hiuság. Ezeket kell kipusztítani, a mennyire lehet, és tudva, hogy a jóból mindig kevesebb van; mert az ananásznak darabja három-négy forint, a parajt pedig kaszálna is ingyen adják, törekedjünk arra, hogy a jó, tiszta és független lelkek száma szaporodjék.

Önbizalmat keltsünk, hogy az emberek lelki kincsüket ismerjék meg, melyre ugyan a takarékpénztárak nem kölcsönöznek, de milliókkal se lehessen megvenni. Legyen férfi vagy nő, törekedjék lelki sulyával kitűnni a tömegeből és a foglalkozástól ne irtózzék; mert rövid idő alatt bekövetkezik a jutalom a becsültetés, méltánylás és a fáradtság díjában.

Az igazság olyan, mint az illat, mely észrevétlen érvényt szerez. - Nincsen olyan gazdag, kinek kevésbé gazdag, vagy éppen vagyontalan becsületességre szüksége nem volna és hála istennek, a becsülete és értelmességében független lélek vállalkozhatik olyan viszonyra, melyben e kényes tulajdonságok csorbát nem szenvednek.

Ezer meg ezer példát tudnék erre fölhozni, s éppen azért irtam e regényt, hogy ez irányban én is hathassak valamit.

Most már aztán szabadjon valamit mondanom azoknak, kik Kardos mérnököt, mint embert szigorúnak találják, így akartam; mert példányom is ilyen következetes volt, és mint becsületes ember élt és halt meg, és holtá után is nagy tisztelettel emlékeztek meg róla. Éppen azt sajnálhatjuk meg, hogy az emberiség kaucsuktermészetet akar fölvenni és nyulik azon irányban, mely csak anyagi előnyt ígér: hanem a szint és mázt mégis szeretné; mert az a közbecsülés nem kellemetlen.

A regényben semmi szükség sem volt arra, hogy olyan gyengeségeket hordjak föl, hogy fanyelű késsel akarja kenyerét megszegni; mert az is éppen olyan czélszerű, mintha ezüstből volna. Azt is minek mondjam, hogy szőr derékalj helyett csak szalmazsákon akart feküdni; mert nem akartam azt bizonyítani, hogy ez ember *eleven szent volt*. Állhatatos és tiszta lelket szándékoztam bemutatni teljes következetességgel, s az ilyen megteszi kötelességét embertársai és családja irányában, - de nem *mindent*, mi azoknak gondtalan életet biztosít; mert ha ez szabad lenne, a tolvajt nem lehetne elítélni családja iránti jó akarata miatt.

A magyarországi ügyvédi, orvosi, mérnöki, gazdatiszti és egyéb tanulmány által munkálkodó osztálynak becsületére legyen mondván, nagyon sok egyént tudnék Siposhoz hasonlót mutatni, kik az egyenes uton haladnak öntudatosan és lelki folt nélkül, és ha végig mentünk Pesten, az ügyvédi karban többet találunk, kik foglalkozásuk különböző ágából kizárólag csak azon tárgyakat vállalják el, mi a magasabb jogvédelem fogalmára méltó, holott jogot védni bármely pörös tárgyban tisztas foglalkozás, - és mégis kisebb tért választanak, a szebbet, a magasabbat, - és lemondanak a szakmaszerűség nagyon jövedelmes, de emberzaklatóbb részéről; mert szeréntünk a jogász a prókátortól különbözik.

A nőalakokat illetőleg csak annyit mondok hogy vannak már apák, kik gyermekeikből nem akarnak divatbábokat, rajongókat és olyanokat nevelni, kik körükből kikiváncsoznak azon reményekért, miket a regények sugnak nekik és az oktalanság. A józan szülők jókor megmondják a kötelességeket is, mik a nőre várnak, - és a miket a szépet tevő fiatalember annyira nem mond meg, hogy éppen az ellenkezőjét mondja, mert azt is igéri, hogy a kisasszonyért átfurja a földet, pedig ha fél hold burgonyaföldet akarnának vele megkapáltatni, megfutna.

Nálunk a nőt nem igen szokás önbizalomra nevelni, csak úgy találomra eresztik a világba, s inkább a remény felé kergetik, mely szerént a középosztálybeli kisasszony is grófnévé lehet, mint arra, hogy a leendő férjnek segítő társa legyen. Miért ne lehetne a leányt saját lelki erejével megösmertetni, hogy a balsorsot kikerülhesse, és életének értelmiségével is kormányosa lehessen, - és akkor méltó lesz a véletlen szerencsére; mert a szerencsétlenség ellen is védeni tudja magát.

Ilyen czélból irtam a regényt, és csak olyanok számára, kik ép eszűek azt megérteni.

Pesten, 1860. május 17-én.

Vas Gereben.